

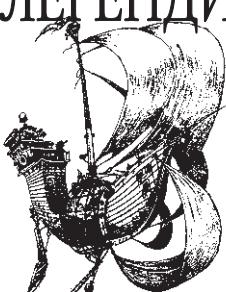
Лю Стюарт
Кріс Рідл

ВІДЬНЯК

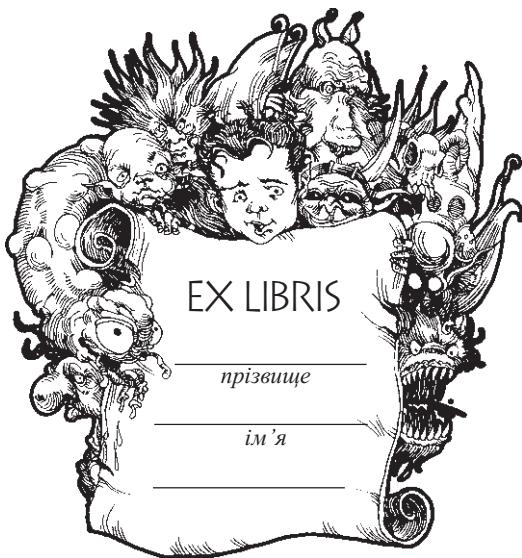
ЛЕГЕНДИ СВІТОКРАЮ

ЛЕГЕНДИ

СВІТОКРАЮ

EX LIBRIS

прізвище

ім'я

У серії
“Легенди Свіtokраю”
виходять друком:

у НЕТРЯХ ТЕМНОЛІСУ

БУРЕЛОВ

ПІВНІЧ
НАД САНКТАФРАКСОМ

ТЕМНОЛЕСНИКОВЕ ПРОКЛЯТТЯ

ОСТАННІЙ
ІЗ НЕБЕСНИХ ПІРАТІВ

ВОКС

ВІЛЬНЯК

ЗИМОВІ ЛИЦАРІ

СЕЛЬБИЩА ТЕМНОЛІСУ

ЛИВАРНІ
ГАЛЯВИНІ

ГОБЛІНСКА
СПІВДРУЖНІСТЬ

СХІДНИЙ
КУРНИК

СРІВНІ
ПАСОВИЦА

ВІЛЬНІ
ГАЛЯВИНИ

ТАБІР
ЖИВОЛУПІВ

ЗАЛІЗНОДЕРЕВНА
ГАЛЯВИНА

ОЗЕРО
ПІВДЕННЕ

МАЙСТЕРНЯ
ЛІСОВИХ ТРОЛІВ

ОЗЕРО ВЕЛИКЕ

ОЗЕРНИЙ
ПРИПЛАВ

НОВЕ
НИЖНЄ
МІСТО

НЕТРЯЦЬКІ
ГРОТИ

ОЗЕРО
ПІВНІЧНЕ

ОСТРІВ
СОН-ДЕРЕВ

ВІЛЬНІ
ГАЛЯВИНИ

*Анні, Кемі, Джекові,
Джозефові та Вільямові*

ВІЛЬНЯК

ЛЕГЕНДИ СВІТОКРАЮ

Лол Стюарт
Кріс Рідел

Тернопіль
Богдан

ББК 84(4Вел)

С88

Paul Stewart & Chris Riddell
FREEGLADER

Text and illustrations copyright © Paul Stewart and Chris Riddell, 2004

The right of Paul Stewart and Chris Riddell to be identified as the authors of this work
has been asserted in accordance with the
Copyright Designs and Patents Act 1988.

All rights reserved.

Ілюстрації *Krisca Rіdela*
З англійської переклав Анатолій Саган
за загальною редакцією Валентина Корніенка

Друкується з дозволу Transworld Publishers відділення Random House Group Ltd.

Видавництво висловлює подяку літературній агенції Синопсис
за допомогу в придбанні права.

Ексклюзивне право на видання цієї книги українською мовою
належить видавництву “Навчальна книга – Богдан”.

Стюарт П., Рідел К.

C88 Вільняк / Пер. з англ. А. Сагана за загальною редакцією В. Корнієнка. — Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2007. — 384 с. — (Серія “Легенди Свіtokра”)

ISBN 978-966-408-285-0 (укр.)

Темноліс, Каменосад, Крайріка... Нижнє місто і Санктафракс... Назви на мапі... Та за кожною з них криються тисячі історій — як занотованих у стародавніх сувоях, так і передаваних із покоління в покоління — історій, що їх переповідають ще й нині. Подана нижче — лише одна з них.

ББК 84(4Вел)

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора перекладу чи видавництва.*

ISBN 0-385-60462-9 (англ.)

ISBN 966-692-270-3 (серія)

ISBN 978-966-408-285-0 (укр.)

© Анатолій Саган, український переклад, 2007

© Видавництво “Навчальна книга — Богдан”, 2007

• В С Т У П •

ад Свіtokраєм, затінюючи під собою увесь діл, висне страховинне скупчення кипучих хмар. У самісін'кім серці хмаровиння із луском та гуркотом буяє несамовита буря, вивільняючи свою руйнівну, смертяну енергію.

Чорний вихор, неначе гемон зла, шарпає свою жертву — величне колись Нижнє місто. Бурхливий водяний потік, на який перетворилася оскаженіла від бурі Крайріка, руйнує і змиває місто. Та, всупереч незгодам, нижньомістяні — нетряки, дрібногобліни, тролі-тягайла та інша братія, що допіру вчора снуvalа гамірними вулицями, а сьогодні вже мандрувала Великою дорогою Багнищем, якої теж не обминула стихія, ще плекають надію на краще. Разом зі своїми проводирями, Найвищим Академіком Кулькапом Пентефраксісом та Бібліотекарськими Лицарями, які ступають по землі, тягнучи на припонах свої повітряні човни, переселенці мріють розпочати нове життя у славнозвісному осередку волі та знань, простертому в далекому Темнолісі, — на Вільних галавинах.

Дорога їхня пролягає через Багнище — непевний край білястої тванюки та ядучих ям, що вибухають час від часу. Тут знайшли собі притулок численні тварі та чудовиська, вони полюють на хирляків та роззяв. Де кінчається Багнище, тягнеться підступна Крайземля, окутана нуртівливими

туманами, і той, хто наважиться поткнутись у цю мертвотну пустку, стає здобиччю духів, демонів, а то й найстрашнішої з потвор — темнолесника.

А далі починається сам Темноліс — він аж кишиТЬ різунами, чав-чавами, підступними рослинами, отруйними комахами... Дуби-кривавники, готові проглітнути тебе живцем, трав'юни, що знекровлюють свою жертву, не залишаючи в її тілі жадної кровиночки, гнилесмоки, рибожаби, хробаколоди... Не менш небезпечні й тутешні дикі племена пічерних череванів та підземних гарчунів — жорстоких безсловесних істот, які полюють зграями і живцем, ще теплу, шматують свою жертву.

Та відступати нікуди. А надто нині. І кожен із городян-переселенців чудово це усвідомлює. Для багатьох із них обраний шлях став шляхом до найбільшої пригоди у їхньому житті.

Але не тільки їм доводиться блукати в пошуках долі: чорний вихор уразив не саме лише Нижнє місто. Сестри-сорокухи Східного курника, біля якого закінчується Дорога Багнищем, здають собі справу, що торгівлю з Нижнім містом, джерело їхнього добробуту, назад уже не вернеш. Птахотварі замислюються, як жити далі, але, на відміну від мешканців Нижнього міста, керуються не райдужними сподіваннями, а жадобою кревної помсти.

Звістка про великий катаклізм докотилася й до Гоблінівських сельбищ, де завжди хутко дізнавались про чужу неміч, а дізнавшись, негайно ж користали з неї. У племінних хижах, де купи черепів та висячі кістяки ніколи нікого не дивували, тільки й мови було, що про загарбницьку війну.

Але далекосяжні плани плекають не тільки гобліни. На Ливарних галевинах, — через дим та кіптяву вони більше скидаються на пекло, — невтомно кує змови та хитромудрі комбінації Емуель Шумограй. Він нетерпляче виждає, коли ж до нього пристане спільник-однодумець. Коли ж нарешті тамтой укладає з ним спілку, це обертається для Емуеля несподіваними ускладненнями. І він вичавлює із себе тонкогубу посмішку.

— Я віддам їм Вільні галевини, — мимрить він зневажливо. — Хай живуть Невольничі галевини!

Чорний вихор шириться та розростається, а переселенці на Великій дорозі Багнищем дедалі множаться. Ледве волочачи ноги, вони плентають шляхом, а буря нещадно шмагає їх ливним дощем, діймає до кісток холодом і гасить надію на щасний кінець.

Вони розпочали нерівний бій. Їхній подальший шлях пролягатиме через узгравиччя між Крайземлею та вабливим, але неймовірно підступним Присмерковим лісом — місциною, перетяти яку безпечно дано тільки сорокухам. Та саме там, де тракт кружляє, огинаючи манливі хащі, він уже починає руйнуватися...

Рада одна — шукати підмоги, а хто її не знайде — тому смерть.

* * *

Темноліс, Каменосад, Крайріка... Нижнє місто і Санкта-фракс... Назви на мапі...

Та за кожною з них криються тисячі історій — як занотованих у стародавніх сувоях, так і переказуваних із покоління в покоління — історій, що їх переповідають ще й нині.

Подана нижче — лишењь одна з них.

ЧАСТИНА ПЕРША

ПОЛІТ

• РОЗДІЛ ПЕРШИЙ •

АРМАДА МЕРТВИХ

у, то й що ж нам робити?

Громовий Вовкун відірвався від каютного вікна і вступив очі в сухого довготелесого стерничого, який поставив запитання.

— Хай там як, а бурі понад Нижнім містом чимраз несамовитіші, — кинув нетряк у виблленому плащі з мордобрилячої шкури.

Решта повітряних піратів, що сиділи за довгим столом, як один закивали головами на знак згоди.

— І на Дорозі Багнищем — хоч покотися, — додав він. — Ну хоч би тобі хто-небудь крамарював!

Серед тих, хто кивав головою, прокотився тривожний буркіт.

— Панове, панове, — промовив Громовий Вовкун, повертаючись на красне місце за столом, — не забувайте, що ми — небесні пірати. Може, кораблям нашим більше й не борознити небес, але ж ми однаково небесні пірати, горді й незалежні. — І він так грюкнув важенним п'ястуком по столі, аж підскочив кухоль із деревним пивом, поставлений перед

ним. — І ніякій бурі — хоч би й чорному вихорові — нас не здолати!

— І все ж я повторю своє запитання, — промовив сухоребрий стерничий, бундючно пирхнувши. — Що нам робити? В армаді більше як тридцять залог. Це — триста ротів, що їх треба нагодувати, три сотні тіл, що їх треба зодягти, і триста гаманців, що їх треба чимось натоптати. Якщо торгівля на Дорозі Багнищем ляслула, то з чого жити? Перейти на болотниць та болотяну воду? — Він знову пирхнув.

— Нема багатства — нема піратства, — вирік нетряк.

Пірати за столом знову дружно закивали головами.

Громовий Вовкун ухопив зі столу кухля і припав до нього. Капітан мав зібрати думки.

Ген-ген над видноколом, там, де лежало Нижнє місто і починалася Дорога Багнищем, уже кілька тижнів гусли темні хмари. А два дні тому величезні їхні скupчення почали закручуватися у смоляний чортений. Ось-ось мав схопитися чорний вихор — це було ясно як день.

Хай Небо заступиться за всіх, хто опинився під запеною лиховісного хмаровиння, подумав тоді пірат.

Нині Нижнє місто геть потонуло в буревісному мороці, а Дорога Багнищем зовсім знелюдніла. Перед самісінським початком бурі у Нижнє місто увійшла, карбуючи крок, численна бойова зграя сорокух і назад уже не вернула, а позосталі птахотварі забралися з Багнищанської застави у Східний курник...

Громовий Вовкун гучно відсьорбнув із кухля і з грюком поставив його назад на стіл.

— Я вирядив ще одну пошукову групу, — якомога твердіше відказав він. — І поки ми не з'ясуємо всього остаточно, я особисто не поспішав би скиглити.

— Пошукова група! — гарикнув сухоребрий стерничий. Він із грюком одсунувся від столу і підхопився зі стільця. — А за чим їй шукати? — стерничий обвів поглядом усіх присутніх. — Я маю новину, що можна непогано погріти руки

на Ливарних галевинах, тож-бо свої залоги я слатиму саме туди. Хочете пристати до нас — ласково просимо!

З цими словами він прожогом опустив каюту.

— Шановне лицарство, будь ласка, — звернувся до зборів Громовий Вовкун і підніс руку, закликаючи всіх лишатися на своїх місцях. — Не кажіть “гоп!” Згадайте, що ми викували тут, ув Армаді. Не можна ж просто взяти і те все забути. Зачекайте, поки вернеться пошукова група.

— Поки вернеться група, — повторив нетряк, коли небесні пірати вже розходилися. — І ні хвилини довше.

Зоставшись у каюті сам, Громовий Вовкун підвівся з-за столу і приступив до вікна. За отороченими оливом шибами внизу відкривався краєвид на Армаду Мертвих.

А й справді, подумав він з гіркотою, *що* вони тут викували?

Коли літай-камені небесних кораблів почала вражати кам'яна пошестя, Громовий Вовкун та решта небесних піратів не стали дожидати повільної смерті своїх кораблів. Зібралися разом, вони просто їх потрошили: краще вже так, аніж дивитися, як кам'яна пошестя одного за одним нівечить кораблі, обтинаючи їм крила.

З корпусів небесних кораблів на бляклому Багнищі повстав табір, звідки можна було робити зисковні здобичницькі виправи на Велику дорогу Багнищем. За тих лихолітніх часів то була хіба що злиденна пародія на небесне піратство. Та часами, коли край огортали тумани і схоплювався вітрюган, стоячи на своєму квартердеку, він уявляв себе високо в небі, вільним, як снігун...

Вовкун дивився на приземлені кораблі, чиї щогли, мов скинуті дотори руки, п'ялися до неба, і до горла йому підступив клубок. На кораблях досі були видні їхні колишні назви, висявали тъмяним золотом їхні літери. “Вітряний млинок”, “Мрякогон”, “Туманоріз”, “Хмарожер”... Його власний корабель — “Небесний гарцівник” — перетворився на благу і збляклу примару колишньої слави. Так і зогніє він тут із часом, якщо не зуміє вирватися з білястої твані.

Ну звісно ж, йому вже зроду не літати, бо зогнив не тільки корабель, а й сам літай-камінь у самісін'кім його серці. Якщо не знайдеться що протиставити кам'яній пошесті, то вже ніколи ані “Небесному гарцівникові”, ані “Вітряному млинку”, ані “Мрякогонові” — ані взагалі будь-якому кораблеві небесних піратів неба більше не бачити.

Густа липуча багнюка намертво присмокталася до корабельної обшивки, і колись неповторні повітроплавні судна скидалися тепер на химерні будівлі. А всілякі прибудови, що тулилися до них, розмиваючи конфігурацію чардака й обліплюючи облавки, мов здоровенні небесні медузи, надавали кораблям іще дивочнішого вигляду.

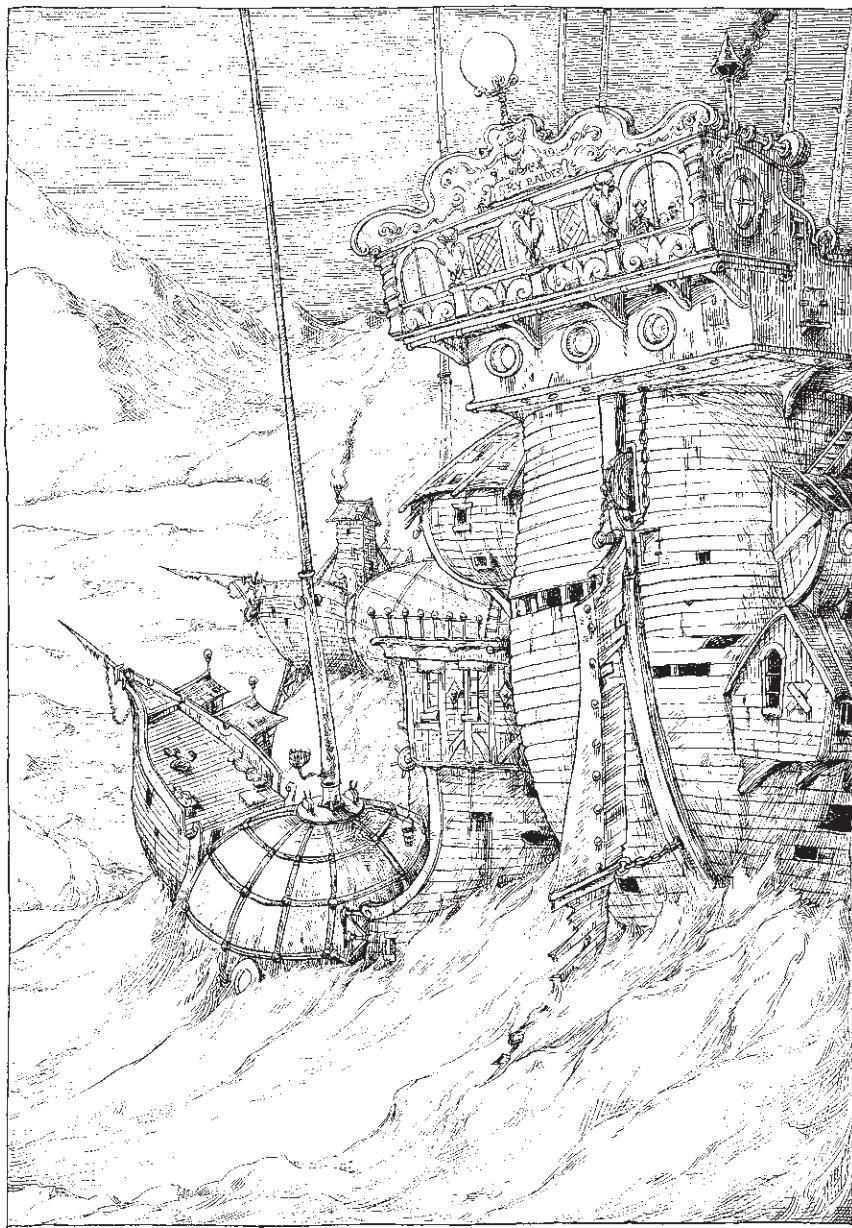
Яке майбутнє чекало на них? подумав Громовий Вовкун. І чого можна було сподіватися тим усім, хто звав домівкою Армаду Мертвих?

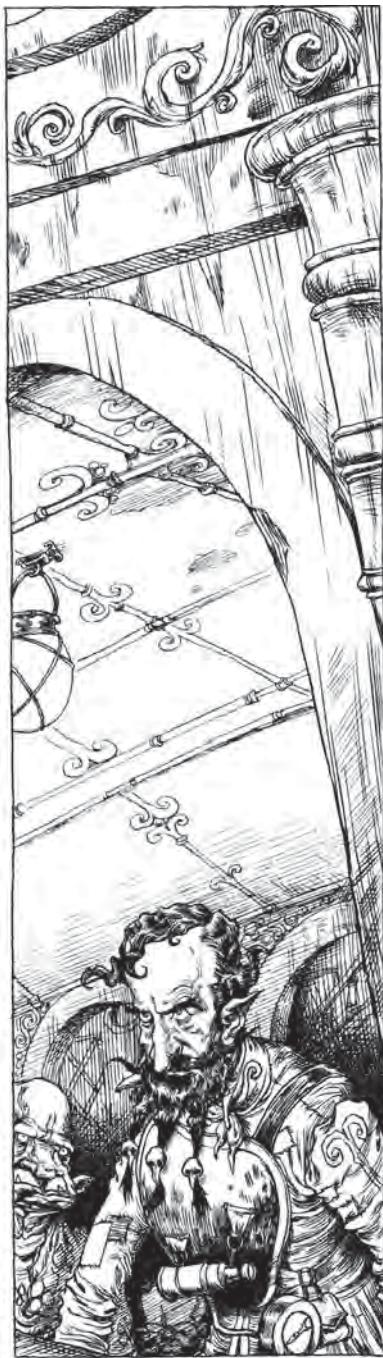
Капітан узяв далекогляда, почепленого на нагруднику, прикладав до ока і навів на далекий небокрай.

Крізь чорні непроникні хмари не було видно нічогісінько — ані Нижнього міста, ані Великої дороги Багнищем. Далекий Каменосад, зазвичай ясний проти неба, і той був цілковито схований за важкою небесною запоною.

Громовий Вовкун зітхнув. Він спустив окуляр і вже хотів був відвернутись одівікна, коли це зауважив якийсь рух. Він удруге підніс далекогляда до ока і навів різкість. Так, він не помилився, ген-ген удалині ступали сім, вісім... дев'ять постатей. То йшла пошукова група.

Повертаються так скоро? здивувався Вовкун, і йому аж у шлунку замлоїло-забурчало від розчарування. Двійко небесних піратів тримали в руках жердини з пристасованими до них великими клітками для жаровень. У клітках було повно вугілля зі світляку, воно палало яскраво-фіолетовим полум'ям, освітлюючи зрадливе Багнище, аби, часом хтось, загавившись, не вскочив у піщану трясовину, не наступив на ядучу яму, ладну вибухнути будь-якої миті, або не втрапив до лабетів мордобрила, ласого до м'ясця заброд...

— Ну, як успіхи? — гаркнув Громовий Вовкун, виткнувшись у каютне вікно, коли пошуковці вже підходили до кораблів.

Та він уже вгадував їхню відповідь. За плечима в них теліпалися порожні лантухи, промовистіші за будь-які слова. З таким самим успіхом вони і вдома могли б сидіти.

— Порожньо, хоч покотись, — прокричав йому на відповідь високий міський гном із пов'язкою на оці.

— На дорозі — ані лялечки! — додав інший. — А сорокухи, мабуть чкурунули у Східний курник.

— Зате насеред Багнища здибали оцю парочку, — докинув третій — високий і худющий плескатоголовий гоблін із чималим кільцем у носі. — Присягають, що вони самі до нас ішли. Кілька марничок — ото й усе їхнє добро.

І тільки тут Громовий Вовкун примітив у натовпі двох незнайомих молодиків. Один мав на собі бібліотекарську одіж та каптур на голові — мабуть, рятувався од вітру, що дув на Багнищі. Другий — вищий і міцніший на вигляд — був виряджений у

блаклі мордобрілячі шкури. Голову він тримав рівно, без тіні страху і дивився просто Вовкунові в очі.

— Хлопче, — звернувся до нього капітан небесних піратів, — чи не могли б ми вам чимось помогти?

— Мене звати Фелікс Лодд, — відповів незнайомець. — А про свої справи я говоритиму лише з ватажком великої Армади Мертвих.

Вовкун хвильку повагався. Тримався хлопчисько зухвало. Звісно, можна б посадити самозванця під замок, хай би трохи повчився чемності, але ж хлопчисько так шанобливо відгукується про Армаду...

— Заведіть його нагору, — звелів Вовкун.

***

— То кажеш, була битва? — перепитав Громовий Вовкун.

Вони були в капітанській рубці, де всі небесні пірати розташувалися за довгим столом. Юнак у мордобрілячих шкурах стояв перед ними, заступаючи собою свого супутника в каптурі.

— Так, навіть не битва — масакра, — кивнув головою Фелікс. — Вокс Верлікс...

— Вокс Верлікс, правитель Нижнього міста! — перепинув худорлявий стерничий, який, зачувши про поворот пощукової групи, вирішив трохи зачекати з відходом. — Отой слизький пурхай-слимак ще выбрикує? Колись мерзотник обкрутив мене навколо пальця з цілою партією будівельного дуба-кривавника. Вокс тоді саме зводив на Санктафракській скелі свою трикляту вежу. Не я буду, коли йому не помощуся!

Вовкун порухом руки замкнув стерничому рота і знову обернувся до Фелікса.

— Що сталося з Воксом Верліксом? — запитав капітан.

— Загалом кажучи, то все його заслуга, — повів далі Фелікс. — То він заманив гоблінів із сорокухами до бібліоте-

карських риштаків, а тоді спричинив бурю і перетопив їх, мов тих рябошурів.

— Ага, виходить, чорний вихор на його совісті! — скрушно похитав головою Вовкун. — Я мав би доглупатися сам. Мудрагель, якому вічно сверблять руки вчинити в небі якусь капості!

— Але він і сам загинув у тому вихорі, — промовив Фелікс.

— Хочеш сказати, йому клямка?

— Я майже певен, — сказав хлопець. — У розпалі бурі я бачив, як завалився його палац.

— Шкода, — вирік стерничий, і в жовтому ламповому свіtlі зловороже зблиснули його зуби. — Мені так кортіло власноруч перетяти йому воло. — Він маxнув рукою в порожнечі, наче розтинає її кінджалом. — Отак, — додав стерничий і жорстоко розсміявся, а слідом за ним розсміялася й уся застільна компанія.

— Нижнього міста більше немає, — сповістив Фелікс, і сміх урвався. — Його зrівняло з землею. Нам ще пощастило втекти...

— Кому це — “нам”? — запитав Вовкун і аж наліг на стіл.

— Городянам, старим і малим, книжникам з риштакової Великої бібліотеки і... — Він помовчав. — І тим, що ними я командую: Примарам Осип-Міста.

За столом прокотився глухий гомін. Певна, мало не зухвали юнакова поведінка враз стала зрозуміла. Навіть тут, на Багнищі, чували про Примар Осип-Міста, прозваних так через їхню блякло-білу, замалим не примарну, зовнішність: збіговисько мисливців-відчайдухів та забіяк — вихідців із нетриць Нижнього міста.

— Отже, ти і є ватажок отих примар, — зауважив Вовкун, силкуючись приховати побожні нотки у своєму голосі.

— Відколи це примари стали потребувати допомоги? — глузливо заскалив око стерничий. — Після Осип-Міста вам же на Багнищі нічого боятись — якщо ви ті, за кого себе видаєте.

Фелікс ступив крок до стерничого, очі йому яскріли.

— Я не прошу допомоги для примар, — пояснив він. — Я прошу, щоб ви підсобили городянам та бібліотекарям. Ми з вами тут плещемо язиками, а вони цієї миті ще там, на Дорозі Багнищем, по той бік запони. Назад дороги їм нема, треба йти вперед і тільки вперед, але шлях важкий і небезпечний. — Він сповільна перевів дух. — Аби обминути Присмерковий ліс, можна б податися через Крайземлю, але перше треба перехопитися через Багнище. А без вашої помочі нам тут не обйтися...

— А якщо ми вам допоможемо, — примуржився Громовий Вовкун, — то що з цього матимемо?

Фелікс усміхнувся.

— Оце слова щирого небесного пірата, — зухвало проголосив він, і Громовий Вовкун відчув, як обличчя йому буярковіє з раптової люті. — А що ви маєте тут? — провадив юнак. — Без Нижнього міста та гендлярства на Дорозі Багнищем ви зогните тут укупі зі своїми коханими кораблями. А приставши до нас, ви зможете почати нове життя на Вільних галевинах...

— А чом би нам просто не зробити вилазки і не обдерти вас як липку? — брутально урвав Вовкун.

— Спробуйте, — спалахнув Фелікс, — і Примари Осип-Міста виріжуть вас до ноги, а біляста тванюка почервоніє від підступної піратської крові.

— Ти прийшов сюди, образив небесних піратів та наші небесні судна, — grimнув Вовкун, крешучи з очей блискавиці й стискаючи кулаки. — І ще сподіваєшся на нашу поміч!

І тут, тільки тепер відкинувши каптура, наперед виступив бібліотекар. Усі пірати принишко зорили його рухи.

— Якось, Громовий Вовкуне, і ви потребували допомоги, — стиха задріботов він. — Ви сиділи під замком ув одній з узбічних сорокушачих кліток. Я нагодував вас і напоїв, щоб ви не сконали від голоду та спраги. Не пам'ятаєте? А ви ж запевняли, ніби ніколи того не забудете, — додав він півголосом.

На мить капітан небесних піратів закляк, наче громом уражений, а потім обличчя його розтяглося в широченій усмішці, аж очі геть потонули у зморшках.

— Ти! — проревів він, перетинаючи каюту. — Так то був ти! — Він зайшовся сміхом і від душі ляснув Рука по спині. — Човновод, чи не так?

— Так, пане-лицарю. Рук Човновод, — відповів юнак. — А тепер настала моя черга просити вашої допомоги.

— Рук Човновод, — проказав Вовкун, зчуравши хитаючи головою. — Ну вже кому кому, а тобі!.. — Він обернувся до решти небесних піратів. — Цей хлопець урятував мені життя! — проголосив капітан. — Його прохання для мене закон. Ми повинні допомогти городянам.

— Але він не рятував *моє* життя, — пирхнув сухий стерничий.

Вовкун, аж стемнівши на виду, злапав його за барки величезним ручиськом і добряче ним трусонув.

— Ти ж був колись не від того, щоб покинути Армаду, — прогримів капітан. — Доведи це на ділі, й ти відчуєш радощі Вільних галявин, замість задовольнятися зліднями галявин Ливарних. А скажеш “ні”, то присягаю, Цибо Вітролове, я скручу твої кощаві в'язи!

— Але ж до цього не дійде, чи не так, Цибо? — запитав нетряк у бляклому каптані з мордобрілячої шкури, і Вовкун попустив стиск.

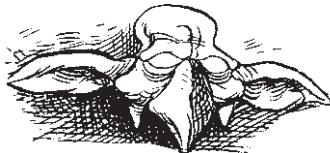
Стерничий кволо похитав головою.

— Примара має рацію, — освідчив нетряк. — Армада вже віджила своє. Тут нам ніщо більше не світить. Капітане, ми йдемо з тобою.

— Тоді до Вільних галевин! — зикнув на весь голос Громовий Вовкун, і, відпустивши стерничого, знову ляснув Рука по плечі.

Рук усміхнувся.

— До Вільних галевин! — гукнув він і собі, мов превзятий пірат.

· РОЗДІЛ ДРУГИЙ ·

ПЕРЕХІД,

сили Небесні! — здивувався Громовий Вовкун, спиняючись на вершечку тванистої кучугури, аби перевести подих. — Та це ж чистісінької води чорний вихор. Побий мене Небо, якщо я коли бачив такого чорного і лиховісного вихоряку, як оцей.

Рук порівнявся з капітаном небесних піратів. Липка біляста тванюка присмоктувалася до багноступів та жердин-щупів, мов зголодніла риба-болотниця.

— Здається, — пропихтів він, — вихор суне далі.

Вовкун відкашлявся і гидливо сплюнув.

— Ось до чого доводять жартики з природою, — злосливо процідив капітан. — Вража професура! Скрізь їй треба стромляти свого носа!

Від Нижнього міста, вишикувані в непроникні важкі лави, сунули низькі хмари, огортаючи все чисто на своєму шляху. Зараз вони поглинали Велику Дорогу Багнищем, пожираючи свою здобич, мов великанська хробаколода.

Ось із-за Рука показався й Фелікс. У руці він тримав жаровню, і на блідім хлопцевім обличчі витанцювали відблиски її фіялкового полум'я.

— Перепочинемо потім, — зронив він. — У нас обмаль часу. — Тут Фелікс скрушно похитав головою. — Хотілося б вірити, що їм стачить глузду не дожидати бурі на Дорозі Багнищем.

Де-де серед подорожан палахкотіли фіолетові жаровні: пірати Армади стояли на вершині кучугури і вивчали білясті рівнини під собою. Ген далеко з кипучих хмар вибігала на палях Велика Дорога Багнищем і гадючилася через дику пустку — достоту напівпроковтнута стонога.

— Якщо в колоні важкі вози та дітвора, — вголос міркував Громовий Вовкун, озираючи виднокіл, — то ваші городяни вже мали б бути десь біля сорокушачих застав під Присмерковим лісом. Може, трохи близче, може, трохи далі. Як іти тванюкою без перепочинку, то ми там будемо за півдня. А тепер прикиньмо швидкість бурі... І ми, і вона доженемо їх рівночасно!

— То чого ж ми чекаємо? — запитав Фелікс, легенько штурхаючи Вовкуна у спину і, як здалося Рукові, вперше за ці дні усміхнувся. — Після мандрів Осип-Містом маршкідок через тванюку — дитяча забавка.

— Це ми, хлопче, ще побачимо, — реготнув Вовкун, підморгуючи хлопцеві. — Ще побачимо. — Потому він повернувся до піратів і гучно скомандував, будячи ляскуче відлуння між кучугурами — Армадо, вперед! Рухаймося веселіше!

Усі залоги попідіймали свої жаровні — слухаємося, мовляв, капітане, — і вся піратська рать, хто тихцем, хто швидче, ковзаючись і спотикаючись у тягучій тванюці, почала кучугура за кучугурою просуватися до Великої дороги Багнищем, куди навально котилася буря.

Рукові довіку запам'яталася ця виправа білястим Багнищанським обширом. Кожна залога розтяглася вервечкою по одному, — попереду старший із жаровнею в руках, — і всі дружно тягли понуру маршову пісеньку: “*Раз, два, три, чотири — сорокухи під сокири!*”

Ритмічно чвакали по рідоті багноступи.

“*П'ять, шість, сім, вісім — згинуть тварі в Темнолісі!*”

Ось уже і Рук чалапав ув одній з таких вервечок, не зводячи очей з решітки жаровні, яку, мов провідну зорю, тримав Вовкун. Невдовзі дихання його зробилося хрипке і надсадне, піт рясно заливав обличчя. Проте ритмічне ляпання багноступів та розмірений ритм похідної пісні змушували його вперто ступати далі.

Неначе крізь дрімоту, долинало до нього розлютоване крякання білих ворон, які зграями кружляли над головою, а ще він чув коли-не-коли, як починає двигтіти твань: то ядуча яма вибухала десь неподалік, і тоді вгору жбухав високий стовп лискучої грязюки, обдаючи подорожан липкою гарячою рідотою. Пірати, що йшли перед Руком, навіть не зважали на цей душ, та й він сам, попавши під таку хлющу раз, удруге, втретє, уже навіть не здригався, а просто йшов собі далі, немовби й нічого. Тванюка липла до чобіт, засмоктувала, і кожен подальший крок давався чимраз важче. Вовкунові команди гучали вже ген-ген попереду.

— Беріть на захід, болотоплавці! Агов, із “Вітряного млинка”, держатися купи! З “Туманоріза”, ширше крок!

Рук заплющив очі, подумки кажучи собі не спинялися, і хлопцеві вже видавалося, ніби він — частка щирісінької армади, що лине в неозорому відкритому небі, де не чути й духу бридкої кваші, а Громовий Вовкун знову стоїть на квартирдеку свого повітряного корабля — верховода цілої флотилії піратських кораблів.

Однаке дуже хутко хрипіння його власного голосу та важкий стугін крові у скронях спустили Рука з неба на землю. Ноги налисилися оливом, у голові було порожньо і легко, а коли він дивився на мерехтіння жаровні попереду, її світло розплівалося в очах, неначе пробиваючися з-під водяної товщі. Не стишуючи ходи, переселенці далі верстали свою дорогу.

“Раз, два, три, четири — гобліни не хочуть миру...”

Рук затнувся, і якби не був обв’язаний у поперечі линвою, аби запобігти упадові, брохнув би просто в багнюку.

“П’ять, шість, сім, вісім — чи не щезнути кудись їм...”

Рук знову зашпортнувся і цього разу таки заорав носом у квашу.

— Стій! — пролунала Вовкунова команда. — Попустити линви!

Рук відчув, як чиїсь руки розв'язують линву. Він спробував зіп'ястися на ноги. Скільки часу вони вже в дорозі? Годину? День?

— Я... перепрошую... — пробелькотів він. — Але я... вже не можу...

— Перепрошую, хлопче? — пролунав над його вухом голос Громового Вовкуна. — Облиш перепрошувати. Краще поглянь он туди.

Рук звів голову і зішкріб із повік зашкарублу багнюку.

Перед ними височіла Велика Дорога Багнищем, повита мочарними туманами, а за трактом видніла нерівна смуга Присмеркового лісу. До поручнів тракту тися натовп утікачів, люди гучно перегукувалися та вимахували палахкими смолоскипами.

Западала темрява. І раптом Рука осяяло, що то не просто поночіє. Зі сходу, віддалекого крайнеба, на них сунули, дедалі розростаючись, величезні, розбухлі хмари чорного вихору.

Мабуть, городяни також їх добавили, бо коли Рук, що вже ледь ноги волочив, озирнувся на дорогу знову, вони вже перелазили через бильця і по палях із заліznодеревних сосон спускалися на м'яке багнище. Городяни чимраз жвавіше покидали свій непевний шлях, і повітря повнилося тривожними вигуками та пронизливим репетом. Хлопець ковзнув очима по бильцях у надії побачити біля них хоч кого-небудь зі своїх друзів блукай-бурмил, але в гарячковій метушні хіба що розбереш?

Бібліотекарі завзято працювали, знімаючи з підступних хідників величезні пудла, напхом напхані берестяними сувоями та трактатами, і спускаючи їх на тванистий ґрунт. Городяни також хапалися мершій покинути Дорогу Багнищем: дехто стояв на дерев'яних мостинах і обережненько передавав клунки з начинням та майном, а також люльки,

де квилили немовлята, тим, хто вже спустився надолину. Між ними безперестанку гасали Примари Осип-Міста, вирізняючись своїм блакливим вбранням із мордобрілячих шкур та кістяним спорядженням. Звідусіль долітали їхні команди та вказівки, примари шикували в піші шики переселенців і кидалися допомагати на перший поклик.

Громадка тролів — тягайл та лісових — уже майструвала тимчасові склепи та шопи. Зграйка нетряків прив'язувала клунки з пожитками до довгих тичок і вагняла жердини у тванистий ґрунт, а Бібліотекарські Лицарі сновигали поміж ними і спрітно припинали неслухняні небесні човни до дебелих швартових стовпів. Члени невеличкої родини дрібногоблінів з нехитрою поклажею за плечима допомагали одне одному зійти з дороги на грузьку тванюку.

Рук відчув, як хтось узяв його під пахви, зводячи з землі, і побачив просто себе усміхнений Феліксів вид.

— Як на бібліотекаря, ти тримався не так то вже й ганебно! — засміявся юнак,

хоча з вигляду його — весь заброханий болотом, обличчя пашіє — видко було, що змучився він анітрохи не менше за Рука. — Щось мені підказує, що прибули ми дуже вчасно, — додав Фелікс, показуючи на що мить, то біжче буренне хмаровиння. — Але якщо вони не поквапляться якнайборше покинути тракт, то всі наші заходи коту під хвіст!

— Оце і є твої Примари Осип-Міста, ге? — озвався Громовий Вовкун, беручи руки в боки і насвистуючи крізь зуби якийсь мотивчик. — Нівроку в тебе залога, що й казати! а як вони орудують отим своїм мотузям!

— Їм не завадило б трохи підсобити, — звернувся Фелікс до капітана небесних піратів. — Звісно, якщо ваші дзідзіверизухи після такої невеличкої прохідки ще на щось здатні.

— Побий тебе Небо, зінське щеня! — розреготовався Громовий Вовкун і замахав своєю кліткою-жаровнею. — Армадо! — зарепетував він як на пуп. — Гайда на Дорогу Багнищем! Знімаємо юрму з помосту — і зсаджуємо на Багнище. Буря вже от-от, чи може, вам, болотоплавцям повільзило?

Проказувати двічі не довелося — пірати дружно ринули вперед. Вони підіймалися опорами Дороги Багнищем, жбурали линви та абордажні гаки тим, хто був ще на мостинах, майстрували блоки та вив'язували зашморги на кріпильних линвах. У скорім часі на тванюку струмочком, а там і бурхливим потоком зачали спускатися переселенці, і невдовзі Рук уже стояв посеред чималого табору.

— Ану вимітайтесь всі з-під тракту! — почувся дзвінкий Феліксів голос. — Чи, мо', хочете, щоб буря поховала вас під дошками?

— Усім поприв'язувати зубощирів! — розлягався голос Громового Вовкуна. — І поперевертайте всі вози, щоб було де сховатися!

Він надсаджував горлянку, а дужі пориви вітру ловили його слова і відносили геть. Рук розглянувся довкола. Треба знайти бібліотекарів і докладно відрапортувати про зроблене. На відміну від Фелікса, він був Бібліотекарський Лицар

і підлягав Найвищому Академікові — Кулькапові Пентефраксісу.

Пробиваючись крізь розвираний натовп городян, обминаючи шопи та перевернуті вози, обходячи навіть неглибокі болотяні ями, Рук дуже хутко відчув, як його огортає смертельна втома. Хлопець уже ладен був прибитися до нетряцької родини під волорожачим возом, як почув знайомий голос.

— Паничу Руку. Мушу визнати, ви зробили неоцінену послугу книгозбірні. — До нього сягнистою ходою наблизився Фенбрус Лодд, маючи на вітрі розчухраною бородою. — Ну як, чи згодні небесні пірати провести Велику бібліотеку через багнисту пустку?

Рук ствердно кивнув головою.

— Так, Великий Бібліотекарю. Капітан Вовкун...

— А мій син — чому він зараз не з тобою? — урвав Фенбрус вочевидячки невдоволеним голосом.

— Він... — почав Рук.

— Тут я, батьку, тут, — мов з-під землі виріс Фелікс у супроводі двох примар по праву і по ліву руки.

— Ага, ти тут, — чванькувато промовив Фенбрус. — Ти тут. Так от, Феліксе, треба, щоб ти і твої примари закріпили Велику бібліотеку он там. — Він махнув патерицею у бік цілого юрмища бібліотекарів, що намагалися стулити з кількох важких возів, запряжених норовистими волорогами таку-сяку

подобу кола. — Ще кілька маж зосталося на дорозі, а час не жде. Гріх їх рішитися.

Фелікс похмуро осміхнувся.

— Батьку, на дорозі ще є городяни, — зауважив він.

— І мої примари допомагають насамперед їм...

— А Велика бібліотека! — вибухнув Фенбрус, і обличчя йому збуряковіло. — Я все ж наполягаю, щоб ти негайно...

— Я тобі не підлеглий, а ти мені не зверхник! — сказав Фелікс, як відрізав, і Рук подумки відзначив, що син як дві краплі води схожий на батька.

А навколо вже юрмився люд, ловлячи кожне слово родинної гніванки.

— Треба подбати про бібліотечні вози, — вперто правив своєї Фенбрус Лодд, блискаючи очима. — Не вільно допустити, аби пропав бодай один сувій.

— А я кажу, перше мається евакуювати всіх городян, — затявся Фелікс.

— Ну, ну, — раптом озвався тремтячий, але владний голос, і між батьком та сином постав Кулькан власною персоною. — Якщо всім разно взятися до діла, то порятуємо і бібліотеку, і городян, — проголосив старий професор.

Хтось кпинливо пирхнув за його спину. Обернувшись, усі побачили, що то Громовий Вовкун. Пірат стояв, узявшися руки в боки, з глузливою посмішкою на обличчі.

— До вашого відома, зі шляху щойно зняли останніх переселенців, — похмуро сповістив він, — та як ви й далі

гризтиметься щокроку, я не ручуся, що хоч один із них перетне Багнище.

— Розумієте, ми просто сподівалися, — пояснив Кулькап, підходячи до небесного пірата і вітально киваючи йому, — що ви могли б допомогти нам, Капітане... е-е...

— Вовкун, — підказав той. — Громовий Вовкун.

Тінь усмішки промайнула по Кулькаповім виду.

— Ага. Громовий Вовкун. Колись, давним-давно, я мав честь спіткати вашого батька і, якщо не зраджує мене пам'ять, у таку саму лиху годину, як нині.

— Колись ви неодмінно мені про те розкажете, — відповів Вовкун усміхом на усміх. — А тепер, якщо ми чекаємо на бурю,годилося б подбати про безпеку нас усіх. — Він показав бородою на плескувате зверху ворушке пасмо хмаровиння. — А вже потому, — прокричав він, силкуючись заглушити рев бурі, — можна буде побалакати, як нам перебрести Багнище. — Він похмуро всміхнувся. — Якщо буде кому передати.

Наперед виступив Фелікс і гучно скомандував:

— Усі чули капітана? А тепер до діла!

Натовп розпорощився, кожне крапливо стягувало вниз свої пожитки і ховалося в ямах, під дошками шоп та перекинутими возами.

— Агов, прив'яжіть-но отих волорогів! — прокричав Вовкун, енергійною хodoю рушаючи до живолупів. — Нам вони ще прислужаться.

Фенбрус шатнувся за капітаном.

— Капітане, а вози з сувоями? Не забувайте ж про бібліотеку!

Голос Великого Бібліотекаря потонув у чимраз дужчому ревінні вітру, і Кулькап знову повернувся до Фелікса з Руком.

— Молодці, — похвалив він. — Молодці обидва. Правду мовити, я не був до кінця певний, що ви впораєтесь. Знаєте, на своїм віку я набачився небесних піратів, і добре знаю їхню впертість і непоступливість...

— Ваші слова навівають мені гадки про одного чоловіка,
— зауважив Фелікс і сумно зітхнув.

Кулькан порозуміло кивнув головою.

— Постав себе на місце свого батька, — сказав старий професор. — Його заповітна мрія — відродити Велику бібліотеку на Вільних пустынках...

— Ну, для мене це не новина, — відказав Фелікс, і Рук знову почув, як у голосі його друга змагаються різні почуття. — Він же нічого знати не хоче, крім своїх окаянних сувоїв! А як розібрatisя, то чого вони варті? Звичайні клапті паперу та пергамену. Городяни, себто вже вільняки, зараз важливіші.

— Цілком з тобою згоден, Феліксе, — підтримав друга Рук. Вітер уже майже осушив його обличчя. — Ale ж ми все-таки бібліотекарі. I берестяні сувої для нас — ті ж таки живі істоти.

Фелікс пропустив його слова повз вуха.

— Мені треба скочити до примар, — тільки й сказав він і, крутнувшись, почимчикував геть.

Рук обернувся до Кулькана, зніяковіло знизав плечима і вже намірився бігти за Феліксом, коли це нараз хтось поплескав його по плечі. Хлопець обернувся — перед ним стояли його найкращі друзі — Ксант і Магда. Вони стояли, а на обличчях їхніх грали широченні усмішки.

— Руку, та невже це ти! — радо скрикнула Магда. — Під цією корою багна тебе насилиу можна впізнати!

Рук усміхнувся своїм друзям.

— Який я радий вас бачити! — промовив він.

***

На землю спустилася темрява, і вперішив бучний дощ. Потому пороснув ядерний град, знялася громовиця, і від громових розкотів аж хололо серце. Дорога Багнищем корчилася, рипіла та стогнала, немов чудовисько в агонії, одна по одній валилися його опори. Рук принишк у тимчасовому

сховку між Магдою та Ксантом і видивлявся, що койтесь надворі.

— Як ви гадаєте, воно колись скінчиться? — запитав він сумно.

Магда зітхнула.

— Цікаво, чи повернеться коли-небудь давніша погода?

За криївку їм правила перевернутий віз та важкі солом'яні паки, запнуті засмоленою чаймовиною, закріпленою кілками. Поки що він витримував навалу дикої стихії, та Рук побоювався, що скажений вітрюган може будь-якої миті знести воза, лишивши їх без даху над головою, і порозкидати паки.

— То ти, кажеш, летиш із Професором Світловідомства, — озвався Рук, женучи від себе думки про розбурхану стихію. Бібліотекарські Лицарі не мали собі рівних у кермуванні тендітними небесними човнами, вирізьбленими з летуючого мочардерева і обладнані широченними вітрилами з павучої шовковини. Відколи Світокрай спіткала камінна пошестъ і величезні судна небесних піратів наказали довго жити, то був єдиний повітряний транспорт.

— Лечу, — відповіла Магда, вичавлюючи з себе усмішку. Десь у небі сухо — немов дерли крам — грякнув грім. Задвигтіла земля. — План дій у нас такий: Варіс Лодд зі своєю флотилією летить просто до Вільних галіянин — шукати підмоги, Професор Темрявознавства, на великий висоті, облітає той відтинок Дороги Багнищем, що пролягає через Присмерковий ліс — аби розвідати, чи не влаштували, бува, там сорокухи засідки...

— А ви?

Магда намагалася говорити байдьоро.

— А ми з Професором Світлознавства полетимо до Східного курника, аби впевнитись, чи є там сорокухи, — відказала дівчина. — Бо ходять чутки про Інкубаторій...

Рук боязко пошулився. Коли він чув слова “Східний курник”, у ньому оживали вельми прикрі спогади.

— І тобі... тобі не страшно знов туди вертатися? — запитав він.

— А в нас немає вибору, — просто відповіла Магда. — Та й буду я цим разом не сама, а з “Лісовою нетлею” та Професором Світлознавства. Він же в нас один з найкращих Бібліотекарських Лицарів.

— Як шкода, що я втратив “Грозового шершня”, — зітхнув Рук, пригадуючи свого небесного човна, що знайшов свою погибель ув Осип-Місті. — Я міг би полетіти разом з тобою, а не волочитися тут на своїх батьківських.

— Що добре Феліксові Лодду, те буде добре і тобі, й не кажи, що це не так, — освідчила Магда, намагаючись зберігати безтурботний тон. Проте Рук не міг не завважити: дівчина так само шкодувала, що вони не полетять удвох.

— А мені що серед літунів, що серед пішоходів — і там і там однаково, — похмуро кинув Ксант.

— Тобто? — не второпав Рук.

— Руку, я ж бо зрадник, — пояснив Ксант, — чи, може, ти забув? Я ж бо служив Сторожам Ночі. Моїм ремеслом були інтриги та шпигунство. А скільки гідних Бібліотекарських Лицарів через мене замордовано. Та й ти колись

мало не загинув на Ливарних галявинах — то також через мене.

— Але ж тепер те все в минулому. Сторожі Ночі щезли з лиця землі, — одказав Рук, — їх знищив чорний вихор, і тепер вони вічно спочиватимуть у Нижньому місті. Та й ти, Ксанте, вже не той, ким був раніше, я знаю. І правлю це перед ким завгодно.

— І я теж, — підхопила Магда. — Ксанте, ти вибавив мене від Сторожів. Я довіку цього не забуду. — І дівчина підбадьорливо всміхнулася.

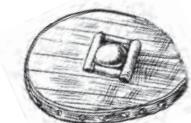
Тим часом буря у високому небі збирала сили.

— Ти не бачив, як дивляться на мене бібліотекарі, — гірко скривився Ксант. — У їхніх очах — недовіра та зневість. Вони дивляться на мене, як на зрадника та нишпорку.

Магда легенько обняла Ксанта.

— Але ж, Ксанте, друзі твої бачать, який ти в душі... — сказала вона лагідно. — У тебе добре серце.

Надворі гримнуло так, що невеличкий візувесь задвиго-нів і зарипів колесами.

• РОЗДІЛ ТРЕТИЙ •

Подорож через Багнище

еред світом, коли на видноколі витанцювали світляні стріли, вітер нарешті ущух, ущухла й хлюща, перейшовши у звичайний дощик, і на Багнищанські тванисті обшири спустилася три-вожнатиша. Рук продер очі й очманіло роззирнувся довко-ла: неприродне безгоміння бентежило нітрохи не менше, ніж скажена, безугавна, цілонічна буря.

Він перевернувся і, намагаючись не сполосити сонних Магду і Ксанта, підповз до виходу зі скованки і відкинув чаймовину. Але та відразу ж повернулася назад: знадвору на неї тисла якась вага. Рук напружився і, засопівши з на-туги, щосили штовхнув тканину. Щось легенько хруснуло, і чаймовина враз легенько піддалася. Хлопець виткнув голову в отвір.

— О, Земле і Небо, — пробуркотав він.

Весь неозорий табір — і перекинуті вози, і шопи, і тим-часові криївки — обернувся на стовписько ледь побриже-них тванистих кучугур, простягнених удалину, скільки

сягало око. Трохи-потроху кучугури оживали, з-під них, то-рюючи собі шлях до світла, як і Рук, вибиралися переселенці — і завмирали як укопані, так само приголомшенні побаченим.

— Руку? — сонно нагукала Магда. — Уже по всьому? Буря пройшла?

— Ходи-но глянеш сама, — кинув Рук через плече. — Це треба бачити.

Біля Рукової голови з'явилася Магдина, а там і Ксант до них пристав. Украї збентежені, всі троє оглядали білястий обшир.

— О, диви! — гукнув Рук і показав на багнисту рівнину, простерту до самого обрію.

— Що там? — запитала Магда. Дівчина вже енергійно розгрібала пригоршами болото, вилазячи навкарачки зі сховку. — Я нич не виджу.

— Як що? — вигукнув Рук, вилазячи слідом за Магдою. — А Дорога Багнищем? Її катма!

За їхнім прикладом пішов і Ксант. Кругом оживали тваринисті кучугури, переселенці покидали сховки і вилазили назустріч сліпучому сяйву білої твані та ранішнього неба.

— Твоя правда, — погодився Ксант, озираючи місцину.

Там, де ще сю ніч бовваніла Велика дорога Багнищем, тепер тягся приземкуватий грязьовий гребінь, звідки подекуди, мов ребра велетенської риби-болотниці, випиналися понівечені колоди та опертя. Тут і там розкладали ватри, щоб зрихтувати обід, розпалювали жаровні, пускаючи вгору змійки ядучого диму; повітря повнилося шкряботом і дряпанням: то осадчі зчищали липку твань із себе та свого майна.

Озброївшись уламками потрошеного дерева, Ксант і Магда заходилися відгортати намиту тванюку на місці, де вгруз волорожачий візок. Та справа посувалася повільно, волога багнюка знай пнулася вернутись на розчищені ділянки.

— Давай, Руку, давай! — пихтів Ксант. — А тут можна й руками.

Ta Рук уже не слухав свого друга. Задивившись на рештки того, що вчора ще вражало уяву сміливістю інженерного задуму, він з головою поринув у роздуми. Так, то був кінець Великої дороги Багнищем, того самого тракту, кудою Рук подорожував, ще бувши бібліотекарським учнем...

Уяві постала гладка твар Вокса Верлікса — найліпшого архітектора та будівничого Свіtokраю за всю його історію. Велика дорога Багнищем була його шедевром, найвеличнішим з усіх його грандіозних проектів. Але і її, цю дорогу, як і Вежу Ночі та Санктафракський ліс, відняли у її творця нікчемні людці, й колишній Найвищий Академік залишився сам на сам зі своїми злобою та розпачем. І тоді, мов вередливе дитя, що в нападі люті трощить свої цяцьки, він накликав чорний вихор на Нижнє місто і знищив свої безцінні творіння, а вкупі з ними — і себе.

Рук скрушно похитав головою і відвернувся. Вокс Верлікс, Нижнє місто, Велика дорога Багнищем — те все уже в минулому. І назад його не вернеш. Хлопець чудово розумів, що і безхатькам-городянам, і бібліотекарям доведеться

шукати ліпшої долі — долі, схованої ген-ген за безлюдною Багнищанською пусткою...

— Руку, ти, як завжди, ширяєш понад хмарами!

Звук чужого голосу повернув хлопця на землю. Перед ним стояла Варіс Лодд, Капітан Бібліотекарських Лицарів. Їй шалено пасував зелений літунський костюм. Рук кивнув їй головою на знак вітання.

— Слухаю, Капітане, — з готовністю підвів він на неї очі.

Варіс торкнула хлопця за плече.

— Руку, мені так прикро, що ти не полетиш із нами, — спокійно промовила вона. — Проте від такої втрати виграє бібліотека. Руку, аж до нашого повороту назад ти відповідаєш за берестяні сувої. Це не менш важлива місія, ніж наша, затям.

Рук кивнув на відповідь головою і спробував усміхатись.

— Так, а де ж отої твій дружок? — погляд Варіс ковзнув далі й спинився на Ксанті. Рук помітив, як напружилося її обличчя, а погляд зробився холодний.

Ксант підвів очі на Варіс і, мабуть, помітив цей вираз, бо перестав відгортати багнюку і тоскно понурив голову.

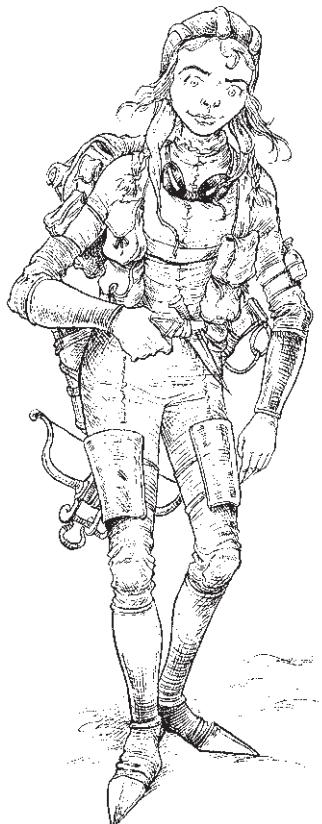

— Ксанте! — засміялася Магда, ні на мить не перестаючи розчищати болото. — Не хнюп носа! Ти не більший поганець, ніж Рук... — раптом вона уздріла Варіс і прикусила язика, відтак, виструнчившись, вітально кивнула їй головою. — Слухаюсь, Капітане, — промовила вона.

— Магдо, флотилія чекає, — оголосила Варіс, підкреслено не звертаючи уваги на Ксанту. — Попрощайся з... з друзями, і я чекаю на твій рапорт.

Магда, сама поважність, слухняно кивнула головою. Повернувшись до друзів, вона обнялася спершу з Руком, а тоді з Ксантом.

— Бережіть одне одного, — вдавано суворо кинула вона. — Обіцяєте?

Хлопці пообіцяли. При цьому Ксантове обличчя було аж попелясто-сіре, а голос бринів хіба лише трохи гучніше за шепіт.

— Усе буде гаразд, Ксанте, — підбадьорила його Магда. —

Рук і я, щойно прибудемо на Вільні галевини, розкажемо про тебе геть усе, правда, Руку?

Рук енергійно кивнув головою: кров з носа, мовляв!

— Ну, а тепер ходіть, проведете мене, — сказала дівчина, намагаючись надати голосові веселого звучання.

— Ти, Руку, йди, а я краще зостануся тут, — відмовився Ксант. — Тим часом відкопаю воза.

Магда ще раз обнялася з Ксантом, відтак повернулася до Рука.

— Гайда, — промовила вона, ступаючи слідом за Капітаном Бібліотекарських Лицарів.

Рук не відставав від неї, і що ближче вони відходили до швартових стовпів, то густіший ставав натовп і збудженіше лунали голоси. З грязі стриміли глибоко вбиті важенні стояни з надійно припнутими до них небесними човнами. Тепер їх відв'язували, і вони величезними зграями шугали у свіже вранішнє повітря. Дві флотилії вже налаштувалися до відльоту, сила-силенна молодих Бібліотекарських Лицарів сиділа напоготові, окульбачивши свої човни, і тільки чекала на сигнал відбууття.

Рук спостерігав, як Магда вмощується на “Лісовій нетлі”, розпускає вітрила — горішнє та долішнє — переладновує балансирні гири й розплутує счасті. Він дивився — і відчував, як на груди йому налягає важкий тягар і озивається щемким болем. Хлопець проковтнув важкий клубок, проте біль не попускав. У розвированому натовпі він розпізнав Варіс Лодд та Професорів Світлознавства і Темрявознавства, усі троє — кожен на чолі своєї флотилії — висли над землею.

Коли в сідло сів уже остатній Бібліотекарський Лицар, Варіс Лодд злинула увісь і круто розвернула свого “Вітряного Яструба”. Відтак піднесла руку — і подала сигнал.

“Хто до Вільних галавин, за мною”, — ось що означала її команда мовою сигнальних знаків, якою користувалися Бібліотекарські Лицарі.

Скоряючись Варіс, уся флотилія — а це три сотні човнів — дружно і безгучно, наче зграя снігуунів, злетіла вгору. Хвацько зависнувши в повітрі, вони порозпускали вітрила і відрегулювали балансири, що тяглися за кожним човном, мов оздоблені самоцвітами хвости.

“Хто до Присмеркового лісу, за мною”, віддав беззвучну команду Професор Темрявознавства, і до трьох соток човнів, що вже пливли по небу, долучилося ще триста.

“Хто до Східного курника, за мною”. То вже був сигнал Професора Світлознавства: три розчепірені пальці на

правиці, а сама рука притиснута до лівого плеча... Здавалося, двигтіло саме небо, коли флотилія Бібліотекарських Лицарів — а серед них і Магда — полинула над землею.

Дев'ять соток повітряних кораблів борознили небо над Руком — неначе величезний німотний рій вертких комах.

— О, “Грозовий шершню”, — промурмотів хлопець, і серце йому краялося з розпуки. — Якби ти знав, як мені тебе бракує...

Різко подув вітер, вдихаючи в човни снагу, і вони, один за одним під усіма вітрилами, схожими звідси на квіткові пелюстки, помкнули вдалину.

Рук проводжав їх очима, у роті йому пересохло, а в грудях нило, коли він бачив, як човни високо в небі ловили дужі повітряні течії і набирали швидкості. Круг нього чимраз гучніше галасувала радісна юрма: городяни і бібліотекарі зичили флотиліям удачі.

Та мірою того, як човни розчинялися в небі, завмирали вигуки тих, хто їх проводжав, і на зміну піднесеному настрою приходила свідомість чорної біди. Кругом слалася безкрай твариста рівнина. Рук зітхнув. Він чув те саме, що й усі.

Так, хлопець чудово розумів, що не варто покладати надії на повітряні човни там, де ревуть поривчасті вітри Край-землі, через яку пролягав їхній подальший шлях. Він здавав собі справу, що Бібліотекарські Лицарі мають летіти попереду — на випадок якоїсь небезпеки, та й підмога з Вільних галявин, якби пощастило нею заручитися, теж не була б тут зайвою. Знав Рук і те, що місцем зустрічі переселенців та лицарів призначено Заліznодеревну пущу. Рук знав те все запевне — а все ж його не полішало відчуття, що він однокий, як палець.

Ген-ген, аж над Присмерковим лісом, єдина величезна зграя, якою летіло лицарство, розділилася натроє: одне крило повернуло на північ, друге — на південь, а третє линуло далі, неухильно на захід, тримаючи курс на Темноліс. Невдовзі човни розчинилися у небі, і тичба, трохи погудівши, почала розходитися.

Рук і собі надумав повернутися до Ксанта. У всьому таборі, куди не кинь оком, переселенці лаштувалися до три-валої мандрівки. Ось він почув ліворуч від себе командний голос — і побачив Громового Вовкуна, який походжав туди-сюди по табору і горлав у гучномовець:

— Усім запастися багноступами та грязьовими ціпками! — напучував він. — І не забудьте щитків для очей. Хто чогось не має, може скористатися підручними матеріалами. Паліччя від Великої дороги Багнищем стане тут на всіх...

Переселенці жадібно накидалися на дерев'яні уламики, і цей весь гамірний табір — печерники, тролі, гобліни, примари, бібліотекарі, — брався кріпiti до підошов уламки деревини, витинав ціпки потрібної довжини, майстрував щитки для очей, покликані захистити очі переселенців від сліпучої багнищанської біlinи. Пірати їм допомагали.

— Попроторочувати всі кошики та ящики! — лунав посилений гучномовцем Вовкунів голос. — Накладіть у жаровні світлякового дерева, а всі балагули поставте на полоззя!

Знову всі метнулися запасатися деревом, зацюкали сокири, завищали пили, загупали молоти: колеса з усіх возів було знято і поскладувано, а натомість приладнано довге загнуте полоззя, спроможне полегшити пересування по слизькій твані.

— Тим, хто має зубощирів, повпрягати тварин у вози! — не вщухав гучний голос Громового Вовкуна, що невтомно походжав по сколошканому табору. — Тим, хто не має зубощирів, доведеться впряжені самим. І затямте собі: ні під яким оглядом не штовхати — тільки тяги! — Тут в око йому впав пастух волорогів, що самотньо стояв у затіненій низинці. — А волорогів у жадному разі — наголошую, у *жадному разі*, — у вози не запрягати. Позастрягають самі й потоплять свій вантаж. Волорогів поз'язувати між собою і так вести. — На якусь хвильку капітан небесних піратів примовк, узяв руки в боки і роззирнувся. — *I ворушиться!* — знову заревів він. — *Вирушаємо опівдні!*

Рук знайшов Ксанта. Той сидів на недоломку воза, розтягнутого на паліччя для багноступів. Хлопця обступили чотири, з добру гору завбільшки, волохаті істоти, забрьохані болотом, а той тільки дивився на них і мовчки усміхався.

— Вони щось кажуть, але я не втну ані слова, — поскаржився він, забачивши Рука.

— Вемеру! — радо вигукнув Рук.

Одна з волохатих гір сповільна обернулася.

— Вурра-лурра! Уралова ліра-ве! — проревіла блукай-бурмилиха, супроводжуючи свою мову жестами, напрочуд делікатними як на таку махиню. “Вітаю тебе, Руку, який узяв на себе отруйний пагін. Як добре, що ти знову з нами”.

— Ве-ве! — проказав Рук на відповідь і легенько торкнувся своїх грудей. Яке то щастя — знову чути голоси своїх друзів блукай-бурмил. — Вурра-віг, веліра лова. — “Вітаю, друзі. Ми разом вирушимо в мандрівку, що на нас чекає”.

— Вурра-віг, вурра-ве! — підхопили решта ведмедів, зі схвильованим гарчанням обступаючи Рука. Тут були і Вурало, якій хлопець допоміг утекти з Ливарних галівин, і Віїг зі здоровенним шрамом через усе плече, і стара Гала, на чиєму єдиному вцілілому іклі грали відблиски низького ранішнього сонця, коли вона жваво кивала головою Рукові.

— Що вони кажуть, га? Що вони кажуть? — нетерпляче перепитував Ксант, і собі переймаючись загальним сум'яттям.

— Вони кажуть, — сміючись відповів Рук, — що обшукали весь табір і пробували дізнатися від тебе, чи ти мене часом не бачив, та ти, з усього видно, не втамив ні бе ні ме. Бачиш ведмедицю Галу? Так та каже, що тобі взагалі бракує клепки. Знаєш, чому вона так думає? Бо в тебе закороткий чуб!

Ксант розсміявся, і в унісон йому переливчасто заголосили ведмеди.

— Скажи їй, — попросив Ксант Рука, — що чуба я викохаю спеціально для неї.

Мірою того, як сонце в молочному небі підбивалося над небокраєм, на зміну хаосові, що охопив був Багнищанський табір, приходила якась подоба ладу. Вози всі навантажено, заплічники — спаковано, а у величезні волокуші, наладовані безцінними бібліотечними кошиками, вже запрягали зубощирів під особистим наглядом Фенбруса Лодда.

Ще годину тому, слухняно виконуючи вказівки Громового Вовкуна, переселенці почали зв'язуватися між собою линвами, утворюючи родинні вервечки по дванадцятьо душ. Пірати вишикували їх у довжелезну колону, посередині помістили волокуші з Великою бібліотекою, а самі стали на чолі. Останніми у ходові переселенців рухалися Примари Осип-Міста. Рук, Ксант та блукай-бурмила, зібрани в одну вервечку, стояли за останньою бібліотечною волокушою, запряжену аж півсотнею зубощирів, які нетерпляче вибрикували і бризкали піною, рвучися в дорогу.

З кінця колони долинув Феліксів голос:

— Удачі тобі, Руку! І пильнуй, аби хтось із твоїх пелехатих друзів не прищікнув хвоста якомусь зубощирові! — І Фелікс гучно розреготовався.

Рук усміхнувся. Ех, мати б і собі такий запас відваги та бадьорості, як у Фелікса!

Тут повз них, тримаючи в одній руці високо піднесеного меча, а в другій — гучномовця, пройшов Громовий Вовкун. Рук обвивав голову шаликом, аби не так разила очі сліпуча багнищанська біль, а серце йому аж хололо від хвилювання. У небесній височині, лопочучи крильми, кружляла зграя білих ворон, і по безкрайому Багнищу ширилося їхнє несамовите крякання, немов попереджуючи, яка далека дорога чекає на переселенців.

— УПЕРЕД!!! — прогrimів уже спереду Громовий Вовкун — і ступив перший крок.

Колона рушила — спершу передні лави, потому ті, що за ними, потому — ще дальші — і ось уже в русі весь довжелезний хід. Ксант, Рук та блукай-бурмила дружно ступали в одній вервечці. Перед ними чалапали сімейки дрібногоблінів та тролів-тягайл, гучно чвакаючи по твані нашвидкуруч стуленими багноступами.

Та багноступи багноступами, а дорога все ж була важка.

Минуло не так багато часу, а дехто з переселенців уже вибивався з сил — благі старі, яким відмовляли руки-ноги, та діти, хирні, захарчовані, але вже завеликі, аби брати їх на руки. Бібліотекарські волокуші супроводжував Фенбрус Лодд із Кулькапом Пентефраксісом, і Великий Бібліотекар раз по раз заклопотано перевіряв то линви, то полозя, то зубощирячий запряг...

— Боже борони щось загубити, — буркотів він півголовом. — Трактати, сувої — те все конче треба зберегти...

І так вони йшли аж до вечора. У небі знову гусли чорні хмари, і Рук відкотив коміра, аби затулитися од чимраз свіжішого вітру.

Спереду гrimів гучний Вовкунів голос.

— Не відставати! Ніяких зупинок, болотоплавці! Не відставати!

Уже поночіло, коли припустив дош: важкі ядерні краплинни розбризкувалися, вдаряючи по багну. За лічені хвилини дош перейшов у хлющу — уже втретє за минулі ночі — і ну як із відра поливати переселенців!

— Йдемо далі! — не вгавав Громовий Вовкун, заглушуючи своїм зиком лопотіння дощу об землю та заводи віtru.

Змоклі до нитки переселенці чимраз тоскніше переказували його слова все далі й далі...

— Що, йдемо далі? — розпачливо мурмотіла дрібногобліниха, неспокійно позираючи на своє обв'язане линвами сімейство, що клигало за нею, ледь волочачи ноги.

Фіялковий від світла з клітки-жаровні в його руках, нетряк, ступаючи ліворуч од неї, похмуро кивнув головою і сказав:

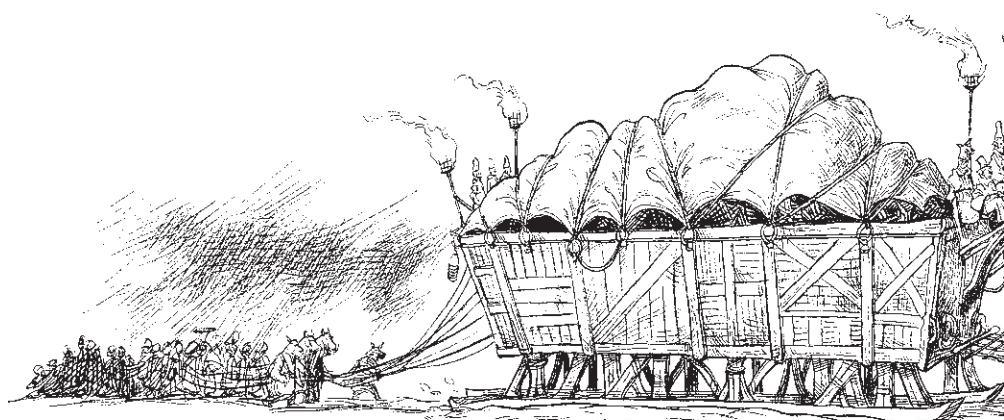
— Атож, ідемо далі.

Рук уже й сам не чув під собою ніг. Дошкуляв голод, від крижаного дошу зуб на зуб скакав. Обабіч гучно сапали блукай-бурмила, а Ксант, в одній зв'язці з ними, трохи відстав, раз по раз ковзаючись на незручних багноступах.

І тіло Рукове, і його розум неначе заціпеніли. Він ступав, не думаючи, куди вони прошкують. Ані майбутнього, ані минулого для нього вже не було. Хлопець був свідомий тільки того, що існувало тут і зараз. Крок за кроком долали вони Багнище, якому, здавалося, не буде кінця-краю.

Крок. Потім знову крок. Знову. І знову...

Ніч промайнула суцільною мішмою тванюки, поту і дрижаків... зaimалося сіреньке світанкове світло. Як не буяв-

розпинався Громовий Вовкун, подорожані збилися з мірного кроку на безладне шкандинання, дехто, не витримував, падав, і в лавах утворювалися вирви. Капітанові стало ясно: якщо й далі так триватиме, то ще трохи — і колона перетвориться на некероване стадо, а тоді вже чорта з два даси їм раду!

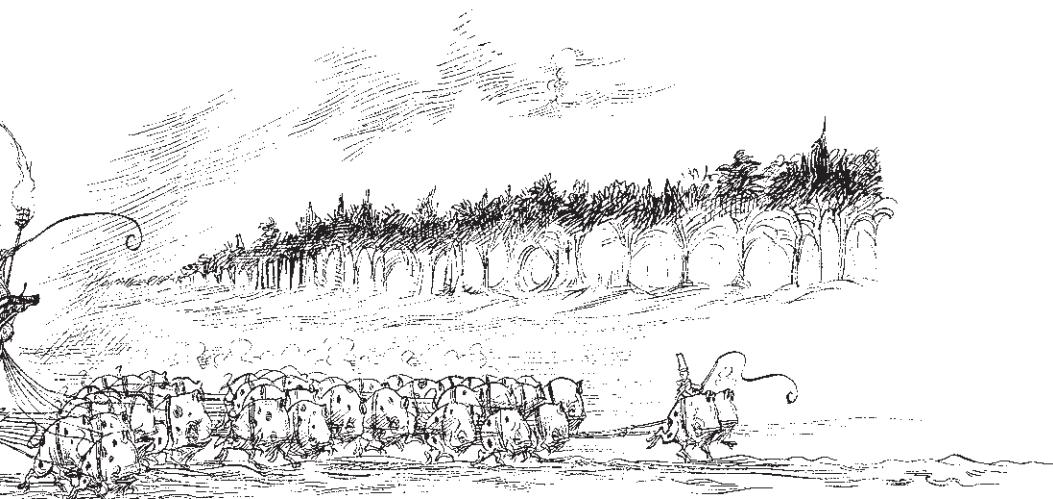
Нарешті Вовкун громовим голосом подав довгоочікувану команду:

— СТІЙ! відпочиваємо годину! ГОДИНУ! Загаємося — станемо здобиччю для мордобрилів. Якщо нас доти не замокче трясовина!

Колона полегшено зітхнула і спинилася, довгі вервочки стали розпадатися на гуртки: подорожані збивалися докупи, рятуючись від жалкого вітру. Рук із Ксантом, умостившись між Галою та Вемеру, так-сяк сховалися від холоду: вони вже встигли промерзти до кісток.

— Ніколи б не подумав, що доведеться в цьому зізнаватися, — промовив Ксант, кволо усміхаючись, — але ще трохи — і я нудьгуватиму за Нижнім містом. Такої Тмутаракані навіть волорогові не побажаєш.

Рук нічого не відповів на приятелеві слова. Його погляд блукав по узліссю, що mrіло вдалині.

— Присмерковий ліс, — буркнув він собі під ніс.

Після Багнищанської твані, що проймала до кісток холодом, мерехтливе світло Присмеркового лісу заворожувало. Дерева вабили до себе. Мінилися теплим сяйвом привітні на погляд галявини та невимовної краси чистини; нестримно вабили до себе, обіцяючи прихисток від шпаркого вітру, всілякі затишні криївки.

Ксант торкнув Рука за плече.

— І думати забудь, — застеріг він рішуче. — Ця дорога веде до смерті... Ти станеш живим *трупом*.

— Знаю, знаю, — скрушно похитав головою Рук. — Присмерковий ліс! Пригаднє, пречудове місце, а яке страхітнє! Воно позбавляло своїх жертв розуму, але не життя, прирікаючи нещасних на довічне існування; вони жили, а тіла їхні тим часом розкладалися, як у справжніх мерців. — Просто він... ну цей ліс... він такий...

— Манливий, — похмуро ввернув Ксант. — Я знаю, — Він пощулівся, наче від холодного вітру, і раптом схопився з землі, несамовито махаючи руками і репетуючи, як навіжений: — Гало! Стій! Гало! *Назад!*

Рук теж переполошився. Стара блукай-бурмилиха порвала свої пута і почалапала Багнищем, прикипівши поглядом до Присмеркового лісу.

— Віг-ворраліг! Віра ве-ве! — розплачливо закричав Рук. *“Повернися, стара подруго, то смерть-костомаха тебе кличе!”*

Жалісно заголосили Вемеру, Верало та Вїїг. *“Повернися, стара подруго! Повернися!”*

Та стара блукай-бурмилиха і вухом не повела. І така була не вона одна. І в голові колони, і в її хвості то те, то те чикрижило мотуззя своєї зв'язки, і прожогом мчало до манливих чистин Присмеркового лісу.

Попереду знову загримів голос Громового Вовкуна.

— Колено, шикуйсь — і як хочете дожити до наступного світанку, то повний уперед! Уперед, кажу вам! Дивитися вперед і нікуди більше, чули, шолудиві вовченята?

Важко зрушилася з місця бібліотекарська волокуша. Рук, Ксант та блукай-бурмила, ламаючи шик, разом метнулися за Галою, однаке линва, якою їх припнуто до волокуші, вмить повернула їх на місце. Рук люто рвонув мотуззя і закричав:

— Гало, зажди! Ми з тобою!

— Не порушуй колони! — проревів у самісіньке хлопцеве вухо Громовий Вовкун. Капітан кресав з очей блискавиці. — Вертай на місце, а то прохромлю тебе, що й писнути не встигнеш! — Він застережно помахав шаблюкою із зазубленим лезом. — І не думай, що я говорю на вітер!

Рук спинився. В очах нестерпно пекло від сліз.

— А Гала? — ледь вичавив він. — Вона ж наша подруга, і ми повинні...

— Ви підете по неї, і ніхто не вернеться назад, — рішуче урвав Вовкун. — Їй уже нічим не зарадиш, можеш мені вірити, хлопче.

Линва, прив'язана до волокуші, тugo нап'ялася, і Рукові довелося повертатися в шерегу. За ним вернулися й решта. Блукай-бурмила тихенько постогнували, а Ксант знай скрушено хитав голеною макітрою.

— Побий його Небо! — гучно виляявся Вовкун. — То все через мене. Я дав вам наблизитися до узлісся і зглянувся над вами, болотодавами, дав перепочинок. Годі! Більше такого не буде. Ми підемо далі! Або поляжемо всі тут!

З цими словами він рушив далі — до хвоста колони, не забиваючи наліво і направо сипати командами. Рук заплющився і, приклікавши собі на поміч усю свою волю, представив спершу одну ногу, потім другу... Тим часом Гала, перетявші кумільга Багнище, зникла oddalік у Присмерковому лісі, і над вицвілими тванистими рівнинами розляглося тужливе ведмеже голосіння.

Не спиняючись ні на мить, вони йшли цілий похмурий ранок та дощистий день. Говорили мало, стихли навіть співи небесних піратів на чолі колони, і мертву тишу порушували

тільки дзявкання та повискування зубоширів мішма з безперервним чваканням багноступів по болоті.

Сіре пообіддя змінилося похмурим надвечір'ям, вітер знову набирав на силі, а невгамовний дощ батожив обличчя і не залишив на подорожанах сухого рубчика.

— Вітер дме від Крайземлі, — обернувшись до них, горлав із волокуші бібліотекар. — Держіться купи, не розпорощуйтесь! — Кажучи так, він ляснув гарапником, і зубошири, повискуючи, потягли далі.

Линва, що тримала Рука за пояс, тugo нап'ялася, довелося приdatи ходи в ноги. Решта також мусили приспішити ходу, і невдовзі бідаки-подорожані на всі заставки кляли свою лиху долю.

Аж ось, лунко, глушачи всі гуки, ляснула багнюка — мов батогом цвъохнуло, — і зразу ж почулось якесь дивацьке плямкання. Рук підвів голову. Лівіше від колони впадав у вічі якийсь рух, до них, ритмічно підіймаючись та опускаючись, сунуло кількою тванистих кучугур.

— МОРДОБРИЛИ!

Галасували десь у хвості: мабуть, Примари Осип-Міста уже завважили небезпеку. Линва, ні сіло ні впало, рвучко сіпонула Рука праворуч, а бібліотекар на волокуші заходився приборкувати схарапуджених зубоширів. Така сама морока спіткала й чотири волокуші, що повзли попереду. Ходячі кучугури тим часом збивалися докупи, вочевидячки наміряючись поласувати зубоширами у запрягах.

Із сутінкової мли вигулькнув Фелікс, відтак пороснули його примари. Фенбрус Лодд із Кулькапом відчайдушно п'ялися докричатися до ватажка примар.

— Волокуші з бібліотекою! Феліксе! — як навіжені, верещали вони. — Поторви йдуть за волокушами!

Рук уже не йшов, а біг, за ним — Ксант із блукай-бурмилами, а волокуша все гнала й гнала по твані.

— Рубайте линви! — гукав Фелікс Рукові та решті бібліотекарів. — Не спускайте з ока піратських жаровень!

Надсадно хекнувши, Рук шарпнув канат, що тримав його за пояс, і коли той спав із хлопця, відразу ж зупинився.

— Дивіться туди! — заляшав позаду Ксант, тицяючи пальцем кудись просто себе.

Там, куди він показував, на вершечку кучугури стояв Громовий Вовкун і шалено вимахував високо піднесеною жаровнею.

— Агов, усі біжіть до мене! — громів його голос. — До мене!

Волокуші з бібліотекою повернули правоуч, пронизливо завищали в запрягах зубощири, люто зарев-ли погоничі. Тванисти кучугури, в яких угадувалися обриси мордобрилів, безнастанно ворушилися: потвори переслідували свою здобич.

Важко дихаючи, Рук лупонув до Громового Вовкуна, уже оточеного чималим натовпом забрьоханих тванюкою, розгублених переселенців. За ним, грузнучи в болоті, потъопав Ксант із блукай-бурмилами.

— Там уже Крайземля, хай береже нас Небо! Там і перешikuємося! — ревнув Вовкун, заглушуючи виття вітру, і показав у бік найближчого невисокого сіруватого кряжа. — Спершу — матері з дітьми!

Натовп, пожираючи очима жаданий кряж, ринув через блискучий, випрасуваний вітром тванистий обшир. Усіх мало не до сказу доводила невідступна жадоба чимшивидше відгетися від липучого багна і ступити врешті-решт на тверде.

Штовхаючи і штурхаючи Рука з боку на бік, переселенці, один за одним проскакували повз хлопця.

— Чув, Руку, що він сказав? — галаснув Ксант. — Гайда! Ще трохи — і ми на місці!

Але той рішуче тріпнув головою.

— Я Бібліотекарський Лицар, — буркнув він собі під ніс, але дужі пориви вітру сливе забили його слова. — Моє місце — біля книгозбірні.

Він знову повернувся до бібліотекарських волокуш. Ксант і блукай-бурмила завагалися. З їхніх очей було видно, що їх, як і мешканців Нижнього міста, охопила “болотяна ліхоманка”. Як їм усім кортіло чимборше звідси вибратися!..

— А наше — біля тебе, — заявив у відповідь Ксант.

Вони обкрутилися на місці й крізь натовп пробивалися назад, на Багнище. Бібліотекарські волокушки ваги-переваги, мов які величезні живі тварюки, взяли праворуч і спинили свій шалений хід. Тепер вони просто стояли, а ворушкі постаті бібліотекарів нагорі уподібнювали їх до волорогів з настовбурченою шерстю. Наближаючись до волокуш, Рук почав розуміти, чому ті не рухаються далі.

Фелікс із примарами на всю чикрижили упряж на зубощирах і розпускали тварин на всі чотири вітри, а Фенбрус Лодд, стоячи на верхівці однієї з волокуш, вимахував руками, як несповна розуму.

— Стійте! Стійте! — волав він не своїм голосом, та Фелікс, не звертаючи на нього ані найменшої уваги, вже переходив до наступної упряжі, зладженої з тілдерячої шкіри.

Перекоти-гори брали волокуш у кільце, і кільце те без угаву коливалося та цмокало.

Примари, озброєні жаровнями, хоч і гальмували їхнє просування, спинити його цілком були безсилі.

Рук став. Якби вони пройшли бодай ще трохи далі, то завиграшки попали б у мордобрілячу пастку. Хлопець прикро похитав головою. Пуття тут із них ніякого, доводилося просто стояти і продавати витрішки. Рук опустився навколошки, і ноги його відчули дотик білого прохолодного

баговиння. Як він ненавидів грузьку твань, яка облипає тебе зусебіч, хапає, висмоктує життя, аж поки тобі, геть хиренному, стане байдуже до всього на світі!..

Нараз болото попереду вибухнуло фонтаном бризок. Тим часом Фелікс уже перетяв останню упряж і проразиво свиснув. З несамовитим вереском зубощири — а всіх їх було двісті п'ятдесяти голів — загарцювали по багнистій рівнині.

Перекоти-гори змикалися навколо них щільним кільцем. Із тванюки над поверхнею багнища зринали мордобрили, вони вже не ховалися під землею. Заклякши на місці з жаху, Рук оніміло дивився на потвор. Востаннє він видів мордобрила, ще коли вони разом із Феліксом жили в риштаках старого Нижнього міста, але та тварюка була лише зменшеною копією тутешніх монстрів. Завбільшки як бик-воловоріг, із шістьма близько поставленими ногами і довгим хвіським хвостом, мордобрил за іграшку шастав під самісінькою поверхнею липучої кваши, дихаючи ніздрями, що виставали над тванистим ґрунтом.

А ще за мить із сухим виском, схожим на хрускіт трощених кісток, вони вже наскачували на нещасних зубощирив і шматували їх, розшарпували на кавалки гострими як лезо кігтями. Невдовзі все болото окропилося зубощирячою кров'ю. Чудовиська розкошували.

— А тепер берімося до вашої книгозбірні!

Гучний Феліксів голос вирвав Рука з оціпеніння. А його друг уже допомагав бібліотекарям спускатися з волокуш, шикував їх групами і вручав голоблі.

— У нас обмаль часу, — порядкував Фелікс, махаючи примарам, щоб і ті пристали до бібліотекарів. — Хутко вони повернуться до нас.

— За мною, бібліотекарі! — розітнувся деренчливий Куль-капів голос. — Держімось купи!

Рук, Ксант та блукай-бурмила лупонули тванюкою до бібліотекарів, а ті, уздрівши великанські постаті Вурало, Віга та Вемеру, радісно залементували.

— Дякувати Небові, ми вас таки знайшли, — примовляв погонич зубоширів, вітаючися з ними. — Якщо всім дружно взятися, то ми подужаємо цю кладу!

Примари, бібліотекарі та блукай-бурмила впряглись у волокуші, взялися за линви, і книгозбірня поволоклася далі рівниною, тримаючи курс на невисокий сірий кряж удалині, де вже світилися фіялкові вогники. На землю спускалися сутінки, і з пітьми долинало сласне гарчання та рохкання: бенкет мордобрілів був у розпалі.

Крок. Ще один крок. Потім ще один, похмуро лічив Рук. А тоді ще, і ще...

• РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ •

Крайземля

тояла вже темна ніч, коли знеможені бібліотекарі витягли з Багнища останню волокушу і ступили на твердий і рівний кам'янистий ґрунт Крайземлі. Переселенці — старі й малі — радо вітали прибульців, добували баклаги хмільної настоянки з дубових яблук, простягали їм миски з бульйоном. Тьмяно жевріли жаровні, а навколо них, аби було тепліше, збивалися купки переселенців. Потомлені, забрьохані тванюкою, вони де спинялися, там і бебехали на землю, засинаючи мертвецьким сном.

Рук роззирався, сонно потираючи очі. На півдні манячів Присмерковий ліс, і в мороці яскраво, спокусливо сяло його заворожливе золотаве світло. А з півночі Крайземля обривалася безодньою пусткою. І ця неширока її смуга аж кишіла городнями, бібліотекарями, небесними піратами та Примарами Осип-Міста, які лагодилися до сну, а від обриву котилися звої ядучих туманів. Вони то рідшали, і тоді в небі з'являлася повня, кидаючи сяйво на кам'янистий ґрунт надолині, то гусли знов, і все поринало у тьму.

Рук узяв із рук якоїсь дрібногоблінчихи чашку теплого бульйону і повагом рушив до жаровні; якісь переписувачі сувоїв та доглядачі аналоїв обступили блукай-бурмил і пlesкали тварин по спинах. Ксант, якийсь знічений, сидів неподалік. Рук і давніше помічав: щоразу в присутності бібліотекарів у його погляді з'являвся цей нещасний вираз.

Стояла ніч, проте життя кругом кипіло: переселенці ставили шопи, напинали вітрозахисні екрані, пильнували, чи вкипіла потрава в родинних казанах. Міняли їжу: м'ясо на хліб, деревне пиво на воду. Дітвора вмошуvalася спати. І навіть тоді, коли малеча вже бачила сни, старші не полішали праці, лаштуючись назавтра удосвіта знову пуститися в дорогу, і відсуваючи надалі блаженну мить, коли можна б і самим забутися уві сни.

Гуртова робота заспокоювала: така тьма переселенців — це тобі не абищо! Уві сни схожого відчуття безпеки не було, коли ти спиш — ти один. Отоді-то й слід найбільше стерегтися Крайземлі з її фантомами, що засягають у сни, повніть наші кошмари.

Подорожані підтримували давніші й розкладали нові ватри, ущерь запорожнювали клітки-жаровні світляковим деревом, годували та напували перед дорогою волорогів. З волокуш знімали обліплене тванню полоззя, на осі чіпляли колеса — і знову виходили вози. Рук помітив, як на тлі загальної шамотанини починається жвава торгівля талісманами на щастя: тролі, печерники та гобліни просто рвали обереги з рук.

— Амулети! Кому обереги від дуба-кривавника? — галасував кремезний лісовий троль, стискаючи пlesкатими пальцями кілька низок червоножарих різьблених медальйонів. — Певний захист від чорних духів та занапащених душ!

— Шкіряні обереги! — гукав живолуп. — Кістяні амулети. Проти марюк та потороч. З такими хоч на темнолесника...

— Трава-щетинка, а до неї... *плям, плям...* вуглинки, — кричала роздебендя, облизуючи язиком очі на ворушках окоріжках. — Трава-щетинка... *плям-плям...* а до неї вуглинки...

— Якби не твої друзі, ми б, напевне, й досі там борсалися, — бадьоро озвався бібліотекарський ученъ на ім'я Гарулус Лексіс і поплескав Рука по плечі.

Хлопець усміхнувся, але залишив без відповіді подячні бібліотекарські слова.

— Ве-вігла, лура-віла-ве, — подала голос Вемеру. *Його слова зігріті серцем, але у шлунку в мене порожньо.*

— Ну нічого, хутко ми й про це подбаємо, — засміявся Гарулус, коли Рук переклав йому слова Вемеру, відтак десь зник і невдовзі повернувся з цілим лантухом байрак-ягід та чималим дзбанком дубового меду. — Призволяйтеся! — притрощив він, і потішенні блукай-бурмила поласували на славу.

Ксант скромно присів біля Рука і вгорнувся у плащ.

— А твоєму... е-е... другові щось треба? — запитав Гарулус, показуючи бородою на Ксанта, і на його обличчі промайнув ледь зневажливий вираз.

— Нічого, дякую, — відказав Ксант.

Решта бібліотекарів, що сиділи навколо жаровні, мовчки скинулися очима.

Рук передав Ксантові свою миску.

— Ось, Ксанте, держи, — притрощив він. — Я вже наївся. Смакуй, воно добре.

Ксант, ледь помітно всміхнувшись, узяв посудину і спорожнив її до дна. Бібліотекарі на нього не вважали.

— Ну, а що тепер? — запитав Амбріс Лоппікс, помічник аналойного додглядача. — Без зубощирів із бібліотечних віzkів пуття ніякого.

— Не знаю, як ви, — промовив Квелтус Петрікс, який ходив у молодших бібліотекарях, — а я собі мало хребта не надвередив, коли ми тягли оту чортову руїну через Багнище, навіть із Руковим друзями.

Усі присутні порозуміло закивали головами.

— Із собою її не візьмеш, а тут залишати зась, — скрушило затряс головою Гарулус. — Як на те пішло, що таке бібліотекарі без книгозбірні?

— А все ж викрутитися можна, — стиха озвався Ксант. Усі бібліотекарі озирнулись на нього. — Я знаю, як можна переправити всі до одного сувої через Крайземлю до Вільних галявин, — додав він.

Амбріс пирхнув, Квентус відвернувся, а Гарулус заходився скучено поправляти на своєму носярі окуляри зі скельцями у формі півмісяця.

— Може, ти ласково поділився б із нами своїм секретом? — сказав він, і в кожному його слові вчуvalася неприхована зневага.

— Сувої можна пороздавати: кожному переселенцеві — по штуці. Скільки їх набереться у книгозбірні — сотень тридцять, га?

— Десять так, — непевно відповів Гарулус.

— І нас тут теж щонайменше стільки само — городяни, примари, пірати плюс бібліотекарі...

— Плюс один Сторож Ночі, — під'їв Гарулус, свердлячи Ксанта крижаним поглядом.

— Гей, послухай... — почав Рук, підводячись

із землі. Та не встиг він докінчiti речення, як у свіtlі від жаровні з'явилася худорлява постать Кулькапа — Найвищого Академіка. У компанії Фелікса та Фенбруса Лодда, він саме обходив бібліотекарські вогнища.

— Бліскуча ідея! — вигукнув академік, махаючи присутнім, щоб не вставали. — Довіривши усім переселенцям по сувою — як бібліотекарям, так і городянам, — ми обернемось на ходячу бібліотеку, і з цими осоружними возами можна буде розпощатися.

— А наші аналої... — тріпнув головою Фенбрус.

— Друже мій, аналоїв можна ще намайструвати скільки хоч, — відрубав Кулькап. — Найбільше зараз треба пильнувати сувоїв та знань, захованих у них. Ось Ксант про це пам'ятає, а декому, коли запахло смаленим, позабивало памороки.

Фенбрус зайшовся гучним кашлем, обличчя його почervоніло. Фелікс глянув скоса на Рука і лукаво підморгнув.

— До схід сонця ми розвантажимо і розподіlimо бібліотеку. Фелікс, чи ти і твої примари не взяли б це під свою руку?

Фелікс ствердно кивнув головою.

— А тепера, — рівним голосом оголосив Кулькап, розглядаючись довкола, — Фенбрус скаже вам кілька слів. Будь ласка, вислухайте його уважно і почуте перекажіть іншим. Тут, у Крайземлі, це може стати питанням життя і смерті.

Фенбрус ступив крок уперед і відкашлявся.

— Завтра на нас чекає дорога через Крайземлю, — почав він, — і я, як ваш Великий Бібліотекар, ознайомився зі змістом бібліотечних сувоїв, аби знати якомога більше про місця, кудою нам доведеться мандрувати. Не наробіть помилок, — поважно провадив він, зазираючи в очі то тому, то тому бібліотекареві. — Близька та мить, коли ми вступимо в царину фантомів та дивовидъ, де зір і слух споторено сприйматимуть довкілля. Бачте, там, на голих скелях, з одного боку Присмерковий ліс, а з другого — останній рубіж Свіtokраю. Якщо вітер віятиме од урвища, то йти нам доведеться через важкі хмари та мряку. Це небезпечно, бо

можна збитися зі шляху, попертися просто до обриву і провалитися в безодню...

Рук мерзлякувато пощувився. Усі бібліотекарі, не зводячи із Фенбруса очей, ловили кожне його слово.

— Натомість, якщо вітер переміниться і повіє з боку Присмеркового лісу, він може вразити безумом Крайземлю, і не відпадає, що ми також опинимося під його впливом.

— То що ж нам тоді робити? — зажурився Гарулус.

— Насамперед я сподіваюся, — пояснював далі Фенбрус, — що так довго не потриває, тож нам лишаеться одне: позв'язуватись парами і весь час перебалауватися. Інакше можна наразитися на серйозну небезпеку: непомітно для себе поринути в сомнамбулічний стан. Якщо раптом ваш напарник замовкне, слід негайно очутити його, інакше ним опанують фантоми, а розум буде втрачено без вороття. — Він трохи помовчав. — Щодо мене, то я б волів, аби за напарника був мені син... Фелікс.

Великий Бібліотекар знов закашлявся, а Фелікс усміхнувся.

— А я дуже сподіваюся, — озвався Кулькан, — що ти, Гарулусе, не відмовиш мені у компанії...

Гарулус згідливо кивнув головою. Бібліотекарі негайно заходилися переказувати почуте. Несподівано Рук відчув на плечі чийсь доторк.

— Руку, ти не?.. — тихо запитав Ксант.

— Ну, звісно, з дорогою душою, — всміхнувся йому Рук.

***

— А потім, Ксанте? — запитав Рук. — Що було потім? Ми повинні без угаву базікати, розумієш?

— Знаю, знаю, — втомлено сказав Ксант. — просто я так зморився... — Хлопець зітхнув. — А потім я став його помічником. Я — і помічник самого Найвищого Сторожа Ночі, Орбікса Ксаксіса! Тепер мені те все видається сном...

Та ніч, проведена на кам'янистому ґрунті, видалась, як ніколи, тривожною. Земля була тверда та ще й холодна,

у повітрі завивав вітер і жалив крижаним зимном. Світанком ще й не пахло, а переселенці — всі до одного — вже спакували свої пожитки, позв'язувалися линвами і навіть вишикувалися в лави, готові продовжувати важку мандрівку. Фелікс зі своїми примарами Осип-Міста обходив здоровенні бібліотекарські вози, вручаючи кожному або берестяний сувій, або трактат, або книжковий фоліант — якусь маленьку часточку величезної книгозбірні.

Крізь клуби густої мряки, сповільна підбиваючись над небокраєм, просвічувало молочно-біле сонце, і перед переселенцями, які ні на мить не стищували ходи, слалися їхні довжелезні тіні. Торохтіння коліс тонуло у гудові голосів: мандрівці, позв'язувані попарно, намагалися без угаву теврененити, аби, бува, не потрапити під владу фантомів Крайземлі.

У гущі балакучої юрми ступали і Рук із Ксантом, з головою поринувши у розмову.

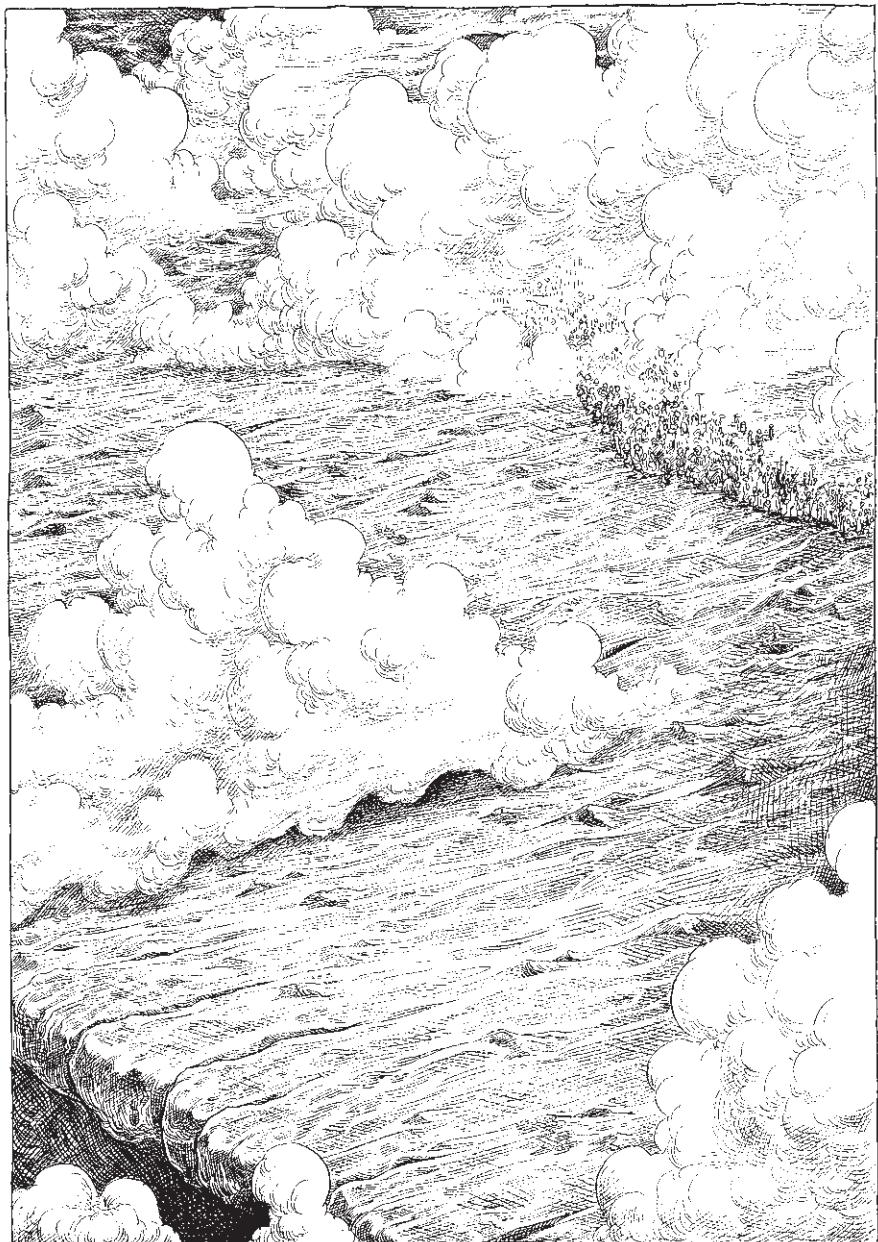
— А його нерозлучна металева машкара, — запитав, посміюючись Рук, — яка її доля?

Ксант легенько усміхнувся.

— Розумієш, Орбікс Ксаксіс був страшений марновір, — пояснив він. — Купався тільки в повню. Коли в календарі значився місяць із літерою “р” у назві, то тілдерятини у рота не брав. І свято вірив, що повітря й дотепер заражене “отою гидотою”, від якої по Світокраї поширилася кам’яна пошесть.

— І якщо послухати його, то винні в цьому бібліотекарі, так? — допитувався Рук. — Він думав, що то ми занесли з Темнолісу пошесть. Чи не тому він знищив стількох бібліотекарів?

— Він був одержимий, тепер мені ясно, — Ксант ураз спав з лиця, що набуло напруженого виразу, і пошулився. — О, хіба можна забути оті його окаянні Очисні ритуали?.. Подумати страшно, скількох городян та книжників він офірував скельним демонам. І спитати б — заради чого? — Він мотнув головою, наче відмахнувся від цього запитання, що докучливою мухою кружляло над ним. — Так воно і є,

Орбікс Ксаксіс був шаленець, бодай би Небо скарало його прокляту душу!..

— Ксанте! — ахнув Рук, тривожно озираючись і побоюючись, щоб ще, чого доброго, з туману не виринув дух самого Найвищого Сторожа Ночі. — Добираї слів, як щось кажеш, бо тут воно може боком вилісти.

Вітер, що без упину завивав, відколи вони пустилися по скелястих рівнинах, ущух, і тепер на землю пухкою білою ковдрою спустилася густа ворушка мряка.

— Це нагадує мені пору моого дитинства, — озвався Рук, намагаючись не уривати мови попри дедалі густіший і яду-чіший туман. — У риштаках загубилася забута всіма цистерна. Я залазив у неї, закривав накривку, щоб жодна жива душа мене не знайшла, і цілими годинами висиджував у ній із ліхтарнею та трактатом... — Рук нахмурився. — Ксанте? — гукнув він, не на жарт стривожений мовчанкою приятеля. — Ти мене чуеш?

— Так, звичайно, — відповів Ксант, але голос його звучав похмуро.

Іззаду чітко вирізнявся голос Амбріса Лоппікса.

— Кажуть, він добирав для свого господаря тільки найкращих бібліотекарів...

— А я чував, ніби той маніяк розкошував їхніми зойками, — пришив свою пришву до балачки його розмовник. — І звав їх “співами”. Яке ж треба мати серце...

— Ти знаєш, як святкують Окострельну ніч у сельбищах лісових тролів? — запитав Рук, силкуючись заглушити своїм гомоном гук бібліотекарських розмов. — Опис є в моєму сувої, він так і зветься: *“Звичаї та обряди, поширені в сельбищах Темнолісу”*. Рук поплескав долонею по своєму ранцю, надійному сховку довіреного йому трактату.

Ксант — ані пари з вуст.

— Усе починається з величезних ходів, їхні учасники обходять усі сельбища, — белебенив Рук, — із барабанами, сурмами, у всіх на головах убори, що ані мені, ані тобі ніколи й не снилися...

— А потім він пошився у шпигуни, — пробився знову Амбрісів голос.

— Усі діти лісових тролів розмальовують собі обличчя, — не вгавав Рук. — Удають усіляку звірину. Одні малюються під повзунів, інші — під лемурчиків, а хтось і взагалі рядиться вовкуном: костюм із пір'я, причеплений дзьоб...

— Запродав *кількастом* бібліотекарських учнів дорогою до Вільних галявин, невже не доходить...

Рук обернувся і лихим оком стрельнув на балакунів: нехай не думають, що як він прив'язаний, то не приборкає їхніх яzikів.

— Такого просто собі страшити — все одно, що помилувати, ось що я тобі скажу, — виснував Амбрісів розмовник.

— Ну, нічого, дістанемося Вільних галявин, то там уже розберуться, як із ним бути — отою продажною худобиною...

— Пускай мимо вух їхнє пащекування, Ксанте. Вони самі не тямлять, що варнякають, — кинув Рук, знову зиркнувши на бібліотекарів.

— Даруй мені, Руку, але це просто нестерпно, — тремтячи всім тілом, простогнав Ксант. — Вони мають рацію, я не вчинив жадного добра. Я справжній ірод... — Голос його замовк.

Рук знову повернувся до друга.

— Ніякий ти не ірод, Ксанте. Ти... Ксанте?! Що? Ксанте! *Ксанте!*

Ксанта як вітром здуло, а мотузок, що тримав хлопця, безжизнно звисав із загальної линви.

— Hi, Ксанте, — заволав Рук, відчайдушно силкуючись відв'язатися й собі. Нарешті йому це вдалося, і хлопець кинувся наздоганяти друга. — Ксанте, Ксанте, зачекай! Повернися!

Рук чув, як іззаду тривожно і переливчасто заголосили блукай-бурмила, як загаласували бібліотекарі, вимагаючи, щоб він негайно повернувся. Та чи можна полишити напризволяще друга? Друг він йому чи ні?

Попереду, в густій мряці промайнула розплівчаста постать і відразу ж пропала. Хлопець із голеною маківкою зник, як снігун у завірюху.

— КСАНТЕ! — щосили зикнув Рук.

Та ніхто йому не відповів, крім глухого відлуння його ж таки голосу.

— КСА-А-АНТЕ!!!

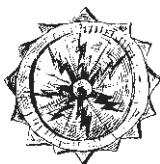
Коли розплачливий крик завмер, Рук нараз відчув, як довкола нього зімкнулася мертвaтиша. Ну хоч би тобі що писнуло. Здавалося, сотні городян, бібліотекарів, примар та небесних піратів розчинились у повітрі, як і його друг. Неждано-негадано він зостався сам-один, загубившись у ворушках туманах Крайземлі, між підступним Присмерковим лісом з одного боку та бездонним урвищем — із другого, і ні з ким було навіть слова перемовити.

Знову задув вітер, але тепер уже з іншого боку. Тепер, замість здіймати туман угору, він то закручував його у спіралі, то хвилями гнав геть. Рук шкандинав по ослизлому камінню, “лічачи грудки”, аби, бува, не викрутити ногі,

вскочивши у тріщину чи розпадину. Невдовзі слух його почав ловити якісь голоси.

Голосів було тьма — завивуших чи просто щепітливих!

— Приємних сновидінь, паничу Руку, — долітало до хлопця, і в самих словах не вчувалося погрози, але холод, яким од них віяло, та сик, що їх супроводжував, не віщували нічого доброго... — Приємних сновидінь...

• РОЗДІЛ П'ЯТИЙ •

РУДА БУРЯ

ук усе йшов, спотикаючись, обливаючись потом, весь у саднах та подряпинах, і відчайдушно відмахувався від причепливого шепоту. Та ба, хоч як він затуляв руками вуха, хоч як голосно мугикав усілякі співанки та розмовляв із самим собою, заглушити його цілком було годі. Голоси все галдили й галдили!

— Ксанте! — гукав він, і тепловій, що дмухав від Присмеркового лісу, відносив його слова геть. — Ксанте, де ти? — Він замовкав, відтуляв вуха і повертає голову, вже майже не сподіваючись, що почує друга. Відлуння озивалося сотнями голосів — тонких, товстих, зловорожих, скорботних, яких завгодно; тільки жаданого не було чути...

— О, Ксанте, — буркотів Рук. — Та не всі ж бо книжники такі, як Амбріс Лоппікс! Навіщо, навіщо тобі здалося його слухати!

“Хто був сторожем колись, залишиться ним довіку! — сичали кругом голоси. — Він запродував інших. А тепер запродав і тебе.

— Неправда! — нестримно загорлав Рук просто у ворушкий сяйливий серпанок. — Ксант уже не такий, він змінився! Нині він — як і ми!

— Як і ми, як і ми! — кпинливою луною озвався щілий хор голосів, і нараз краєчком ока Рук зауважив чийсь чорний силует. Він обернувся — і побачив просто себе високу постать у чорній хламиді та металевій машкарі.

— Орбікс? Орбікс Ксаксіс? — обімлів Рук, і тут йому пригадалася розмова з Ксантом. — Ні, не може бути! Мабуть, мені...

— Сниться? — просичав крізь машкару холодний і жорсткий голос. На чорному балахоні забіліло геральдичне зображення темнолесника.

— Ти не справжній, — сказав Рук, відвертаючись від мани і ковзаючи ногами по ослизому камінню.

— Та невже, юний Бібліотекарський Лицарю? — сичав далі голос. — Ти такий певний? — Марюка у хламиді вибухнула гrimким сміхом і махнула кощавою, мов клешня, рукою.

У відповідь на її помах із тіні почали вигулькувати фантоми, і в кожного на грудях пишалося зображення темнолесника. Ось число їхнє подвоїлося, потім подвоїлося знову, потім знову й знову,

і Рук опинився в оточенні цілого сонмища потороч. Куди оком не кинь, усюди кишма кишіли вони. Рук був у гущі цілого легіону Сторожів Ночі.

— Як бачиш, ми досить-таки справдешні, — лунали довкола голоси, шкилюючи та дражнячись на всі лади. — Такі самі справдешні, як і найчорніші твої думи!

— Такі самі справдешні, як і найчорніші твої страхи!

— Як і найстрашніші твої кошмари!

Незліченні зображення темнолесників зливались ув один велетенський вищир, жаско зблискували здорові ікла, червоні палали очі. Постать у машкарі піднесла догори руки-клешні і поманила до себе.

Рук відчув, як у грудях здіймається несамовита хвиля страху, від якого німіло все тіло. Ляк затоплював груди, засягав у руки аж до пучок. Від нього відбирало ноги, трусилися жижки і деревіли пальці. Рук відчайдушно опирався його паралітичній дії, та ба! сили були нерівні... Немов лемурчик, зачарований убивчим поглядом кровожерного рибожаба, він нічого не міг удіяти, хоч сядь та й плач! Страх хвилею шугнув по спині, залоскотав, де маківка, ось уже й лице дубіє...

— Hi, ні, ні, — мурмотів Рук, але вже й оком кліпнути не мав сили. — Ану згадаймо, що казав Фенбрус. Це — сон наяву. Тільки й того. Сон, і нічого більше...

— Нічого більше! Нічого більше! Нічого більше! — закихкала, глузливо заляща тисяча голосів.

Hi, це вже занадто! Рук звів голову і заревів, як раній звір:

— Ксанте! Ксанте! Ксанте!

Його рев потонув у глумливих голосах, та на якусь хвильку чорні постаті у клубах туману наче сахнулися назад. Туж мить страх попустив свої лещата, і Рук, прийшовши до тями, прожогом пустився бігти ослизлим скеллям.

— Геть звідси! Геть звідси! — кричав він, женучи сліпма ворушким туманом.

— Звідси! Звідси! — насмішкувато кихкали манії за спиною, та хлопець тільки пришивидував біг.

Рук мчав без упину, ковзаючись і шкопиртаючи, смертельно боючись упасти, надто нажаханий, аби спинитися. Кінець кінцем — спершу непомітно — густий туман почав рідшати і золотіти.

Зненацька Рук став. Перед ним полускувало, яскріючи синіми електричними нитками, узлісся Присмеркового лісу, а в небесній висі набирає потуги вихор, громадячи смоляні тучі. Ув обличчя війнуло млосним туманцем — з лісу, де між деревами пульсувало сяйво — то яскравіше, то тьмяніше.

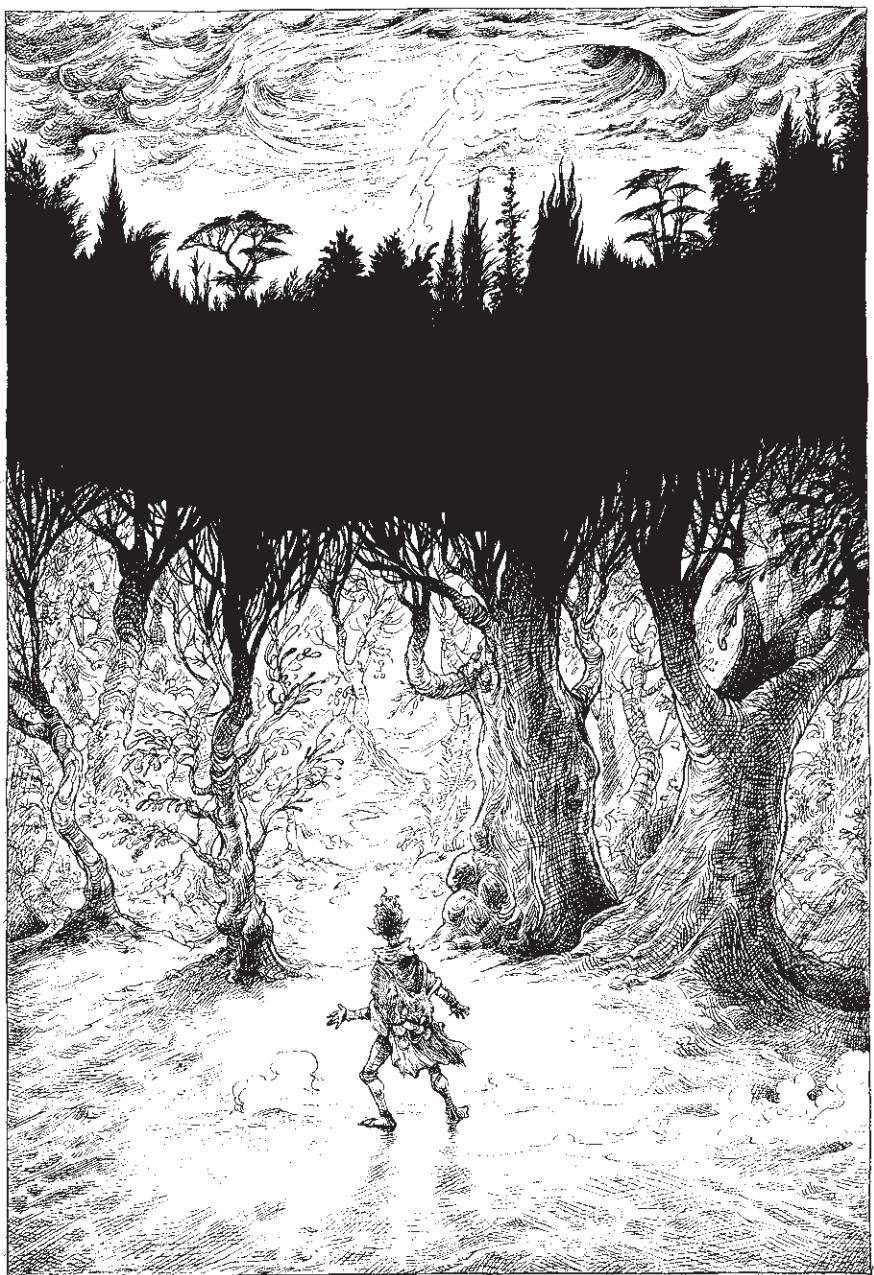
Цікаво, сон це чи ява? Що його, достолиха, оточує — сни чи ілюзії? Чи можна бути певним бодай у тому, що перед тобою — справді Присмерковий ліс, а не виплід розбурханої уяви. Ні, видиво таки скидається на справжній Присмерковий ліс, та й згуки, що доносив звідтам поривчастий вітер — манливі пошепти й підлазисті гуки, — також бриніли, як справжнісінські! Крім того, ніколи ще цей ліс не виглядав таким спокусливим.

Рук ступив крок уперед — і зупинився.

— Це шлях до смерті, — нагадав він собі. — Я обернуся на живий труп.

Він уже ладен був повернути назад до ворушкіх туманів на Кам'яних розсипищах Крайземлі, коли це десь у височині, просто над золоченими деревами, небо з оглушливим луском розкололося навпіл і озорилося сліпучим сяйвом. Рук звів голову і побачив, як із низу чорної громіздкої хмарі вихопилася сліпуча стріла величезної блискавки і вгородилася просто у Присмерковий ліс.

Тугий струмінь розпеченої повітря з такою силою вдаврив ув обличчя, аж перехопило дух. У повітрі запахло смаленим лісовим мигдалем. Широко розплющивши очі й роззвивши рота, Рук пантрував, як сліпуча блискавка, пронизуючи сяйво понад лісом, кристалізується і за мить перетворюється на покручений кришталевий спис, що вже досяг верховіття і летів далі до землі. Хлопець пощулівся, чуючи побожний трепет перед неповторною дивовижею. Велика бура законілася в чорному вихорі, а тоді, як нетля на

полум'я, нестримно полинула до Присмеркового лісу, де й вивільнила всю свою страхітну світлову енергію, вергнувши великанську блискавицю в лісову хащу.

— Бурефракс, — ледве вимовив Рук.

Десь oddalік щось гупнуло: то вістря заков'язлої блискавиці нарешті сягнуло ґрунту й увігналося глибоко в землю. Задрижав камінь під Руковими ногами, і хлопця пожбурило на землю. Здавалося, Присмерковий ліс достоту, як жива істота, вражено зітхнув, усмоктавши в себе разом із повітрям усей туман, що його допіру гнав до Крайземлі. Коли туман пропав, Рук переконався, що його теж волочить у самісіньку хащу, тож довелося чіплятися за кам'янистий ґрунт, щоб повітряним потоком його не покотило перекидом і не втягло в гущавину на певну смерть.

А ще за мить усе завмерло, так само несподівано, як і почалося. Рук відпустив пальцями кам'янистий виступ і, очманіло похитуючись, звівся з землі й первим ділом розирнувся. Уперше, одколи він був тут, на Крайземлі, густі звої туману розвіялися, відкривши Руковому зорові неоссяжний обшир крем'яної рівнини.

Переселенців уже й слід прохолос...

Але що це?! Рукові аж серце тъхнуло. Так! Ген-ген під здоровенним стрімчаком хтось стояв і несамовито махав йому рукою.

— Руку! — розлігся над кам'яною пусткою Ксантів голос. — Руку! Обережно!

— Ксанте! — радо загорлав Рук — і помчав до далекої фігурки.

— Обережно! — знову залунав Ксантів голос. — Оглянься!

Рук обернувся і насторожено кинув оком назад, звідки накочувався пекельний, дедалі оглушливіший гуркіт. Ще мить — і з Присмеркового лісу вихопилася велетенська хмора рудого куру і з ревом розбурханої річки ринула на кам'янистий шир.

Хмора мчала просто на Рука. Він намірився дати хода, поки кості цілі, та збегнув, що так лихові не зарадиш: шанси обігнати бурю були нульові. Спершу Присмерковий ліс

увібрал у себе всю міць блискавиці, що поцілила в нього, а тепер єдиним видихом її позбувався. Рук стояв як укопаний і заворожено дивився, як чимраз ближчає рудий смерч...

— А-а-ай! — не своїм голосом заволав він, коли його потягло по ногах і, як сніп, повалило додолу.

Нив забитий лікоть, а лютий кругтіж стискав Рука у смертельних обіймах. Стихія ревла, свистіла, шматувала одежу на хлопцеві. Рук відчував, як його усе вище й вище підноситься над землею, і вив'язатися з халепи було годі — мов хвиля велетенського припливу, смерч ніс його над Крайземлею просто до урвища.

Його крутило в несамовитому танці, навколо водили коло іскряві порошинки, чисто тобі вихор крихітних зірочок. Вони набивалися в очі, лізли у вуха, проникали крізь пори у шкірі, а коли Рук судомно хапав ротом повітря, то осідали і в легенях.

— Зупинись... зупинись... зупинись... — стогнав хлопець, ошаліло вимахуючи руками і теліпаючи ногами в марному сподіванні приборкати кругтіж, що відносив його усе далі й далі. Хоч криком кричи, нічого в Рука не виходило. Скелля було надто слизьке, аби схопитися за нього, а вихор — надто дужий, аби з ним боротися.

Рук усе кружляв і кружляв у шаленому танку, а Крайземля невідступно зближалася, мелькаючи перед очима та відкриваючи розверсту пустку, якою стрімко обривалося її скелля — жахну безодню без кінця-краю.

Рук, весь у саднах та синцях, вибивався з останніх сил. Його страшенно нудило, голова йшла обертом. Хлопця невблаганно тягло далі, і йому вже видавалося, ніби він бачить там темнолесника — не якусь там геральдичну емблему, вишиту на грудній частині хламиди, ні. Чудовисько цим разом було справжнє-справжнісіньке, велетенських розмірів... Помилки бути не могло.

Авжеж, то був таки темнолесник, він вимальовувався крізь іскрявий пиловий вихор, і рогата голова потвориська була звитяжно задерта, не віщуючи нічого доброго.

Темнолесник
ніби вже пе-
редчував заласся,
що чекало на нього;
він зближався до землі і
не зводив очей із нього, Рука
Човновода, засмоктуваного, наче без-
порадна лялька, в пустку небуття.

Хлопець зрозумів, що прийшла його остат-
ня година.

— Руку! Руку!

Він затремтів. Потвора знала його ім'я.

— РУКУ!

Під ногами шалено мигтіли останні п'яді кам'янистого
ґрунту. Попереду зяяла пустка. Рук міцно заплющив очі й
притис до грудей руки. Нічого, нічогісінько він не міг зро-
бити для свого рятунку.

Різкий поштовх — і Рук ахнув, відчувши, як гвалтовно
зникла земля з-під ніг.

Він падав. Падав. Їй-же-бо! Його винесло за край, і ...

— У-у-ух!

Знагла хлопець смикнувся і перестав падати. Щось цуп-
ко тримало його за пояс, притискало руки до боків, заважа-
ло дихати. Рук отетеріло озирнувся — і уздрів линву! Він
гойдався на мотузці над безодньою прірвою, а трохи лівіше
могутнім каскадом спадав з обриву повітряний струмінь
упереміш із пилом.

Ще мить — і він відчув, як щось шарпнуло його вгору
і поцупило назад крізь повітряну пустку. Потім за плече

його вхопили чиєсь руки, вони витягли хлопця на прискалок і поволочили на твердий ґрунт. Тільки потому чіпкі пальці відпустили Рукові долоні.

Звиваючись усім тілом, Рук так-сяк попустив мотузку, скинув її з себе і звівся на тремтливих ногах. У шлунку йшла революція, у вухах стояв дзвін. Він піdnis голову і побачив, що над ним нависає величезний кутастий стрімчак. Сонце та вітри Крайземлі далися взнаки, і тепер старий вивітрений камінь обернувся на подобу якоєсь пригорбленої почварі.

— Темнолесник, — прошепотів Рук.

Обабіч стрімчака, вихоплюючись за Світокрай, дзигою кружляв, сліплячи очі, ярий рудий вихор. Зненацька Рукугледів біля себе Ксанта, друг його стояв, зігнувшись у три погибелі, й важко відсапував. Повагом випроставшись, він узяв руки в боки і глибоко втяг у себе повітря.

— Дяка Небові, що туман якраз розвівся, — стомлено промовив він, — а то я тебе ні за що б не примітив. — На обличчя його набігла тінь. — О, Руку, який я дурний, що кинувся навтікача...

Помахом руки Рук попросив його замовкнути.

— Дяка Небові, що ти так насобачився кидати аркан, — сказав він. — І що трапилася скеля, де можна сковатися... — Голос його урвався. Він чув, як чимраз більше паморочиться голова, як починають нити руки-ноги. — Дивно, — промовив він, — але, бачця, я вже знаю цю місцину.

Тепер уже заозиралися обидва хлопці, щоб з'ясувати своє становище. Вони ще не закінчили розмови, а велетенські вихорові потоки, мішма з курявою, почали втихомирюватися: руда буря хляла. Ревіння тихло, потік змалів до цівки, а сліпуче світло померкло.

— Ходімо, — заквапився Ксант. — Ще можна дognати колону...

Він заникнувся і здивовано витрішився на Рука, який, ставши навколошки, обережно визирав за край обриву.

Рвучко змінивши напрям, вітер задув із безодні — крижаний, обтяжений вологовою. Унизу моторошно бряжчав

ланцюг, і від цього дзеленькання аж шкіра сиротами брала-ся, щось грижало об камінь, а в розколинах і западинах схожого на чудовисько стрімчака люто завивав сіверко.

Попри тупий біль у скронях, Рук усе ж зібрав думки і ляснув себе по лобі: тепер він знає, куди потрапив. Хлопець ледь перехилився через край виступу і...

Так, то були вони — величезні швартові кільця, вбиті в камінь. Рук упізнав їх відразу. Одні кільця були порожні, на інших ще трималися линви та ланцюги, з решти звисали понівечені уламки небесних піратських кораблів, для яких це місце стало і останнім причалом, і останнім притулком. Вітер хижо шарпав їхні рештки, схожі на величезні побілілі кістяки.

— А знаєш, Ксанте, мені ця місцина по знаку, — хрипкувато озвався Рук. — Її нарекли Лігвом Сум'яття. Бувало, тут знаходили сховок цілі флотилії піратських кораблів. Вони просто тулилися до скелі, мов повзучі кам'яні блюдечка.

Ксант не відповідав.

— А отут пришвартовувався “Небесний гарцівник”, — вів далі Рук. Він часто дихав, неспроможен перевести дух. — Ти пам'ятаєш “Небесного гарцівника”? — Рук обернувся, аби переконатися, чи слухає його Ксант.

Тим часом Ксант, забувши про все на світі й широко розплющивши очі, дивився на Рука.

— Повітряний корабель Капітана Живчика, — стиха додав Рук, карбуючи кожне слово. — Того самого, що напав на Вежу... — Тут голос його завмер остаточно. — Ксанте? — нагукав він. — Ксанте, що сталося?

— Я... я... — ледь вичавив із себе Ксант. Він зміряв Рука поглядом із голови до п'ят. — Ти...

У Рука відвисла щелепа. Тепер і він це бачив. Він підвівся на тремтячих ногах, піdnіс до обличчя одну руку. Потім другу. Від обох ширилося якесь сяйво. Світилися не тільки хлопцеві руки — груди, ноги, все тіло променіло чимраз яскравішим світлом...

— Ксанте, — ледь чутно промовив Рук, — що мені таке? — Хлопець безперестанку крутив головою, озираючи своє тіло. Ноги стали наче ватяні. — Ксанте...

Рук іще встиг побачити, як його друг, простерши руки, з перекривленим від тривоги обличчям, щодуху мчить до нього. Дивитися на сяйво було нестерпно: чимраз яскріючи, воно сліпило, так ріжучи очі, що хоч криком кричи.

— Поможіть, — тільки й зміг пошепотіти Рук, осідаючи на землю світним лантухом.

Ксант прикладав долоню до його грудей. Серце Рукове билося так кволо, що майже не відчувалося.

— Пробач, пробач мені, мій давній друже, — лебедів Ксант, намагаючись відірвати Рукове тіло від землі. — То я в усьому завинив.

Він підняв Рука і, згинаючись під важкою ношею, ледве переставляючи ноги, поклигав безкраїм скеллям Крайземлі.

— Руку, ради Неба і Землі, — благав він, раз по раз спотикаючись на кам'яних розсипищах, — через мене й так загинуло чимало зацніх Бібліотекарських Лицарів. І я хочу, щоб ти не став одним з них.

· РОЗДІЛ ШОСТИЙ ·

Сутінки

I

ПАЛАЦ ЛИВАРНИХ КОРОЛІВ

муель Шумограй потішено затирає руки з тонкими пальцями і усміхався тонкими губами. Йому завжди подобалася ця пора дня.

Нічна зміна вже роздимала вогонь у горнилах, і цілий ліс височених коминів пахав у надвечірнє небо густими хмарами ядучого диму, барвлячи його багрецем. Шереги виснажених, байдужих до всього робітників чвалили до своїх низеньких шоп, щоб урвати годинку-другу для сну, такого потрібного після ненастанного гуркоту дрилів та невгавного гупання ковадел у металообрібних цехах. Нічна зміна розсідалася по своїх лавах та ставала до міхів, і над землею ширилися гул голосів та нарікання на лиху долю.

На горішній галереї Лічильної палати — так звалася висока і міцна дерев'яна вежа з західного боку химерно оздобленого Палацу Ливарних королів — стояв Ливарний король. Чорна кіптява густо вкривала гратчасті вікна зокола і знутра, та навіть вона не могла приховати величі надворішньої панорами.

Куди не кинь оком, усюди стриміли чорні комини, не-наче хтось тисячопалий сварив за щось небеса. Під комина-ми яскраво палали печі, мов очі тисячної зграї демонів, утоп-лені в Емуеля чи у величезні стоси дров, які вони пожирали, і танцювали дивочні тіні від їхніх спалахів. Кругом панува-ли галас, метушня, скажена біганина, непомалу тішачи Емуе-леве серце, а надто тепер, у надвечірню пору. Гармидер та шамотня на Ливарних галевинах сягали свого вершка, коли одну зміну заступала інша, а потому grimіт молотів, кла-цання пічних засувок та гуд горнил зливалися в одну без-перервну нічну какофонію.

Емуель провів кощавим пальцем по віконній шибі й поправив на довгому носі окуляри в металевій оправі. Та чи завжди так воно було!.. Де пак! Багато років тому, коли він, Емуель Трудобджіл Шумограй, щойно прибув до Тем-нолісу, на місці Ливарних галевин стояла тільки вбога лі-сова кузня, де виготовляли всякі марнички і кухняне начиння для кочових гоблінівських племен та збіговиськ украї непевних мандрівних сорокух. Коли він якось по-вертався до Нижнього міста, один пихатий спілчанин шпиг-нув його: “Ти, хлопче, мабуть, не сповна: отак узяти і по-ховати себе живцем у Темнолісі!” Проте сам Емуель думав інакше...

Він знову перенісся спогадами в ті далекі дні й, потішено мружачись, перебирає у пам'яті пережите. Так, змін від-тоді зайдло чимало, і майже всі були на краще. Принаймні для нього.

Кам'яна пошестъ, спіткавши Свіtokрай, поставила хрест на повітроплаванні, а заразом — і на колишній торгівлі. Без вороття канули в минуле ті деньочки, коли вщерьте наладо-вані спілчанські кораблі довозили в Темноліс усякий крам, виготовлений на мануфактурах Нижнього міста, а назад поверталися з цінними деревом та всякою сировиною; ніхто вже не згадає, як небесні пірати грабували багатеньких купців та крамарів. Відколи Свіtokрай спіткала кам'яна пошестъ, усі вантажі доводилося перевозити наземним

транспортом. І Емуель Шумограй уже примітив, що таке задоволення було не з дешевих.

Велика дорога Багнищем опинилася під сорокушачою п'ятою, і кожна спілка Нижнього міста мала сплачувати їм драконівське мито за право торгівлі з Темнолісом. Вартість краму зростала як на дріжджах, і міщани не мали іншої ради, як дерти з покупців по сім шкур, аби не крамарювати собі на шкоду. Емуель не був би Емуель, якби не скористався з нагоди заповнити цю ринкову прогалину, і Ливарні галявини, яких не сягали загребущі лапи сорокух, росли і квітували.

Невдовзі галявин було вже кілька, а далі вони почали ширитися по безкрайому Темнолісі, мов який гидотний гриб-паразит. Роль Ливарних галявин зростала з кожною дниною. Між іншим, саме успіхові Ливарних галявин мали б завдячувати Гоблінівські сельбища своєї теперішні розміри. Крім того, подобалось їм це чи ні, але нині вони цілком і повністю залежали від знань та вмінь Емуеля Шумограя і його Ливарних королів.

Авжеж, ніде правди діти, часи були славні, та Емуель Шумограй знов, що не можна спочивати на лаврах. Жодної миті! Дай собі попуск бодай раз, і ти втрачаєш колишню нахрапистість.

Яскравий приклад — те, що спобігло сорокух у Східному курнику! Забагатівши на торгівлі з Нижнім містом, вони розбестилися, зледащіли, сказати б, пустилися берега. А тепер, якщо не брешуть у своїх звідомленнях його ділові партнери, і від тих сорокух, і від Нижнього міста залишилися тільки спогади.

Емуель Шумограй був Ливарний король, тож ні на мить не давав собі відпружитися. Він укладав величні, грандіозні плани: втіливши їх у життя, Шумограй назавжди б змінив життєвий уклад Темнолісу. Його апетити поширювалися на все — на землю, багатство, владу.

Емуель відрівався од вікна й обвів поглядом довжелезні шереги столів з олив'яного дерева, вишикувані аж до кінця

темнистої зали. За ними горбилися заляпані атраментом писарі. Кого тут тільки не було: міські гноми, тягайла, гобліни всіх мастей... Усі завзято мережили: одні контролювали витрати палива, інші вираховували видобуток руди, треті норми ліття, четверті — вихід продукції... У залі дзижчало і сичало, немовби десь під столом засів лісовий цвіркун і розпинався перед цвіркункою: п'ять сотень пер беzugавно шкрябали по п'яти сотнях аркушів шкарубного пергамену.

До цих звуків домішувалося сухе покашлювання, — ніяка не дивовижа на Ливарних галевинах! Тут цю хворобу звали ливарним крупом і нею мучилася більшина люду, змущеного весь час вдихати тутешнє повітря — геть задимлене і смердюче. Переписувачам на горішній галереї Лічильної палати, велось ще так-сяк. Натомість невільники-ливарники... Рідко який неборак витримував тут довше як два роки — відмовляли легені.

Емуель Шумограй завів собі звичку обходити ливарні в марлевій масці. Усю решту часу він намагався триматися високих веж та горішніх палацових зал, де повітря було чистіше. Та хоч би як він берігся, йому теж подеколи дошкуляли напади кашлю. Ливарний круп не щадив нікого. Знову зачувши, як йому дере в горлі, він сягнув до кишені свого каптана, добув звідти невеличку пляшечку, витяг тонкими пальцями корка і приклав шийку до губ.

Пахуча густа рідина трапила спершу на язик, потім у горлянку — дерти перестало. Емуель заткав каламарчика, поклав назад у кишеню, скинув окуляри і енергійно протер їх здоровенним носовиком.

Дякувати Небові й Темнолісу, на світі є такі ліки та роздебенді, що ними промишаляють, подумав він. Емуеля обслуговував аж десяток аптекарок з очима на ріжках.

Ех, подумав він, як би раділи його хворобливі підручні з такого догляду!

— Кхе-кхе... Даруйте, пане Ливарний королю... — почувся чийсь сторожкий голос.

Шумограй підвів голову і знову почепив окуляри. Перед ним, заклонивши дзюбате обличчя, стояв Хирлус Крум — клерк уже не першої молодості.

— Слухаю, слухаю, — знехочу озвався Шумограй. — Чого тобі?

— Від Жмутковолоса Сокироніші прибула свіжа партія робітників, — відповів Крум.

Очі Шумограєві перетворилися на щілинки.

— Ну?

— Здається мені, їх десятків із п'ять, не більше, — проговорив підстаркуватий клерк. — І всі прибулі — гобліни-капловухи...

— Капловухи! — вигукнув Шумограй. Обличчя його збагріло, будь-якої миті в нього міг початися напад кашлю. — Скільки я йому товк? Нам потрібні молотоголовці, плескатоголовці — гобліни, в яких жевріє бодай іскорка життя, а капловухи — та це ж просто плугопхаї слиняві! — Він злісно штурхонув клерка у груди. — А Сокироноші не заплатимо за них, доки не побачимо, які вони в роботі. І якщо вони не виправдають наших сподівань, то йому краще забути про відсунення надалі терміну платежів. Чи зрозуміло я висловлююся?

— Цілком, пане, — відповів Крум, і в голосі його забрініла смертельна стома.

Емуель Шумограй знову повернувся до вікна, протер закіптужене шкло і вдивлявся у пітьму. Внизу, під вежею, він розгледів п'ять вервечок нещасних гоблінів, закутих у кайдани. Вони йшли, похиливши голови, ледве переставляючи босі ноги. Наглядачі вели їх поміж смердючих куренів.

Так, то були капловухи, і їхні закручені вуха були обвішані стількома золотими сережками, що обвисали ще дужче і мали прекумедний вигляд. Утім, Шумограєві відлягло від серця, коли він постеріг, що партія невільників складається здебільшого з рожевооких і лускатих гоблінів, завзятих у бою, але незгірш сумлінних і в роботі. Куди до них отим вайлуватим пузаням, якими Сокироноша хотів замазати йому очі минулого разу.

— Хм! Як на мене, краща партія, ніж попередня, — промовив він, досі ще нервуючись. — Але їх завжди мало.

— Знаю, знаю, пане, — покірно промовив Хирлус Крум, заламуючи руки. — Та хіба один у полі воїн?

Шумограй з усього маху торохнув кулаком по столі. Кілька писарів підвелю голову від своїх пергаменів і вирячилося на свого патрона: очі застиглі, горлянки напружені, щоб, крий Боже, не закахикати.

— Скільки можна! — зарепетував Шумограй. — Я не дозволю знущатися над собою. Горнила повинні безперервно працювати! Нині ще більше, ніж коли. Ризикувати всім, чого ми досягли, тільки за браком робочих рук?! Чи, може, хтось відмовляється працювати на мене? — Він знову бухнув зіщуленого клерка у хирляві груди. — Мені потрібні три сотки робітників, — підсумував він. — *Гарних* робітників! *Сумлінних* робітників! І термін вам — до кінця наступного тижня. Усі чули?

— Так, пане, чули. Але...

— Теля ти мале, *mістере* Круме, — перебив клерка Шумограй. — Теля, Круме, чи ні?

— Ні, пане. Але...

— Якщо Жмутковолосові Сокиреноші потрібне наше залязачя, то нехай він за нього платить! — загорлав він. — І ця платня — гоблінівські робочі руки! Вона уже вся вийшла, так йому й перекажіть. Все, забирайся геть!

Хирлус Крум повернувся і рушив уздовж рядів писарів, які бухикали та шкrebli перами. Бурмочучи щось собі під ніс, він вийшов через бічні двері.

— Три сотні, Круме. І спробуй-но мене розчарувати, — гукнув Емуель навздогін клеркові. — Поставлю на дві зміни грубником до олив'яної ливарні. Побачу, чи надовго тебе там стане.

Крум тихенько зачинив за собою двері, і Ливарний король повернувся до вікна. Сонце щойно сіло, та через густу димову запону, що не розходилася ні на мить, Ливарні глявини тонули в темряві. Партию клаповухів уже закінчували розподіляти по куренях.

— Шістдесят злиденних гоблінів, — промурмотів він. Цього заледве вистачало на п'ять ливарень, а їх же було аж *двадцять п'ять*!

Емуель Шумограй скрушно похитав головою. Якщо виробництво зростатиме, як задумано, то навіть коли Хирлус усіма правдами й неправдами примудриться домовитися про три сотні гоблінів, за місяць вони однаково потребуватимуть ще триста пар робочих рук, ще за місяць — нові триста... Чи міг його задовольнити такий стан речей?..

Понишпоривши очима по чималому терену Ливарних галявин, Емуель уступив погляд у далекі масиви Темнолісу. Там, ген-ген на півночі, розкинулися Вільні галявини. Емуель Шумограй безгучно всміхнувся, сяйнувши в ламповому освіті гостренськими зубками.

— Вільні галявини, — буркнув він. — Осередок світла та надії? Ха-ха! — Губи його скривились у глузливій посмішці. — Для мене вони — невичерпне джерело невільників.

II

У СТАНІ ПАТЛАЙВ. КУРІНЬ ВЕЛИКОГО ПЛЕМЕНІ

— То це і є славетний Жмутковолос Сокироноша, га? — запитав Довбня, розглядаючи із-за голів з'юрмлених попереду гоблінів тих, хто стояв на помості.

— Накидка із сорокушачого пір'я йому дуже личить! — зауважив його брат Вайло. — Кажуть, він сам його збирав — по пір'їнці з сорокухи.

— Гей, там, ану заткніть пельки! — злісно просичав хтось із гурми. — Мо', комусь і послухати хочеться.

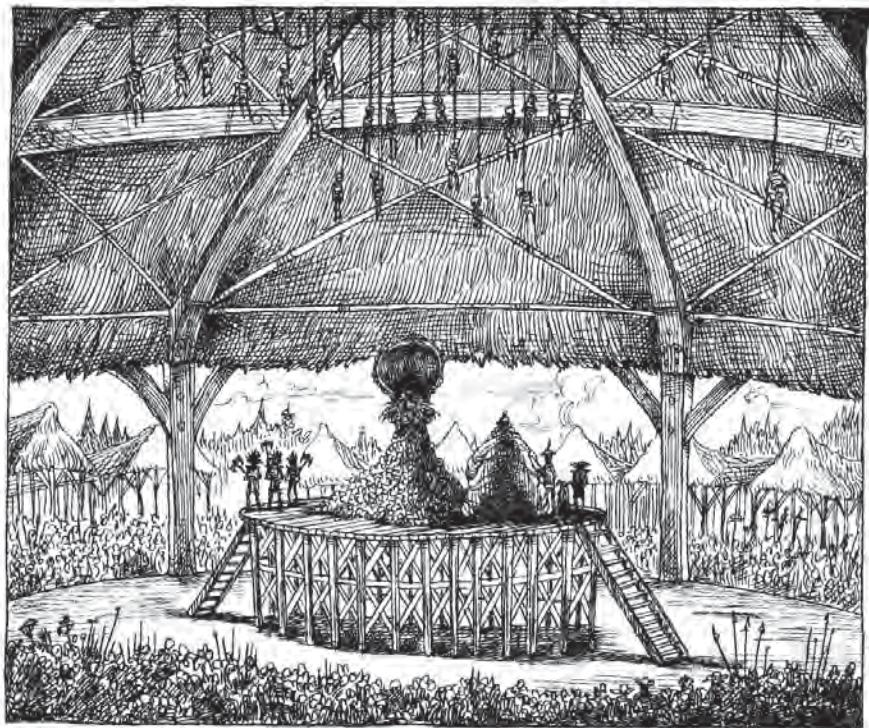
Довбня та Вайло замовкли. Перше на збори такого штибу ходили їхні старші брати, але всіх шістьох недавно спровадили на Ливарні галявини гнути горба, а що жнива були вже на порозі, і все таке інше, то й посылати по свіжі новини більше не було кого. І тепер обидва найбільше боялися накликати на себе гнів отого кремезного і здоровенного

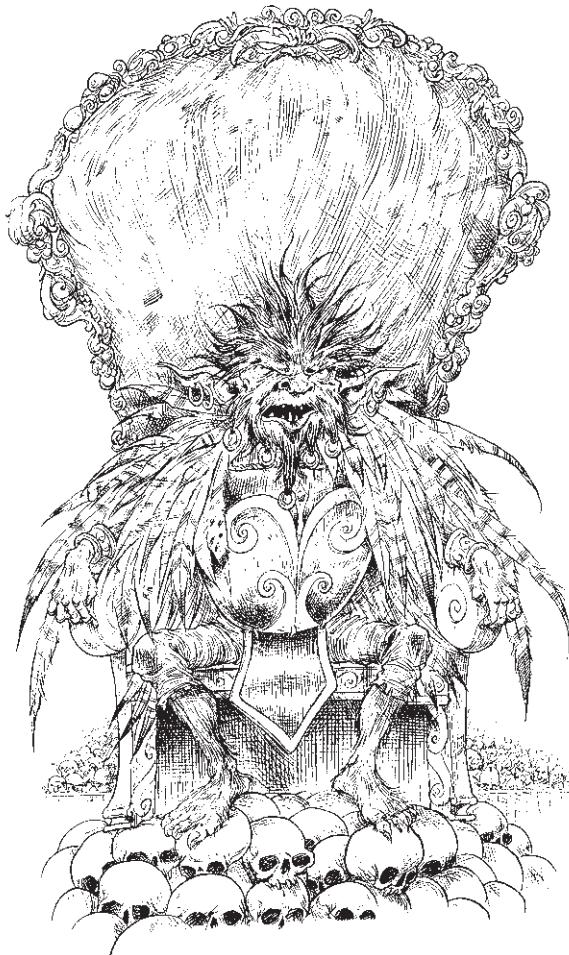
молотоголовця. Цього ще тільки бракувало на їхніх перших Племінних зборах.

— Даруйте, добродію. — Довбня шанобливо торкнувся свого капелюха і підштовхнув брата ліктем: роби, мовляв, як я.

Та молотоголовець уже на них не вважав. Довбня та Вайло (на прізвище Нишпа) були гобліни-пузані і належали до племені клаповухів. Тепер, стоячи у своїх жниварських брилях і неодмінних черевних ременях, зусебіч обступлені воявничими гоблінами, обидва святобливо дивилися на учасників зборів.

Вони стояли в самісінській гущі натовпу, з'юрмленого довкола широченького дашка племінного куреня гоблінів-патлаїв. Кого тільки не було в цьому сонмищі! Плескатого-ловці й молотоголовці, рожевоокі та лускаті, гобліни, патлаті

та чубаті, гакозубі та пилозубі; всякої тварі по парі. Тиснява така, що голці ніде впасті!

У самому племінному курені, на високому помості, розташувався Жмутковолос Сокироноша, заступник клану гоблінів-патлаїв і водночас ватаг Гоблінівських сельбищ. Хизуючись накидкою із сорокушачого пір'я, сизоокий Сокироноша гордовито сидів на дерев'яному троні, поставленому на купі черепів колишньої племінної старшини. На платформі перед ним, покірливо посхиливши голови, стояли ватаги чотирьох інших племен.

Першим поглянути на Сокироношу зважився Гнилокір Тихобій — ватажок ікластих гоблінів із парою блискучих ікол та холодними жовтими очима. Він очолював одне з найчисленніших племен і, хоч тонкі губи Гнилокорові кривилися в усміхові, виглядав доволі зухвало.

Біля нього стояла Літугг, провідниця молотоголових гоблінів і онучка Ватага Титугга, старого найманця з Нижнього міста. Попри молодий вік, їй не бракувало бойових шрамів; утім, важко було уявити, щоб верховода найвойовничішого гоблінівського племені виглядала інакше.

Біля Літугг горбився старий Буркун Сивий, ватаг капловухів, старезний, але ж і мудрий нівроку. З усіх гоблінів капловухи були чи не наймиролюбніше плем'я, але водночас і найчисленніше, тож усі сходилися на тому, що з Буркуном таки краще рахуватися.

Те саме можна було сказати і про Паніматку Медопій Другу, верховоду симбіотиків, що постачали племенам усячину — від бражного меду і росяного молока до мотузза з кучерявого дерева та сон-деревного коріння. Мляво перекочуючись, заколихалися її підборіддя, коли вона підвела голову і вкняпилась у Жмутковолоса, почуваючись анітрохи не нижчою за нього.

Жмутковолос Сокироноша махнув волохатою рукою. Він був ватаг довгочубих гоблінів і найвищий верховода всіх племен, тож його слово було законом. Він розумів, що без підтримки інших племен Гоблінівські сельбища просто б розвалися, знову перетворившись на збіговисько кочових войовничих племен, як у давнину. А ніхто цього не хотів.

— Звісно, я все розумію, — сказав Жмутковолос, коли натовп навколо куреня збився щільніше, намагаючись не пропустити жадного слова з його вуст. — Вам, капловухам, дорого обійшлося постачання робочої сили для Ливарних галявин. Але не забувайте, що ми ще маємо платити за списи, плуги, кухонне начиння, за те все, без чого немислиме життя.

— Одне твоє слово, і загони моїх молотоголовців спустошать Ливарні галевини, — сказала Літугг і ляснула кошавими пальцями.

Жмутковолос заперечно похитав головою.

— Літугг, Літугг. Ну, скільки тобі казати? Немає сенсу застосовувати силу проти Ливарних галевин. Емуель Шумограй та Ливарні королі радше сконають, аніж відкриють таємниці своїх кузень і цехів. І що тоді на нас чекає? Ми швидше луснемо, аніж дамо раду їхній клятій машинерії. Ні, якщо ми хочемо жити й квітувати, краще таки сплачувати Ливарним галевинам їхню данину...

Повівав вітерець, і під кроквами величезної солом'яної стріхи, почеплені там, неначе вітряні дзвоники, торохтили кістяки давно померлих ватагів.

— Але чому ми маємо відробляти за всіх? — невдоволено буркнув Буркун Сивий і звів під стелю вицвілі очі.

— Бо вас багато, — шпигнув Гнилокір Тихобій.

— Ще не вродився той молотоголовець чи плескатоголовець, який служитиме грубником при ливарнях! — хижко прогарчала Літугг. — Ми вояки!..

Навколо Довбні та Вайла схвально загаласували молотоголовці з плескатоголовцями, загрюкали замашними кийками та списами.

— Але ж не може так тривати вічно! — пролунав товстий, з переливами, голос Паніматки Медопий, і галас ущух.

— І не триватиме! — ревнув Жмутковолос, зриваючись на ноги і широко розводячи руки під пір'ястою накидкою, від чого став схожим на великого дряпіжного птаха. — Бо коли ми нападемо на Вільні галевини і запануємо над ними, то вже навіки відпаде потреба слати гоблінів на роботу в ливарні. Їхнє місце там посядуть невільники.

Довбня з Вайлом вражено перезирнулися. Натовп вибухнув галасом, хтось заспівав:

— Невольничі галевини! Невольничі галевини! Невольничі галевини!

— Кращої нагоди для такої баталії, для битви всього нашого життя, годі й бажати! — заглушив лемент юрми голос

верховоди Літугг. — З Сорокухами покінчено — раз і назавжди! Нижнє місто зрівняно з землею! Нас підтримають спільні ники з Ливарних галевин, і вкупі ми вдаримо на Вільні галевини, захопивши їх зненацька, і вчинимо різанину, якої ще не бачив Світокрай. Хто опреться натискові Гоблінівських сельбищ?..

Довбня знияв плечима. Вайло похнюпив очі. Надто добре вони розуміли, що то не вільняки посылали їхніх братів на Ливарні галевини на певну смерть від надсильної праці; за тим стояли Жмутковолос Сокироноша та ватаги інших племен.

— Ніхто не опреться нам! — репетувала войовнича Літугг, і куренем стрясало могутнє ревище.

Довбні та Вайлу ставало чимраз незатишніше поміж спотворених озлістю пик та лютих вересків. Гаразд, а що поганого в рільництві? Ось що хотілося їм нині знати! Як не крути, а попоїсти всі люблять. Так ні ж бо, сусідів їхніх медом не годуй — дай повоювати! Війна — ось що їх цікавило!

Під повівами теплого вечірнього повітря яскраво спалахували та погойдувалися смолоскипи. Небавом збори стали танути: присутні розходилися по домівках.

— Перемога буде за нами! — линув їм навздогін рев Жмутковолоса Сокироноші. — Хай живуть Невольничі Галевини!

III

СХІДНИЙ КУРНИК. ІНКУБАТОРІЙ.

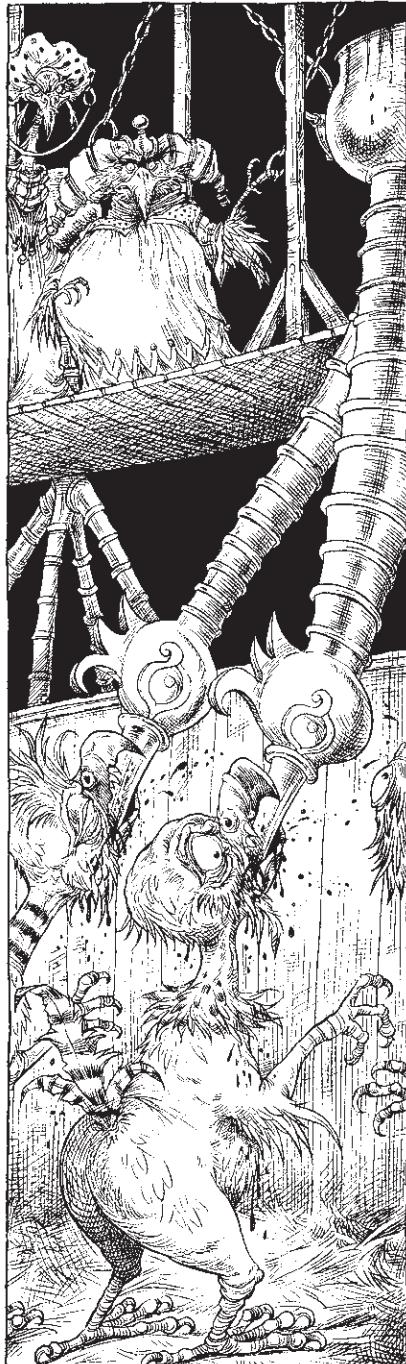
— Ви тільки погляньте на цих крихіток! Які ненажери! — шепотіла дебела Матінка Дміперо своїй другині — цибатій літній Сестрі Брудножовті. Вони йшли центральним переходом неосяжного інкубаторію, оглядаючи один по одному відділки з сорокушенятами.

Хоч би де вони з'явилися, всюди сорокушачий молодняк дерся до загратованих дверей, пнучи шиї до двох сорокух, і з голосним цівканням вимагав їжі. Подумати тільки, щойно два дні, як з'явилися на світ, а вже заувшки мало не по груди дорослій сорокусі!

— Що ненажери, любонько, то ненажери, — відповіла їй Сестра Брудновітъ, потішено киваючи головою. Очі її прищутились і холодно збліснули. — Ну, та дарма, вже недовго ждати.

Наприкінці інкубаторію містилося мудроване пристосування з шестернями, важелями та передавальними тросами. Верески сорокушенят у клітях змоглися на силі. Матінка Дміперо підскочила вгору, вчепилася за дебелій важіль, і той під вагою її тіла став поволі опускатися донизу. Вгорі засичало, — то одикидалися бочкові клапани, — і в харчову Руру ринула злива ще теплих зубощирячих тельбухів.

Уесь інкубаторій враз виповнився несамовитим шкряботом і писком — то, наска��уючи одне на одного, загонами гасав одурілий від жа-

дібності молодняк: цівенята клацали зубами біля харчових рур і нетерпляче ждали, поводячи очима та хляпаючи куцими крильцями.

Матінка Дміперо повернулася до корби, міцно вхопилася за ручку і різко крутнула її праворуч, після чого щось дзвінко клацнуло, і до рур посыпалися тельбухи. Сорокушенята поприсідали під рурами, і очі їхні спалахнули залассям: м'ясо з труб вивергалося просто в горлянки і осідало в ненаситних шлунках.

Матінка Дміперо пильно стежила за тим, як надимається їхні черевця.

— Тим часом годі, — промовила вона врешті і крутнула колесо назад.

Потік тельбухів негайно урвався. Розбухлі сорокушенята простягалися горілиць долі й блаженно заплющували очі.

— Отак, мої любі, — прошепотіла Сестра Брудножовть. — Хай солодко вам спиться! Ростіть високі, дужі й люті.

Вона повернулася до Матінки Дміперо.

— Скоро ми матимемо нову бойову зграю, і вона танцюватиме джигу на ворожих тельбухах! — Вона гордо звела голову. — А ще в нас будуть нові сестриці та розкішно операена курникова матка!

Стара матір непевно похитала головою в очіпку:

— Сподіваюся, Сестро, твоїми вустами промовляє істинна. Відколи в Нижньому місті згинули і Матінка Шматуй-пазур, і всі Сестриці, наші зграї без ватажків — як тіло без голови. — Вона сумно кудкудакнула. — Утім, чи не занадто ми себе картаємо за те, що сталося, га, сестро?

Сестра Брудножовть сумно зітхнула. Очі її вже не мали колишнього блиску, пір'я бралося памороззю: вона чудово розуміла, що її жадоба дії та відвага були вже вчоращенім днем. Колись у розквіті сил Сестра Брудножовть була поваженою птахою в середовищі Сестер-Сорокух, найпершою особою після курникової матки. Коли ж сорокухи перенеслися у Східний курник, вона аж рада була з того, що вже не має

колишньої моці: легше буде звикнути до нового місця проживання.

А тепер усе перевернулося знов. Сестри-Сорокухи, серед них і Матінка Шматуйпазур, як один наклали головою в риштаках Нижнього міста, залишивши по собі збіговисько лукавих, ні до чого не придатних когутів-сорокушників. І тут, у Східному курнику, не залишилося нікого, окрім розпорощеної зграйки матірок-несучок та жменьки таких, як вона, шляхетних підстаркуватих сестер. Саме на їхні плечі й ліг тягар відповідальності за чималі яєчні кладки, з яких на світ мали з'явитися нові бойові зграї, шляхетні сестри і сама курникова матка.

Ту ніч, коли лютувала буря, вони дбайливо пильнували величезних кубел, підкладаючи в них солому та пух чи прибираючи їх звідти: не можна було давати коливатися температурі яєць. Вони різали та білували зубочири, запорожнювали їхніми тельбухами харчові баки. А коли наспіла пора масового Вилуплювання, усі присутні сорокухи, вірні давній традиції, запищали на всі голоси, вітаючи новонароджених:

Від шкаралупи до повітря,
Від жовтка до пір'я;
Їжте і дужі ростіть!

Прийшовши на світ, вилупки за лічені години втрачали свій м'якенький пух, а втретє попоївши, вбивалися в колодочки. Від оперення сорокушенят аж рябіло в очах. Яких тільки мастей тут не було: від бежевого в сіру смужку до сірого в бежеву цятку, від ярих відтінків червоного та помаранчевого до насиченого фіолету і блакиту! Оте їхнє оперення всіма своїми барвами неначе звістувало будущину, накреслену всьому сорокушачому родові: формування нових бойових загонів, з'ява нових Високих Сестер... майбутня зграя сумирно посопувала, набираючи ваги і ростучи, а Сестра Брудножовтъ дивилася на крихіток і, пригадуючи

останні слова Матері Дмиперо, усвідомлювала, що знов їй доведеться ухвалювати постанови та брати на себе відповідальність.

— Ах, сестро, — повагом відповіла Сестра Брудножовтъ. — Оцього я й боялася найбільше. Адже ми, сорокухи — вештанці, не прив'язані до одного місця. Коли таке було, щоб жінкоптиці десь узяли й осіли!

— А Східний курник... — спробувала заперечити матінка Дмиперо.

— Східний курник — кричуща наруга над природою, — урвала Сестра Брудножовтъ. — Ніколи не заставатися соро-кушачому гнізду на одному місці. — Вона помовчала. — Ни, я згодна, що почасти воно себе виправдало — коли ми прибрали до рук Велику дорогу Багнищем. А зараз, коли дороги більше немає і Нижнього міста теж, нашо нам здалася наша осада?

Матінка Дмиперо з подиву аж дзьоба роззвила.

— Авжеж, сестро, — вела далі худюща високопоставлена сорокуха. — Певна річ, мої слова для тебе як грім серед ясного неба, але таки вже час розпрощатися зі Східним курником. Тут ми розледачіли, зманіжились і обросли салом. Збираймо всі свої пожитки, сідлаймо зубощирів і гайда назад — на верховіття. Знову візьмемося за раторгівлю — зрештою, хіба не вона зробила нас тими, ким ми є, не вона дала нам квітувати сотні років. —

Вона махнула на сонних сорокушенят. — А завдяки цим крихіткам, сестро, ми хутко знову заживемо в теплі та добрі і житимемо так ще не одне сторіччя.

Сива матірка пощулилася і тільки щільніше вгорнулася в шаль.

— Работортгівля, кажеш, — озвалася вона. — Тепер це не такий легкий хліб, як перше. Не ті вже часи, шляхетна сестро. Люд у Темнолісі вже не дасть наплювати собі в кашу. Самі лиш Гоблінівські сельбища чого варті, а у спілці з Ліварними галявинами вони дужі й поготів. А Вільні галяви ни... Чи війна, чи мир, вони завжди роблять усе в супрязі, це тобі не ті часи, коли всі сельбища були порізnenі й не чинили жадного опору. Не пропонуеш же ти нам накласти головою, напавши на яке-небудь сельбище?

Сестра Брудножовть роздратовано клацнула дзъобом і тріпнула головою.

— Hi, — відповіла вона. — Принаймні не тепер, шляхетна сестро, — додала сорокуха. — Нас ішце малувато. Проте я бачу іншу здобич. Рухому, з безліччю ніг і черевом, що аж проситься його розпороти, — вона тікає цією дорогою зі зруйнованого Нижнього міста...

— Нижньомістяни! — збуджено вискнула Матінка Дмиперо.

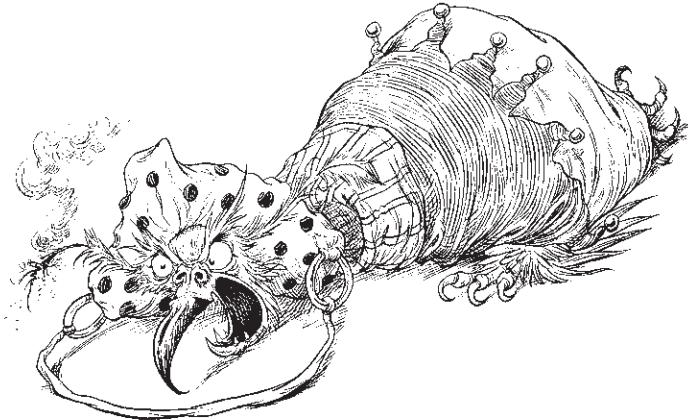
— Авежж, вони, кохані низньомістяни, — проскреготала Брудножовть. — Мої вивідачі тримають мене в курсі їхніх справ, тож сподіваюся...

Зненацька за стінами інкубаторію почувся несамовитий писк. Сестра Брудножовть та Матінка Дмиперо ззорнулися і подалися назад тим самим переходом. Поминувши загони з сорокушенятами, що солодко відсапували уві сні, вони вийшли на навісну галерею.

Високо в небі ширяла тьма схожих на мошву човнів, кружляючи навколо Східного курника. Матінка Дмиперо задерла голову.

— Бібліотекарський патруль, — промиррила сорокуха.

Сестра Брудножовть ствердно кивнула головою.

— Напевне, вивідачі бувають не тільки в нас.
І з цими словами вона перегнулася через бильця.

Ген-ген внизу під нею, попід стінками інкубаторських клітей, на центральному підвищенні стояла ціла зграя пристаркуватих сестер, торкнутих сивизною матірок та хирлявих когутів-сорокунів, що тицяли руками в небо і збуджено цвіріньякали. Побіля них, під зубчастими стінами принишкли зледашлі охоронці Східного курника.

— Гей, там, чого стоїте стовпами? — люто вереснула Сестра Брудножовть. — Робіть же що-небудь!

Сорокухи заворушилися: почали набивати високобійні катапульти, цілитися, запалювати кулі зі світлякового дерева...

Словом, оборонці ожили. Та всі вони були необстріляні й діяли україй невміло. Зазвичай катапульти обслуговували охоронниці, й давніше тим, хто нині товкся на центральній платформі, сюди взагалі не було ходу. Тепер же про охоронниць можна було тільки мріяти, тож “курниковим опікункам” доводилося і дбати про власну безпеку, і як зіницю ока берегти своїх безцінних чад, що попискували в інкубаторії.

— ВОГОНЬ! — скрикнула Сестра Брудножовть і плюхнула долілиць: просто над її головою, обпаливши вушні пера, просвистіла фіолетова вогняна куля.

То була далеко не єдина вогняна куля, що пролетіла повз мішень. Із півдесятка їх шугнуло з металевих чаш і мало не наробило лиха, попідпалювавши містки та платформи. На щастя для сорокух, їх устигли залити водою. Деякі, виписавши похилу дугу, бухнули в ліс просто за огорожею.

І тільки дещиця запущених куль — мала дещиця — злинула в небо за всіма правилами.

— Так, так, так! — збуджено шепотіла Сестра Брудножовтъ, лежачи долі й пантруючи, як чотири, п'ять... шість охоплених фіолетовим полум'ям вогняних куль шугають високо в небо, повне бібліотекарських човнів.

У небі гучно бабахнуло, посипалися іскри, і попереду один, а потім ще два збиті човни ввійшли у штопор, наально падаючи надолину. Усе ближче й ближче до землі... Двійко човнів віднесло до Темнолісу, а третій, цілком утративши керування, падав просто на курник.

Сестра Брудножовтъ скочила на ноги і з насолодою затерла пазуристі лапи, передчуваючи поживу.

— Ну, давай, давай, любесенький, — шепотіла сорокуха. — Лети до Сестри Брудножовтъ.

Небесний човен тріпотів вітрилом, немов ранений снігун крилом, і нестримно стремів до землі. Нарешті, глухо вдаривши у дошки, він упав на головну платформу. Бібліотекар у човні відчайдушно борсався, але страхітливе плетиво линв та снастей міцно тримало його у своїх тенетах. Воно не дало бібліотекареві вистрибнути над порівняно безпечним Темнолісом, а тут заважало дати гідну відсіч сорокухам. Тим часом ці тварюки, наставивши на бранця списи і войовничо вимахуючи ціпами, збивалися навколо впалого човна.

— Обережно! — вереснула Сестра Брудножовтъ. — Узяти живцем!

Розчаровано попискуючи, двійко сорокух перетяли мотуззя і витягли бібліотекаря з човна.

— Решта — продовжувати пальбу! — репетувала Брудножовтъ.

— Мабуть, нам не варто було покладатися на твоїх вивідачів, — звернулася до неї Сестра Дмиперо.

— Авжеж, сестро, твоя правда, — погодилася Сестра Брудножовть і пір'яне кільце на її ший нагороїжилося, не вішуючи нічого доброго. — Ми спершу обпатраємо цього бібліотекаря, а відтак почнемо повільно його білувати, аж поки він відповість на *всі* наші запитання. Чи ж не казала я тобі, Матінко Дмиперо, — майже проверещала вона, — що знаєму, де городяни! Знатиму, хоч би довелося ворожити на свіжих тельбуках нашого бранця!

• РОЗДІЛ СЬОМІЙ •

ЗАЛІЗНОДЕРЕВНА ПУЩА

першу Рук відчув чиєсь дихання, повільне і ритмічне. Вдих — видих, вдих — видих. Вдих — видих. Вдих — видих... Потому до його щоки притислося м'якеньке, із запахом моху, хутро, і обличчя обдало теплим духом із землистим присмаком. Хлопець відчув, як тіло його огортають великі м'язисті руки, лагідно відривають від землі...

Це сон, мовив собі на думці Рук. Давній знайомий сон, бачений у дитинстві.

Він був дитя, лише трохи більше за немовля, його цілого і неушкодженого, колисав блукай-бурмило, колисав у Темнолісі, у ведмежому барлозі, й щось наспіував. Повітря повнилося знайомими заколисливими голосами, і в такт погойдуванням лап ті голоси то гучнішали, то тихшали, то гучнішали, то знову тихшали...

То був ні з чим незрівнянний сон. Рукові було спокійно і затишно. Боліла голова, потерпли й обважніли руки-ноги, але в барлозі було тепло, а переливчасте наспіування

приємно втихомирювало. Прокидатися не хотілося. Він пропалаєвся б тут і цілу вічність, у теплі й ні про що не думаючи, та навіть тепер, цієї миті, він розумів, що рано чи пізно сон скінчиться. Таки доведеться повернатися до дійсності, бо на нього чекає...

Овва, а що ж на нього чекає? Знагла Рук усвідомив, що цього якраз він і не знає, і спробував зібрати думки.

Ось у пам'яті спливло Нижнє місто, відтак — чорний вихор, що рине вниз, затоплені дощем вулиці, бурчаки, що змишають усе на своєму шляху... Багнищанська застава, городянини, втікачі з міста і нарешті...

І нарешті...

Пустка.

У голові в нього було порожньо, хоч покотись. Тихий голос блукай-бурмила заповнював свідомість, ніжне колисання тривало далі. Рук спроквола розплюшив очі.

Листя, моховите гілля, покручене і так скріплене над головою, що утворювався знайомий йому сховок.

Блукай-бурмилячий барліг!

— Невже це ява? Чи, мо' марення? — пробуркотів Рук і відчув, що в роті йому сухо, немов туди напхано пороху.

— Шш-ве-шш, — почув хлопець.

Рукові очі розгледіли добродушну морду блукай-бурмила.

— Вемеру, — прошепотів хлопець, упізнавши давню подругу. — Ти?

— Вурра-ве. Уралова, ве-ве! — прошепотіла ведмедиця, лагідно погладжуючи Рука по скроні палюхом своєї лапи. *Це не сон. Зараз ти в цілковитій безпеці, друже, що взяв був на себе отруйного пагона. Але тобі тра' відпочити.*

— Міра-віга-ве, — відповів Рук, потім мляво, сповільна підніс руку і тицьнув у небо. — Ве! Лура-вір? Веллаве? — *Але як я опинився тут? Я нічогісінько не можу пригадати!*

Коли Вемеру відповідала хлопцеві, вуха її лопотіли, голос звучав лагідно, а помахи лап були вельми промовисті. *Той,*

що зі стернею на голові, каже,
що врятував тебе від Край-
земельної бурі й привів назад
до нас — сюди, до Темно-
лісу...

— До Тем...но...лісу? —
нерішуче муркнув Рук,
затинаючись на кожно-
му складі. — Зі стернею
на голові...

Вемеру повернула голо-
ву, кивнула нею, і Рук
побачив ще когось, схованого за ведмедицю
у сутіні лігва. Вемеру
форкнула, незнайомець
підійшов ближче, присів по-
руч і виявився хlopцем. Хло-
пець той мав засмучений вигляд, жовтувату шкіру, запалі
очі й стрижену голову.

— Руку! З тобою все гаразд? — запитав він, тривожно
зазираючи у неприродно ясні, майже сяйні Рукові очі.

Рук теж дивився на хlopця. Рот роззвалений, очі спанте-
личено кліпають...

— Руку. Та це ж я, — озвався незнайомець. — Ксант.
Друже, слухай, ми таки дісталися Темнолісу.

Рук нахмурився, болісно напружуочи мозок.

— Ксант? — подав він нарешті голос, і десь на споді
свідомості зажеврів невиразний спогад. — Ксант Філатін?
Я... я тебе не бачив, відколи ми разом вчилася на Вільних
галявинах... Ти втік... Казали... я чув, що ти, Ксанте, виві-
дач... І зрадник...

Рук замотав головою, і юнак із голеною макітрою не-
мовби знову розчинився в сутінках. Знову стиха загойдала-
ся Рукова голова, безживно похиlena на ніжне хутро, і він
провалився у сон без сновидінь.

Блукай-бурмилиха махнула величезною лапою Ксантові, що нерішуче переступав з ноги на ногу біля виходу з барлога.

— Ве! — рикнула вона. Ксант не знав ані слова з чудернацької мови блукай-бурмил, але й так усе було ясно: його присутність тут, у барлозі, не така то вже й бажана.

Але ж і там, надворі, ніхто не гине за його товариством.

Він виповз із блукай-бурмилячого барлога між деревами, так замаскованого мохом та папороттю, що він майже не був видний. Відтак випростався. Тут і там круг нього височіли грубезні стовбури сосон Заліznодеревної пущі, чиє верховіття губилося у хмарах, що сунули сюди з прилеглої Крайземлі. Гілки — як Дорога Багнищем завширшки, шишки — з волорога завбільшки. На ближчому до землі гіллі таборилися переселенці.

Ксант подумав, як йому пощастило, що він знайшов городян. Гирячи на собі Рука, він шкандинав Крайземельним

скеллям, блукаючи в густому і ворушкому тумані. І вже коли Ксантові видавалося, ніби він більше не ступить ані кроку, туман розвіявся, і він побачив верхівки велетенських залиznодеревних сосон — їхні гіантські шпичаки похмуро стриміли з туману. Останнім неймовірним зусиллям волі він змусив себе пройти далі, аж поки тверде каменоччя скінчилося і він упав на м'яку, пружисту траву Темно-лісся.

Коли він дотеліпався до табору, що вже виростав у Заліз-нодеревній пущі, Рука у нього забрали блукай-бурмила. Ксант залишився сам на сам із кам'яними мармизами бібліотекарів, які тільки те й робили, що нишком перешіптувалися. Його тут відверто нехтували, і, не знаючи, що почати, Ксант повернувся до блукай-бурмил. Ведмеді не відмовились від його допомоги у спорудженні барлога, проте не виглядали надто потішеними, а з їхніх хрипкуватих перешіптувань Ксант зрозумів: блукай-бурмила лихі на нього за те, що він затяг Рука до Крайземлі, де той мало не розпрощався з життям.

Темніло, на узлісся неозорого Темнолісу спадав вечір. Аби триматися близче до блукай-бурмилячого барлога, Ксант примостиився на поблизькому камені. Важко опустившись на нього, він зігнувся в карличку і розpacливо вхопився за голову.

— О, Земле і Небо! — скорботно простогнав Ксант, гладячи долонями колючу маківку. — Що ж мені робити?!

— Хм, хм, — раптом почувся голос, і на плече Ксантове лягла чиясь сухорлява рука. — Що ти загубив тут долі, га? Чому ти не на дереві, не лаштуєшся до сну?

Ксант підвів голову — і зустрівся поглядом із лагідним, усміхненим Кульканом Пентефраксісом.

— Не сумуй, хлопче, — промовив Кулькан. — Затям: не все так зло, як видається.

Ксант скривився. Він розумів, що старий професор намагався розрасти його, та чи ж йому від того легше?!

— Еге ж, — похмуро відповів він.

На марне Кулькапове обличчя набігла тінь тривоги.

— Ксанте, тумани Крайземлі можуть потьмарити розум хоч кому, — зауважив професор. — Не гризися тим, що сталося. То більше, — кивнув він у бік замаскованого барлога, — що ти врятував Рука від смертельної небезпеки і вчинив, як герой.

Від сліз у Ксанта защеміло в очах.

— А ви спробуйте сказати це *йому*, — відповів він. — Щось тут не так. Після бурі Рук якийсь не такий. Мене він ледве впізнає. Рук назвав мене вивідачем і... зрадником...

Заспокійливо обійнявши Ксанта за плечі, Кулькап присів біля нього.

— Дай Рукові трохи часу, — сказав старий професор. — *Йому* треба відпочити.

— Але ж його очі... — випалив Ксант. — Вони світилися, і їхній блакит був такий дивний... Та й шкіра теж... Усенъке його тіло — *світилося*...

— Знаю, знаю, — кивнув головою Кулькап. — Від цих балачок уже гудуть крони дерев. Здається, ти казав, його захопила руда буря?

Ксант мовчки кивнув головою.

— Колись і мені випало зіткнутися з чимсь таким, — замислено промовив Найвищий Академік.

— Справді? — не повірив Ксант.

Кулькап ствердно кивнув головою.

— Шляхи Небесні й справді недовідомі, — проголосив старий професор. — Ще бувши молодшим учнем у старому Санктафраксі, я здібався з юним капітаном небесних піратів, якого поглинула Велика буря. Коли його знайшли в Каменосаду, він весь сяяв з голови до ніг точнісінько, як Рук.

— А що далі? Він одужав? — поцікавився Ксант.

— Сяйво щезло за кілька днів, — заспокоїв його Кулькап. — Сили його відновилися, а одного разу, цілком випадково, коли він гроздової ночі стояв на балюстраді у старому

Санктафраксі, до нього повернулася пам'ять. — Професор похитав головою. — Сподіваймося на це і в нашому разі.

Ксантові з подиву перехопило дух.

— Себто, може бути й так, що він уже не згадає, хто я? — занепокоївся він.

— Нерідко Небо разить, — пояснив Кулькан, і, підвівшиесь із каменя, широко розставив руки, наче намагався обійняти весь Темноліс, — а Земля зціляє. — Він усміхнувся. — Ну, гайда. Не сидіти ж тобі цілу ніч на землі. Це небезпечно...

Ксант знічено пощулівся.

— У мене там топиться підвісна пічка, — вів далі Кулькан. — Та й вечерю ми поділили б на двох. Ну, що ти на це скажеш?

Ксант кинув оком на ведмежий барліг, знов повернувся до Кулькана і всміхнувся.

— Дякую, — сказав хлопець. — Ви мене спокусили.

* * *

Заліznодеревна пуша, де отаборилися переселенці з Нижнього міста, вивищувалася над довколишніми деревами, і її гострі верхівки стирчали над лісом, мов наконечники велетенських стріл.

Колись такі пущі правили за дорожні орієнтири і спілчанським кораблям, і небесним піратам. Тепер же, коли світ спіткала кам'яна пошестя, поклавши край великому повітроплаванню, по них стали орієнтуватися відважні юні Бібліотекарські Лицарі, які літали на небесних човнах, витесаних із дерева. Тож не дивниця, що переселенці зупинилися саме тут, чекаючи на поворот бібліотекарських флотилій.

Діждавшись їх, весь різношерстий натовп городян, бібліотекарів, небесних піратів та примар рушив би далі до Вільних гаяльян під повітряним прикриттям Бібліотекарських Лицарів.

— Не злазь униз, — напоумлював Кулькан Ксанта, прошкуючи з ним прутким лісовим ґрунтом до здоровенної заліznодеревної сосни. — Наближається ніч, і лишатися на землі небезпечно.

Вони поминули стадо волорогів, які збилися у велике нерозривне коло, постававши хвостами досередини, а рогами назовні. Тварини міцно спали. Кулькан ухопився за мотузяну драбину, що звисала з величезної гілляки, і подерся нагору. Ксант хутенько пішов за його прикладом.

На дереві тут і там світилися криті лампи та підвісні ліхтарі, осяваючи широченне, що й руками не охопиш, заліznодеревне гілля. Стояв гамір, свист. Переселенці кріпили до лінв ящики, торби, скрині й витягували їх на дерево. На повбиваних у дерево гаках трималися кухняні жаровні та гамаки, де по четверо, п'ятеро, а подеколи й по шестero спали рядочком переселенці.

Підіймаючись угору слідом за Кульканом, Ксант трохи бентежився, бачучи навколо себе бібліотекарів. Хай йому грець! йому знов захотілось опинитися на якомусь сусідньому

дереві, де таборились інші переселенці й не було юних біблі-отекарів! Сім'ї привітних міських гномів, дрібногоблінів та лісових тролів, збіговиська грубих нетряків, зграйки незлостивих живолупів... і всім їм допомагали горлаті небесні пірати та всюдисущі примари, що знай собі стрибали з гілки на гілку, з дерева на дерево, безнастанно працюючи своїми арканами та абордажними гаками.

Ксант чув спиною пекучі безжалінні погляди, чув неприязний шептіт. І поки вони йшли до печі Найвищого Академіка, хлопець геть-чисто розкис.

— Як посугаються справи, Гарулусе? — спитав Кулькан у молодшого бібліотекаря.

Той підвів голову.

— Уже майже готове, Найвищий Академіку, — доповів Гарулус. Він поколотив рагу, зачерпнув дерев'яною ложкою і скуштував. — Хм-м-м, — думно замутиав він, — мабуть, ще дрібка солі не завадить. — Із цими словами Гарулус простяг ложку Кульканові. — А як на вашу думку, Академіку?

— Я не сумніваюся, що воно смачне, — заспокоїв його Кулькан і підштовхнув Ксанта ближче до кола переселенців. — Дай-но і хлопцеві трохи скуштувати.

Гарулус аж на лиці змінився. Він поколотив ложкою в кипучому рагу, зачерпнув гарячого варива і простяг Ксантові. Та щойно Ксант намірився съорбнути, як капосний хлопчисько наче ненароком перехилив ложку, і все рагу вилилося Ксантові на груди.

— Ой, лишенко. Який же я *незграба*, — буркнув Гарулус.

— Гей, ти... — спалахнув Ксант, крещучи з очей бліскавиці й мимоволі зціплюючи кулаки. Це вже було занадто.

Гарулус задрижав і вмить сховався за Кульканом.

— Пане Найвищий Академіку! Ви ж бачили: я нена-вмисне! — зарепетував він із-за Кульканової спини. — Ні, ви тільки погляньте на нього, пане Найвищий Академіку.

Це не людина — звір, дикий звір! — лящав тремтячим голосом Гарулус.

— Ну-ну, — спокійно звернувся до Ксанта Кулькап, лагідно кладучи йому на плече руку і хустинкою витираючи його туніку. — Просто в тебе, Ксанте, був важкий день. Ти геть змучився. О, диви, жадних слідів!..

— Хто став колись Сторожем Ночі, той залишиться ним довіку, — просичав Гарулус, нахабніючи знову. — Стрий, доживемо до Дізнання — там тебе виведуть на чисту воду.

— Облиш, Гарулусе, — сказав Кулькап, проймаючи молодшого бібліотекаря крижаним поглядом. — Що ж, дякую тобі.

Гарулус досадливо крекнув і тільки знизав плечима.

— Воля ваша, Найвищий Академіку, але я на вашому місці був би обережніший...

— Авжеж, авжеж, — урвав Кулькап, спроваджуючи його до мотузяної драбини. — За мене, Гарулусе, можеш не хвилюватися. Ми із Ксантом давні друзі, правда, Ксанте?

Молодший бібліотекар залишив їх, озирнувшись на відході через плече. Тим часом Кулькап підійшов до печі й наповнив дві миски парким рагу.

— Давні друзі? — запитав Ксант, коли вони, посідали скулингі на коцах біля теплої підвісної печі й заходилися вечеряти. — Себто ще вітоді, як я був вашим тюремником у Вежі Ночі?

Кулькап усміхнувся.

— Дарма що ти був Сторожем Ксантом, уже тоді, в тих осоружних казематах, я знов, що ти — добра душа. Ти часто був моїм гостем, звірявся мені зі своїми гризотами, не цурався моїх знань про Темноліс, про те, що він тайт у собі...

— Але ж я був вашим *тюремником*, — похмуро відказав Ксант і поставив миску, так і не діткнувшись до рагу. — А ще я був нишпоркою Найвищого Сторожа Ночі. Бібліотекарі це знають — і для них я завжди залишатимусь чужинцем.

— Доведеться почекати Дізнання, — промовив Кулькан, — коли вже будемо на Вільних галівинах.

— Дізнання? — перепитав Ксант, і в чорних його очах промайнуло занепокоєння.

— На Дізнанні комусь доведеться виступити або за, або проти тебе, — пояснив Найвищий Академік, відставляючи набік порожню миску. — І мені, далі, не хотілося б бути за доповідача. Тож усе, що я скажу, може тобі вийти не так на добре, як на зло. Ні, тут треба, аби хтось засвідчив, що ти повівся гідно... — Професор зазирнув Ксантові в обличчя і всміхнувся. — А тепер доїдай вечерю. Е, та ти ж її й не торкався.

— Я не хочу їсти, — сказав Ксант, і то була чиста правда. Згадки про Дізнання, яке чекало на хлопця на Вільних галівинах, було досить, аби відбити йому апетит.

— Тоді, юначе, гайда до свого гамака, — запропонував Кулькан. — Вигляд у тебе змучений.

— Слухаюсь, — кинув Кулькан, рушаючи спати.

— І не переймайся, — гукнув йому навздогін Найвищий Академік. — Завтра буде видніше.

Ксант тільки кивнув головою на відповідь. Легко йому казати! Уже лежачи в гамаку і мовчки споглядаючи крізь гілля вгорі світло сигнальних маячків, почеплених на вершечках заліznодеревних сосон, він марно намагався побороти своє збентеження. А що, як пам'ять так і не повернеться до Рука? І де зараз Магда? Ксант повернувся на другий бік, щільніше вгортуючись у ковдру. Може, й правду казав Найвищий Академік, подумав він, поринаючи у сон: ранок покаже.

* * *

Цю ніч Ксант не проспав, а продрімав. Сон його весь час тривожили гуки нічного Темнолісу. Вереск пурхайлеза, писк куармів, далеке голосіння блукай-бурмил, що перегукува-

лися з родичами, залеглими на спочинок у своєму замаскованому барлозі.

Прокинувся він о схід сонця від неприємного скрекоту кровососних кажанів-кахикал — бридких потвор із банькатаими фіолетовими очима та ціуватими сисальцями. Їхня зграя обпала дерево неподалік, і нетряки та плескатоголовці торопчіли палицями та галасували, як навіжені, щоб їх відігнати.

Ксант перевернувся на другий бік і став оцирати дивний лісовий табір серед гілля заліznодеревних сосон. На грубій корі та сосновій глиці, пробиваючись крізь верховіття, вигравало сонячне світло, напрочуд яскраве і тепле після вчорашньої негоди. Таки мав рацію Кулькап: сьогоднішній ранок був куди приємніший за вчорашній вечір. Хто знає, може, й справді нині буде видніше...

— Зі сходу наближається небесний човен! — долинув високо зверху голос одного з дозорців: до Заліznодеревної пущі піdlітала флотилія.

Ксант почав підводитися з гамака, а Темноліс тим часом заворушився, завиравав: усі нетерпляче ждали, яку звістку принесуть Бібліотекарські Лицарі.

— Рухаються від Присмеркового лісу! — проکричав хтось.

— Певне, флотилія Професора Темрявознавства! — розітнувся другий голос.

Тим часом на другій гілці, трохи вищій за Ксантову, Фенбрус Лодд передавав Кулькапові свій далекогляд.

— Авжеж, — долетіли до Ксанта слова Найвищого Академіка. — Це й справді Таллус. Сподіваймося, з добрими новинами.

Прикриваючись долонею від сонця, Ксант дивився, як чимраз більшають далекі цятки. Човни хутко зближалися, ось уже видно освітлені сонцем того напнуті вітрила, гойдаються балансирні гири. Човни спритно розверталися і на瓦льно ринули вниз, шукаючи, де сісти. Незабаром небесні човни обліпили все верховіття Заліznодеревної пущі — і кахикала, зі страшеним обурено-лячним лементом нарешті покинули ліс.

— Гей, там! — гукнув Фенбрус, звертаючись до Професора Темрявознавства, що, маневруючи на своєму небесному човні поміж дерев, спускався на землю, видивляючись, де б його сісти. — З поверненням вас, Таллусе! Які новини?

— Жадних! — відповів Професор Темрявознавства, садячи човна долі й вилазячи з нього на землю. — Не знаю, де ті сорокухи і що вони поробляють, але у Присмерковому лісі їх чортма.

Фенбрус спохмурнів.

— Дивно, — промовив Великий Бібліотекар, думно потираючи підборіддя. — Вони ж нечулі до впливу лісу, і я був твердо переконаний, що вони рихтуватимуться вдарили саме звідтіля...

— Вони чи не відчувають, що їм перебаранчить Велика буря, — пояснив професор. — Ти ж знаєш, які ці тварюки чутливі до найменших погодних змін. Будь певен, Фенбрусе, — ніщо живе, і сорокухи в тім числі, не пережили б вибухової хвилі, коли в ліс з усієї сили вгородилася блискавиця.

— Ви бачили, як це сталося? — запитав Кулькан.

Професор Темрявознавства стверджено кивнув головою.

— Від початку до кінця, — заходився описувати він. — Від наближення буревного вихору і до удару бурефраксової

бліскавиці. Таке варто було побачити, — зауважив професор, — хоча воно в підметки не годиться тому, що було потім. Знявся могутенний бліскучий рудий вихор та й давай хвилями розходитися навсібіч по Присмерковому лісі...

Кулькан замислено похитав головою.

— А бідолашній Рук на голому скелі Крайземлі навіть не мав де сховатися. Ось хто, мабуть, відчув на собі всю його силу, — тихо проказав він. — Просто диво, що він залишився живий.

Ксант порався праворуч від них. Він скручував свого гамака, пакував клунки і уважно слухав розмову професорів. Що ж, якщо виходити з їхніх найгірших побоювань, не відпадає, що Рукові вже *ніколи* не одужати.

— Подія, певна річ, неабияка! — провадив професор. — Як шкода, що там не було Ульбуса, — хай би побачив на власні очі! Як Професорові Світлознавства, йому було б дуже цікаво...

— Небесні човни, наближаються з півдня! — гукнули в унісон два дозорці, і всі довкола — і городяни, і бібліотекарі — радісно загаласували, замахали руками.

— Може, це вже й він, — промовив Фенбрус, приставляючи до ока прозорну трубу і наводячи її на другу флотилію, що підлітала до Заліznодеревної пущі. І враз нахмурився. — Ні, не він, — сказав Бібліотекар. — Моя дочка.

Ще три сотки повітряних човнів, надлетівши, спускалися у гілля, назустріч вітанням, радісним гукам та вибухам дедалі буйніших загальних веселощів. Ось уже з'явилася і Варіс, вона летіла прямісінько до найвищого дерева Заліznодеревної пущі, де стояли Кулькан, Фенбрус і Таллус Пенітакс. Ксант завдав пожитки собі на плече і почав злазити з дерева. Може, хоч сьогодні, на світанку нового дня, Рук, прокинувшись, почуватиметься краще.

— Добра новина, — схвильовано проголосила Варіс Лодд, зіскакуючи зі свого “Вітряного Яструба”. — Вітаю вас,

Найвищий Академіку. — Дівчина церемонно вклонилася Кулькапові. — Вітаю вас, Великий Бібліотекарю.

— Гаразд, доню, гаразд, — споважнів Фенбрус. — Облиш ці формальності. Що за новина?

— Скоро буде підмога, — сказала дівчина. — Ми тут із вами стоймо й балакаємо, а Улани Вільних галявин вже на шляху до нас!

— Та це ж новина над новинами! — помітно розхвилювавшись, вигукнув Кулькап.

— Чудово, Варіс, — похвалив дочку Фенбрус. — Ти постаралася на славу. Та це ж просто здорово! Улани Вільних галявин — кращих вояків не знайдеш у всьому Темнолісі!

— Але не тепер, тату, — почувся чийсь голос. Фенбрус і всі, хто стояв поруч, обернулися — і на гілляці сусіднього дерева уздріли Фелікса, зодягненого в мордобрілячі шкури. Він стояв, узявиши руки в боки, в оточенні своїх Примар Осип-Міста.

— О, Феліксе, — зітхнула Варіс. — Ти не на змаганнях.

Фелікс обвів поглядом сестру, потім глянув на батька. Фенбрус ніякою закашлявся і відвернувся. Хлопець сумно усміхнувся.

— Не на змаганнях? — перепитав він і, обернувшись до своїх товаришів, гукнув: — Примари! Треба допомогти городянам покинути дерева і сповістити їм добру новину. — Він знов обернувся до батька. — До нас ідуть Улани Вільних галявин! Нас урятовано! — додав він саркастично і зник з очей.

Ксант тим часом спустився з дерева і подався на пошуки блукай-бурмил та їхнього барлогу. Ведмежу криївку було замасковано так майстерно, що навіть тепер, серед білого дня, викрити її було нелегко. Аж ось за кілька ступнів од себе він почув знайомий переливчастий голос і, рвучко обернувшись, побачив Вемеру, що визирала з хащі. У лапах вона тримала Рука. Ледве стримуючи бурхливі чуття, що наринули на нього, Ксант метнувся до них.

— Руку! Руку!..

Рук розтулив повіки і видивився на Ксанта. Очі його були такі неприродно сині, що Ксантові аж мороз пішов поза шкірою.

— Ксант Філатін, — ледь чутно промовив Рук. — Здається, пригадую. Ти зрадив Бібліотекарських Лицарів дорогою до Вільних галевин, а потім, аби не понастись, утік у Вежу Ночі...

Ксант похнюопився, в очах пекло від сліз.

— О, Ксанте, ти ж був моїм другом. Як ти міг на таке піти? Як ти *міг*?..

Рукові очі знову заплющились. Ксант простяг був руку, але Вемеру рвучко мотнула величезною головою, і хлопець відступив, даючи їй дорогу. Гай-тай, що ж то тепер буде? подумав він.

Аж це знову з небесної висі почулися тріумфальні вигуки. Серце Ксантові тъхнуло. То, мабуть, поверталася з розвідин третья флотилія Бібліотекарських Лицарів на чолі з Професором Світознавства Ульбусом Пенітаксом. Вони літали до Східного курника.

Задерши голову, Ксант виглядав їхні човни. Десять там мала бути й Магда. Ось хто ще, крім недужого Рука, міг би свідчити на його користь!

У короткім часі Заліznодеревна пуша нагадувала розтривожений вулик: останні три сотки човнів сновигали між дерев у пошуках місця для приземлення. Причаливши у верховітті, Професор Світлознавства вибрався зі свого небесного човна і сягнистою хodoю підійшов до високого панства, що вже знудилося, чекаючи на нього та його новини. Він по черзі вклонився Фенбрусові, Таллусові, Варіс Лодд, а також Громовому Вовкунові та Феліксові Лодду, які теж приедналися до бібліотекарів, і повернувся до Кулькапа.

— Невеселі новини в мене, — мовив він похмуро.

— Східні курники? — запитав Кулькап.

— Так, пане, — відповів професор. — Там здоровенний Інкубаторій — більшої бойової зграї я ще зроду не бачив! Тьма-тьмуща сорокух рине з інкубаторіїв і жене сюди. Вони ще жовтороті, але цілком сформовані, блискуче пір'я, гострі дзьоби, пазурі — і всі охоплені жадобою кривавої розправи. — Ульбус скрушно похитав головою. — Такого бачити мені ще не випадало.

— Далеко вони від нас? — поцікавився Кулькап.

Професор Світлознавства знизвав плечима.

— Півдня верхи на зубоширі, — відказав він. — Ну, година туди, година сюди...

Кулькан глибоко зітхнув і обернувся до Фенбруса.

— Зніматися звідси — надто ризиковано, — сказав він. — Нехай переселенці залишаються на деревах.

Фенбрус спохмурнів.

— Ви певні, що так буде найкраще? — запитав він. — Якщо вони сунуть просто в Заліznодеревну пушу, то, мо', краще чимшвидше звідси звіятися?

— У поході ми пропадемо ні за цапову душу, — сказав Кулькан. — Надто багато серед нас дітвори та старини. Нас усіх виб'ють до ноги. Ні, єдине, що нам залишається — дочекатися Уланів Вільних галявин.

— Ану ж сорокухи їх випередять? — засумнівався Фенбрус.

— Тоді нам доведеться відбивати напад самим, — сказала Варіс. — Тут ми, Бібліотекарські Лицарі, примари, небесні пірати...

Вовкун ствердно кивнув головою.

— До драчок із кощавими птахотварями нам не звикати, — хихикнув капітан і вхопився за руків'я великого кривого меча, почепленого на поясі. — Порішти кількох зайвих сорокух — суща втіха.

— Ну, добре, — погодився кінець кінцем Фенбрус Лодд. — Але всі вояки повинні розлучитися зі своїми берестяними сувоями. Нехай віддадуть їх бібліотекарям чи городянам, і нехай ті сидять з ними на деревах до кінця битви. Гріх ризикувати бодай одною книжкою святої Великої бібліотеки.

— Кому що, а тобі берестяні сувої! — пирхнув Фелікс. — Тату, — обернувся він до Фенбруса. — Якщо ми програємо цю битву, можна забути навіки і про берестяні сувої, і про Велику бібліотеку! Сорокухи винищать усіх, а хто вціліє, того обернуть на раба!

Звістка про бойову зграю хутко ширилася Заліznодеревною пущею, і переселенці на саму думку про можливу

зустріч із кровожерними птаховтварами з холодним некліпним поглядом поринали в німе заціпеніння.

Раз по раз тривожно позираючи у небо, Ксант знову подерся на дерево. Він сягнув до верховіття, і щоразу, як Бібліотекарські Лицарі, повертаючись із рейду на Східний курник, здійснювали посадку, кидався то до того, то до того, ловив їх за руки і всіх питав одне й те саме:

— Ви не бачили Магди Бурлікс? Ви не бачили Магди Бурлікс?

Здебільшого бібліотекарі лиш заперечно хитали головами. Декотрі не бачили дівчини, а переважна більшість і гадки не мала, що вона за одна. Ксант потроху впадав у відчай.

Забачивши доволі тілистого бібліотекаря, що скерував свого човна на сусіднє дерево праворуч, Ксант — ет, що буде, те буде! — перестрибнув на те дерево, не звертаючи жадної уваги на порожнечу між стовбурами. Бібліотекар кинув на хлопця цікавий погляд.

— Магда? — видихнув Ксант, зводячись на ноги, і замер, затамувавши подих.

Бібліотекар саме закінчував припинати човна.

— Боюся, ні, — відповів він. — Мене звати Портікс.

Ксант досадливо зсунув брови.

— Я питаю, чи не бачив ти Магди, — пояснив він. — Магди. Магди Бурлікс.

Та бібліотекар тільки похитав головою і подався геть. Ксант і собі вже зібрався вертати назад, коли це з тіні виринув ще один, височенький бібліотекар. На його руку було навинено линву, якою він тяг свого човна у формі метелика.

— Магда Бурлікс, кажеш? — поцікавився бібліотекар. — А ти їй що, друг?

Ксант із готовністю кивнув.

— Так, — поквапливо сказав хлопець. — Ми були разом у Нижньому місті.

Високий бібліотекар ступив крок уперед і, поплескавши
Ксанта по плечі, промовив:

— Боюся, друже мій, нічого втішного я тобі не скажу. Її
збили над Східним курником. Мені боляче це казати, але
з нами вона вже не повернулася.

· РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ ·

ЖАДОБА КРОВИ

амиця тілдера, що паслася на лісовій галявині, звела голову і, здригнувшись, заворушила вухами. Її туті рожеві ніздрі затремтіли, втягуючи повітря. Вона зачула наближення якоїсь небезпеки.

Її неспокій почав передаватися іншій звірині. У верховітті, попереджуючи про небезпеку, тривожно закашляли куарми, загомоніли кажани-кахикала, зацвенькали снігуни. Ціла родина лемурчиків, тремтячи, зачайлась у високій траві, відчайдушно силкуючись перебороти паніку і не виказати себе. Проте давалося їм це важко. Зрештою одному з наймолодших лемурчиків просто урвався терпець.

— *Вай-i-i-i — кха-кха-кха-кха-кха...* — заверещало звірятко, порозкидало накриття і, як блакитна блискавка, майнуло геть. За ним кинулись і решта.

Перескаючи з дерева на дерево, дали хода і повзуни. Знялися в небо кажани-кахикала та снігуни. Рибожаби та пурхайлеза, вепри-верхолази та цвіркуни, а також решта істот,

які ще хвилину тому нишкли, готові аби коли зірватися з місця — хто клусом, хто чвалом, а хто й летючи на крилах, — на всібіч пороснули зі своїх схованок.

Небавом на лісовій галявині панував справжнісінький шарварок, у якому чулися проразливий вереск, рики, форкання, здіймалися хмари пилу... Всі лісові мешканці панічно тікали однією безладною купою. Ось із загальної мішанини вигулькунула тілдериха, і, стрибаючи, наче в неї були не ноги, а пружини, зникла в лісовій гущавині. Минула ще мить — і на галявині запала мертвецькатиша.

Стало німо, порожньо і так спокійно, як буває в мент затишшя перед бурею, чи на світанні. Жоден звук, жоден порух вітерцю не тривожив лісового безгоміння...

Але тиша виявилася нетривка: ось на галявину із хащі вийшла перша сорокуха. Заграло, заблищало сонце на рудуватому оперенні, на кістяному ціповані. За першою сорокухою з'явилася друга, третя... Ще мить — і тисячі сорокух, уся

їхня незліченна бойова зграя, рухаючись широким фронтом, схожим на ланцюг вогняних сполохів під подувами ураганного вітру, заповнила галявину. Птахотварі невтомно прямували до мети.

Яких тільки сорокух тут не було: сірі, руді, сіро-руді; смугасті, рябі, зозулясті, крапчасті; з пір'ястими комірами, з м'яsistими гребенями. Усі як одна були озброєні

гострющими, як лезо, дзьобами та кінчастими пазурами, а якщо й це знаряддя смерті не наганяло холоду на ворогів, у хід ішли страхітливі на вигляд списи, булави, піки, щіпи, криві серпи, зазублені мечі...

— Ка-а-ар, ка-а-ар! Кут-кут-кут! — пронизливо заляща-ло у верховітті. То кричала сестра-сорокуха з червоно-фіолетовим оперенням, сидячи на зубоширі, що стрибав із гілки на гілку.

— Кіп-кір-кір! — залунало зусебіч: то з вершечків дерев кричали у відповідь інші сестри.

Скірні сестринським покликам, сорокухи, ні на мить не гальмуючи руху, розвернулися в потрібному напрямі. Вони сунули вперед, мов ворушка маса різунів, мов нестримна буря, і за весь час ходні ані разу не стишили кроку. Серед гілля, міцно стискаючи повіддя, просувалися на зубоширах шляхетні Сестри-Сорокухи. Їх було кількасот, усі — строкато оперені й закуті у яскраву лицарію. Вони вели бойову зграю до далекої мети.

На чолі війська, сяючи золотом захисної бляхи, їхала молода курникова матка — Матінка Шматуйпазур Третя. Ось вона закинула назад свою голову з хижо палаючими очима і пронизливо заверещала:

— Кут-кут-кут-ка-а-ар!

Її червоне оперення з домішкою жовті, фіолету й сині, так блищало у парусах ранкового сонця, аж сліпило очі, і коли зубошир щодуху мкнув через ліс, її пір'яний нашийник та хвостові пера майоріли на вітрі, — незабутнє видовище! Бойова зграя, що просувалася низом, придала ходи в ноги.

Трохи позад неї, теж верхи на зубоширах, дріботіли Сестра Брудножовть, Матінка Дмиперо та вся сорокушача старшина. Слідом за ними, на шворках, сунула чимала зграя когутів-сорокунів.

— Як добре, що ми знову в русі, — пропищала Матінка Дмиперо.

— Знаменито, сестро! — підхопила Сестра Брудножовть, смикаючи за шворки, що їх тримала в руці. — Поглянь, як

тремтить перед нами Темноліс! Коли нашу бойову зграю
охопить шал, ніщо не встоїть на її шляху!

— Крихітки мої! — кудкудакала Матінка Дмиперо. —
Аж не віриться, що вони тільки недавно з'явилися на світ.
Ге, поглянь-но лиш на Матінку Шматуйпазур! — І вона аж
завуркотіла з утіхи.

Сестра Брудножовтъ ствердно кивнула головою.

— Природжена курникова матка, — промовила вона. —
Я це зрозуміла тільки-но вона вилупилася з яйця. Не
встигла ще й шкаралупа вистигнути, як вона вже переби-
ла й пережерла всіх курчат у своєму відділку. Просто диво-
віжно!

— Я жду не діждуся, коли побачу її в ділі, — промовила
Матінка Дмиперо.

— Терпіння, сестро, — відповіла сестра Брудножовтъ. —
Якщо Бібліотекарські Лицарі не збрехали, ми незабаром там
будемо, і переселенці з Нижнього міста — наші! — Вона
заплющила очі й солодко всміхнулася.

О, як верещав, кричав і благав про смерть полонений
Бібліотекарський Лицар, як він корчився в муках, коли вона,
вершечок за вершечком, впинала в нього свої пазурі, по
крихті вириваючи з нещасного відомості! Коли ж вона ви-
тикла з нього все, що її цікавило, в отій бібліотекарській
потолочі раптом пробудилася жадоба життя і вона заблагала
про ощадок.

Брудножовтъ добре пам'ятала, як вона зглянулася над
бранцем. Аби зайве не мордувати його понівеченого тіла,
вона одним помахом дзьоба видерла у нього серце, і жив-
цем його проглітнула. Смакота! Бібліотекар побачив, як
пожирають його серце, і аж потому сконав.

Сестра Брудножовтъ пустила свого зубощира галопом,
і коли ліс на мить розступився, виразно побачила масив
могутніх Заліznодеревних сосон, що вивищувалися над
рештою лісу, бовваніючи ген-ген удалині проти жовтаво-
рожевого неба і вражуючи уяву своєю похмурою величчю.

— Уже палицею докинути, — сласно кудкудакнула Сестра Брудножовтъ. — Уже недалеко. Я вже чую у роті смак їхньої крові!

* * *

Нарешті приготування було закінчено, і тепер над пущею дзвеніла напружена тиша. Вгорі, на самісінському вершечку заліznодеревної сосни, сиділи Фелікс Лодд та Громовий Вовкун і щось обговорювали, до решти поглинуті розмовою.

— Гадаєте, вийде? — запитав Фелікс.

— Мусить вийти, — запевнив його капітан небесних піратів, — а ні, то хай поб’є мене грім небесний, якщо всі ми, хто тут є, не обернемося на купу безживих тіл!

— Або на рабів! — невесело докинув Фелікс.

— Повір мені, якщо сорокухи переможуть, рабів можна буде на пальцях полічити, — заперечив Громовий Вовкун, скучено потираючи підборіддя.

Фелікс здивовано звів брови.

— Якщо вірити твоєму Професорові Світлознавства, це молода бойова зграя, — пояснив капітан піратів.

— Він не *мій* Професор Світлознавства, — відказав Фелікс.

— Хай буде по-твоєму, юначе, — погодився пірат, — але так чи інак, а на світ ті сорокухи з’явилися тільки недавно. У них ані дисципліни, ані досвіду. Досить їм устряти в бійку, їх прожогом опановує жадоба крові, і спинити їх може лише власна смерть. Закарбуй собі на лобі.

Громовий Вовкун узяв прозорну трубу і став вдивлятися у далечінь понад Темнолісом, вишукуючи якісь ознаки наближення сорокушачих орд.

— Ну, як, щось видно? — запитав Фелікс.

Небесний пірат заперечно похитав головою і склав прозорну трубу.

— Поки що нічого, — похмуро відповів він, — але вони йдуть, будь певен. — Він примружив очі й нюхнув носом повітря. — У мене чуття на цю погань...

Тим часом до Ксанта під деревами підійшов нетряк у піратському плащі з мордобріячої шкури та алебардою в руці.

— Ти бібліотекар, так? — запитав він, пильно оглядаючи хлопця. — І ви, і городяни повинні бути на Світляковій горі. Сорокухи ось-ось наскочать. Чи мо', тебе не сповістили? — додав він ущипливо.

— Я шукаю друга — Рука Човновода... — махнув Ксант на вже порожній блукай-бурмилячий барліг, що виднів попереду. — Але, бачця, його тут уже немає.

— Рук Човновод? — перепитав нетряк. — Чи це, бува, не бібліотекар, якого захопила руда буря?

— Так, це він, — зітхнув Ксант. — Блукай-бурмила виходжували його у своєму барозі..

— Ну, якщо він з тими ведмедями, за нього можна не боятися, — проголосив нетряк. — Натомість тобі не завадило б пошукати безпечнішого сховку. Ти на долині, а сорокухи можуть нагодитися першої-

ліпшої хвилі. Чому б тобі не податися до своїх друзів-бібліотекарів?

Ксант сумно похитав головою.

— Бібліотекарі мені не друзі, — пояснив він. — У мене їх, напевне, взагалі немає. — Хлопець важко зітхнув і опустився на траву.

— Хай там як, а я б тобі не радив сидіти тут і нарікати на свою долю, — скав нетряк. — Як хочеш, то ходімо разом, — додав він і простяг м'язисту руку. — Мене звати Крабохват. Крабохват, капітан “Туманоріза” — поки що без команди, бо та подалася шукати щастя на Ливарних галевинах слідом за шолудивим пском на ім'я Циба Вітролов. Хай йому грець! Ну, та це вже зовсім інша історія... То як, ідеш чи ні?

Ксант усміхнувся і вже зібрався вхопитися за Крабохватову руку і підвєстися, коли це примітив цератовий згорток, прихилений до моховитої стінки покинутого барлога. Він узяв його.

— Ну, що там у тебе? — запитав Крабохват, дивлячись, як Ксант бережно розповіває згорток.

— Це... це меч, — відповів Ксант.

— Еге ж, ще й досить непоганий, замашний. Не залишай його тут, — промовив Крабохват, коли Ксант нарешті підвівся із землі. — А ще краще, хлопче, візьми його поки що собі. Власника можна відшукати й пізніше. Зрештою, якщо ти йдеш зі мною, тобі він може знадобитися... — Нетряк знову простяг дебелу руку і додав: — ...друже.

Ксант палко потис капітанову руку.

— Хоч на край світу... друже! — відповів він.

* * *

— Kip-kip-ka-a-app! — зарепетувала Матінка Шматуй-пазур, підострежуючи свого зубошира, який плигав із гілки на гілку.

Сорокушача бойова зграя, що просувалася низом, у відповідь на поклик завищала, заверещала і метнулася вперед. Перед ними стіною стояла Заліznодеревна пуша, де гілля сосон угиналося від переселенців із Нижнього міста, з'юрмлених довкола запалених печей. Оце так удача, аж не віриться! Хай вони тепер начуваються — Матінка Шматуй-пазур Третя — здорована, дужа, але голодна сорокуха — покаже їм, що таке жадоба крові!

На її довгому закандзубленому чорному дзьобі виступила піна. Широко роззявивши його, Матінка Шматуй-пазур високо закинула голову і щосили сплюнула жовчю. Її жовтожарі очі палали вогнем, чорні чоловічки поширилися — далі нікуди. Світ перед нею заслала червона мла...

О, як їй кортіло скуштувати крові! Скуштувати негайно, а скуштувавши, шарпати безпорадне тіло і жерти, жерти, жерти!..

Із землі, пущений з луків з'юрмленої зграї, до верховіття величних заліznодеревних сосон знявся рій палахких стріл. Смолисті вершечки пралісу легко займалися і палали, як велетенські смолоскипи. На нижніх вітах немов поприкипали до своїх місць заціпенілі переселенці, а в дедалі тъмянішому надвечірньому свіtlі все так само блимали їхні підвісні печі.

Зубошир під курниковою маткою рохнув і переметнувся з найвищої гілки міднодуба на край соснової гілки. За нею, з вереском диких веселощів помчали і курникові сестри.

— Кут-кут-кут-ка-a-app!

— Kip-kip!

— Кут-кут-кут-ка-а-аррр!

Унизу, галасливим пір'ястим потоком обтікаючи масивні стовбури Заліznодеревного масиву, ринув основний корпус бойової зграї. Пронизливі погляди тисяч жовтих очиць пожадливо звелися догори в передчутті кривавого бенкету.

Чекати залишилося недовго. Матінка Шматуйпазур і курниківі сестри верхи на зубощирах розсипалися по гіллі і наліво й направо вимахували пазуристими лапами та костяними ціпами. Тіла городян, мов спілі груші, сипалися у ворушку масу внизу.

— Ка-а-ар! Ка-а-ар! К-к-к... Ki? Ki? Ki-i-i!!!

Зненацька очікувальний вереск шерегових сорокух унизу замінився на пронизливий свист обурення. Що це їм підсунули? Замість плоті й крові, тельбухів та кишок вони запопали... Вовну... Одіж... В'язки моху та мішковину!

Щоб дати якийсь вихід своїй люті, сорокухи вихором накидалися на ганчір'яних ляльок. Тим часом у гіллі, Матінка Шматуйпазур, нап'явши повіддя, здибила свого зубощира і вхопила постать, принишклу біля підвісної печі...

— Ki-i-i. ki-i-i, i-ай-ай! — заверещала вона, побачивши перед собою вовняне опудало у вовняній шалі: нашвидкуруч витесана з дерева мармиза нахабно посміхалася. І тут на горішньому гіллі здавлено хрипнула сестра-сорокуха і, зірвавшися вниз, прогула повз Шматуйпазур. Із горла її стирчала арбалетна стріла. Курникова матка дико поводила вирлами. На них напали!

— КА-А-АРРРР! — зарепетувала Матінка Шматуйпазур, вкладаючи у крик шалену люті і розчарування: небо над Заліznодеревною пущею заполонили повітряні човни Бібліотекарських Лицарів.

Навально шугаючи зверху, вони щедро осипали напасних сорокух палахкими стрілами, важкими списиками і близкавично щезали. Сестри-сорокухи були вдячними мішенья-

ми і якщо спершу бухали на землю по дві-три, а там і по чотири-п'ять, то коли човни виповнили всю пущу, наче рій розлючених деревних шершнів, лік пішов уже на десятки. Коли зверху цілою зливою ринули тіла сестер, шерегові сорокухи, знавіснілі від жадоби крові, нестяжно накинулися на їхні бездушні тіла.

А Бібліотекарські Лицарі знай собі шугали і шугали, накладали стріли на свої луки, стріляли, знову накладали, аж поки в охопленій полум'ям Заліznодеревній пущі не залишилося жадної верхової сестри-сорокухи.

Зграя нанизу розкошувала. Нарешті сорокухи відчули смак крові — але її було замало. І тут, на розсоху дебеленого заліznодеревного стовбура виповзла, мов яскравий дивоглядний жук, Матінка Шматуйпазур. Зубощира під нею було вбито, обладункам теж добряче перепало, яскраві шати обсмалилися... Уп'явшись пазурами у грубу деревну кору, вона заклякла над своєю зграєю і зарепетувала, як на пуп:

— Кут-кут-ка-а-ай!

Усі сорокухи як стій обернулися на голос курникової матки. Шматуйпазур махнула рукою до лісу, де губилися сліди переселенців, їхні порозгублювані дорогою пожитки. Її жовті очі палали вогнем. Тим часом повітряні човни шугоноли вгору і зникли за верхівками дерев.

— Ка-а-ар! — зіпонула Матінка Шматуйпазур. — К-А-А-АРРРР!!!

* * *

— Усе вже стихло, — прошепотіла Гільда своєму сусідові. — Як ти гадаєш, що там зараз койться?

Крутихвіст, літній міський гном, лагідно затулив їй рота.

— Затишся перед бурею, — промовив він, і голос його був хрипкий. — О Небо, якби я був бодай на півсотні років молодший, то показав би осоружним птахочварям, на що я здібний. О, їхні черепи тільки тріщали б, а з горла фонтаном жбухала кров. Та я... я... — І він зайшовся надсадним кашлем.

— Гей, там, ану цитьте, — почувся чийсь занепокоєний голос.

Міський гном відвернувся і затулив рота руками. Гільда заходилася плескати його по спині. Мандрівець, посивілий однорукий плескатоголовець, який сидів побіля них, відстебнув від пояса пляшечку, відкоркував, протер і передав Крутихвостові.

— На съорбни, — припросив він хрипким голосом.

Крутихвіст приклав пляшечку до губ, сьорбнув, проковтнув — і захапав ротом повітря, очі йому зволожилися.

— Що... воно... таке?... — пробелькотав він.

— Сік вогнянки, — сказав мандрівець. — Смакує?

— Це... це... — почав міський гном. — Скільки живу, нічого огиднішого ще в себе не вливав.

— А кашель хіба не вщух?

— Я б і сам не відмовився від крапельки вогняного соку, — озвався раптом фальцет із-за їхніх спин. Усі обернулися на голос і побачили вгорнутого у стару вистріпану ковдру троля-тягайла — худезного блідого тремтячого старигана з беззубо усміхненим обличчям. — Мені б кістки старечі хоч троха зігріти, — пояснив він.

Мандрівець віддав йому пляшечку.

— Пригуби, тільки не надто присмоктуйся, — попередив плескатоголовець. — Як не хочеш загусти долу.

Гільда мовчки кивнула головою. Від Залізнодеревної пущі до Світлякової гори було всього кількасот із гаком кроків, але для декого з їхнього роду і цей перехід став неабияким випробуванням. Гільда мусила всю дорогу підтримувати Крутихвоста. А мандрівцеві довелося йти, тримаючи попід пахвами троля-тягайла та опасисту роздебендю з маленькою дочкою.

А втім, добре, що хоч меча не треба було нести. Загорнутий у церату, він страх заважав іти. Проте Гільда всю дорогу від Нижнього міста і тут, у Темнолісі, берегла його як ока в лобі. Зробити щось більше від його відважного власника — юного бібліотекаря, рятівника дівчини від работоргівців у Нижньому місті, їй була просто незмога. Хто зна, може, того бібліотекаря давно вже і серед живих немає, проте дівчина вперто несля меча. Про всяк випадок... А потім помітила і самого бібліотекаря! Гільда очам своїм не вірила, але то був він.

Від часу їхньої зустрічі хлопець тяжко змінився. Він був недужий, і дівчина добре те бачила. Бо чого б йому лежати на лапах у здоровезногого блукай-бурмила, що якось про-

йшов мимо, мало не черкнувшись об неї. Хлопець лежав із заплющеними очима і тихенько постогнував, але то був напевняка він — її безстрашний визволитель.

Тоді блукай-бурмило заніс його у барліг, і Гільда не зважилася податися слідом за ним. Надто вже лютий вигляд мав ведмідь. Та й бідолашний бібліотекар видавався таким немічним, що дівчині просто шкода було його турбувати. Тож вона просто залишила загорнутий меч при вході до помешкання, певна, що при потребі легко його відшукає. Гільда збиралася удруге навідати барліг, аби взнати, як почувається хлопець, аж це з доброго дива поширилася звістка про наступ сорокух — усі страшенно заметушилися, запанікували, і давай хапати що що міг...

Це сталося допіру сьогодні вранці. Гільда кинула оком на своїх сусід. Згуртувавшись, як і решта переселенців — старих і малих, багатих і бідних, — вони мужньо зносили дорогу, пробираючись на захід, чимдалі від заліznодеревних сосон, доляючи густі зарості Темнолісу.

Двічі доводилося натрапляти на деревні завали: то була робота Примар Осип-Міста з небесними піратами. Двоє широчених концентричних кіл із повалених стовбурів та відрубаних гілок оперезували порослий світляком стрімчак, тож довелося перебиратися ще й через ці укріплення. Тільки Небо знає, як вони опинилися на чолопку гори — змorenі, виснажені, перелякані.

Тут вони й отаборилися, як і тисячі інших переселенців. У недовгім часі весь ліс повнився звуками пил та цюканням сокир: то Примари Осип-Міста з небесними піратами поспішали звести оборонні укріплення. А пізніше, коли вже мерхло надвечірнє світло, Бібліотекарські Лицарі осіdlали свої човни і полетіли до Заліznодеревної пуші.

На Гільду вони справили незабутнє враження. Які ж бо вони горді й безстрашні! А потім, разом з усіма тамуючи подих, вона дослухалася до тиші з надією почути далекі звуки баталії.

Коли повітря вперше сколихнулося від роз'юшеного зику сорокух, усі при нишкли, і поки у Залізнодеревній пущі лятувала січа, напружено дочувалися до найменшого

хрускоту, до найтихішого викрику, до найслабшого писку, зойку чи виття. Найлегкодухіші термосили пальцями обереги і шепотіли молитви та заклинання, бажаючи перемоги відважним бібліотекарям, а собі — щоб ця цитадель не стала їхньою могилою.

Тепер у лісі знову панувала тиша, і тиша ця жахала ще дужче, аніж гук січі. Із заходом сонця повернулися Бібліотекарські Лицарі, а коли зійшов місяць, небо над Залізно-деревною пущею зачервонили яскраві вогняні сполохи. Тим часом у пітьмі під Світляковою горою, зачайлися за укріпленнями бібліотекарі, примари та небесні пірати.

Трохи-потроху звістка про погром сорокушачих сестер облетіла городян, і невдовзі вся гора гула від радісної новини. Скидалося на те, що долю битви вирішено, проте ще залишалася курникова матка — ціла і неушкоджена. Бойову зграю ще не цілком обезголовлено, тож, оговтавшись, рано чи пізно вона мала нагрянути.

Гільда щільніше закуталась у плащ і пощулилася. Попереду чекала довга ніч.

* * *

Ксант був радий, що йому випало стояти пліч-о-пліч із Крабохватом. Коли на тебе суне сорокушача рать, почуваєшся якось краще, знаючи, що обік стоїть кремезний, весь у бойових близнах, нетряк і стискає в руках важенну алебарду. Ксант кинув погляд на свій меч. Знаменита холдна бронь із різьбленим держаком і блискучою галкою на його кінці, чиїм гостріющим лезом можна завиграшки розщепити волосину!

Очі хлопцеві заблишали, і він обернувся до нетряка.

— Не меч, а суще диво, га? — запитав Ксант.

— Твоя правда, — погодився Крабохват. — Судячи з виду — вочевидячки призначений для церемоній. Хоча, скажу тобі, йому те не завадить перетяти сорокуху або й двох за одним разом. —

Він хрипко засміявся. — Хутко, хлопче, ми це дослідимо.

Ксант рубонув мечем повітря перед собою, зробив випад, потім широко замахнувся і завдав у порожнечу серію коротких ударів.

І форма, і сумірність його частин були такі, що він зручно лягав на руку і, як живий, легко розтинає повітря. Чистий тобі щуроптах у польоті!

— Непогано, непогано, — похвалив Крабохват. — Як для тебе кутий. І ось що я тобі скажу, хлопче, якщо...

Нетряк замовк і прищулів очі. Небесні пірати біля нього також ураз принишкли і пильно озирали узлісся. Вони тримали другу лінію оборони, споруджену зі спилианих дерев.

— Відкрита місцевість! — ревів Громовий Вовкун, керуючи зведенням цих барикад. — Так ми не дамо сорокухам ударити зверху, з дерев.

Ген спереду, за просікою, Ксантові видно було першу лінію оборони, що її тримали примари на чолі з Феліком. Він бачив, як їхній ватажок у шоломі подає підлеглим знак приготуватися до сорокушачої навали, якої, вони це розуміли, довго ждати не випадало.

Ось до Ксанта долетів грубуватий Крабохватів голос.

— Ані руш назад! — напучував хлопця нетряк.

Ксант на те лише міцніше стиснув руків'я меча і почав молитися, аби його не зрадила звага. Нішо не порушувало нічної тиші, тільки зрідка у лавах небесних піратів, що позалягали за колодами, хтось покашлював чи півголосом сипав чортами. Усі не спускали з очей примар у першій лінії оборони — за просікою.

А тоді Ксант щось почув. То був вереск, від якого холода кров і шкіра бралася сиротами. Той зойк підхоплювали і ширili далі невидимі у лісовій пітьмі істоти.

— А ось і наші гості, — стиха промовив Крабохват. — Хай нас усіх боронить Небо!

З лісу вихором вихопилася широченна лава галасливих сорокух, найжачена списами з близкучими наконечниками, бойовими молотами, кістяними ціпами, і налетіла на першу лінію. Ксант затамував подих. Тут і там спалахували запеклі сутички, і невдовзі сорокухи стали тіснити оборонців. У повітря ляскalo, ніби цвъохали пугами: то примари

метали аркани, накидаючи їх на сорокушачі ший. Оборонці відчайдушно відбивали ворожу навалу.

Та Ксант бачив, що попри всі їхні потуги, сорокухи дедалі напосідають, і в животі йому почав розливатися неприємний холодок. Гай-гай, галаслива орда роз'ярілих напасниць набагато переважала примар чисельністю.

Хлопця так і поривало накивати п'ятами, не дожидаючи, поки його змете навала пер і дикої люті. Мабуть, обличчя зраджувало його думки, бо Крабохват, обернувшись до Ксанта, поклав руку йому на плече. Ксант мовчки кивнув головою і міцніше стис меча. Близку йому не бракує, та й гострий нівроку, але чи спинить він бодай одну з отих тварюк? Ще трохи — і він це з'ясує.

— Примари, назад!

То Фелікс громовим голосом, глушачи гук битви, подав команду до відступу, і прожогом повітря сповнилося лясканням арканів. Вони шугали вгору, перелітали над Ксантом та небесними піратами аж за другу лінію оборони і зашморгували гілля найближчих до неї дерев. Ще мить — і з гущі сорокух, які несамовито молотили ціпами, вилетіли примари в білому. Шугаючи в порожнечу, вони приземлялися по той бік укріплень.

Ксант аж рота роззявив із подиву. Нічого такого він не бачив ще зроду.

— Дуже непогано, — прогарчав Крабохват. — А зараз почнеться справжня масакра!

Розчаровано верещали біля першої лінії сорокухи: здобич вислизала з рук! Переваливши через укріплення, вони запорожнили всю просіку.

Ксант уже бачив ядучо-жовті очі дедалі ближчих птахотварей, місячне світло грато на їхніх гострих дзьобах та пазурах.

— *Вогонь!* — прогриміла оглушлива команда Громового Вовкуна, і з лав навколо Ксанта сипонула смертна злива арбалетних стріл.

Заверещали сорокухи першої хвилі, валячись під пазуристі лапи тих, що йшли слідом за ними, але величезна бойова зграя, схоже, ані на мить не стишила свого кроку.

— *Вогонь!* — знову пролунала команда. — *Вогонь!*

Після кожної сальви в лавах нападників утворювалися широкі прогалини, проте кровожерні бестії все сунули й сунули вперед.

— Вони вже тут! — зикнув Крабохват, коли сорокухи гнули на укріплення. Ксантові мало не занудило від нестерпного смороду тельбухів та сорокушачого посліду, яким відразу ж виповнилося повітря. З усіх боків, тут і там жаскі птахотварі, крешучи з очей блискавиці й клацаючи дзьобами, перепурхували через укріплення і як стій шаражали на небесних піратів. Ксантів сусіда Крабохват махнув алебардою — і голів у трьох галасливих сорокух-охранниць як

не було. Ксант шпирнув мечем уперед — і відчув, як двічі шарпнулася його рука: одна, а потім і друга сорокуха з розгону нахромилися серцем на лезо.

— Молодчага, хлопче, молодчага! — почув Ксант підбадьорливий Крабохватів зик, висмикуючи меча, липучого від сорокушачої крові. У вуха йому заревло, і серце шалено закалатало — от-от розірветься!

— Стережись! — ричав Крабохват. — Іззаду!

Ксант обернувся — і просто перед себе узрів зозулясту рудо-бежеву сорокуху. Здоровенна потвора уже замахнулася на нього ланцюгом із обсіяною шипухами кулею як голова завбільшки.

Пригнувшись, він спритно відскочив назад, не забувши зробити на лету різкий рух мечем знизу вгору. Раз — і кисть із кулею на ланцюгу перевертом полетіла геть, а лезо з усього маху вгородилося у шию птахотварі. Сорокуха захарчала і, звиваючись, як в'юн, бехнула на землю. Густа чорна кров бурхнула їй на груди.

Не встиг Ксант перевести подих, як на нього напосіли ще три жовтожари сорокухи, озброєні серпами. Хлопець відчайдушно відбивав їхні випади і, пригинаючись, ухилявся від дзьобів та кігтів. Обличчя заливало потом, груди ходором ходили, у легенях пекло, а руки зводила судома.

— *A-a-a!* — заволав він, коли його огріло по плечі молотком-цвяходером. Хлопець укляк на одне коліно.

Тієї самої миті там, де стояли сорокухи, здійнялася хмара жовтожарого пір'я, зачервоненого кров'ю. Ксант зиркнув угору і побачив над собою Крабохвата. Нетряк стискав у руках закривлену сокиру і зіпав не своїм голосом:

— Тікаймо!

Повторювати двічі не довелося. Ксант спритно підхопився на ноги і кинувся слідом за нетряком, що торував собі шлях, вимахуючи на всі боки алебардою. Справа і зліва до них приставали закривлені, обліплени сорокушачим пір'ям небесні пірати, і так із боєм вони пробивалися до порослих світляками круч і далі — до вершини. Із тилу їх прикривали

примари, які шугали на линвах між дерев і метали запалені світлякові списики сорокухам під ноги.

На вершині їх зустріли тисячі посірілих, змарнілих облич переселенців, які боязко тутилися один до одного. Цих бідах обступали благенським оборонним колом Бібліотекарські Лицарі. Їхні повітряні човни були намертво припнуті до кам'яного стрімчака. Усім своїм виглядом вони показували, що стоятимуть тут на смерть.

Побачив Ксант і Фенбруса Лодда, застиглого зі згорненими на грудях руками біля пригорбленого Кулькапа Пентефраксіса, Найвищого Академіка. Їх охороняли, узявши в кільце, Варіс та Професори Світлознавства і Темрявознавства: вони завбачливо наповнили стрілами свої сагайдаки і стояли з оголеними мечами.

Важко ступаючи, до них наблизився Громовий Вовкун. Капітанська борода була червона від сорокушачої крові, пошматований каптан висів клаптями.

— Ми стримували їхню навалу, доки ставало сил, — прохрипів він, нахиляючись до Кулькапа. — А ваш синок із примарами змушує їх дорого платити за кожен крок по крутосхилу! — додав він, звертаючись уже до Фенбруса. — Присягаю Небом, хлопець хоч куди козак!

Ще ніколи Фенбрус Лодд не був такий серйозний.

— Ми стоятимемо тут до останнього, — проголосив Великий Бібліотекар. — Якщо Великій бібліотеці судилося пропасті, то нехай це станеться тут, на світляковій горі, поруч із нашими бездушними тілами.

— Боюся, так воно і буде, — похмуро буркнув Громовий Вовкун. — На лиху, вони вже зовсім ошаліли від запаху крові.

Ксант, відсапуючи, сів на камінь біля Крабохвата. У небі світив блідий місяць, заливаючи землю сріблястим сяйвом. Зусібіч чулися приглушені зойки та стогони.

— Ти бився, як лев, хлопче, — озвався Крабохват, витираючи закривальну алебарду об свій каптан із мордобрилячої шкури. — Знаєш, друже, я мав за честь битися пліч-опліч із тобою.

— А я — з вами, — блідо усміхнувся Ксант.

— Ходімо, — сказав нетряк. — Ніч ще не скінчилася.

Небесні пірати пристали до Бібліотекарських Лицарів — оборонців вершини світлякової гори; між деревами зі свистом розтинали повітря довгі линви та сновигали білі постаті примар, які й собі прилучалися до книжників. На місяць набігали чорні хмари, і коли на переповненій нагірній вершині все завмерло, чекаючи найгіршого, повіяв зимний сі-верко.

— Чого вони ждуть? Чого не йдуть на нас? — прошепотів Ксант.

Із лісової гущі нанизу долітали сласні верески та гарчання бойової зграї.

— Пожирають мертвяків, — просто пояснив Крабохват. — А як відбенкетують... — утомленим поглядом обвів він лінню узлісся, — тоді візьмуться за нас.

Чекати довелося недовго. Раптом перегукування сорокух погучнішало, і з загального галасу вирізнився пронизливий вереск:

— КА-А-АР, КА-А-АР, КА-А-АРРР!!!

Крякання спричинило на світляковій горі загальне сум'яття.

— Кут-кут-кір-кір! — залунали зусебіч крики у відповідь.

У повітрі засвистіло, і з хащі на оборонців сипнуло цілім роєм оперених стріл. Одна з них черкнула Ксанта по щоці, і хлопець пригнувся до землі. Знову ззвівши голову, він додивився, що бойова зграя вже вийшла з хащі й суне на них.

Сорокухи вже не мчали нестримною галасливою лавиною, а навпаки, ступали кам'янистим спадом повільно, обережно. Пір'я, пазурі та дзьоби були багряні від крові, і навіть очі їхні палали насиченим, б'ючким багрецем.

Ксант, як зачарований, дивився на цей кривавий хід. Серце йому болісно стислося: ніщо вже не спинить цієї навали. Вони приречені.

Коли сорокухи широченним колом оточили переселенців та їхніх оборонців, знову розлігся той самий пронизливий вереск:

— КА-А-АР, КА-А-АР, КА-А-АРРР!!!

Зі зграї наперед виступила величезна сорокуха — курникова матка — і звела закривавлену лапу. Ось! Залишився один, останній удар!

І тут, наче грім серед ясного неба, розітнувся чистий і солодкий для вуха звук тілдерячого ріжка. Він линув із лісової хаші в долині, а йому вторував якийсь гуркіт, наче

десь гримала гроза. Курникова матка як звела свою лапу, так і завмерла з нею. Що воно за притичина?

— Ki-i, ki-i, ki-i...

Бойовою зграєю, у неї за спиною, прокотилася тиха вискотня, щоб за хвилю перерости в несамовитий панічний лемент.

З лісової хащі, просто їм у тил навально ринула якась величезна ворушка маса. Вона невпинно сунула на принишкліх сорокух, і поступово їхні бойові шики щільно збилися в одне збентежене стовпісько. Коли Матінка Шматуйпазур обернулася, згадана маса розпалася на сотні постатьй, озброєних піками, і всі вони презавзято кололи захоплених зненацька сорокух.

Ксант підвів голову. І він, і всі довкола дивилися туди, де в гущі бойової зграї сорокух лунали розплачливі крики. Ось крізь сорокушачі лави пробився улан у лицарії верхи на жовтожарому зубощирі, за ним — ще двадцять вершників. На їхніх піках майоріли стяги в зелено-білу клітинку, а на білих туніках красувалася емблема уланів — червоне зображення блукай-бурмила.

— Улани Вільних галявин! — вибухнув галас.

У короткім часі верхові улани заполонили всю просіку; тут і там вони проривали бойові шики сорокух, топчучи птахотварей і вкидаючи їх у повне сум'яття.

— KA-A-AP, KA-A-AP, KA-A-APP!!! — залящала Матінка Шматуйпазур, побачивши, що каменя на камені не лишається від її доблесної раті, яка у сліпій паніці тікала світ за очі.

Ксант, опинившись за її спиною, вхопив у груди чим-більше повітря і щосили рубонув своїм гострюющим мечем.

— KA-A-AP, KA-A... K... *xppp!*

На землю курникова матка гримнула вже бездушним трупом: розкішно оперена голова із закандзюбленим чорним дзьобом в одному місці, тулуб у золотих обладунках — ув іншому.

— Крабохвате! Крабохвате! — закричав Ксант, із тріумфальним виглядом повертаючись до нетряка. — Я показав їй! Я порахувався з нею! Я вби...

Зненацька голос його урвався, і він важко впав навколішки. Крабохват повернувся до Ксанта: хлопець дивився просто себе невидючим поглядом, а з кутика його рота спливала цівка крові. Він весь обм'як і незграбно подався наперед, ледь не падаючи додолу: з грудей у нього стирчала мохната сорокушача стріла.

— Гей, ти! — почувся сердитий голос. Ксант підвів голову і уздрів над собою Фелікса Лодда. Той кресав з очей блискавиці. — Звідки в тебе цей меч?

* * *

Сестра Брудножовть і Матінка Дмиперо шкандибали лісом, не розціплюючи тремтячих лап із затиснутими в них шворками, на яких пленталися їхні когути-сорокуни. Було холодно і темно, хоч в око стрель: місяць заволокло дощовими хмарами, що насунули з півночі.

— О наші крихітки! — заходилася плачем Матінка Дмиперо. — Такі молодесенькі, ще в зайдах. Ну де їм було себе оборонити...

— У всьому винна жадоба крові, — відповідала їй Сестра Брудножовть, скорботно хитаючи головою. — Не думала, що доживу до часів, коли бойова зграя пожиратиме сама себе, коли сорокухи тріскатимуть сорокух...

— Сестро, ти тут нічим би не зарадила, — промовила Матінка Дмиперо. З очей її без упину текли слізози. — Ні ти, ні я, взагалі ніхто. Їх ошанула жадоба крові. Вони були не владні над собою. А коли на тій клятій горі загинула і Матінка Шматуйпазур, над ними вже ніхто не був владен.

— Трикляті переселенці! — сплюнула сестра Брудножовть. — І оті окаянні Улани Вільних галявин! Як подумаєш, що перемога вже була в наших руках...

Позаду тихенько цвірінъкали і щебетали Сорокуни.
Сестра Брудножовть обернулася і зміряла свою супутни-
цю холодним некліпним поглядом.

— Наші найкращі бойові зграї полягли в Нижньому
місті. А тепер і наш молодняк знайшов у Темнолісі свою
смерть. Це кінець, люба моя Матінко Дміперо, — висну-
вала вона гірко. — Доба сорокух минула.

ЧАСТИНА ДРУГА

ДІЗНАННЯ

• РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ •

Нове Нижнє місто

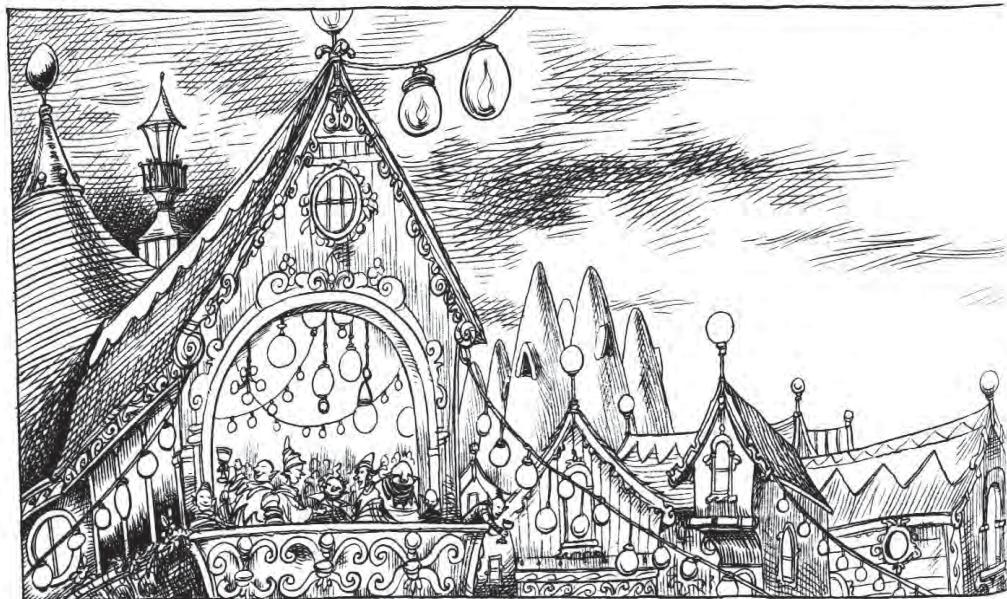
ільні галявини купалися у сонячному свіtlі. Навіть на вулицях Нижнього міста ніколи не було так тісно від гультяїв, як нині тут, де чудового серпневого надвечір'я Новий світ зібрався для зустрічі старого. Після тривалої і повної небезпек мандрівки юрми переселенців із Нижнього міста не могли natіши-тися з нового довкілля.

На всіх вулицях, від вузеньких заулків до широченних проспектів, кожен скульптурно оздоблений різьбленим будинок був обвішаний прапорцями, вимпелами та різ-ноколірними гірляндами, перехрещеними над головою в пішохода. По всьому місту, від центральної Світлякової вежі до схожих на чудернацькі стовпи Мурашиних веж на південній околиці, мерехтіли довгі низки підвісних ліхтариків — жовтих, рожевих, білих. Не було жадної вулиці, мосту чи майдану, де б не світилися такі ліхтарики.

Озерний приплав теж було обчіпляно ними: вони висіли на кожній ятці й відбивались у спокійних глибоких водах Північного озера.

Із настанням сутінків ліхтарне світло засяяло немовби з новою силою, і на радісних обличчях новоприбулих та корінних городян заграли кольорові відблиски. Хто сміявся, хто співав, а хто й садив гайдука. Танцювали геть-чисто все — від вертких гоблінівських джиг та шалено-тупітливих пірнаньких танців до стрибучих тролівських кіл, розтягнених на цілі вулиці. Поруч із нескінченним колом виступав оркестр, виграючи на дудах, бубнах та чудному струнному інструменті, такому громіздкому, що несло його аж четверо душ, а троє бренькало на струнах. Згадане коло зміюкою тяглося через центральний майдан в обхід Світлякової вежі до Озерного приплаву, де численні вуличні лотки аж угиналися від наїдків та питва.

— Лісовий ель! Скуштуйте лісового елю! — grimів рум'янощокий міський гном із-за ляди з величезним барилом, під яким угиналися дошки.

— Кому келишок “Заболоні”? — гукала дрібногобліниха за сусіднім лотком.

Група тролів-тягайл — молодих і старих, до краю виснажених тривалою мандрівкою, — прицінювалася до всього, що бачили очі, поки врешті-решт спинилася перед візком роздебенді. Один із них — молодик у вистріпаному плащі — нахилився до діжі, звідки вихоплювалася пара, і глибоко потяг носом.

— Дубовий медок, любесенький, — лагідно розтлумачила роздебення. — Присмачений, підсолоджений, із дрібкою трави-лизунки. — Кажучи так, тролиця вхопила кварту, корця, зачерпнула паркої рідини і припросила: — Кушайте, будьте ласкаві.

Тягайло узяв жбан і пригубив. Напій припав йому до смаку.

— Скільки? — обережно поцікавився він.

— Що — скільки? — не второпала роздебення, і очі її здивовано заколихалася на окоріжках. — Та це ж Вільні галявини. Тут один за всіх — і всі за одного. — Вона широко повела руками надокола себе. — Усе безкоштовно. Усе,

що ви, любі мої, сердешні староміщани, зможете з'їсти чи випити.

Тролі-тягайла здивовано перезиралися і несміливо усміхалися. Живучи в Нижньому місті у злиднях та нужді, вони, згадати — і то страшно, не мали іншої ради, як перебиватися з хліба на воду, промишляючи доправою палива для спілчанських ливарень. То була надсильна праця від ранку до ночі, а мали вони за неї щонайбільше миску щерби та кусень чорного хліба на вечерю. А тут, у Новому Нижньому місті, навіть дихалося легко, і всюди, куди не кинь оком, усміхалися щасливі лица.

— Дякую, кохана роздебенде, — вдячно відказав молодий тягайло. — Тисячу разів вам дякую!

— Дубовим медком пригощаються всі! — провадила роздебенля, гучно облизуючи язиком очі і наповнюючи кварти. — Будьте здоровенькі! — проголосила вона. — І ще раз ласково просимо! Ласкаво просимо всіх і кожного.

У кожному кінці гамірного міста, на всіх Вільних галівинах, від південних лук до північних узлісъ, від східних сельбищ лісових тролів до Великого озера на заході — скрізь радо вітали переселенців, а надто ті, хто зустрічав після тривалої розлуки родичів та друзів.

— Підсмажені соснові горішки, — гукав міський гном, сидячи у буді над водяним плесом і ложкою розкладаючи підсолені ласощі по паперових торбинках. — Солодка лісова заболонь, байрак-ягоди у желе...

— Тілдерячі ковбаски з чорним хлібцем, — галасував живолуп у сусідстві. — Наїдайтесь од пузя!

Хоча сонце вже сіло і зійшов місяць, на вулицях ставало чимраз велелюдніше. Від печер кам'яного плато на південно-східній околиці чимчикували громадки строкато зодягнених нетряків. Вони поспішали привітати своїх нещасних здорожених одноплеменців, що нарешті покинули благенькі й надміру залюднені бон-доки старого Нижнього міста. Небавом і господарі й гості бучно веселилися, попиваючи улюблене крайдорожникове пиво.

Колони лісових тролів та живолупів дружно прошкували на північ — до Нового Нижнього міста, аби стати учасниками вроочистостей; дорогою до них приєднувалися гурти бражних гоблінів, що мандрували зі сходу. Отак разом вони і йшли — мешканці старого і нового Нижніх міст, осміхаючись і вітально вклоняючись, поплескуючи одне одного по плечах і палко ручкаючись. Вони гомоніли, співали і ділилися всім, що мали — як розповідями про минуле життя, так і тарелями тілдерячих ковбасок. І в кожному закутку міста розпросторювалося тисячоразовою луною:

— Ласково просимо на Вільні гаявини! Щиро раді вам усім!

Тим часом нижче, на невеличкому дерев'яному приплаві біля Північного озера, тулячись одне до одного, сиділо двійко гоблінів-плескатоголовців. Вони знічев'я кидали камінчики у воду і дивились, як на її поверхні розходяться і переплітаються між собою кола.

— Знаєш, Горле, я вже боялася, що ніколи тебе не побачу, — зітхнула гоблінка, і слози закрутилися у неї в очах.

— І я так думав, Богнянко, — відповів їй парубок, і дівчина-гоблінка ще міцніше стисла руку свого обранця.

— Коли тебе забрали... — провадила вона крізь слози, — коли тебе забили в кайдани і погнали до Санктафракського лісу, мене у Нижньому вже нішо не тримало. От я й опинилася тут, аби почати нове життя. Але тебе не забувала ні на мить. Я весь час...

— Знаю, знаю, — перепинив Горл, — але ж то було *старе* Нижнє місто. Тепер усе вже позаду. Ми знову разом, і це найголовніше.

Він озирнувся. Ген-ген ліворуч проти нічного зоряного неба чорніла Заліznодеревна пуша. Позаду світилися ліхтарі, пахло наїдками та напоями і не вщухали звуки музики й танців, раз у раз вибухав сміх. Ні, то не сон, вони таки в Новому Нижньому місті. Горл усміхнувся і пригорнув Богнянку до себе.

— Тепер ми жителі Вільних галявин — вільняки.

Вогнянка нічого не відповіла: вона мовчки усміхалася своїм думкам і була ладна хоч до світу просидіти в обіймах дужих любчикових рук.

Тим часом у місті з'явилася якась чудородна кавалькада. Рухаючись від Світлякової вежі, вона поминула веселецьку юрму і подалася далі — до широчених, розкішних сходів, що вели на поміст, зведеній на рівні другого поверху і приоздоблений гірляндами з квітів та лісових овочів. Там на них чекала Рада Вільних галявин у всьому складі.

Парсимон, Великий Господар Озерного прилаву, невисокий дрібноголін у приношенні мантії, на щось видивлявся, визираючи з-за величезного букету лісових лілей, і його зморшкувате обличчя розплি�валося у широченній усмішці. Біля Господаря на високому різьбленому світляковому табуреті стояла навшпиньки Тихомирка із Долини блудів, без перестану ворушачи своїми тонкими

лапатими вухами. Третій був Твердоступ Громоглас, бургомістр Нового Нижнього міста — величезний гоблін-пузань із вишитим підчеревним поясом та блискучим посадовим ланцюгом на ший.

Процесія ближчала, лопотіли ошатні пір'ясті нашийники зубощирів, запряжених у карету, дзенькали церемоніальні дзвоники на зброй. Нарешті, коли карета зупинилася під самими сходами, розчинилися дверцята, і з них, пригинаючись на виході, виринув Кулькан Пентефраксіс. За ним з'явилися Фенбрус Лодд з дочкою Варіс. Гурма радо вітала кожного учасника ходу. Останніми з карети вийшли Професор Світловідомства та Професор Темрявозванства. Мов крила птахів, одного — чорного, другого — білого, лопотіли на дедалі свіжішому вітерці їхні мантиї.

Коли п'ятеро прибульців один по одному побралися сходами на обчеплений гірляндами поміст, натовп вибухнув гучними оплесками, затупотів ногами і захоплено заревів. Нарешті бібліотекарі зійшли на подіум, і Тихомирка вітально простягла свою крихітну ручку Кульканові. У голові всіх гав забринів її лагідний мелодійний голосок.

— Ласково просимо, друзі. Рада Трьох стала Радою Вісімох. Настав час для загальних веселощів, бо тепер ми всі — Вільняки!

— Вільняки! — ревнув червонолицій нетряк ночоблудові й опустив м'язисту руку на його тендітні плечі. — Тепер немає ані мешканців *старого* Нижнього міста, ані мешканців *нового* Нижнього міста, доста! Тепер ми всі — Вільняки!

— Твоя правда, — пропищав ночоблуд. — Вільняки, та й квит, — додав він, і його величезні кажанячі вуха залопотіли, повертаючись кудись праворуч. — І, якщо я нічого не наплутав, у таверні “Новий дуб-кривавник” щойно, спеціально до свят, відкоркували свіжењку партю барилець деревного пива!

— Еге?! — зикнув нетряк і посадовив новоспеченого друга собі на плече. — Тоді чому б нам обом не завітати до таверни і не потягти по кварті-другій?..

* * *

У таверні “Новий дуб-кривавник” і справді пригощали деревним пивом. Та чи й могло бути інакше! Матінка Блакитне Воло, стара сорокуха, шинкарка, заклопотано гасала по таверні, допомагаючи захеканим служкам-гоблінам вчасно наповнювати кварти відвідувачів та питні жолоби. Ель лився річкою, публіка галасувала більше, ніж зазвичай,

з вікон таверни на вулицю лилися сміх, співи, плескання в долоні, ба навіть звуки дрібушок, які хтось вибивав на столі.

— Ще елю, добродії? — питала Матінка Блакитне Воло — тримаючи в руках заставлену тацю і ворушичи від натуги своїм яскраво-блакитним коміром на шиї, коли вона мусила протискатися крізь розбурханий натовп до столика, де сидів кущ новоприбулих гульвіс.

— Сорокуха — і ласково пропонує пінявий деревний ель? — здивувався Фелікс Лодд, віддаючи порожню кварту і беручи повну. — Воістину Вільні галявини творять дива!

— Свята правда! — підхопив Бліскавичний Вовкун, і собі сягаючи по кухоль. — Дякую, предобра пані. Відтепер старий небесний пірат ваш вічний боржник!

Вемеру, Вурало та Віїг, які сиділи напроти, пили вже по другому жбану пінявого соку байрак-ягід та лісової заболоні. Від такого питва не захмелієш, але всі троє так перейнялися загальною атмосферою шинку, що хоч би хто завів пісню, вони її враз підхоплювали і співали, погойдуючись із боку на бік і вимахуючи над головою своїми волохатими лабетами.

Матінка Блакитне Воло дивилася на компанію прихильним оком. Які вони кумедні, оті старонижньомістяни. Себепевний молодий буйноочубий примара-моргун і шпакуватий, уже не першої молодості, небесний пірат з дивакуватими манерами... А блукай-бурмила! Коли вони тільки впали сюди, сорокуха нашорошилися, проте

звірі були такі сумирні й доброзичливі, що невдовзі вона згола заспокоїлася. Чи взяти отого мовчазного юного бібліотекаря з волошковими очима! Ось і тепер: вона стойт із тацею перед ним, а він їй усміхается. Неговіркий і наче трохи не при собі, але блукай-бурмила так із ним носилися, неначе то не хлопець, а їхнє бурмilenя.

Бібліотекар узяв собі з таці кухоль пива, і Матінка Блакитне Воло повернулася й пішла далі, не поминаючи нікого з відвідувачів.

У куті, збираючи порожні кварти та підмітаючи долівку, вовтузився Чорниш, її когут-сорокун. Не птах, а пародія: мале, неохайнє. Але то був її сорокун, і Матінка Блакитне Воло його любила.

— Агов, отуди ще дві кварти! — прошепотів у голові Матінки Блакитне Воло чийсь голос. Вона окинула поглядом залюднену таверну і побачила, як лопотить до неї вухами шинковий блуд. Вона підморгнула йому і шатнулася до двох гультяїв, на яких він показував своїми довгими тонкими пальцями.

— Матінко Блакитне Воло, ви просто диво! — засміявся Чух Чорне Око, невеличкий гоблін із шерстистими вухами, коли шинкарка забирала порожнього кухля і ставила на його місце повний.

Схвально рохнув і його другяка здоровило Зайда в обшмульганій шкіряній шапчині, коли Матінка Блакитне Воло поставила і перед ним нову кварту деревного пива.

— У “Новому дубі-кривавнику” вологи вистарчить на всіх спраглих, га, матусю? — прогримів він.

— Агов, у нас міліє жолоб! — гріянув іззаду цілий хор голосів. Матінка Блакитне Воло обернулась. Кричали тутешні завсідники — Скороп’ят, Швидкодух та Кудлай — трійця нерозлийвода. Колись вони вкупі служили під орудою Ватага Титутга, відтак укупі накивали п’ятами і на одчай душі подалися сюди — на Вільні галевини, а тепер усі троє сиділи тут і чекали, поки їх обслуговать.

— Даруйте ласково, — кудкудакнула вона Чухові та Заїді і кинулася до порожнього жолоба, де навпочіпки сиділа нерозлучна трійця.

Гуляки радо закивали головами, коли Матінка Блакитне Воло врешті перекотила через усю таверну до жолоба нове барильце.

— Готові? — запитала вона.

Трійця кивнула, і сорокуха пробила дерев'яне барильце своїм гострючим пазуром, після чого в жолоб жбухнув піннявий пивний струмінь. Усі троє схилилися над ним і заходилися завзято съорбати.

— Смачного! — привітно усміхнулася Матінка Блакитне Воло, витираючи лапи об фартух. — Капітане, як ви дивитеся на ще одну кварту деревного пива? — кудкудакнула сорокуха, вдаючись до високого, як тичка, худюшого чолов'яги з кошлатою бородою лопатою.

То був один із її завсідників, Багнищанський Пірат, як тут його величали, та що він ніколи ні з ким не заходив у розмову, то ніхто не знав, хто він насправді. У місті він об'явився років десять тому і швидко втоптив стежину до “Нового дуба-кривавника”. Прибулець відразу став завсідником таверни. У тому, що він колишній небесний пірат, ніхто навіть не сумнівався, а блякла шкіра незнайомцева ще й промовисто свідчила, що чимало років йому довелося збавити на Багнищі. Звідси й пішло його прізвисько. Та найзагадковіші для Матінки Блакитне Воло були піратові очі.

Каламутні, некліпні, вицвілі, а все ж пильні, вони наводили на думку, що власник їхній бачить щось таке, про що інші й гадки не мають, та як від нього ще не чули жадного слова, то хто міг твердити це з певністю?

У далекому куті таверни веселощі сягнули свого вершка.

— Я хочу випити, — галасував Громовий Вовкун, непевно зводячись на хисткі ноги. — До нас! — Він підніс свою кварту. — До вільняків!

— До вільняків! — підхопив Фелікс.

— Ве-лі-ня-ків! — приєдналися до тосту блукай-бурмила.

Громовий Вовкун плюхнув на стілець, повернувшись до ведмедів і часто заморгав.

— Ве-ве-ве, — перекривив він їх. — Ви щось прохар-маркали, а я ні в зуб ногою.

Вурало з Вїгом перезирнулися і пирхнули. Вемеру кивнула головою і злегка махнула лівою лапою.

— Віла-ве, дурр-юлла-ве, — буркнула вона.

— Щ-що вона к-каже? Щ-що вона к-каже? — пробель-котів Громовий Вовкун, повертаючись до Рука.

Рук усміхнувся, ледь сяйнувши очима.

— Вона сказала: “Лісовий ель розв’язав язика Пучкобородому. Ще трохи — і він заголосить, як ширій блукай-бурмило!”

Громовий Вовкун від душі розреготовався.

— А чом би й ні, — відказав пірат. — Не така це вже й хитра штука! — І рвучко задерши голову, він заревів на всю горлянку. — Вее-ве-ве, ве-е-еєе!

Фелікс затулив собі вуха і повернувся до капітана.

— О, Земле свята, що то було? — запитав хлопець.

— А що, не ясно? — проказав Громовий Вовкун, показуючи порожню кварту. — Я хочу пити!

Фелікс засміявся.

— Усім деревного пива! Пива і овочевого рагу для наших пелехатих друзів! — додав він, підморгуючи Формікюлеві, шинковому блудові.

Громовий Вовкун зірвався на ноги і заходився по черзі підводити блукай-бурмил.

— Я знаю одну мову, зрозумілу для нас усіх! — сміявся він і, пишучи мисліте, пустився витанцювати джигу.

Вибухнувши утробним реготом, блукай-бурмила і собі пристали до танцюристів.

Фелікс, якому вже помітно блищали очі, обернувся до Рука і споважнів.

— Руку? — озвався він до друга. — Як ся маєш?

Юний бібліотекар був білий як крейда, кола під очима стали ще виразніші.

— Утішного мало, — відказав він, одкидаючись на спинку стільця. — Спати я майже не сплю. У голові весь час рояться всілякі думки, напівзабуті спогади. Дешо оживає в пам'яті так яскраво, неначе вчора сталося, а решта все — цілковита темрява...

— А цього ти не забув? — запитав Фелікс, добуваючи з-під киреї Рукового меча.

— Мій меч... — протяг Рук і наморщив лоба, намагаючись ухопити розплівчастий, зникомий спогад. — Цей меч... ти дав мені його цілу вічність тому. Ще у риштаковій книгозбірні. Пам'ятаю, я розлучився з ним у старому Нижньому місті...

— А я знайшов його в Темнолісі, — похвалився Фелікс, — забрав у такого собі Ксанта Філатіна — того самого Ксанта Філатіна, що на Крайземлі завів тебе казна-куди. Він присягає, що просто знайшов його. —

Фелікс пирхнув. — Так я йому й повірив! Напевне, він та його по-плічники зі Сторожів Ночі колись його поцупили, а тепер сором зі-знатися. — Він похитав головою.

— Неприємний тип отої Ксант, я це зразу примітив, — виснував Фелікс. — Хіба я не казав тобі не спускати його з ока?

— Ксант Філатін, — проказав Рук. — Ага, пригадую, ми вчилися разом ще на Озерному приплаві... А насправді він був вивідачем, сторожівською нишпоркою... Більше нічого про нього не згадаю... нічого. — Рук звів очі на Фелікса. — А де він зараз?

— За нього не хвилюйся, — на-супився Фелікс. — Там є кому по-дбати.

— Не розумію, — наморщив лоба Рук.

— Його тримають у Світляних садах під Заліznодеревною галівою, — пояснив Фелікс. — І він там пробуде до самісінького Дізнання. А охочих свідчити проти нього у слішний час, наскільки я знаю, не бракує. Я теж не стану його вигороджувати...

— Рук Човновод! — раптом почулося чиєсь заволання. — А бодай тобі! Рук Човновод!

Фелікс і Рук обернулися. Перед ними, взявші руки в боки, з широкою усмішкою на виду стояв якийсь хлопчина.

— Тільки не кажи, що я тобі не по знаку! — провадив він, і в очах його майнула тінь розчарування. — Та це ж я, Стоб. Стоб Луммус.

— Стоб Луммус, — замислено проказав Рук.

— На Озерному приплаві мені сказали, що ти тут, — пояснив прихильник, — і таки не збрехали! — Він ухопив приятеля за руку і палко її потис. — Який я радий тебе бачити.

— А я тебе, — відказав Рук, гарячково даючи лад спогадам, що вирували у голові. — Озерний приплав... То це ми однокашники? Ти, Магда, Ксант і я...

Усмішка збігла зі Стобового обличчя.

— Руку, мені казали про твоє нещасть, — промовив він. — Руда буря. Невже тебе умисне заманив у неї зрадник Ксант Філатін?

— Я... я... — почав Рук. — Моя пам'ять... вона...

— Розумію, давній мій друже, — поплескав Стоб його по спині. — Ну, нічого, чисте повітря Вільних галевин зробить своє, і ти знову буде козаком...

— Волоріг, — ні сіло ні впало бовкнув Рук. — Твій човен має форму волорога.

— Авжеж, — кивнув головою Стоб і, пожвавішавши, додав: — У мене — волоріг, у Магди — лісовий метелик, а в тебе — швидкокрилий шершень. — Він збрижив чоло. — Натомість у Ксанта...

— Щуроптах, — підказав Рук.

— Оце так форма! — пирснув Фелікс.

До них пристали блукай-бурмила, ведучи попід пахви геть осоловілого Громового Вовкуна. Стоб по черзі палко привітався з пелехатими — з одним, другим, третім.

— Ласково просимо до Вільних галявин. Ви всі тут бажані гості! — звертався він до кожного. Підійшовши до Громового Вовкуна, Стоб зупинився і запитально звів очі на Рука.

— За нього не хвилюйся, — засміявся, підводячись, Фелікс. — Його сьогодні вже стільки разів здоровили... Ходімо в Мурашині вежі, там на всіх нас чекають затишні гамаки.

І тут вхідні двері відчинилися. Усім гультяям ураз одібрало язика, — і ось уже безладне бубоніння та хріпкого-лосі співи змінилися притищеним:

— Ух-маа, умалаа. Ух-маа, умалаа. Ух-маа, умалаа...

Очі всіх присутніх прикипіли до ходу з семи ельфів-дубовиків, що, переступивши поріг, пробиралися, маневрюючи велелюдною залою. На їхніх блакитних шелестких мантіях та каптурах видніли плями сон-деревного соку.

— Братство Ельфів-Дубовиків з Острова Сновидінь, — почула Матінка Блакитне Воло у себе в голові Формікюлів шепіт.

Ельф на чолі ходу вимахував ланцюгом із лампадою-кадилом, і повітря у таверні повнилося солодкавим пахущим димом. Той, що йшов позаду, знай дзеленчав важким дзвонником — наче за упокій чиється душі.

— Ух-маа, умалаа. Ух-маа...

— Чому я маю завдячувати таку несподівану ласку? — проквоктала Матінка Блакитне Воло, якомога тлумлячи глузливі нотки у своєму голосі. Що-що, а зіпсувати гарну вечірку ці ельфи вміли.

Поминувши господиню, непрохані гості пройшли у кут. Багнищанський пірат некліпно зорив ельфів. Нараз їхній ватажок спинився перед Руком і скинув з голови каптура. Його обличчя виявилося брунатним і зморшкуватим, як і дерева, що дали ім'я цим істотам. Спів переріс у монотонний гул, і, забиваючи його, перший ельф заговорив.

— Ми прийшли сюди в пошуках потерпілого від рудої бурі, — пояснив він кволим, тремтячим голосом.

По цій мові ельф послав уперед руку з кадилом і загоїдав ним. Рукову голову оповили звої духовитого диму. Волошкові хлопцеві очі засяяли ще дужче.

— Ходи з нами, — проказав ельф-дубовик, і їхній поспів знову змігся на силі. — На Острів Сон-дерев.

· РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ ·

ОСТРІВ СОН-ДЕРЕВ

стрів Сон-дерев? — перепитав Рук, беручись за дубовикову простягнену руку і здаючи собі справу, що глядить йому в вічі — чорні-пречорні, наче з них дивилося саме відкрите небо. У їхніх глибинах мерехтіли вогники, ясні, як зірки чи повня; проте, приглянувшись пильніше, хлопець зрозумів, що то всього-но відбиття його власних очей. Хворобливо бліскучі, вони відбивалися в очах ельфа-дубовика.

— Ти чуєш утому і стратив сон? — запитав ельф.

— Угу, — муркнув Рук.

— У голові твоїй рояться думки та спогади, — провадив ельф-дубовик, — а миру в душі дастъ-бі.

— Так, — кивнув Рук, і його очі розжеврілися ще дужче.

— Тоді ходімо з нами на Острів Сон-дерев. Мене звати Правдомовець, а це... — він повів рукою в бік решти ельфів, і Рук відчув на собі бентежний погляд ще шести пар чорних очиць. — Це мої побратими з тамтешнього сондеревного гаю. Ти наснівся нам, Руку Човноводе, і ми прийшли допомогти тобі чим зможемо.

Кухоль із лісовим грограм вислизнув із рук Багнищанського пірата, хръопнув об підлогу і розскочився на друзки, наробивши стуку-грюоку.

— Я піду з вами, — промовив Рук, і голос його був заледве гучніший за шепот.

Він підвівся, і ельфи-дубовики почимчикували до виходу. Фелікс прожогом схопився на ноги, блукай-бурмила, тихо загарчавши і обступивши його зусебіч, також подалися за ходом.

Громовий Вовкун тим часом зсунувся на долівку і тихенько захріп.

— Руку! — у Феліксовім голосі бриніло благання. — Ти недужий. Де це видано — повіятися до якогось гаю на якомусь острові, та ще й посеред ночі...

— Не хвилуйся, шляхетний юначе, — проквоктала Матінка Блакитне Воло, заспокійливо кладучи лапу Феліксові на руку. — Це ж бо Брати Дубові Ельфи. Вони зцілюють спраглих душевного сумиру по всіх Вільних галевинах. — Усі в таверні закивали головами: авжеж, мовляв, авжеж. — Może, нам з тобою і важко збагнути, як вони зцілюють, та поки твій друг лишатиметься з ними, повір мені на слово, йому ніщо не загрожує.

Блукай-бурмила перезирнулися, дрібно залопотіли їхні вуха, і вони, посхиливши голови, відступили набік. Ельфи-дубовики, шелестячи блакитними мантіями, рушили до виходу. Рук подався за ними.

— Тобі не конче йти з ними, — гукнув йому навздогін Фелікс, коли той стояв уже на порозі таверни. — Тільки одне твоє слово і...

Рук обернувся з усміхом.

— Усе гаразд, Феліксе, — заспокоїв він друга хрипким натомленим голосом. Його волошкові очі тепер так яскріли, аж Фелікс ахнув. — Może, якраз вони мені й допоможуть.

— Хочеш, ми підемо з тобою? — не здавався Фелікс, ув'язуючись слідом за ними. — Якщо хочеш, за нами діло не стане.

Комір на ший Матінки Блакитне Воло настовбурчиває, і вона кивнула Феліксові дзьобом.

— Ба, краще цього не робити. На Острів Сон-дерев може ступити тільки той, кого туди запрошено. Це тобі аби хто скаже. Чому б вам не хильнути ще по квартирі, а вашим другом хай клопочутися вони.

Вемеру легко взяла Фелікса під руку і повела назад за стіл.

— Ве-ве, — тихо прогарчала вона.

Фелікс вагався. Він не розумів величезного незграбного звіра, але було очевидно, що блукай-бурмилиха, давня і найнадійніша Рукова подруга, не наражала б його на небезпеку. І якщо вже вона, з її чуттям, довіряла ельфам-дубовикам, то з якого дива він, Фелікс, мав би бути проти? Він знову поглянув на вихід. Хід ельфів із Руком посередині саме покинув залу, зачинивши за собою двері.

Багнищанський Пірат, що стояв і не зводив очей із молодого Бібліотекарського Лицаря, спантеличено поморщився і знову плюхнув на своє місце в куті.

А ще за мить, мовби й нічого, таверна знову загула, наче вулик. Гультяї верталися на свої місця, і тільки столик, де сидів Рук із товаришами, залишився порожній.

— Ну що ж, якщо дорогу на Острів Сон-дерев нам закрито, — міркував уголос Фелікс під пригру гучного Вовку нового хропіння, — то можна хоч майнити на озеро і дочекатися його повороту. — Він похитав головою. — Щось мені підказує, що сьогоднішня нічка буде довга.

Багнищанський Пірат у своєму куті вже витріщався на Фелікса, поки Матінка Блакитне Воло поспішала до тамтого з повною квартовою деревного пива.

Вийшовши на залюднену вулицю, ельфи-дубовики обступили Рука Човновода і, знову завівши свою пісню, повагом рушили містом, минаючи гамірні завулки і прямуючи до Північного озера. На зріст Рук був набагатовищий за Братів-Дубовиків і добре бачив усе, що діялося довкіл. Вулиці кишіли гуляками, — гоблінами та печерниками, тролями та блуддами — і всі вони танцювали, співали, сміялися

і сипали жартами. Та щось тут було не так, хоча що саме, Рук ніяк не міг збагнути.

Нарешті хлопець доглупався: він лише бачив ворушкі губи гуляк, їхні розваги, а чути нічого не чув: ані їхніх пісень, ані сміху, ані галасу, ані радісних вигуків. Не чув нічогісінько, крім тихого, заколисливого співу ельфів-дубовиків, що віддавав у голові товстими, всежерущими звуками.

— Ух-маа, умалаа. Ух-маа, умалаа. Ух-маа, умалаа...

На мить він зупинився і труснув головою, щоб відгетькатися від гіпнотичного мотиву, але дубовики, що й досі колом обступали хлопця, лагідно, але рішуче порвали його за собою. Вони дісталися води, тоді звернули праворуч, на осяяну причіпними ліхтариками узбережжну стежку і пішли, тримаючись праворуч від ледь збриженого плеса, поминаючи приплави з шерегами рожевих і жовтих ліхтариків, рибальські халабуди та очеретяні стріхи, возз'єднані родини та зведених докупи друзів, молодят, що походжали над озером, побравшися за руки.

Мірою того, як вони верстали свій путь, даленіли вогні Нового Нижнього міста. Тепер у воді — то кришталево прозорій, то потривожений і збриженій від свіжого вітерцю —

відбивалися мерехтливі зірки та сріберна повня. Гуляк траплялося чимраз менше, зате частішали дерева з чагарями, аж поки стежка пропала в лісі.

Місячне світло губилося в густому верховітті вікодавніх гіантів, і тільки мантії ельфів випромінювали блакитняве сяйво — притлумлене, люмінесцентне. Вони все йшли і йшли, продираючись крізь хащі, нарешті через підлісок добулися озера.

Рук ішов як зачарований. Тихий поспів, дух ладану, ніжні синювато-зелені тіні огортали хлопця, проникали в нього, оточували зусібіч. Коли вони дійшли до плеса з величезною срібною плямою відзеркаленим місяцем, Рук відчув, що по-ринає в сон. Ноги налисилися оливом, повіки злипалися.

— Ступайте тихенько, Паничу Рук, — остеріг ельф із кадилом. — Я притримаю його за облавок, щоб не хитався.

Рук збентежився. Глянувши на воду, він побачив рибальського човна, прив'язаного до вузлуватого кореневого відростка над самісінькою водою. Невеличка хистка посудина, сплетена з лози плакучницею та лісовербі, й обіпнута засмоленою тілдерячою шкурою, мала сливень кругляву форму...

Спочатку як найбільший з усіх вмостиився на лаві біля широкої корми Рука. За ним посадили решта, — і в тісноті він відчув тепло тіл ельфів. Вони взялися за весла, човник відчалив від берега і сповільна поплинув срібною від місяця водою.

За бортом тихо хлюпотіли хвилі, човен колисався і кружляв, а ельфи-дубовики все співали й співали. Коли Острів Сон-дерев поблизчав, Рукове вухо ловило вже й інші звуки, поза їхнім співом. Із островівих заростей долинала музика, схожа на спів ельфів, але тисячократ приємніша.

Рук заплющився і став ловити окунів.

— Заарано, Руку Човноводе, — остеріг його Правдомовець. — Ще не час.

Аж ось човнове днище зашурхотіло по озерному дну. Рук мляво труснув головою і ледве стримався, аби не позіхнути. Спів ельфів різко урвався, всі шестери, крім Правдомовця, сплигнули у воду і витягли човна на берег.

Правдомовець легенько взяв Рука за плесно:

— Ходімо, Руку Човноводе, — промовив він.

І вдвох вони рушили вглиб острова. Підлісок гус, дерев дедалі більшало, і віддалік, між стовбурами та глок, Рук зауважив бліде блакитняве світло на ясному небі.

— Уже недовго, — муркнув Правдомовець, з усміхом обертаючись до хлопця.

Рук сонно всміхнувся. Що більше заглиблювався він у ліс, то рідкіші робилися зарості заболоні й верби і частіше траплялися сон-дерева — крислаті, листаті, з товстелезними гудзуватими стовбурами та розлогим гіллям. А музика все лилася — мереживо тужливих акордів та співзвуч, наче на тебе дихав легенъкий тепловій. У небі сяяла повня, і від листя здіймався ніжний світний серпанок, занурюючи увесь ліс у настоянку ярого блакиту.

— Оце... Оце так так... — бубонів Рук собі під ніс.

— То він так нас вітає, — пояснив Правдомовець.

— Ліс?

— Сон-гаї — найвікодавніші і найтаємничіші місця у всьому Темнолісі, — провадив ельф. — А сон-гай на Острів Сон-дерев — найвікодавніший і найтаємничіший з усіх сон-гаїв. — Він усміхнувся і поклав руку на плече юному Бібліотекарському Лицарю. — І він тебе вітає, Руку Човноводе, бо тут ти віднайдеш супокій.

— Але... але чому я? — пробелькотав Рук, а лісова музика забриніла так гучно, аж затремтіли непевні хисткі туркусові тіні.

— Бо ти наснівся Братству, — відказав Правдомовець. — Бо ти пережив велике лихо.

— Руду бурю? — запитав Рук, і чоло йому захмарилося, коли до нього стали поверматися спогади. — Там, у Крайземлі?

— Так, і ми те бачили у снах, — кивнув головою Правдомовець. — Тебе накрило не по твоїй волі, і ти тут не перший...

— А ви зможете мені допомогти? — запитав Рук і почуттив, як у голові йому чимраз гостріше поколює.

Ельф-дубовик видивився на хлопця.

— Хутко дізнаєшся, Руку Човноводе, — відказав він.

Вони не переставали заглиблюватися у сон-гай і в короткім часі вийшли на чудернацьку галевину в самісінськім його серці, зусебіч обступлену деревами. Ельфи поставали в коло. Рук цікаво роззирнувся довкіл. Над головою сяяв і бринів рясолист, повнячи галеву неповторними музичними співзвуччями. А між віттям, коли вітер ворушив лапате листя, він бачив якісь сірі, мов закурені, предмети, вони звисали з гілок, тъмяно сяючи, і ненастанно колихалися-крутилися у блакитному мареві. Рук відразу впізнав кокони помагай-біди, хоча увіч іше ніколи їх не бачив: вони їх студіювали у Великій бібліотеці.

— Кокон помагай-біди! — захоплено вигукнув він.

— Ато ж, — кивнув головою Правдомовець. — У цьому гаю вже невідь-одколи з'являються помагай-біди. Поглянь, оцим коконам уже не одна тисяча років! А є й такі, — і він показав на кокон ліворуч, — звідки птах ще тільки має вилупитися.

Рук дивився і його подиву не було меж.

— Тобто колись із цього кокона має проклюнутися помагай-біда? — перепитав він.

— Так, — потвердив Правдомовець. — Тільки не знаю, чи доживу я до того дня? Та й ти теж... — Він думно похитав головою. — Бач, Руку Човноводе, з'ява помагай-біди на світ — явище вельми рідкісне, таке буває раз на сто, а то й більше років. А тут, у гаю, сам бачиш, вилупилася тьма помагай-бід.

Рук побожно розглянувся довкола. Леле, скільки тут нового, незбагненного: і заколислива музика, і неземне світло, і сяйні кокони, що з'явилися впродовж сторіч!

Гілля і лапатий лист променіли мерехтливим туркусовим сяйвом і легенько погойдувалися, наче од вітерцю, хоча, як зауважив Рук, тут було аж надто тихо та безвітряно. Правдомовець простежив за Руковим поглядом і всміхнувся.

— Ця музика від коконових хробаків, вони тлять листя сон-дерева, — пояснив він.

Рук спантеличено зморщив чоло.

— Коконові хробаки? Де?

— Вони тут, Руку Човноводе, на деревах — куди не кинь оком. Це так звані блискітки. Ти бачиш тільки їхнє світло. У коконах вони сплітаються водно, і ми вже бачимо...

— Помагай-біду! — обімлів Рук.

— Авжеж, — підтвердив Правдомовець, відтак мовчки кивнув головою своїм супутникам, і ті щезли поміж дерев.

— А тепер настала наша черга...

Сон-деревна музика, ллючися звідусіль, сягнула кульмінаційного пункту.

Яка черга? мовив собі на думці Рук і відчув, як на нього налягає змора.

Правдомовець прочитав його гадки. Він узяв хлопця за руку і показав на один із висячих коконів.

— Наша черга, — пояснив він, — спати в коконі. Уві сні ти бачитимеш усевід помагай-бід, глянеш на себе їхніми очима, і якщо Небо буде до тебе прихильне, віднайдеш утрачений спокій...

Рук геть отетерів і не зразу відчув, що ловить, мов у пропасниці, дрижаки. Побачити себе? Віднайти утрачений спокій?

— Ну, ходи, — лагідно припросив Правдомовець. — Лізь на сон-дерево і вмощуйся у коконі. Там тебе зморить сон, і ти спочинеш.

Рук поліз, а Правдомовець ні на мить не спускав його з ока. Ось хлопець видерся по величезній вузлуватій цівці сон-дерева до широкого конара, досяг кокона під ним, заляз усередину. Коконове нутро виявилося м'яким і пухнастим, і поки Рук умощувався, спід приемно пружинив під ним. За лічені секунди він відчув, як відпружуються його руки, ноги, а дихання стає розміреним і глибоким.

На хвильку ще затремтіли повіки, коли Рук знов подумав, що засинає не де-небудь, а в коконі помагай-біди. Як це незвично і водночас природно! Повіки знову здригнулися, а потім прийшло забуття.

Невдовзі до музики на галявині вже домішувалося його спокійне похропування. Рук поринув у глибокий, сповнений дивовидъ сон.

• РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ •

Коконові сни

ук стояв у розкішно оздобленій залі. Її стіни були поспіль у фресках та дорогих гобеленах, вся підлога рябіла вишуканою мозаїкою. У коминку палало вогнище. Поверх багряного жару лежали товсті оцупки. Сичало і потріскувало “залізне” дерево, коли його охоплювали біло-фіолетові вогненні омахи. Дерево прогоряло і осипалося розпеченими жовтогарячими жаринами.

Перед коминком сиділо четверо хлопчаків, на їхніх обличчях танцювали відблиски вогню. Усі хлопці мали кучерявий, коротко стрижений чорний чуб, окуляри, однаково гострі риси та блискучі меткі очі. Хлопці з чогось сміялися. Наймолодший щось розповідав решті товаришів, а ті добродушно підсміювалися над ним.

Рук дивився на хлопців, і серце розпирало радощі, немовби його виповнювали тисячі крихітних бульбашок. Тепер він знов, що означає жити у родині й мати рідних братів.

Крім них, у залі було ще двоє хлопців, куди старших і більших. Озбройвшись тренувальними рапірами, вони

вправлялися у шермицерії. Праворуч від комінка стояв фотель, де сиділа жінка в розкішній сукні з мереживним коміром. Жінка милувалася синами, і на її обличчі застиг вираз захвату та гордощів за них. Біля вікна у супротилежному кінці зали, визираючи надвір, завмер чорнявий небесний пірат — бороду заплетено в косиці, вуса густо пофарбовано. На собі він мав чорний близкучий нагрудник та важку шаблю при боці. Над піратами пірат! подумав Рук, і йому видалося, ніби він колись його вже бачив.

Рук дивився на все око, у комінку полускував во-гонь, гучно бряжчали рапіри і дзвенів дитячий сміх. Стіну ліворуч приоздоблювала мальовнича фреска. На ній було зображене місто з високими стрункими вежами, розкішними палацами та річкою. У небі, на шляху в якусь не видну звідси далечінь, кружляла зграя щуроптахів, плинув корабель небесних піратів і летів здоровенний помагай-біда. А на передньому плані стояли і лутили на глядача очі восьмеро душ. Мати з батьком. Та шестеро їхніх дітей.

Рук підійшов до стіни ближче, торкнувся мальованої поверхні. І тут фарба заблищає, закипіла, барви згусли, а зображення сім'ї кудись щезло.

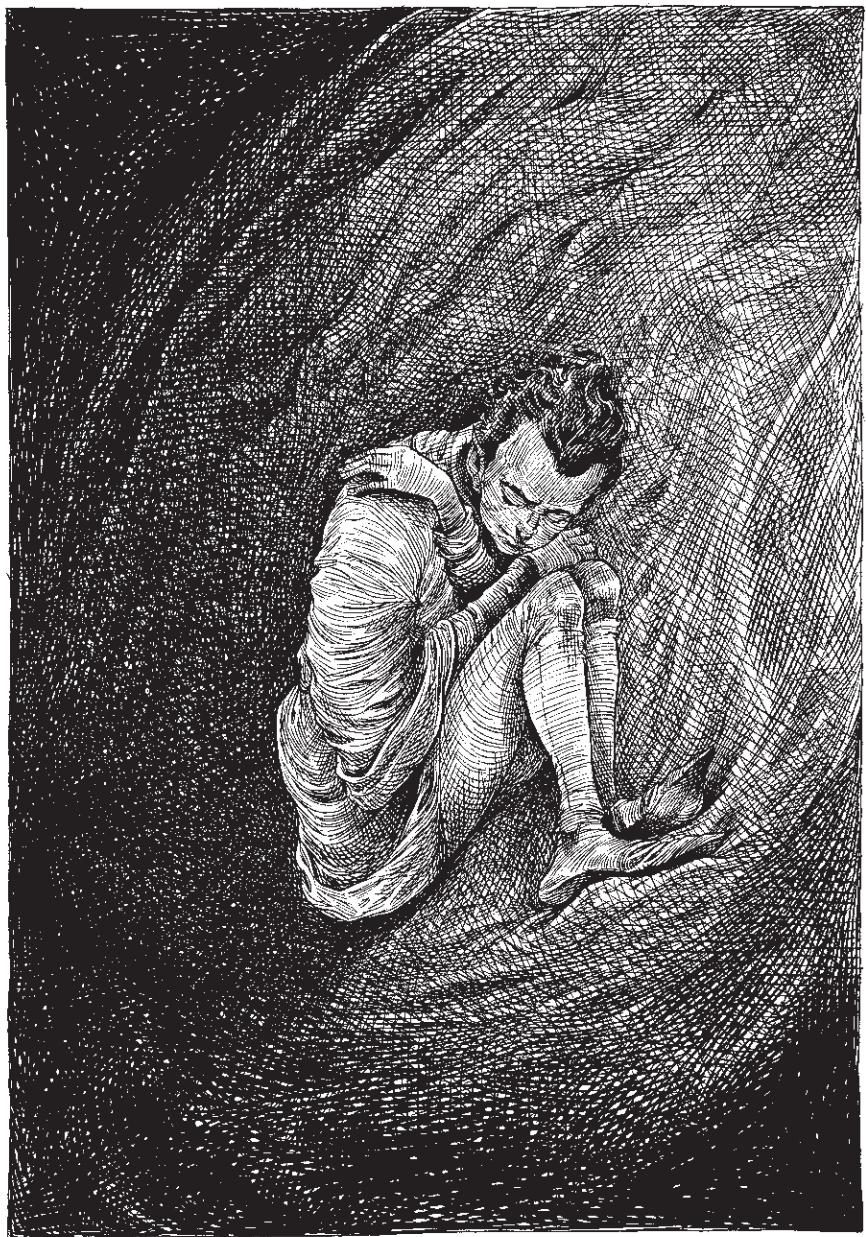
Дим! Від долівки до стелі здіймався смоляний дим.

Рук зачув розпачливі крики, благання про допомогу. Хлопець повернувся і побіг навмання по мозаїчній долівці, намагаючись вибратися з густої хмари ядучого диму.

Ще мить — і все уже палало: килими, гобелени, штори, стільці... Дим чимраз гус, жар ставав нестерпучим.

Рук хотів закричати, заволати на все горло, та з вуст його не зірвалося жадного звуку. Тоді він упав навколошки. У носі крутило від смердючого диму, вуха глухли від реву полу-м'я. На нього, мов хлюща на віконну шибу, налягла невимовна туга. Він чув її запах, здавалося, досить простягти руку — і знатимеш, яка вона на дотик. Тіло його затіпалося у безгучних риданнях...

А відтак усе поглинув морок...

Тіло Рукове стало легке, як пластівець сажі чи попелу. Ось його, разом з іншими такими самими порошинками, позосталими на згарищі, підхопив свіжий вітер і помчав у небесну вись. Рук полинув над стріхами, вежами, над шпілями величезного міста. Він плив — і шукав чогось надолині.

Ген-ген унизу, на даху, з-під якого вихоплювалися вогненні омахи, mrіла чиясь постать. Один із отих шести братів, наймолодший! Хлопець сидів сам-душею біля розбитого вітрового шкла і вмивався слізьми. Міцно обійнявши притиснуті до грудей коліна, він розпачливо погойдувався туди-сюди, туди-сюди...

Рук літав, як безважна порошинка, вітер то закидав його у безладно нагромаджені хмари, то виносив назад. І кружляючи отак у небі, він чув, як груди йому розпирає несамовитий, невимовний захват!

І ось він уже на кораблі небесному — мчить під усіма вітрилами. Дрижить і хитається палуба, а могутнє повітряне судно знай собі крає хмари. Аби не впасти, Рук схопився за грубу світлякову щоглу і погляд його впав на корму.

Там він побачив відважного юнака із чорним хвилястим чубом, у яскравому костюмі небесного пірата. Поруч юного повітроплавця стояв капітан із заплетеною в косиці бородою та фарбованими вусами. Нахилившись до хлопця, він чогось його навчав, давав настанови, а той, блискаючи очима та усміхаючись, кермував небесним кораблем за допомогою штурвала та повітряних гир.

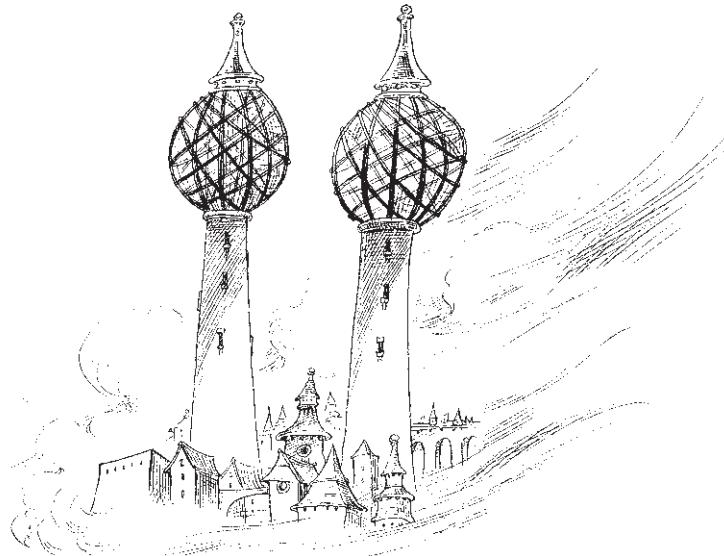
Задивившись на них, Рук відчув любов батька до свого сина, силу кревних уз між ними. Важкий клубок став йому поперек горла, очі затуманились від сліз...

Рук пошулився. Тепер він уже був не на небесному кораблі, що борознив Відкрите небо, а у високій, усім вітрам відкритій споруді. Задерши голову, він побачив нескінчені кручени сходи, що вели вгору і губилися в чорнильній пітьмі. Цими сходами, з тацею в передніх лапах, повагом брався

великанський і прозорий веретенник. Видко було, як у жилах його пульсує кров, як двигтять три пухирчасті легені, як прокволом скороочуються два серця. Нарешті веретенник дістався сходового помістка і поступав у широкі залізодеревні двері.

Відтак, виждавши секунду, другу, третю, четверту, п'яту (Рук мимохіть їх лічив), він штовхнув двері й зайшов досередини. Його зустріла чорнявка з косицями та величими зеленими очима. Загледівши веретенника, що йшов до неї з тацею, вона всміхнулася. Дівчинка сиділа за столом і складала з дрібненьких шматочків кольорових кристаликів якусь мозаїку. Поруч із нею, видімо почуваючись не на своєму місці, переступав з ноги на ногу ще зовсім молодий небесний пірат — кучерявий хлопець, десь Рукового віку. Погляд його був прикутий до балконових вікон, за якими Рук зауважив капітана та високого академіка: обидва стояли до нього спиною і за розмовою нічого не помічали.

За ними, за ошатними балконними поручнями, відкривався разючий краєвид. Ліворуч, в оточенні шпілястих веж,

здіймалася вгору склепінчасти споруда, увінчана здоровою банею. Ген-ген виднівся вигинистий віадук на величезних аркових опорах, простягнений через усе місто. Праворуч, проти темних купчастих хмар, височіли вежі-близнючки, увінчані чудернацькими, наче плетеними, мінаретиками.

— Мрякощупівські вежі Школи Туманоаналітиків, — ахнув Рук.

Сумніватися не випадало: він бачив їх на давніх берестяних сувоях. Цієї миті його погляд блукав по старому Санктафраксу!..

Рук знову пошулився, ще мерзлякуватіше, ніж перше. З доброго дива на нього дихнуло крижаним холодякою, і він опинився на великому круглястому майдані, зусебіч обступленому вежами. Сніжило. Сніг кружляв, спускаючись до землі лапатими пластівцями, вкриваючи собою всі вулиці, кам'яниці, пішоходи. На лутках надворішніх понамерзали великі бурульки. Рук глипнув догори і побачив того самого юнака. Він стояв на вершечку найвищої вежі, знесеної так високо над землею, аж моторошно було на неї дивитися.

Однією рукою хлопець держався за бильця, а другою тримав за руку дівчину, яка висла над прірвою з карнизу. Вона щось кричала, з вуст її вихоплювалися хмарки пари, і з порухів губ Рук угадав три повторювані раз у раз слова:

— Квінте, рятуйся сам!

Але сніг гус, важчав, аж поки замінися на сліпучу сніговібулу непроглядну завірюху...

Потім Рук зачув ридання. Хтось тихо, здушено плакав. Сяйнуло, пробиваючись крізь листя, сонце, хлопець прикрив очі й роззвирнувся. Він був у Темнолісі, а плач долітив од пригорбленої жіночої постаті на стежці.

Перша його думка була — підійти і розпитати, що сталося. Та щось його втримувало. Жінка була така невтішна, просто вбита горем. У руках вона стискала невеличкий сповиток, тіло здригалося від ридань, поли важкого плаща

маяли на вітрі. Аж ось повз Рука
шаснув високий небесний
пірат і підійшов до жінки.
Він нагримав на неї,
вона пошепки про щось
злагала і вибухнула ще
нерозважнішим плачем.

Нарешті сердега стала
навколішки, обережно по-
клала сповиток під деревом і
підвелася знов. Каптур спав її з голови і Рук устиг побачи-
ти овальне обличчя з чорними очима. Ридання урвалися.
Небесний пірат подав руку, жінка її взяла, і вони безшеле-
сно подалися геть неоглядки. Згоряючи від цікавості, Рук
підійшов до дерева, зиркнув на сповиток — і йому аж заці-
пило.

У сповитку було дитинча! Зовсім ще немовля, вгорнене
у простирадло з вишитим на ньому сон-деревом. На Рука
довірливо дивилися чорненькі дитячі очка.

Аж ось щось рипнуло, Рук стенувся з несподіванки і,
озирнувшись на звук, нагледів трохи вище в гіллі дерев'я-
ну хижу. Хтось відчиняв у ній двері. Інші дерева мали такі
самі кругляві хижки з бовдурами, звідки вився бузковий
димок, із вікнами, де світилося.

Далі з хижі вийшла приземкувата лісова тролиця і, сопу-
чи та крекучи, стала злазити зі світляка долу. Опинившись
на землі, вона здивовано скрикнула і підібрала сповиток.
Рук відчув, як крижана холоднечка, що сковувала йому гру-
ди, відступає перед теплою хвилею любові. Ось названа
лісова мати ніжно пригорнула найдуха до грудей, тихенько
щось заспівала і полоскотала дитинча під бородою. Дитинча
аж замурчало з утіхи...

Відтак упала темрява, і Рук знов опинився в хащах
Темнолісу. Нили ноги, боліли руки, а він усе йшов ніч-
ним лісом, сам-один, утративши всяку надію виблукати
колись із його нетрищ.

Раптом хтось поклав йому руку на плече — він обернувся і побачив чиесьє добро, лагідне обличчя. То була та сама жінка, тільки вже не в товаристві небесного пірата, а в оточенні різноплемінної дітвори. Поруч із жінкою стояв здоровань-веретенник. Кругом — міські гноменята, малеча нетряків та рудокосі дівчиська-печерниці; діти лісових тролів, тролів-тягайл, роздебендь і гобліни всіх ма-стей: золотоголових, патлаїв, капловухів, ікланів...

Вигляд у дітей був щасливий, очі світилися радістю, і вона раділа вкупі з ними. Рук незчувся, як і сам зі сміхом пустився в танок із дітьми, зігрітими ласкавим сонцем. Діялося те все біля озера — одного з трьох озер, розташованих одне за одним. Ген за озерами бовванів по-дзьобаний печерами стрімчак, а лівіше від нього — висока, могутня Заліznодеревна пуша. Діти, сміючись і співаючи, водили широке коло, а жінка стояла і дивилася на них...

Поступово сміх ущух, змінившись невимовно солодкою музикою та блакитним сяйвом.

Рук стояв у сон-гаю, але не в коконі між деревами, а на землі. Зненацька десь ізчиналась буча, почувся тріск тканини, здушені крики. Поглянувши вгору, на одній із вищих гілок він побачив чудового птаха. Поруч нього погодувався на вітрі порожній кокон. Птах щойно вилупився.

То був помагай-біда.

Птах пригладив дзьобом своє чорне пір'я з бузковим полиском і довгими зазубленими пазурями розпушив сніговобілі груди. Тоді похилив голову набік і втупився в Рука некліпним пильним поглядом.

Не зводячи очей із помагай-біди, Рук відчув, як від цього заворожливого погляду йому паморочиться голова...

Ще мить — і до нього долетів мірний свист повітря. Обабіч злітали вгору і спускалися вниз двоє величезних чорних крил, несучи його попід хмарами. Вгору — вниз, вгору — вниз... Надолині барвистими спалахами — зеленими, блакитними, жовтими — пропливав лісовий океан.

Він помагай-біда! І крила оті *його* крила; ось широко разявився *його* дзьоб, і розкотистою луною озвалися *його* дивочні крики.

Глянувши назад через плече, Рук уздрів небесний корабель із напнутими вітрилами та блискучою гладенькою щоглою: судно навально линуло за ним. А ще за мить він забагнув — без жадного подиву! — що то він сам тягне корабель за носову линву, обв'язаний другим її кінцем!

Рук линув небом і тяг за собою розкішного небесного корабля!

Він роззвив дзьоба і знову радо заячав. Юний капітан небесних піратів на капітанському містку помахав йому і щось прокричав на відповідь. Дужі помахи крил, блискучих проти ряхливого неба, несли його все далі й далі.

Але стривайте! Що то попереду? На нього, вируючи в несамовитому смерчі, стреміло стовписько хмар. Зіткнення було неминуче. Він сам і небесний корабель уперто летіли назустріч небезпеці.

Ще мить — і їх поглинув вихор, Рук падав кудись до низу і був уже не птахом, а Бібліотекарським Лицарем. Від-

чайдушно молотячи руками порожнечу, він поринав у чорнильну пітьму...

Навколо мерехтіли вогники, блимали ліхтарні. Хлопець сидів за довгим столом у тісній компанії живолупів із червоножарими кучмами, схожими на вогненні омахи. Перед ним у величезній жаровні палахкотіло олив'яне дерево. Столи вгиналися від тілдерячих ковбасок, волорожачої смажені, пиріжків, салат і величезних духмяних калачів. Чувся дружний цокіт келихів із деревним пивом, гучно проголошувається заздоровні тости. У повітрі витали смачні запахи, скрізь лунав щирий сміх. Гуляли весілля небесного пірата і гарненької дівчини-живолупки.

Перейнявшись загальним настроєм, Рук грюкнув кулаком по столу і прилучився до співаків. Приємний смак деревного пива, затишне тепло жаровні — у голові Рукові все змішалося...

Веселощі вщухли. У живолупівському сельбищі —тиша, напнуті між деревами гамаки — повні сонного люду. Рук побачив, як із рубленої хати на протилежному боці галяви- ни виходить капітан небесних піратів.

Відкинулася товста волорожача шкура, запинало на вході до хати, і на порозі з'явилася живолупка — її розпатлане руде волосся було мокре і липло до чола. На руках у неї було крихітне немовля. Ось вона бережно вручила його піратові й сповістила з усміхом:

— Капітане, у вас дочка.

Коли пірат підніс дочку над головою, Рук відчув, як у грудях йому розливається хвиля блаженства.

Хлопцеві kortilo кричати, танцювати, стрибати!.. але в сельбищі було тихо-тихо — не випадало будити сонних у гамаках! Він уже хотів зірватися з місця і кинутися до капітана, коли це дерева почали розчинятися в повітрі, а рожево-блакитне світанкове світло змінилося золотавим сутінковим сяйвом...

Рук знову був на Вільних галявинах, на околиці Нового Нижнього міста, а перед ним проти жовтожарого неба стояла

Світлякова вежа. На передку тарадайки, запряженої зубоширом, сиділо молоде подружжя з малям, а в самій тараці, під дашком, лежали їхні пожитки.

Побіля повозу стояв небесний пірат: високий, кремезний, із густою бородою та чорними сумовитими очима. Вочевидячки чимось схвильованій, він вимахував руками, переконуючи подружжя не пускатися в небезпечну подорож, залишившись на Вільних галевинах. Пірат був близький до розпачу.

— Це дуже ризиковано, — раз по раз повторював він. — Ще чого доброго, нарветесь на работогівців.

Та молоді й слухати не хотіли старого пірата. Вони лише безневинно усміхнулися, взяли маля на коліна і переказали піратові, аби той “поцілував на прощання Великого Дядька Тема”.

Вони рушили навздогін за призахідним сонцем, а небесний пірат дивився їм услід, і по обличчю його струменіли слізози. Рук знав напевняка, що вже десь бачив це обличчя.

Сонце сіло, зійшов місяць, і Рук відчув, як усередині в нього все крижаніє...

То був давній сон, кошмар, що переслідував його, він це добре пам'ятає, все дитинство. І ось жахливе видиво ожило, а з ним і почуття жаху.

Спершу з'явилися вовки — вони завжди з'являлися перші. Білогриві, з наїжаченою шерстю, вони вистрибували тут і там, і моторошно світилися у лісовому мороці їхні безжальні жовті очі.

Батько кричав хлопцеві, щоб той десь заховався, страшно голосила мати. А Рук не знат, де йому подітися. Він кидався то в той бік, то в той. Усюди світилися осоружні жовті очі й чулися уривчасті, гострі окрики поневолювачів.

Рук запхинькав. Він знат, що найгірше чекає на них попереду.

Хлопець зостався в темнім лісі сам-один. Чимраз тихло, даленіючи, вовче виття. Він знову залишився сам-на-сам з безкраїм Темнолісом — і відтіля на нього щось сунуло. Щось величезне, неосяжне.

Аж ось паніка, жах несподівано стали покидати хлопця, поступившись місцем супокою. Він лежав у величезних, м'яких, із запахом моху блукай-бурмилячих лабетах. Тварина лагідно пригортала хлопця до грудей і тихо щось напівувала на саме вухо...

* * *

Рук розплющив очі, проте затишне чуття безпеки від блукай-бурмилячих обіймів не розвіювалося. Він лежав у коконі помагай-біди, і м'які кучеряві волокна цілком заступали йому ведмежі обійми зі сну.

Хлопець підвівся. Так легко і радісно на душі! У голові розвиднілося і вперше за останні тижні він відчув, що поズувся нарешті стоми. Усе його тіло випромінювало силу та завзяття. Він підповз до коконового отвору, визирнув надвір, і сонні образи почали щезати, немов вода, просочуючись

крізь пальці. Розсираючись на всі боки, він намагався розшифрувати їх.

Над гаєм займався світанок, коли Рук по шкарубковому стовбуру сон-дерева спустився додолу. Ставши на землю, він солодко потягся.

— Ну що, Руку Човноводе, солодко спалося? — озвався біля нього голос Правдомовця.

— Знаменито! — відповів Рук, усміхаючись ельфові, і в очах його вже не було неприродно ярої блакиті. — Зроду ще так не висипався!

• РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ •

ГАСЛА

I

ЛИВАРНІ ГАЛЯВИНИ

оли юрмище небесних піратів сягнуло гребеня наступного лісистого кряжу, сонце вже хилилося до обрію. Піратський ватажок — стерничий із тхорячими рисами, чий плащ був геть забрьоханий, зняв із пояса далекогляда і приклав до ока. Ген-ген, аж під обрій, поцяткований хмарами, слався неозорий Темноліс.

“Цибо *Вітролове*, користі *тобі* з далекогляда *тут* не буде жадної, — просичав йому в голові чийсь тихий голосок. — *Може, на Багнищі він і корисна штуковина, але не тут, у Темнолісі*”.

Стерничий зиркнув на Бурштинотопа, і його тонкі гострі риси викривила неприхована злість. За Цибою, роблячи боками, стояла нетрячка з притороченим до спини невеличким, хирлявим духоблюдом. Недомірок уторопив у стерничого некліпний погляд, і вусики його заходили ходором.

— Як хочеш, Бурштинотопе, щось сказати, — звернувся до нього Циба Вітролов, — то чеши у вічі, а не нишпор у моїх думках. — Відколи пірати ще на Багнищі, де було повно переселенців із Нижнього міста, запізналися з цим недорослим хирляком та його тілистою нянькою, маленький здихля тільки те й робив, що шастав у нього в голові.

— Даруйте мені, — смиренно прошепотів Бурштинотоп. — Просто я хотів пояснити, що тут, у Темнолісі, не варто надто покладатися на очі.

На гребінь, обливаючись потом і важко сапаючи після довгого сходження, зіп'ялися решта небесних піратів: плескатоголовець, геть-чисто змережений татуюванням, трійко худючих, мов з хреста знятих, дрібногоблінів, один паттай та двійко міських гномів. Усі — зодягнені в піратські плащі, обвішані зброєю, баклагами та абордажними гақами. Колись вони літали на “Туманорізі”, а тоді надумали покинути свого капітана — нетряка в мордобрилячій шкурі — і подалися світ за очі за Цибою Вітроловом.

Бурштинотоп — проводир-духоблуд — обіцяв їм золоті гори, спокушав гараздом, небаченим навіть у снах, — треба лиш добутися Ливарних королів, верховод на Ливарних галявинах. Бурштинотоп дав їм слово, і, мовляв, не випадало сумніватися, що він його дотримає, бо в

нього там є один знайомий, а той знайомий — дуже велике
цабе на галявинах...

Звали його знайомця Емуель Шумограй, і був він най-
головнішим на Ливарних галявинах. Тільки їм і роботи,
пояснював духоблуд, часто кліпаючи очима, що завести його
з його нянькою на Ливарні галявини, а там живи собі в
теплі та добрі, збираї плоди Емуелевої вдячності.

Та це ж начебто — раз плюнути!

Проте небесні пірати досить швидко змикитили, що до
чого. Вимкнутися з велелюдної юрми переселенців під
час переходу Багнищем була невелика штука. Хоча Бог-
нецвітка Хитродум, Бурштинотопова нянька, несла ду-
хоблуда на спині, зчиняла гвалт із найменшого приводу
і взагалі була як більмо на оці, вони подолали добрячий
шмат дороги. Піратам були не в дивовижу ні Багнище, ні
грузька твань, тож, проскочивши назад руїнами Багни-
щанського шляху, вони менше як за день досягли Край-
землі.

Нічого доброго вони там не знайшли, до того ж усім
страшенно дошкуляли всілякі дивовиддя та моторошні
примари. Найбільше мучився Бурштинотоп, аж поки Во-
gneцвітка дала йому якогось особливого зілля. Та кам'я-
нисту крайземельну пустку вони перетяли шпарко, тож
мандрівка і справді вже скидалася на розважальну подо-
рож, як і обіцяв їм Бурштинотоп. Аж ось почався Темно-
ліс...

Щойно вони заглибились у хащу, як довелося розпроща-
тися із Жаропалом; він став жертвою хробаколоди. Минуло
ще трохи часу — і дрібногоблінів звалила з ніг озерна про-
пасниця. Довелося ставати табором і чекати цілий тиждень.
А далі — нова напасть: скінчилися харчі, хоча вони мали
здолати ще не один лісистий кряж із числа тих, що тяглися
попереду скільки сягало око.

— Не може бути, щоб не знайшлося легшого шляху, —
бурчав третього дня безперервних сходжень крутовиною та
карколомних спусків плескатоголовець Муцвіль.

“Друже мій, де ти бачив легкий путь до статків?” — супроводжуваний неприємним поколюванням, озвався йому в голові Бурштинотопів шепіт.

Нарешті по чотириденних мандрах усі, геть охлялі з утоми та голоду, опинилися на вершку наступного кряжа, а Ливарних галявин не було й близько.

— А куди тепера? — ревнув Циба Вітролов, з ляском засовуючи далекогляд.

Духоблуд запллюшив очі, глибоко вдихнув повітря, і його величезні й тоненькі, мов папір, вуха затремтіли як осико-вий лист.

— Я чую, як щось брязкає і клацає, — прошепотів він. — Скргоче, сичить, гримає і виє. Чую запах розтопленого металу та дим ливарень. — Він тицьнув перед довгим худим пальцем. — Отам, мої друзі, ще один кряж, та й квит... — Тут його палець затремтів, і крихітним тільцем струснув хріпкий кашель.

— Два дні тому ти торочив те саме! — гарикнув Муцвіль.

— Не надсаджуся, не надсаджуся, Бурштинчику, мій любесенький, — зажебоніла Вогнецвітка, повиваючи укривалом духоблудові плечі. — Отак, угорнися тепліше, хай тобі ніщо не дошкауля.

Циба знизав плечима і обернувся до решти подорожніх.

— Ми вже й так пройшли шмат дороги, ге? А як тебе супроводжують друзі, то що для ходака ще кряж-другий? Гайда, ниці лайдачиська! І жвавіше, жвавіше!

І пірати, хоч уже сутеніло, стиха сиплючи чортами, один по одному почали нелегкий спуск із гори. Коли Муцвіль поминав Цибу, той притяг його до себе і, не зводячи очей із Вогнецвітки, що спускалася косогором, прошепотів товаришеві на вухо:

— З мене доста. Не знаю, як ти, а я думаю, що духоблуд просто збився з дороги. Ще один кряж. Якщо ми зійдемо нагору і не побачимо ливарних коминів, поневірянням край! Вертаємо на Багнище.

— А як із духоблудом та нянькою? — притишив голос Муцвіль.

— А ми залишимо їх тут. Без них швидше йти та й на два роти менше. — Стерничий чиркнув себе рукою по горлу. — Чекай на мій сигнал, — прошепотів він. — І закарбуй собі на лобі: жадних зайвих думок, а то духоблуд насторожиться.

— А що за сигнал? — запитав Муцвіль, шкірячи гострі ікла.

— “До побачення”, — шепнув Циба.

Після п'ятигодинного сходження — важкого, виснажливого, — пірати, не чуючи під собою ніг, вийшли на вершину наступного кряжа. Він був густо залиснений: хащі сірого дуба та гори-дерева мішма з колючими заростями пальцеріза.

Шпичаки пороли піратські плащі, гілля нещадно дряпало обличчя, і Циба з Муцвілем раз по раз похмуро перезиралися. Кінець кінцем вершина скорилася, Циба вихопився нагору — і онімів з подиву.

Найперше його вразив нестерпний сморід... Густий, ядучий дим упереміш із сірчаним чадом з металевим присмаком...

А далі, якщо ти від нього не задихнуся, вже можна було затикати вуха —

задля лютого реву ливарень та металевого громоту тисяч молотів! Поглянувши в долину, Циба побачив вогні Ливарних галявин, що пробивалися крізь хмари плавучого диму.

Бурштинотоп, з лукавим виразом усевіди, обернувся до сторопілого стерничого. *Може, хочеш щось сказати?* просичав у Цибовій голові його хрипкий шептіт. *Hi? Ну що ж, тоді гайда далі до моого щирого друга Емуеля Шумограя, тільки хутчій!*

Вони спускалися з гори в долину — і гамір, сморід та ядуха посилювалися. Ліс перед ними рідшав, а там і взагалі змінився просікою, поперетикуваною численними галявинами. Дужчав жар, гус дим, вихоплюючися з металевих коминів ливарень — цілого лісу коминів.

Бурштинотоп затулив рота шаликом. Дихав блуд часто і надсадно. Вогнецвітка місця собі не знаходила, клопочучись біля мароблуда і раз по раз напихаючи його пігулками від кашлю.

Ось вони підійшли до найближчої ливарні, й Циба прімружив очі-намистинки. Від безформних дровітень по один бік ливарні — і до відкритого горнила, де палало вогнище, по другий, зміїлася довжелезна вервечка робітників. Важко стогнути з натуги, вони по ланцюжку передавали дров'яні оциупки — паливо для печей. Важко ляскали гарапники із тілдерячої шкіри: наглядачі пильно стежили за обслугою. Небесні пірати не могли вийти з дива і лиш непорозуміло перезиралися.

— Сердеки, — промурмотів паттай Стегрюль.

— Гей, там! — почувся чийсь нецеремонний окрик. — З місця ані руш!

Просто до піратів прямувала ціла фаланга кремезних охоронців-плескатоголовців. Очолював горлорізів здоровенний, весь у шрамах, плескатоголовець.

Бурштинотоп поплескав Вогнецвітку по плечу: виступай, мовляв, наперед, та не встиг він розтулити рота, як назустріч

охоронцям вискочив Циба і, ставши перед ватажком, заговорив, схиляючи голову в уклоні:

— Вітаю вас! Ми — небесні пірати, ми, ризикуючи життям, супроводили Радника Бурштинотопа від старого Нижнього міста, пильнуючи, щоб він дістався Ливарних галівин живим і неушкодженим...

Командир, не довго думавши, з усього маху бухнув стерничому під груди. Той як підкошений звалився долу і, зігнувшись у три погибелі, захапав ротом повітря.

— Ану тихо, покидьку! — grimнув гоблін і недвозначно підніс меча.

Заций мій ватажку... e-e-e... Хегуфте чи не так? Солодкавий Бурштинотопів голосок бринів уже охоронцеві в голові. Ви неперевершений воїн — ось що я вас скажу! Ви — один із тих, кому найбільше довіряє мій щирий друг Емуель Шумограй. Він буде страшенно радий почути з моїх вуст про вашу... e-e-e... справну службу.

Духоблуд відняв шапика від рота, оголивши хворобливу, улесливиу усмішку.

Гоблін вилупив очі на Бурштинотопа і сповільна опустив меча.

— А тепер, якщо ви будете такі ласкаві й відведете мене до вашого патрона... — провадив уголос Бурштинотоп, відчайдушно тлумлячи щораз відчутніший прикрій лоскіт у горлянці.

Ватажок слухняно кивнув головою і повагом обернувся до своїх підлеглих.

— Роззброїти їх, — наказав він, показуючи на небесних піратів, відтак знов обернувся до духоблуда і гарикнув: — Сюди, Раднику.

Вони пробиралися через Ливарні галівини, поминаючи плавильні, більші та страхітливіші за першу піч, щокроху натрапляючи на заклопотаних моторних робітників та жорстоких наглядачів, аж поки врешті попереду завиднів палац. Хутенько перетнувши передній двір, вони зайшли всередину і, досі ще супроводжувані охоронцями, широкими

сходами зійшли на третій поверх. Стиха розчинилися куті залином двері, й на порозі постав згорблений бакенбардист в окулярах у сталевій оправі. З двох боків його обступали палацові охоронці.

— Бурштинотоп! Бурштинотоп! — гукнув він, забачивши за широкою няньчиною спиною духоблуда. — Невже це справді ти? Скільки літ, скільки зим!

— Емуелю, любий мій друже, — озвався Бурштинотоп і глипнув на нього. Губи його досадливо поморщилися. — Вогнецвітко, зніми мене, — звелів він. — Ну ж бо!

З незвичною для себе спритністю нетрячка звільнила свого підопічного з ременів і поставила на долівку.

— Ось, — промовила вона з улесливим усміхом.

Бурштинотоп зібрав думки.

— Багато води втекло, Емуелю, — ядушно прохрипів він.

— Авжеж, — кивнув головою Шумограй. — Поглянь, чого я досяг на своїх Ливарних галявинах, поки ти скнів у Нижньому місті. — Він усміхнувся, оголюючи разок гос трих жовтих зубів, і ляслув пальцями. — Твої поради виявились, як ніколи, слушними. Ми розбудовуємося, Бурштинотопе, колись такий розмах нам і не сниться. Я отримую робочих гоблінів, звідки захочу, а в разі чого, ще й Вільні галявини під боком. А тепер, коли ще й ти, Бурштинотопе, тут, ми в супрязі з тобою гори перевернемо.

— Мене б не спинила й зграя диких зубощирів, — схвильовано заворушив вусиками Бурштинотоп. — Нам треба негайно побалакати віч-на-віч. — Він потарабав пальцем по скриньці в себе на грудях. Голос його затремтів. — Гадаю, дещо тут тебе зацікавить.

— О, як скажеш, — відповів Емуель Шумограй. — Ходи за мною.

Він повернувся кругом і рушив до зали, Бурштинотоп — за ним, а за духоблудом згинці подріботила і Вогнецвітка, витираючи на ході його спіtnіле чоло.

— А ми? — розчаровано озвався Циба Вітролов. — Ти нічого не забув? А як же обіцянки, що твій друг зробить нас Ливарними королями...

Емуель Шумограй різко спинився і обернувся до піратів.

— Ливарними королями? — перепитав він, і на губах його заграла ледь помітна посмішка. Він вступився у духоблуда, духоблуд — у нього. — О, Бурштинотопе, старе вередливе ледащо! Небесні пірати — Ливарні королі? А далі що! Ти ж знов, я швидше здохну, аніж пристану на таке.

Бурштинотоп кивнув головою.

— Так, — прошепотів він, — але ж *вони* цього не знали.

— Ти ж обіцяв замовити словечко! — заскиглив Циба. — Словечко, пам'ятаєш? Одне лише слівце...

— О так, одне слівце, — єхидно озвався Бурштинотоп. — Ти повинен його знати!

Охорона швидко заламала руки Цибі, Муцвілю та решті піратів, і тим залишалося тільки безмовно дивитися на винуватця своїх лих.

— До побачення!

Емуель Шумограй усміхнувся.

— Декому тут незле ведеться, — промовив він, — головне — сумлінно працювати. Сторожо, забрати їх!

Коли піратів, що лаялися на всі заставки, відвели, Емуель Шумограй, Бурштинотоп і Вогнецвітка підійшли до дверей у протилежній стіні чималої зали, і тут Шумограй жестом попросив Вогнецвітку залишити їх самих.

— Чи не зачекали б ви ласково тут, — додав він.

— Ale ж... ale ж... — розгнівано скричала Вогнецвітка. — A як же пігулки! A примочки! A...

— Вогнецвітка завжди при мені, — пояснив Бурштинотоп, збуджено ворушачи вусиками.

Емуель усміхнувся своєю тонкогубою усмішкою, знов оголивши жовті зуби, відтак відкинув двері, упхнув досередини Бурштинотопа, зайшов сам і прибив їх перед самісінським носом обуреної Вогнецвітки Хитродум. Замкнувши двері на замок, він обернувся до духоблуда.

— Почнімо з головного, — заявив він. — Ти хотів побалакати зі мною віч-на-віч...

— Так, хотів, — погодився Бурштинотоп, — ale ж я не казав, що без Вогнецвітки...

Емуель показав духоблудові на низенький столик:

— Облишмо поки що няньку, краще покажи мені, що у скриньці! — звелів він.

Бурштинотоп поставив скриньку на стіл, зняв із ший шворку з ключем і відчинив. Усередині виявився стос акуратно складених паперів. Духоблуд навмання витяг одного з них, розгорнув, розіклав на столі й прочистив горло.

— Як духоблуд і права рука Вокса Верлікса, ріvnі якому не було в усьому Нижньому місті, я мав доступ до його покоїв. Сповіщаючи тебе про свою близьку з'яву, я обіцяв принести з собою щось цікаве, ге?

— Бачу, на вітер ти й справді не говорив. I чим же воно цікаве? — промовив Емуель Шумограй, і очі його хижо зблиснули.

— Перед тобою, — пояснив Бурштинотоп, тихо хихикаючи, — одне з його креслень. От скажи, хто сьогодні не знає Санктафракського лісу, Вежі Ночі, Великої дороги Багнищем... — він знизав плечима. — А це ж тільки деякі з його великих задумів. — Духоблуд витяг друге креслення і розіклав його поверх першого, потім витяг третє... — Катапульти, колодостріли, вогняні прашці... Його розум усе щось вигадував. А це... — він добув зі скриньки четверте креслення і дбайливо розгорнув поверх трьох перших. — Це щира перлина.

— Бачу, — промовив Емуель, хапаючись за ескіз, виконаний у найменших подробицях. Очі його спалахнули диким вогнем. — Знаменито! Просто фантастика! — прошелестів він самими губами.

— Я знов, що тобі сподобається, — утішився Бурштинотоп.

— Ще б пак, щоб таке та не сподобалося! — вишкірився Емуель. — А тепер, послуга за послугу, дозволь і мені зробити для тебе невеличкий сюрприз.

— Сюрприз? — перепитав Бурштинотоп і аж закашлявся з несподіванки. — Що... за.... сюр... — Кашель уже розривав йому груди. — О, Вогнецвітко! — прохрипів він. — Вогненцвітку сюди!

За дверима загримало в двері й розгнівано залементувала Вогненцвітка. Нетрячка вимагала негайно впустити її до Бурштинчика.

— Повір моєму слову, вона тобі вже не потрібна, — усміхнувся Шумограй, підводячи здихлю-духоблуда до іншої стіни у передпокої і відчиняючи перед ним інші двері.

Опинившись у великій кімнаті, Бурштинотоп широко розплюшив очі, щоки його зашарілися, а кашель, немов якими чарами вщух.

— Емуелю! — ахнув він. — Невже я вмер і вже перенісся до Вічного долу?

Та Ливарний король тільки посміювався і підштовхував духоблуда всередину кімнати, де його прожогом оточили

заледве не два десятки роздебенď, хто з товкачкою в руках, хто з березовим віттям, хто з грубим байковим простирадлом, хто з пікантними, запашними оліями для масажу...

— Моя особиста служба до твоїх послуг. Приємного одужання!

— Бурштинчику? — безбарвно і кволо прокричала Богнецвітка.

Духоблуда обережно поклали на низенький столик.

— Бурштинчику?

Та Бурштинотоп уже не чув своєї няньки. Його занурювали в олії та масти, припарки та мазі, його розтирали, розминали й погладжували, і промениста усмішка розплি�валася по його тварі. Ось затремтіли, слабнучи, його повіки — і злиплися остаточно.

— БУР-ШТИН-ЧИ-КУ!

— Тільки не зараз, Богнецвітко, — щасливо пробуркотів духоблуд, довіряючись приємно напосідливим, цупким рукам. — Тільки не зараз.

ІІ

ГОБЛІНІВСЬКІ СЕЛЬБИЩА

— Але чому капловухи знову мають бути цапами-відбу-вайлами? — обурювався Буркун.

За своє життя старий сивий гоблін набачився всякого, але віддавати щомісяця по тисячі гоблінівських душ — то вже занадто, навіть для Емуеля Шумограя. Ось-ось жнива, і нестача люду в племінних сельбищах легко може обернутися голодом.

— А тому, старий гобліне, бо мої плескатоголовці та молотоголовці народжені для війни, — оскаженіла Літугг. — Якби наглядачами — ще можна б миритися, а гнути спини на ливарнях чи плавильнях...

— І я те саме кажу, — підхопив Гнилокір Тихобій. — Ні, зрозумій мене правильно. Ми, іклані, не відмовляємося від свого тягара. — Він вихилив кухля і важко грюкнув ним об стіл. — Треба битися — будь ласка, хоч сьогодні, а ці трикляті Ливарні галевини нам уже поперек горла стоять!

Жмутковолос Сокироноша, сидячи на своєму місці головнокомандувача, подався трішки вперед, обсмикав плаща і відкашлявся.

— Без отих, як ти зволився висловитись, “триклятих Ливарних галевин” нам як без рук, — проголосив він і зміряв ватага ікластих гоблінів пильним колючим поглядом. — Ге, тепер ми ще більше зацікавлені забезпечувати їх робочою силою! — Він обвів поглядом усіх присутніх. — Чи, може, хтось тут іншої думки?

Решта племінної старшини боязко закивала головою на знак згоди.

Відчувиши, що стихійні збори нарешті повернули у зручне для нього річище, Жмутковолос відразу перейшов до справи. Його колючий погляд заковзав по ватажках гоблінівських кланів — одному, другому, третьому... Ось Літугг із налитими кров’ю очима, вона очолює молотоголовців; бундючний Гнилокір Тихобій з ікластої братії; Паніматка Пиймед із блискучими від деревного пива важкими волами — найголовніша серед симбіотиків; Буркун Сивий, старезний, зморшкуватий, але по-молодечому зухвалий...

— На Ливарних галевинах виношуються далекосяжні плани, — провадив Жмутковолос. — Якщо їх утілити в життя, настане золотий вік усього гоблінівського племені, гоблінівський рай. І якщо задля цього ми згодимося потерпіти...

Він говорив, а стіл тим часом обходила приземкувата чорновуха гоблініха і наповнювала всім келихи. Жмутковолос знов, що збори будуть не з простих, і не полінувався подбати, аби питва не бракувало. Їх було усього п’ятеро душ, а в хід уже пішла друга діжка пива.

— Про які в біса плани ти торочиш? — запитав Буркун. — Що то за плани, що потребують стількох моїх однотлеменців?

Жмутковолос Сокироноша був поважний як ніколи.

— Буркуне, ти маєш довіритись мені, — сказав він, зизуочи на чорновуху гобліниху, що саме виходила з зали. — Усюди повно нишпорок із Вільних галявин! Тож зайва обережність не завадить. Скажу одне: Емуель Шумограй практиює над якоюсь вельми хитромудрою штуковиною, такою хитромудрою, що потрібні будуть сотні й сотні робочих рук, але вона ж і зробить нас переможцями! Він зве її “Галяво-жером”.

На який час запала мертвaтиша, порушувана тільки плямканням, съорбанням та грюканням олив'яних кухлів по заліznодеревній стільниці. Нарешті озвався Гнилокір Тихобій.

— Галяво-жер, кажеш? — перепитав він. — Звучить не злецько. — Він криво посміхнувся. — Гаразд, беріть у мене дідів, хворих і калічних, і це мое останнє слово. А щодо здорових чубаїв та чорновухів, то вони мені й самому зна-добляться. І щоб їх не торкались загребущі руки Ливарних королів!

Над столом прокотився схвальний гул. Жмутковолос заохотливо кивнув головою.

— Я пошлю тих, хто народився третім у сім'ї, — проголосив він. — Усе одно вояки з них нікудишні.

— Жадного молотоголовця від мене не чекайте, зате пlessкатоголовців трохи можу вділити, — вставила Літугг. — Ale ж, самі розумієте, тільки для нагляду.

— Добре, — усміхнувся Жмутковолос. — А як же ти, Пиймеде?

— Мабуть, я зможу розщедритися на одну-дві колонії дрібного гоблінів, — відповіла вона, трясучи своїми гладезними волами. — А бражних гоблінів і не просіть, я без них як без рук. Та вони й мої діти як-не-як ... — У крихітних її очах заблищають слізози.

— Так, так, — проказав Жмутковолос і обернувся до Буркуна. — Ну що, побачив щедрість племен? — ушипливо запитав він. — А що нам скажуть капловухи?

Буркун зітхнув.

— Я вже й так віддав їм забагато рожевооких та сірих, — промовив він і скрушно похитав головою. — Настрої у племінних сельбищах — кепські, далі нікуди.

— Тыху! — зневажливо пирхнув Літугг. — Невже видатний племінний провідник, Буркун Сивий, боїться своїх гоблінів?

Буркун похнюпив очі. Жмутковолос поплескав його по плечу.

— А як же твої пузанчики, га, старий? — запитав він, усміхаючись. — Добродушні, кмітливі... а як їх багато!..

Я певен: Літугг не пошкодувала для тебе своїх плескатоголовців, аби ті їх позганяли докупи.

Літугг з готовністю кивнула головою.

— А-а-а, пузані, — муркнув Буркун. Він знову зітхнув. — Напевне, ваша правда, хоча мені теє не до шмиги. Геть не до шмиги. Нехай вони привітні, нехай кмітливі й незлобливі, але ж і пузаням може урватися терпець.

Жмутковолос підніс келиха.

— До Галявожера! — галаснув він.

* * *

— Нуте, друзі врожаю, всі за стіл, і кожен хай висловлює свою думку.

— Хіба то стіл! — прокричав хтось. — То віз із сіном!

— Ворушіться!

— Хто там штовхаеться?

Одоробло та Вайло з роду Нишп пробували дати раду зборам, що їх самі ж і зорганізували. Побувавши на племінному віче в шопі великого племені патлаїв, вони вже приблизно уявляли, що робити. Та ба, ніхто досі й пальцем не ворухнув, аби зрушити справу з місця.

— Друзі, — голосним шепотом звернувся до присутніх Одоробло. — Я вас прошу! Якщо говоритимемо всі разом, не чутимемо одне одного.

— Хоч би що мені казали, це несправедливо, несправедливо! — ремствуває старий пузань, чухмарячи кругленьке черевце крізь грубу черевну підв'язку.

— Завжди ми крайні! — пропищає інший, мало не струсившись з голови солом'яного бриля. — Як на мене, це вже занадто!

— Я втратив батька, двох рідних братів і вісім двоюрідних... — палко докинув третій.

— Усім на нас начхати...

Гул чимраз дужчав, усі гомоніли навпередій, і ніхто нікого не чув. Розмову час від часу уривав стук у двері клуні —

то прибували нові учасники зборів. Вайло піdnіс руку, вимагаючи тиші. Йому найменше хотілося, щоб зустріч перетворилася на галасливе збіговисько і привернула увагу патрулів плескатоголовців. Але пристрасті розпалювалися.

Чутки про останню вимогу Емуеля Жмутковолоса ширілися Гоблінівськими сельбищами зі швидкістю лісового пожару, і ремствуvalи не тільки капловухи з західних угідь. Не було такої осади, де б гобліни знишка не перешптувалися, чи не час уже покласти край свавіллю, тож не дивно, що й збори у старій вербуковій клуні ставали дедалі велелюдніші та гамірніші.

— Хто там? — гаркнув пузань із неголеним підборіддям, коли у двері знову постукало, і остережливо піdnіс вила.

— Друг урожаю, — відповіло знадвору. — Пустіть.

Рипнув засув, прочинилися двері. У шпарину просунулася голова новоприбульця — молодий чубатий гоблін, озброєний зазубленою шаблею та заліznодеревним щитом.

— Заходь, друже, — промовив чатовий пузань. — Тільки зброю залиш при вході.

Щойно паттай розбройвся і зайшов до клуні, як вартовий уже впускав досередини хирлявого ікланя та трійцю балакучих дрібногоблінів.

— Друзі!.. — вигукнув Одоробло, та крик його потонув у щораз гучніший какофонії голосів.

— Аби ви знали, зібрано тільки половину врожаю, — бідкався хтось. — А решта що, хай гніє в полі?

— Їм, мабуть, і не в голові, що ми не духом Божим живемо!

— Війна, війна, війна —тільки від них і чуєш!

— Друзі, звертаюся до всіх вас! — намагався перекричати їх Вайло. — Нам треба згуртуватися...

Та кому було його слухати! А потім, як на гріх, хтось надібав сидр із лісових яблук, який не знати хто сховав у клуні. Кінець кінцем приструнити шалапутів уявся один

іклань. Він приступив до воза, де на купі сіна стояли Одоробло з Вайлом, і зичним голосом популярно пояснив, що як вони не прикоротять язиків, порозв'язуваних від триклятого сидру, то пропадуть ні за цапову душу.

— Спасибі друзі, — спокійно подякував Одоробло, коли всі угамувалися і нарешті звернули увагу на нього. — Серед нас нема жодного, кого б Ливарні галевини не позбавили рідні чи близьких приятелів, — почав він.

— І дуже скоро плескатоголові посіпаки прийдуть і по наші душі, — підхопив Вайло. — По пузанів і дрібногоблінів, ікланів і патлаїв, молодих і старих, недужих і здорових!

Присутні загули, закивали головами.

— А що тут можна вдіяти? — вигукнув якийсь дрібногоблін.

— Маємо згуртуватися і діяти спільно, — відповів Одоробло.

— Маємо підтримувати одне одного, — додав Вайло.

Слова братів знову збурили натовп. Вони казали правду, і гобліни відразу ж заходилися пропонувати одне одному допомогу, розповідати про надійні криївки, де могли б переховуватися ті, кого записали для доправи на Ливарні галевини. Знову зчинився гул, і Вайло піdnіс руку, вимагаючи тиші.

— Ми всі чудово розуміємо, що чекає на кожного з нас, — промовив Одоробло, коли натовп знову втихомирився. — Сліпому видно, що ватажки всіх племен хочуть рушити війною на Вільні галевини і так нажитися. Але чому *ми* повинні воювати з вільняками? І хто з нас не має там друзів чи родин?

Натовп знову схвалюно загув.

— Що ділити Гоблінівським сельбищам та Вільним галевинам? — додав Вайло. — У них за бургомістра — гоблін. Гоблін-пузань! Його звати Твердоступ Громоглас. — Гоблін-пузань — бургомістр Нового Нижнього міста. — Вайло труснув головою. — Чи, може, хтось із тут присутніх спить і бачить уві сні, як його буде зрівняно з землею...

Запала тиша. Потім, спершу нерішуче, а відтак дедалі сміливіше, в усіх кутах вербукової клуні залунало у відповідь:

— Hi...

— Hi...

— Hi!

Одоробло і Вайло усміхнено скинулися очима. Початок покладено. Непоганий початок!

III

НОВЕ НИЖНЕ МІСТО

Коли на землю спустилася темрява, Матінка Блакитне Воло, бадьора після полуденного відпочинку, діловито гасала по таверні з довгою свічкою в пазуристих лапах, світятьчи лампи і вітаючись на ході зі своїми незмінними завсідниками. Аж ось, загнавшись у далекий кут, вона викрила брак одного з них.

— А що, Багнищанського Пірата сьогодні знов немає? — поцікавилася вона, киваючи бордою на порожній стіл.

Чух Чорне Око знизав плечима.

— Не дуже на нього схоже, — відказав він.

— Я не бачив його цілий тиждень, — додав Грум, чухмарячи обіруч свої велики волохаті груди.

Матінка Блакитне Воло нахмурилася, її пір'ястий комір затремтів.

— Дивина, та й годі, — зауважила вона. — Цікаво, куди він міг податися?

Скороход, Швидкодух і Кудлай, один за одним, повитягували голови зі свого жолоба.

— Ми його теж не бачили, — відказали вони. — Як крізь землю провалився.

Стара жінкоптиця запалила останнього світника і задула свічку.

— Сподіваюся, з ним усе гаразд, — кинула вона. — Без нього і шинок не шинок.

Усі дружно закивали головами на знак згоди. Ніхто ніколи не чув і слова з вуст старого Багнищанського Пірата, а все ж без нього у таверні було якось тихіше. Навіть Формікуль не міг пояснити його пропажі. Пиворізи знову заходилися коло свого питва.

А тим часом якби котромусь гуляці спало на думку податися на пошуки пірата, він дуже скоро з'ясував би, що Багнищанський Пірат і гадки не мав десь пропадати, ба навіть від “Нового дуба-кривавника” відійшов не надто далеко. Скуйовдженний кремезний дідуган з довжелезною кошлатою бородою та непритомним поглядом стояв на невисокому пагорбі, порослому світляковими деревами, звідки внизу як на долоні було видно приплав на Північному озері. Ось уже тиждень він приходив на одне й те саме місце, і стояв там непорушно, мов статуя, впродовж довгих безмісячних ночей, аж поки над Островом Сон-дерев займався світанок. Тоді він повер-

тався кругом і мовчки покидав стрімчака, а з настанням ночі повертається туди знов.

Навідався туди пірат і цієї ночі. Він стояв на відлюдному вершечку пагорба, дивився на острів посеред озера, мовчав і чекав. Зійшов місяць, то ховаючись за хмари, то знову виринаючи з-за них, заухкали совояструби. Так він просто стояв цілу ніч. Місяць закотився за обрій, зайнялося на світ, пірат уже намірився опустити пагорб і неквапом податися до міста, коли це увагу його привернув далекий сплеск весел.

Пірат прикипів очима до озерної поверхні — і помітив на ній невеличкий човен. Хистка посудина рухалася від острова в напрямку приплаву. Він затис рота рукою, неначе стримуючи крик, і вже намірився спуститися вниз, аж це в очі йому впав невеличкий гурт, що поспішав до озерного приплаву.

Багнищанський Пірат вирішив зачекати на горі.

— Ось він! — закричав хлопець у бляклій мордобрилячій куртці, і над озером розляглося переливчасте голосіння трьох блукай-бурмил — його супутників.

Човник підплівав до берега, хлюпіт весел дедалі гучнішав. Аж ось він причалив, і з нього висіло кілька ельфів-дубовиків, зодягнутих у блакитне. За ними на приплав зійшов молодий бібліотекар.

— Руку! — вигукнув Фелікс. — Нарешті! З поверненням!

— Доброго ранку, Феліксе! — Рук усміхнувся, щиро сердо привітався з другом і довго не відпускав його руки.

Блукай-бурмила від напливу почуттів співали і щось показували на мигах. Тим часом ельфи-дубовики, усміхаючись і не кажучи ні слова, відчалили від приплаву і взяли курс назад, на Острів Сон-дерев.

— Ми чекали на тебе цілий тиждень, — торохтів Фелікс. — Цілий тиждень! Я вже засумнівався, чи ти взагалі повернешся! Ая! даю голову на відруб! — Він випустив Рукову долоню і пильно зазирнув йому в вічі. — Здається мені, хлопче, тобі таки допомогло нівроку!

— Кажеш, тиждень? — вразився Рук, і недовірливо покосував на друга. — Я проспав у коконі цілий тиждень?

— Кокон помагай-біди? — перепитав Фелікс. Тепер стала черга дивуватися йому. — Виходить, ти одужав завдяки чудесному зціленню, так? Ох і мудрагелі ці дубовики! Друзі, ми ж не прогадали, поклавшись на них, правда?

Блукай-бурмила заревли на знак згоди.

— А зараз, Руку, гайда до Озерного приплаву. Нас там чекають, — сказав Фелікс і дружньо поплескав хлопця по плечі. — Зараз то вже не приплав, а якийсь розтривожений вулик. Ну, втім, нема потреби розповідати, сам побачиш. — І він зі сміхом потяг Рука за собою. — Ходімо, такого ранку і прогулятися не гріх, а заразом ти мені розкажеш, що воно за сни такі в коконі помагай-біди, що ти їх дивився цілий тиждень!

Коли хлопці та блукай-бурмила подалися геть, із-за світлякової посадки вийшов старий пірат. Він дивився їм услід зі слізми на вицвілих очах. Губи його заворушилися, і голосом — глибоким та глухим од вічного мовчання — дідуган прошепотів одне-однісіньке слово:

— Човновод.

• РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ •

ЧАЮВАННЯ З ВЕРЕТЕННИКОМ

опри ранню годину, життя у Світлякових Садах кипіло в ключ. Доріжками, що звивалися поміж грибними полями, снували веретенники-садівники з довжелезними граблями та дебелими мотиками і дбайливо підгортали близкучі рожеві поганки. Молочинки з величезним торбуватим вим'ям, повним рожевої рідини, щось смачно хрумали. Під ногами в них шастали кроти-слизуни, шукаючи недойдків, а по всіх закутах освітлених печер аж кишіло кришталевих павуків і отруйної молі-вогнянки — їхнього заклятого ворога.

Тим часом над Заліznодеревною галевиною місяця вже не було, а сонце ще не зійшло. Стояла тиша, яку час від часу порушували схрапування та крики зубощирів, що спали, повмощувавшись у верховітті дерев. Спали вже й повзуни з куармами, а хижі пурхайлеза щойно закінчували нічне полювання.

Аж ось щось зашуміло, зблисло світло: то з'явилися колона кільканадцятьох бражних гоблінів. Бражники верталися з промислів. Сьогодні їм пощастило: вони несли з собою повні кошики місячного манго — чималеньких рожевошоких плодів, що достигають уночі. Тоді його й слід негайно збирати, поки не скисла соковита м'якушка. Розтягшись ланцюжком, гобліни йшли на середину Заліznодеревної галівини, де зяв у землі колодязний отвір. Підходячи до отвору, вони один по одному знімали кошики і висипали у нього свої трофеї.

— Сади вже вгинаються від плодів. Наповнююмо дійні жбани — і вертаймося з ними в колонію, — зауважив один з них.

— Мед на сніданок — смакота-а-а! — озвався другий гоблін і аж очі заплющив з утіхи.

А глибоко під землею, щойно на велетенську купу компосту посыпалися перші мангові плоди, вони привернули увагу стрункого хлопця, що кудись чимчикував прискальковою стежиною. Мерехтливе світло грало на стерні його стриженої чуба. Ось на купу знову посыпалося манго, потім ще, ще і ще... Хлопець звів очі догори і сягнув тоскним поглядом аж до колодязного зрубу, звідки з'явилися плоди. Той колодязь, прорубаний у склепінчастій стелі був так високо, що марно було й думати

дістatisя до нього. Поки він дивився в отвір, у нього влєтіло п'ять-шість метеликів молі-вогнянки — напевне, майнули просто в ліс.

— З яким би задоволенням я звідси втік, — буркнув хлопець собі під ніс.

Але то була б марна затія. Сюди і звідси веде один-однісінський шлях, годячий для людини, та й той весь час під наглядом. Тож нічого не лишалося, як жити далі в підземеллі, блукати стежками, прискалками і бачити незмінне рожеве світло. За неповних три тижні, перебуті тут, хлопець побачив тільки дещицю неозорих Світляних садів, з їхнім складним плетивом переходів та світних тунелів, ста-лагмітами та сталактитами, грибовищами та калюжами на-капаної води.

Перейшовши міст із тьмавого каменю, він почув чиєсь безугавне плямкання. Хлопець обернувся і побачив яму, а в ній — кількох кротів-слизунів, що завзято наминали гриби, схожі формою на віяла. Стежкою походжали два про-зорі веретенники з важкими торбами у передніх лапах, звідки

вони брали корм і розкидали по ямах. Перший на хвильку затримався біля однієї з них.

— Давай, давай. Наминай, наминай, радосте моя! — промовив він, звертаючись до слизуна, коли той підпovз до гриба і жадібно захрупав його шапинку. — Глянь сюди! — Веретенник легенько штовхнув лікtem свого напарника. — Його слизові протоки набухають!

— Так і має бути, — стенув плечима його розмовник. — Те, з чого молодші учні добувають кротячий клей! Щокілька хвилин воно наповнює їхні полив'яні глечики...

— Знаю, знаю, — крекнув другий. — Гадають, з цієї речовини виліплоно нас, але це бридня!

— Звичайно, а натомість їх — так! — вигукнув перший і, витріщившись на кротів-слизунів, що сновигали в ямі, тягнучи за собою блискучий липкий слід, обидва аж затремтіли з утіхи.

Хлопець рушив далі. Дорогу йому перейшло стадо здоровенних неповоротких молочинок, яких зганяли вниз до величезних медових ям — на доїння. Невдовзі, брязкаючи порожнім відром, до нього підбіг бібліотекарський учень із припухлими від недосипання повіками.

— Що, скінчився кротячий клей? — запитав хлопець.

— Ух-х-х!.. — хріпко пропихтів Бібліотекарський Лицар замість відповіді, нахнюпився, і, відвівши погляд, почимчикував далі.

Хлопець тяжко зітхнув. Усі знали, ким він був колись і як опинився тут, тож охочих розмовляти з ним, бачця, не було.

Він піднявся горбкуватим косогором і ступив на вузький прискалок, що тягся вздовж аркової стіни. У ній було повно входів до печер. Одні печери були порожні, інші — обладнані під комори. Ще з якоєю долітав притулений гул голосів.

Хлопець зупинився, почухав ще не зарослу голову і зазирнув у печеру. Там, повмощувавшись на приземкуваних табуретах і схилившись над казаном, під яким палала

невелика жаровня, сиділо п'ять-шість молодших Бібліотекарських Лицарів і завзято колотили в ньому ложками. Стояв знайомий дух паленого пір'я та підгорілої меляси. Один бібліотекар примітив хлопця, зсунув брови і відвернувся.

Хлопець повернувся кругом і сумно поплентався геть. Усі його цуралися, усі до одного.

Обходячи скелястий виступ, він уздрів веретенника, що жваво чалапав широким прискалком верхнього рівня. Цей жук був куди більший за своїх одноплеменців, що доглядали плантації, чи кротів-слизунів. Ув одній передній лапі він тримав тацю, у другій — патерицю, спираючись на неї під час ходні. І гігантський зрист, і жовтуватий панцир — усе вказувало на його старечий вік.

Вони дедалі зближалися — ось уже чути, як на таці тихо бряжчать чайник та шклянки.

— Ще й на світ не благословлялося, а ти вже не спиш, — озвався веретенник, доходячи до хлопця. Голос його був тонкий і трохи деренчав.

Тамтой знизає плечима і скривився.

— Я не можу тут нормально спати, — поскаржився він. — Тут завжди видно. День зараз, а чи, ніч, не знаю... — Він сумно зітхнув. — Я знудився за небом, хмарами, лоскотом вітру...

Веретенник зупинився і кивнув головою.

— Тебе спровадили сюди готуватися до Дізнання, — зauważив він. — Слушна нагода оцінити своє життя, вчинки... — Він тихенько прокашлявся. — І помилки. Ти й не зчуєшся, як час збіжить.

— Так то й незчуєшся! — буркнув хлопець. — Скільки можна стриміти у цій в'язниці!..

— У якій в'язниці, Ксанте? — перепинила його величезна прозора личина. — У вас, людей, тільки й мови, що про каземати!

Веретенникові слова вочевидячки остудили хлопця, і коли він знов заговорив, у голосі його вже не було колишньої зухвалої нахрапистості.

— Твоя правда, — погодився він. — Пробач. Я розумію, що це підземелля і Вежа Ночі — небо і земля... — Він за смучено похитав головою. — О, Щипе, як згадаю, скільки років я змарнував на службі Сторожам Ночі, про те, скільки зла я вчинив і скільки страждань завдав іншим...

Щип кивнув головою.

— Гайда до мене, — мовив веретенник примирливо. — Випиймо по склянці чаю, посидимо, погомонімо. Як у давні добри часи. Пригадуєш?

Ксант зазирнув у величезні веретенникові очі — і побачив у них своє відбиття. Так, хлопець не забув ані численних чаювань, ані Щипових історій, почутих, ще коли він ходив у молодших Бібліотекарських Лицарях. Йому так подобалися безжурні хвилини, перебуті в товаристві веретенника, але спогади про них отруювали думка: навіть усміхаючись і съорбаючи духмяний напій — він не переставав бути дворушником.

— А може, не треба? — запитав хлопець.

— Треба, ще й як треба, — відказав Щип, і йому аж вуса затрептіли. — Ходи за мною.

Ксант подався слідом за старезним веретенником, не звертаючи уваги на ядучі зауваження та недобре погляди учнів, яких вони минали, йдучи прискалком. Аж ось вони зупинились перед вузьким отвором у стіні. Вступили всередину — і опинились у затишній, хоча й тіснуватій залі, де стояли широченький низький столик та приземкуваті лавки. Щип махнув Ксантові, щоб той сідав і, незграбно черкаючи ліктями стіну тісного приміщення, поставив тацю на стіл перед хлопцем.

— Еге ж, еге ж, — кректав веретенник. — Готовий битись об заклад, це місце що день, то меншає.

Ксант мовчки усміхнувся. Він чудово розумів, що то не чайна зала меншала, а більшав сам Щип. І поцікавився, скільки ж усе таки жукові років.

Спокійними, виваженими рухами веретенник поставив одну шклянку під носика візерунчастого чайника

і повернув кранік. Спершу одна, а тоді й друга шклянка наповнились бурштиновою рідиною, гарячою і паркою. Тоді він ухопив срібними щипцями кілька кристаликів меду і разом з ними вкинув у чашки по гілочці гой-ягідного цвіту. Ксант спостерігав за знайомими приготуваннями, і докори сумління та почуття провини озивалися в ньому з новою силою.

Щип зауважив, що хлопець геть-чисто розкис.

— Ну-ну, не ти перший, — промовив веретенник. — І будь певен, не останній.

— Знаю, знаю, — промовив Ксант, ледь стримуючи сльози. — Розумієш, це все одно, що...

— Тобі хотілося б змінити те, що вже сталося? — запитав Щип і, ледь нагнувши голову, подав йому чай. — Змінити колишні ухвали? Повиправляти всі огріхи? Зняти важкий тягар провини, що тисне тобі на груди? — Він трохи помовчав, а тоді додав: — Кушайте, паничу Ксанте, свій чай.

Ксант відсьорбнув зі шклянки, і коли тепла, солодка й запашна рідина стала розливатися

по тілу, почувся трохи бадьоріш. Він поставив шклянку на стіл.

— Відчуття провини — жахлива річ, а надто коли намагаєшся втекти від нього, — провадив далі веретенник. — Та якщо ти його не злякаєшся, а приймеш таким, як воно є, то біль, що тебе мордує, може й перестати.

— Ale ж як, Щипе, як? — розпачливо зойкнув Ксант. — Як можна прийняти власні переступи?

Веретенник присів на задніх лапах і сьорбнув свого чаю. Запала тривала тиша. Нарешті він озвався тріскучим від хвилювання голосом.

— Колись, дуже багато років тому, жили собі чоловік і жінка — чудове молоде подружжя, і так сталося, що я їм теж був не чужий. I ось якось їм довелося піти на страшний вчинок...

Ксант ловив кожне жукове слово.

Веретенникові очі були приплющені, а сам він, поринувши з головою у давненезні спогади, легенько погойдувався туди-сюди.

— Це все почалося ще в старому Санктафраксі, коли я служив дворецьким у Палаці тіней при самому Найвищому Академіку. Звали його Лініус Паллітакс, і була в нього дочка Mapic. Така собі чарівна юна істота, — провадив веретенник, замріяно дивлячись кудись перед себе. — Тугі коси, зелені очі, кирпатенький носик і таке поважне обличчя, якого я зроду не бачив у діток...

Він замовк, попиваючи чай.

— Хм, мабуть, ще дрібка меду не завадить, — пробуркотів веретенник. — Ну, як тобі, Ксанте, мій чай?

— Смакота! — похвалив хлопець і знову сьорбнув зі шклянки.

Щип споважнів.

— I ось одного дня прилетів корабель небесних піратів, — тягнув він далі. — На імення “Приборкувач ураганів”, а капітаном на ньому був путящий, хоча трохи й свавільний, капітан Вітроногий Шакал. Пригадую, я прийшов

до господаря з повідомленням, що скоро він прибуде, аж бачу — корабель уже прилетів, а капітан та його син стоять у покої з Академіком.

— Син? — перепитав Ксант, прикидаючи, де й коли таке могло бути.

— Авжеж, син, — потвердив Щип. — Звали його Квінт. Як зараз пам'ятаю мить, коли я вперше його побачив. — Веретенник знову нахмурився і зміряв Ксанта довгим, пильним поглядом. — Чимось він разюче нагадував тебе, — відзначив Щип. — Так само смикалось обличчя, коли він чув себе в чомусь винним, той самий вогонь одержимості в очах.

Ксант жадібно ловив кожне веретенникове слово.

— Звісно ж, — вів далі Щип, — те все з'ясувалося пізніше. Він розповів мені все про себе, — додав він з усміхом. — З мене вдячний слухач.

— І що ж він розповів?

— Що? — перепитав Щип. — О, яке немилосердне буває часом життя. У страшній пожежі загинула вся його сім'я, крім батька: трагічної ночі його не було вдома. Матір, п'ятеро братів, ба навіть покоївку — всіх поглинув вогонь. Він був наймолодший, а отже, й найменший, тож якось прироздумів прослизнути у вузький отвір і перебратись у безпечніше місце. — Веретенник помовчав. — А потім... Його заполонило почуття провини, що він один з усіх пережив пожежу.

— Але ж він не вчинив нічого негідного! — вигукнув Ксант.

— Саме це я йому й сказав, — зітхнув Щип. — Але він, либо нь, так і не змирився з цим почуттям, принаймні так можна пояснити те, що далі сталося...

— Що саме? — запитав Ксант.

— Ось до цього я й веду, — спокійно відповів Щип. — Минув якийсь час і Ксант із Маріс стали друзями. — Він усміхнувся. — *Близькими* друзями. — Вони були просто нерозлийвода. Маріс доглядала батька, коли той заслаб, а Квінт дістав місце в Лицарській Академії. Блаженні, незабутні часи!

Я часто згадую старий Санктафракс і ту довгу холодну зиму... — Веретенник заплюшився і, здавалося, поринув у сон.

— Щипе? — нагукав його Ксант. — Щипе? Маріс і Квінт... Що було з ними далі?

Веретенник розплющив очі й похитав здорововою, як казан, прозорою головою.

— О, з ними ще багато чого було, — промовив він. — Вони побралися і зразу вирушили у повітряну плавбу на судні, де за капітана був бездушний виродок Мультиніус Гобракс... — При цих словах веретенника пересмикнуло.

— І...? — Ксанта розпирала цікавість.

— Їхній корабель зазнав катастрофи, — сказав жук просто. Узявши Ксантову шклянку, він знову наповнив її чаєм. — Я так до пуття й не доглупався, що сталося тоді в небі над Темнолісом. Квінт ніколи не розмовляв на цю тему, а сердешна Маріс і поготів. Знаю тільки, що їх захопила буря. І там, під шквальним вітром та хлющею, на борту небесного корабля Маріс народила хлопчика. А тоді... — Величезні веретенникові очі взялися поволокою. — О, бідна моя господиня, — протяг веретенник, і голос його аж бринів від напливу почуттів. — Мені й тепер страшно подумати про ту пригоду.

— Яку? — вихопилося у Ксанті.

— Їм довелося зважитися на страшний вчинок, — сказав Щип. — Вони продиралися крізь хащі Темнолісу з немовлям на руках, і Гобракс із компанією змусили їх збутися дитини. Та й самі молодята розуміли, що хлопчик нізащо не переживе виснажливого переходу до Нижнього міста.

Ксант із подиву роззявив рота.

— А як же вони це зробили? — тихенько запитав хлопець.

— Неподалік стояло сельбище лісових тролів. Ні для кого не секрет, що вони недолюблюють небесних піратів, маючи їх за віроломців, тож надія на порятунок з'явилася б хіба тоді, якби дитину було підкинуто, — пояснив Щип. — Отож

вони залишили свого сина під сельбищем, а самі подалися до Нижнього міста. — Веретенник скрушно похитав головою. — І відтоді Mapіc наче відібрало язика.

— Просто жах! — схвильовано прошепотів Ксант.

Щип кивнув головою.

— А все через почуття провини, Ксанте: то воно мало не звело їх обох у могилу. Я бачив їх, коли вони дісталися Нижнього міста. На них шкода було дивитися. Обидва падали з ніг від голоду та стоми, а потім Mapіc ще й злягла, палаючи в гарячці. Змарніла — страх, сама шкіра та кості. Я знайшов їх у нічліжці на горищі таверни “Дуб-кривавник”, тоді там шинкарювала захланна Матінка Товстобрюхперо. Квінт на той час уже носив капітанське прізвисько — Захмарний Вовк...

— І що ви тоді зробили? — поцікавився Ксант.

— А що мені лишалося? — знизав плечима Щип. Він акуратно поставив на тацю свою шклянку. — Зібрав пожитки та й хода з Санктафракса. Усе одно, коли злетіла на небо душа моого господаря Лініуса Паллітакса, робити мені там було вже нічого. А панночку свою я знав ще з малих літ. Мені таки пощастило її виходити, хоч вона кілька тижнів балансувала між життям і смертю. Отакі-то справи, хлопче.

— А що Захмарний Вовк? — поцікавився Ксант.

— А Захмарний Вовк незабаром уже літав на власному небесному кораблі, — відповів Щип. — Матінка Товстобрюхперо позичила йому грошенят. Капітанові страх не хотілося лишати Mapіc на землі, та нічого не вдієш — він пообіцяв їй, що повернеться до Темнолісу і відшукає хлопчика. Боюся, він жадної хвилини не переставав картати себе за скоене. Ну, а Матінку Товстобрюхперо, певна річ, цікавали просто зисковні вантажі — зокрема, будівельний ліс, його і мав возити Захмарний Вовк.

— Так він знайшов хлопчика чи ні? — спитав Ксант.

Щип заперечно похитав головою.

— Не знайшов, — зітхнув веретенник. — Квінт знай мотався туди-сюди, його корабель повертається ущерть наван-

таженим, але того, заради чого все й затівалося, Квінт не знаходив. І я бачив, як його невпинно гризе почуття провини. Подеколи воно так у нього в'їдалося, що повернувшись із чергового рейсу з порожніми руками, він боявся глянути в очі Маріс. Зрештою дійшло до того, що він став обминати “Дуба-кривавника” десятою вулицею, — невесело виснував Щип.

— Коли Маріс остаточно одужала від пропасниці, — провадив веретенник, — вона дуже змінилася. Їй теж дошкуляла гризота, досить було поглянути на неї, аби відпали всякі сумніви. І вона, як і Захмарний Вовк, намагалася не сидіти згорнувши руки. Щоночі через чорний хід Маріс виходила з таверни у місто і блукала вулицями, збираючи безхатніх сиріт, а тоді приводила їх усіх до себе.

— Першим, як зараз пам'ятаю, був малий дрібногоблін, осиротілий на Багнищі. Після нього з'явилось двійко живо-лупів. Потім — маленька міська гномиха, змушенна тікати від жорстокого рідного дядька...

— Маріс робила добру справу, та навіть тоді її не полішало почуття провини. Надто вже глибоко воно в'їлося у бідну жінку, вона просто місця собі не знаходила і все поривалася вернутися в Темноліс.

— Щоб знайти сина? — вихопився Ксант.

— Попервах і я так думав, — відповів Щип, — та, маєть, не тільки тому. По-моєму, вона хотіла цим затерти свою провину, або злагодити її, вправивши чуже зло. Якщо їй досі не вдавалося знайти утраченого сина, то вона принаймні могла брати під опіку інших безбатьків. Ось що, гадаю, їй праглося робити!

— І вона так робила? — запитав Ксант, якому гнітило серце власне почуття провини.

— Дай закінчу розповідь, — урвав його Щип, — а тоді робитимеш висновки для себе. — Веретенник повільно втяг у себе повітря, і в його прозорих грудях затремтіла тоненська легенева оболонка. — Стояла студена буряна ніч, коли ми зібралися всі — я, Маріс, наша невеличка

родина з нижньомістянських сиріт, — і пішки рушили до Темнолісу...

— Пішки! — вразився Ксант.

— Авжеж, — підтвердив Щип. — А куди було спішити. Коли ми пробиралися Багнищем, відтак через підступний Присмерковий ліс — навмання, за когутом-сорокуном, Декель його звали, — а потім уже й Темнолісом, до нас усюди прибивалися всілякі заблуди. Ми поминали сельбіща лісових тролів, живолупські поселення, галявини роздебендь, і хоч би кудою йшли, скрізь до нас приставала малеча. То були сироти, яким тут нічого не світило, їх вабила наша дедалі численніша родина, бо більше нікого вони не обходили. А побачив би ти Маріс! — Щипові вуса при цих спогадах збуджено заворушилися. — Вона аж променіла щастям! Одна матір на всіх дітей!

— Що й казати, ризикованна була затія, — вів далі Щип, примружуючи очі. — Темноліс і за кращих часів був не надто гостинний, навіть щодо небесних піратів-небоянів. Зате як мені приємно було усвідомлювати, що мої скромні знання допомогли нам уціліти в Темнолісі. На нас чигали кровожерні дерева, всіляка хижка звірина, раболови з вовчими зграями, не кажучи вже про сорокушачі дозори. Не раз, не два доводилося ховатись на деревах та відсиджуватись в улоговинах, дожидаючи, коли мине небезпека. І не знати, скільки б це тривало, якби ми не знайшли того, за чим шукали...

— І що ж ви знайшли? — спитав заінтересований Ксант.

— Домівку, Ксанте, — відповів Щип, розпливаючись в усмішці. — Домівку.

— Де?

— Паничу Ксанте, невже так важко здогадатися? — Ветеренник аж затремтів — з утіхи від хлопцевого спантелічення. — Я так усе пам'ятаю, ніби воно діялося вчора. Із темних лісових нетрищ ми вийшли на місцину, крашої за яку ніхто з нас зроду не бачив. Неозорі галявини, порослі травою, квітами та плодоносними кущами, виходили на озеро з кришталевою водою. Крім нього, там було ще два озера,

вони тяглися ланцюжком. Посередині одного з них виднів невеличкий острівець, увесь порослий сон-деревами в сяйвих блакитнявих ореолах. Ліворуч над лісом здіймався високий стрімчак, весь обсіяний печерами і схожий на якусь чудернацьку будівлю з плавкими обрисами. Праворуч, на березі озера, — заліznодеревні насадження з дебелими деревами, такими високими, аж здавалося, вони сягають неба — ясного, блакитного, глибокого. Світило сонце. Співало пташтво, і небавом до їхнього щебету долучився веселий сміх та співи дітвори. Стрибаючи по траві, малеча шодуху помчала до водяного плеса.

Коли я обернувся до Маріс, своєї господині, то по самих її очах зрозумів, що наша довга подорож скінчилася. Ми досягли мети.

Ксантові аж дух зайняло.

— То були Вільні гаявини, правда? — вигукнув хлопець. — Ви знайшли Вільні гаявини!

— Саме їх, — ствердив Щип. — Першої ночі на Вільних гаявинах ми отаборилися просто неба. Нас не тривожили ніякі звірі, не лякали ніякі зайди. Нас немовби огорнуло незриме укривало і захищало від знегод.

— Назавтра вранці ми взялися оглядати нову місцину. Вона була сливень пустельна. Тільки й мешканців, що ельфи-дубовики на острові з сон-деревами, та колонія веретенників, що мешкали в підземних печерах під Заліznодеревними гаявами.

— Веретенників! — вигукнув Ксант і хихотнув.

— На наше несказанне щастя, — притакнув Щип. — Я вмовив їх, аби вони прихистили нас, і ми жили вкупі з ними, аж поки почали з'являтися перші будівлі, яким судилося покласти початок Новому Нижньому місту. — Веретенник витримав паузу. — Отак усе починалося, Ксанте. З таких простих, вельми скромних починань...

Ксант відчув, як йому знов до горлянки підступає тугий клубок.

— Невдовзі до нас почали приставати інші переселенці, тож число мешканців зростало. Хоч би хто прибував на Вільні

галявини, він дуже скоро оббувався там і чув себе, як удома. Живолупи та лісові тролі селилися на півні, а нетряки, шалено раді з того, що врешті-решт можна десь осісти, займали східні печери. Навіть гобліни, одвічні блукачі, і ті замешкали тут, тож у короткім часі все східне узбережжя озер укрилося осадами...

— А Mapic? — поцікавився Ксант. — А що сталося з нею? Веретенник склонив голову набік.

— Ax, Mapic, — промовив Щип — і всміхнувся. — Вона стала хрещеною матір'ю Вільних галявин і, гадаю, коли на її очах молодь підростала, вибивалася в люди, заводилася своїми родинами, до неї повернувся спокій, утрачений багато років тому. А за кілька років уже на Божій дорозі вона була така щаслива, неначе повернулися давні часи. Щоправда, сина свого вона більше так і не побачила...

— Отже, Вільні галявини звільнили її від тягаря провини, — задумливо протяг Ксант, звертаючись не так до стального веретенника, як до себе самого. Його затуманений погляд спинився на недопитій шклянці з уже прочахлим чаєм, що стояла перед ним. — Mapic віднайшла свій супокій, — стиха проказав хлопець.

— Багато хто завдячує Вільним галявинам своє зцілення, — зауважив Щип. — Ti, хто за-плутався, ті, кому не дає спокою жаске мінуле, — для всіх заблуканих галявини можуть стати святынею, місцем другого народження. — Він помовчав. — Так, і перший крок до цього — стати віч-на-віч із гризою, а не тікати від неї...

Ксант здригнувся.

— То що, виходить, я чинив саме так? — запитав він. — Грав у хованки з гризотою? — Його обличчя стало біле як крейда. — Гаразд, а якщо я дивитимусь хворому сумлінню в живі очі? Як я зможу з цим жити? Ану ж воно мене занапастить і...? — Він замовк, не важачись висловити вголос свої страхітні здогади.

Щип подався вперед і промовив:

— Саме це ми й з'ясуємо на твоєму Дізнанні.

• РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ •

НОВА ВЕЛИКА БІБЛІОТЕКА

еретинаючи буйні угіддя, простерті перед ними, Рук озирнувся. Нове Нижнє місто, з вузенькими брукованими вулицями, залюдненими майданами та переповненим набережжям, уже майже все зникло з очей. Над ледь хвилястими пагорбами та високими, неправильної форми вершечками колоній бражних гоблінів на заході, блискотливими у промінні вранішнього сонця, ще бовваніла височенна Світлякова вежа, натомість верхівки Мурашиних веж стали вже невидні, та й про Острів Сон-дерев на сході вже нагадували тільки спомини.

Діставшись похилим спадом до верхівки пагорба, поспіль укритого латками полів та порослого з країв чагарниками міднолиста, Рук пристав, підвів обличчя до неба і на все горло закричав з радощів.

— О, Фелікс! — сміявся він. — Не можу передати, яка це розкіш — знову опинитися під сонцем, підставити лице

назустріч вітру — і так стояти і стояти серед цеї краси! —
І він широко розставив руки.

Фелікс і собі засміявся слідом за другом.

— Краса — оті насадження капусти-квасниці та цибулі-
бліскунки? — поцікавився він.

З найближчого поля їх помітили кілька гоблінів-пузанів,
які саме збирали велику червону ріпу. Гобліни вітально ски-
нули брилі.

— Ні, — заперечив Рук. — Краса — це... Еге ж, це все, що
ти тут бачиш. Вільні галевини і все кругом. Хіба це не кра-
са?..

— Що правда, то правда, Осип-Місту до Вільних галевин
як куцому до зайця, — погодився Фелікс. — Гаразд,
якщо ти вже досхочу викричався, ходімо далі, бо так ми й
до нових віників Озерного приплаву не добудемось!

І вони стали спускатися протилежним спадом. Спереду
на них уже чекали трійко блукай-бурмил, які рухалися на-
багато швидше за Рука з Феліксом. Рук не міг не зауважи-
ти, що вигляд у тварин був збентежений, їхні крихітні вушка
тремтіли, носи раз по раз утягували повітря, очі тоскно по-
зирали на узлісся Темнолісу, що mrів ген-ген далеко.

— Ве-вулах, ві вулах! — гукнув Рук, наближаючись до звірів. *Даруйте, друзі, що ноги в мене не такі прудкі, зате на серці легко-легко!*

— Вела-гуліма. Вег-ве, — відповіла Вумеру, відриваючи погляд від Темнолісу і пускаючись у подальшу путь. *Як гарно, що ти вже одужав.* — Вуг-вурра-ве. Ве-лірра, — тихенько прогарчала вона хлопцеві на вухо. *Друже, ми чекатимемо на тебе скільки буде треба.*

Далі, підступаючи зі сходу, стояла непролазна стіна шпичастих дубів, обступаючи недоступну Долину блудів і контрастуючи своїми чорними й темно-синіми барвами з блакитним небом та білими хмарами. Поминувши поля пшениці-долинки та ячменю-синцю, вони знов зупинилися. Попереду під вранішнім сонцем мерехтіло озеро, а в його блискучому плесі відсвічували велетенські обриси дерев Залізодеревної гаявини, простертої на тому боці.

— Дивлюся на те все — і аж дух займає! — зізнався Рук. — І хоч би скільки дивився, завжди так.

— Але ж і краса нівроку, — притакнув Фелікс. — Скажи, де ще таке побачиш?

Східніше, чергуючись із світляковими насадженнями, купчилися хижі — то були сельбища лісових тролів. Попри ці хатини, від лісозаготівель до Великого озера, де далеко у воду вганявся широчений дерев'яний приплав, тяглася, звиваючись, як змія, процесія з запряжених волорогами возів, навантажених лісом.

— Озерний приплав! — ахнув Рук, зачаровано дивлячись на Академію Бібліотекарських Лицарів, де колись, давнім-давно, йому довелося осягати таємниці повітроплавання. А може, то йому тільки видалося? — Вона майже не змінилася, — відзначив він. — А то що таке?

Фелікс поглянув, куди показував Рук, і всміхнувся.

— А я саме думав, помітиш ти чи її ні, — сказав він. — Це — гордість і радість моого батька — Нова Велика бібліотека Вільних гаявин. Певніше, тут буде бібліотека, коли закінчать будівництво.

Рук, мов зачарований, дивився на величезну споруду, дивуючись, як він примудрився не помітити її відразу. Споруда була височенька, округла і містилася якраз навпроти Озерного приплаву. Риштування, що сягало горішніх ярусів новобудови свідчило, що вона й справді недобудована. Та навіть незавершена, бібліотека вражала уяву своїм виглядом. Крім того, щось дуже знайоме було в її обрисах, але що?..

— Здається, десь я таке вже бачив, — зізнався Рук.

— Часом, не тоді, як ти спав у коконі і бачив химерні сни? — усміхнувся Фелікс.

Рук заперечно похитав головою. Дорогою сюди він і справді переповідав Феліксові сни, побачені на Острів Сон-дерев, але вежу цю він напевняка бачив не там.

— Hi, — сказав він уголос. — Ця будівля — точнісінька копія Великої бібліотеки у старому Санктафраксі! Я бачив її зображення на старовинних берестяних сувоях...

— Сувоях, кажеш? — перепитав Фелікс. — Пошившись у бібліотекарі раз, ти потім бібліотекар до гробу? — Він легенько штовхнув друга. — Що ж, ходімо, якщо вже йдемо. Мій батько чекає на зустріч із тобою.

І він повів Рука та блукай-бурмил дорогою, що бігла до Великого озера. І так громіздка бібліотечна споруда стала ще більшою. Головна кругова стіна мала заввишки ступнів вісімдесят, а то й більше. Сягаючи вгору, вона вінчалася дахом у вигляді величезного багатогранного конуса. На всі боки від неї відходили консольні опори з навісними галереями та поземні помістки, що мали правити за посадкові майданчики для повітряних човнів, якими кишило небо.

Гвалт і метушня стояли несуєвітні, і на перший погляд могло видатися, ніби тут панує неймовірний безлад. Та приглянувшись пильніше, Рук добачив у всьому певний лад. Злагоджено працювали будівельники, гобліни-будівничі гучно віддавали розпорядження, а бібліотекарі наглядали за ходом будівництва.

З південного сходу, від лісозаготівель, по курному шляху тяглися торопкі підводи з будівельним деревом. Їх було

запряжено волорогами, а правували ними лісові тролі. Коли підводи під'їджали до озера, їх розвантажували, громадячи дерево у величезні стоси. Тоді до роботи ставали нетряки та плескатоголовці: обтинали гілля, обкоровували стовбури і розпилювали їх на широченні бруси. По високому дерев'яному даху снували дрібногобліни-покрівельники, вони обшивали його гонтою зі світлякового та олив'яного дерева, мостячи її ошатними рядами та у вигляді мудрованих візерунків. Живолупи з міськими гномами обв'язували перекинутими через підіймальні блоки линвами в'язки приготовленого дерева і корбами підіймали його нагору, де теслі та столяри майстрували переходи.

— Ого! — не стримався Рук, коли вони підійшли біжче. — Скільки люду тут працює! I як споро!

— Ще б пак! Коли вільняки беруться щось будувати, то під руками в них усе горить, — пояснив Фелікс, також непомалу вражений побаченим. — Бачив би ти моого батька, Руку!.. Знаєш, я ще не бачив, щоб старий книжковий хробак отак радів душою! Якщо вже говорити про нього...

Вони вже підходили до величезних заліznодеревних дверей бібліотеки, і від безнастного гуркоту, гупання, чиргикання пил та гучних команд нагорі можна було оглухнути. При вході було повно низньомістян, і всі сміялися, жартували, вітали одне одного.

— Як, Турляю? Ти таки дістався сюди? — не міг натішитись якийсь дрібногоблін, поплескуючи по спині найближчого до себе нетряка. — Я загубив тебе ще на Світляковій горі. Як твоя малечка, жива-здрава?

— Еге ж, дякувати Небу, — відповідав йому нетряк. — Ми всім сімейством поселилися в файній печері, а тепер явилися сюди зі своїми берестяними сувоями в руках.

— I я так само, — засміявся щасливий дрібногоблін.

Посеред гамірного натовпу вирізнялася огрядна постать самого Фенбруса Лодда. На його масивному обличчі з бородою сяяла блаженна усмішка.

— Друзі, друзі! — гримів голос Великого Бібліотекаря. — Ласкаво просимо до Нової Великої бібліотеки. Вручіть

першому-ліпшому бібліотекареві свій берестяний сувій для каталогізації, і нехай благословлять вас Небо і Земля!

Рук підійшов до Великого Бібліотекаря і шанобливо віддав йому чолом.

— Рук Човновод, Бібліотекарський Лицар, — відрекомендувався він. — До ваших послуг.

— А, Руку, хлопче мій, — озвався Фенбрус, і очі його засяяли щастям. — Чудово, чудово! І вигляд у тебе куди кращий, приємно це бачити.

— О, так, добродію, мені справді краще, — відповів Рук. — Я вже цілком одужав.

— Молодця! — поплескав хлопця по плечу Фенбрус. — Тоді мерштій до роботи! Бачиш, у нас тут море берестяних сувоїв, і всіх їх треба систематизувати...

— Але ж, — почав Рук, — я сподівався знов літати разом з Бібліотекарськими Лицарями...

Фенбрус нахмурив чоло.

— Наскільки я знаю, твій небесний човен розбився у старому Нижньому місті, — зауважив Фенбрус.

Рук ствердно кивнув головою і на згадку про “Грозового шершня”, що потрощений-

понівечений валявся десь посеред руїн Осип-Міста, у горлі йому прикро залоскотало.

— Тоді тобі доведеться перебалакати з різьбярем Дубом Грубокором, хай він допоможе витесати нового човна. Та саме в цей час, поки ми тут говоримо, він різьбить зображення вашого слуги уклінного над центральним входом... А тим часом ти міг би бути корисним і тут, у бібліотеці, — Фенбрус щасливо усміхнувся. — Ну скажи, чи не диво це?

Рук кивнув головою.

— Якщо вже, Руку, ми повели про це мову, — провадив Фенбрус Лодд, — сподіваюсь, той сувій, що був у *тебе*, цілий?

Рук видобув із-за пазухи шкіряну торбинку, де тримав пергаменовий сувій.

— Знаменито! — вигукнув Фенбрус, любовно оглядаючи згорточок. “Традиції та звичаї, поширені у сельбищах Темнолісу”. Може, з нього й почнеш? Заразом оціниш нашу будівлю.

Рук кивнув головою, проте без особливого запалу. Виrushаючи з Нижнього міста до Вільних галявин, він думав аж ніяк не про впорядкування сувоїв та трактатів, хоча, правду мовити, йому було б цікаво побачити новобудову не тільки знадвору, від входу, біля якого він стояв, а й знутра.

Рук увійшов до величезної склепінчастої зали Нової Великої бібліотеки — і серце йому завмерло. Зсередини вона вражала ще більше, ніж зокола. Скрізь тяглися ряди дерев'яних колон — сотні колон, — і кожну при основі було позначено невеличкою табличкою. Рук зиркнув у затінений простір під дахом, де колони, мов гілки на дереві, галузились на секції, кожна з яких відповідала певній категорії. Саме тут і зберігалися берестяні сувої, на верхніх рівнях, де вільно циркулювало повітря і не було комах-шкідників.

Нутро бібліотеки скидалось на розтривожений мурашник. І долу, і вище — на трохи піднятих угору помостах — кипіла робота: згорблені академіки скрупчено вивчали трактати і сувої, провадили власні дослідження. Особливо гарячкова метушня панувала посередині приміщення: деревав-

колони обпала силеча бібліотекарів, вони мандрували уподовж гілок у підвісних кошиках, доправляючи в'язки пергаменових згортків туди, де ще висіли тільки поодинокі сувої.

Знайшовши на стовпах, яких було повно на всіх розв'язках, потрібний йому покажчик, Рук поспішив до протилежного кінця бібліотеки. Там у секції “Темноліс” він надибав дерево-колону з табличкою, де значилося: “Громадська поведінка”, і подерся нагору, переступаючи нараз дві сходинки-перечки. Коли Рук дістався першого розгалуження, він був уже височенько над землею і тільки й думав, як би не глянути вниз.

На одному розгалуженні значилося: “Історичні”, на другому: “Легендарні”. Рук вибрав друге. Далі довелося вибирати між “Минулим” та “Сьогоденням”. Потім пішли “Общинні” та “Індивідуальні”. Далі — “Нічні” та “Дені”... Так хлопець підіймався усе вище, натрапляючи то на те визначення, то на те — і вони дедалі обмежували коло явищ, яких міг стосуватися його трактат. Коли роздвоєні гілки стали надто тонкими й ламкими, щоб витримати його вагу, він заліз в один з підвісних кошиків, ухопився за линву і почав пересуватись у ньому вздовж гілок.

Він уже сягнув горішніх поперечин під величезним склепінчастим дахом і чув обличчям дотик лагідного вітерцю.

Зусебіч круг нього, наче листя в лісі, шемрали сувої, поміщені у спеціальні держачки. Нарешті він знайшов те, чого шукав: цілу в'язку потрібних йому шкіряних циліндрів, що звисали, мов гроно лісового винограду.

Більшість тих циліндрів виявилися порожні, лише у деяких були вже сувої. Аби впевнитися, що він не помилився, Рук витяг навмання один сувій і прочитав на ньому: “Традиції та звичаї, що побутують у поселеннях Темнолісу”. Назва ця майже слово в слово збігалася з назвою його трактату.

Він потрапив куди слід!

Запхавши свій сувій до сусіднього циліндра, Рук розпочав довгий спуск на землю. На свій подив, він виявив, що ця вся процедура не така-то вже й проста, і коли ноги торкнулися ґрунту, серце у його грудях шалено калатало.

— Хочеш, вір мені, хлопче, хочеш — ні, а ти був наймоторніший, — похвалив його Великий Бібліотекар. — Усі дані для того, щоб стати першорядним шукачем сувоїв!

Рук усміхнувся.

— Може, так і буде, — промовив він, — аж поки полечу знов.

— Що ж, добре, а тепер чи не пошукав би ти Гарулуса Лексіса? — вів далі Фенбрус. — Він покаже тобі твою кімнату на верхніх галереях. Їх якраз щойно зладили. Чудові краєвиди, а заразом бачитимеш, як твої-лицарі патрулюють небо. — Він зробив паузу і скерував погляд кудись поверх Рукового плеча. — А ці блукай-бурмила теж із тобою?

— Зі мною, — відповів Рук, переводячи погляд на волохату трійцю, що терпляче дождалася свого друга. Блукай-бурмила жадібно дослухалися до розмови, і їхні вуха лопотіли, як метелики. — Відколи я Бібліотекарський Лицар, ми не розлучаємося...

— Так то воно, може, й так, — твердо мовив Фенбрус. — Але ж блукай-бурмила — лісові мешканці. І вже де-де, а в бібліотеці їм напевняка не місце. Та ти й сам це, мабуть, розумієш?

Рук помітив, як засяяли очі у тварин. Вемеру піднесла величезну пазуристу лапу і приступила до них.

— Вурра-віла ве, — проголосила вона. *Ми чуємо поклик Темнолісу, але заради тебе, друже, ладні залишились тут.*

Рук затремтів.

— Завдяки вам я тепер тут, — звернувся він до Вемеру. — Я вдячний за це і тобі, Вемеру, і вам усім. Ви стільки для мене зробили... Тепер, певна річ, моя черга платити добром за добро... я відпускаю вас до лісу... О, Вемеру, — не втри-мався Рук і кинувся в теплі, моховиті, обійми блукай-бур-милихі.

— Лума-віра, ве, — тихенько прогарчала Вемеру, легенько погладжуючи дебелими лабетами хlopця по спині. — Вурра-мулла-ве. — *Прощаю, любий друже. Скільки світи-тиме місяць у небі, стільки приватиме наша дружба.*

— Ве. Уралова, ве-ве! — хором підхопили решта. *Ти назав-жди залишишся в наших серцях — хлопець, що взяв на себе отруєний пагін. Прощаю!*

Крізь слози дивився Рук, як трійко здоровенних блу-кай-бурмил ваги-переваги віддалялися від бібліотеки. Вїг, із величезною близною через усе плече. Вурало з кумедни-ми знаками на морді, яку він визволив колись із Ливарних галявин. І Вемеру — люба Вемеру, перший ведмідь, певні-ше ведмедиця, з якою він заприязнівся у Темнолісі цілу вічність тому. Усі тварини були такі любі його серцю! І ось тепер вони покидали свого друга. Рук проковтнув терпкий клубок у горлі і помахав їм рукою.

— Прощаюте, — гукнув він їм навздогін. — Проща-вайте!

— Боюся, мені також час вибиратися, — почувся ліворуч чийсь голос. — Назад, у Нове Нижнє місто.

Рук обернувся — і побачив Фелікса, схованого в тіні під величезними заліznодеревними дверима. Фенбрус саме стояв до них спиною в оточенні юрми щасливих нижньомістян.

— Ти що тут робиш? — пошепки запитав його Рук.

— Не хочу навертатися батькові на очі, — зізнався Фелікс. — Його медом не годуй, дай підпрягти мене до праці

у своїй старечій бібліотеці, а мене від неї просто верне. Він каже, я маю залишитися тут. Я — і залишитися тут! — Хлопець розреготовався і рушив до дверей. — Переказуй вітання старому хробакові-корогризові, а заразом поясни, що його люблячому сину вистачає студій у Новому Нижньому місті разом зі своїми примарами та небесними піратами, теж моїми друзями.

— Але ж, Феліксе, зачекай! — запротестував Рук. — Невже не можна піти трохи пізніше?

— Вибач, Руку, — здвигнув плечима Фелікс і широко всміхнувся. — Я пообіцяв Громовому Вовкунові зустрітися з ним у “Новому дубі-кривавнику”. Тож мушу вже бігти! Ну, бувай, не нудьгуй тут на поперечинах! — З цими словами він розсміявся, і тільки його бачили.

Рук крутнувся і поклигав назад до бібліотеки. Ураз хлопець немов осиротів. Спершу його полишили друзі блукай-бурмила, аби повернутися до свого звичного життя у Темнолісі. А тепер пішов ще й Фелікс, ваблений шумом і гамом Нового Нижнього міста. І ось він, Рук Човновод, стримить тут одинокий як палець.

Рук підвів голову. Читальні галереї кишіли бібліотекарями. На горішніх поперечинах гойдалися туди-сюди кошики, сила кошиків. Рук понишпорив очима по залі, й на споді душі ворухнулася думка, що це життя — не для нього. Його доля була не тут — слід було якнайшвидше вибиратися звідси під ясне, сяйне від сонця небо Вільних галявин.

Дійшовши такого, доволі несподіваного, висновку, Рук рвучко крутнувся і вийшов із бібліотеки. Опинившись на дворі, він затримався перед світляковим риштуванням і задер голову. Так, жодних сумнівів, вгорі маячіла знайома кремезна постать Дуба Грубокора, того самого майстра-різьбяра, що навчив його секретів виготовлення повітряних човнів.

Старий лісовий троль лежав долілиць на вузькому поперечному помістку, і, орудуючи долотом та молотком-кіянкою, завзято різьбив із суцільної дерев’яної колоди величезну фігуру Фенбруса Лодда. Поки що було витесано тільки

півголови, проте уже вгадувалися обриси кучерявого чуба, пишної бороди та зірких очей.

Рук постояв хвильку, щоб перевести подих, а тоді подерся вгору хрестовинами фасадного риштування. Порівняно з підсклепінними балками та колихкими кошиками, підійматися по світляковому риштуванню було куди легше.

Нарешті він дістався помістка з Дубом. Рук відразу ж упізнав його вогненну чуприну, пов'язану в жмутики робом лісовых тролів. Щоправда, тепер у рудий чуб повпліталися білі та сріблясті нитки. Загалом же Дуб Грубокір який був, такий і залишився. Рук, мабуть, також не змінився, бо троль упізнав його з маху.

— Рук Човновод, власник “Грозового шершня”! — вигукнув він, повертаючись до хлопця. — Я пам’ятаю кожного зі своїх учнів та їхні човни. Оце так зустріч! Як ся маєш, юначе?

— Хвалити Бога, — відказав Рук, — хоча зізнаюся чесно: “Грозового шершня” я стратив... стратив, коли патрулював у старому Нижньому місті.

Лісовий троль співчутливо крекнув.

— Прикро таке чути. Тяжка втрата, — додав він тихо. — Це ніби втратити часточку себе самого.

— Так, — кивнув головою Рук, і від цих спогадів у нього сльози закрутилися в очах.

Дуб відклав інструменти вбік, відірвався від недотвореної бороди Великого Бібліотекаря і стис Рука за плечі широченькими, шкарубкими долонями.

— Ану розкажи мені все, як було, — попрохав троль, пильно зазираючи Рукові в очі. — Щоб змиритися з такою втратою, потрібен не один день. Як, по-твоєму, ти можеш *уже* братися до роботи? Ну, майструвати нового повітряного човна?

— Авжеж, можу, — відповів Рук. — Це вже вирішено. Я хочу якнайшвидше повернутися в небо.

Дуб кивнув головою.

— Ну, Руку, тоді ти знаєш, що робити. Коротких шляхів не буває ні в чому. Рушай на лісозаготівлі й вибери там великий мочардеревний оцупок. Тільки не кидайся на перший-ліпший. Сім разів подумай, перш ніж приставити до нього долото. Різьблення — річ поважна, і поспіх тут лиш на шкоду. Треба, щоб усе...

— ...йшло від серця, — підхопив Рук.

— Достеменно так, — усміхнувся Дуб. — Не мені тебе повчати, Руку Човноводе. — Він тицьнув палюхом назад на Фенбрусову фігуру. — Якщо все йтиме так, як я собі задумав, то десь на тім тижні я закінчу Великого Бібліотекаря. І постараюся заскочити до тебе, маю побачити, як тобі ведеться.

— Дякую, — поклав йому руку на плече юнак. — Тоді я негайно беруся до роботи.

* * *

Збігло два тижні, а Рукова різьба захряслала на місці. Він вибрав чудовий, найвибагливішої текстури мочардеревний оцупок, найкращий у всій дровітні, але досі не знатав, яку личину має різьбити. Досить було приставити до дерева долото і замахнутися киянкою, як в уяві зринав грозовий шершень. Та попри всі намагання, вгадати в мочардеревному оцупку його обриси чи обриси якоїсь іншої істоти йому не вдавалося. А без бушприту годі й думати, що тобі вдасться витесати весь човен. І тоді прощавай небо: яке може бути небо без власного човна? А як не літати, то який же з нього Бібліотекарський Лицар? От він і справляв

посиденьки, укняпившись у дерев'яний окупок, а Дуб Грубокір усе не з'являвся.

Кінець кінцем Рук покинув майстерню при дровітні і вернувся до бібліотеки — може, старий троль їще там? І справді, забувши про все на світі, Дуб, як та бджілка, трудився над дерев'яним велетом, що бовванів над заліznодеревними дверима нової бібліотеки. Ретельно, до найменших подробиць було вже витесано не тільки бороду Великого Бібліотекаря, а й голову, плечі, широко розставлені руки та їхні пальці...

— Нічого тут не вдієш, — зронив Дуб, коли, пояснивши хлопцеві, що не допоміг йому за нікольством, помітив розчарування у Рукових очах. — Дерево над нами пан. То *воно* нам каже, що у нього всередині. Приміром, у цій колоді, отут, мають бути розкинуті у вітанні руки — така її воля! — Троль лагідно погладив свій витвір. — А знизу — пара міцних ніг, тоді вже можна ставити й крапку.

Рук скрушно зітхнув. Юнак знову: вибору нема. І знов подався до Великого Бібліотекаря: той завжди його розумів.

— Нема нічого гіршого, як справляти лежня, — поплескав Фенбрус Рука по плечу. — Руку, ти ж першорядний шукач сувоїв, ти просто створений для підсклепінних трямів!

Довелося знов братися до каталогізації сувоїв та трактатів під самим дахом нової бібліотеки. Ніколи Рук не був такий розчарований, ніколи небо не видавалося таким недосяжним.

Одного пізнього, прохолодного, хоч і ясного вечора, він прогулювався Озерним приплавом, відпочиваючи після чергового дня, перебутого в бібліотеці. Зупинившись напівдорозі до протилежного кінця, він підійшов до балюстради, сперся на бильця і задивився на водяні брижі.

Hi, в бібліотеці він не чув себе нещасливим. Цікаво було працювати з сувоями, бавити цілі години на читальній платформі чи майструвати кошики. Він міг сягати навіть найглуших закамарків під високим склепінням. Але його нестримно тягло у небо. Щовечора з вікна своєї спальні він

бачив, як повертаються з патрулювання Бібліотекарські Лицарі. Варіс Лодд, Професори Світлознавства і Темрявознавства вели свої флотилії додому. І коли їхні човни круто йшли на посадку, йому аж щеміло серце. Рукові страшенно кортіло в небо, разом з ними, але з човном нічого не виходило, хоч сядь та й плач!

— Еге-гей, Руку! — Чийсь голос відірвав його від сумних роздумів. — Невже це справді ти?

Рук відвів очі від води — і побачив знайому дебелу постать. Проти призахідного сонця стояв його давній приятель Стоб Луммус. Рук вітально помахав йому рукою. Стоб підійшов до хлопця і, ставши поруч, задивився на плесо у парі з ним.

— Щось, Руку, давненько я тебе не бачив, — перший озвався Стоб. — Я чув, ти в бібліотеці не нудьгуєш. Уже на місці майже всі сувої та трактати. Блискуче досягнення! Не гріх і кирпу задерти!

— Так, Снобе, можливо, — кивнув головою Рук. — Та щире мое покликання — небо.

Стоб хмикнув.

— Пригадуєш, як я вперше злетів у небо? — запитав він. — Політ скінчився тим, що мій “Волоріг” не зміг розминутися з залиznодеревною сосною. Якщо не помиляюся, це було ген там. Правду мовити, польоти ніколи не були моїм ремеслом. — Він помовчав. — Зате мені до душі теперішня моя справа...

— Ти зараз у Парсимона за помічника, чи не так? — запитав Рук. — Сподіваюсь, молодші учні в тебе по струнці ходять?

Стоб знову хмикнув.

— Стараюся, Руку, — відповів він.

Знову запала тривала мовчанка. Рук приязно ставився до Стоба, але зараз був надто стомлений і не мав гумору балакати.

— Якщо ми вже згадали учнів... Як ти знаєш, наш давній однокашник Ксант зараз готується до Дізнання, — нарешті

порушивтишу Стоб. — Недарма я ніколи не йняв йому віри. У нього в очах щось нещире...

Рук знизвал плечима.

— А мені його шкода. Бібліотекарі розповідають про нього всілякі страхіття, а я його знаю тільки з часів його учнівства на Озерному прилаві...

— Ну, почнетися Дізнання — там розберуться, — відка-
зув Стоб. — Без таких, як він, на Вільних галевинах легше дихатиметься.

І вони знову мовчки пантрували на озеро.

— А ще було страшенно прикро почути про Магду, — знову порушивтишу Стоб. — От вона таки справжній друг. Серце кров'ю обкипає!

— Моє теж, — нахмурився Рук. — Стобе, у мене таке враження, ніби на світі залишилися тільки ми з тобою —

та жоден з нас не годен відірватися від землі. Добрі ж із нас Бібліотекарські Лицарі!

Сонце опустилося за обрій, і водяним плесом мерехтливою загравою розливалося рожево-помаранчеве сяйво. У повному безвітрі завмерла вода. І тут Рук почув, як навколоишнютишу виповнюю якийсь гуд. Він різко обернувся — і встиг помітити смугасте, червоно-чорне тіло грозового шершня, що летів майже над самою водою.

— Грозовий шершень! — захоплено вигукнув Стоб. — Слухай, а чи не він то був...

— Авжеж, дякую, що нагадав, — відказав Рук. Він повернувся до колишнього друга і аж тепер до пуття його розгледів. Стоб уже встиг відпасти кругленьке черевце, від кутиків рота наниз пролягли дві глибокі зморшки. Та хай там як він виглядав, а вигляд мав щасливий — такий собі вдоволений життям школлярський напутник. — Ex, Снобе, — простогнав Рук. — Як я тобі заздрю!

— Ти — *мені?* — широко здивувався Стоб.

— Тобі, — кивнув головою Рук. — Я ж бачу, як тобі подобається вчителювати на Озерному приплаві, а мені... — Рук затнувся.

— А тобі кортить повернутися в небо, — докінчив за нього Стоб. — Знаю, знаю, ти казав. То що ж тобі заважає?

Рук спересердя грюкнув по бильцях кулаком.

— Усе заважає, Снобе! Геть усе! Ніяк не витешу іншого човна, не виходить — і край! Навіть Дуб Грубокір безсильний допомогти. А Фенбрус Лодд спить і бачить, що я залишився в його бібліотеці. От і стримлю там від світання до смеркання...

Звідкись із-за озера долинув гучний рев тілдерячих ріжків, а за ним — брязк і важкий копіт. Рук відірвав погляд від плеса, поглянув на той бік — і побачив там омитих світлом ліхтарів та золотистим присмерковим сяйвом зубощирів із вершниками, які широкою лавою чвалували понад озером. Лопотіли накидки, майоріли стяги, яскраво виблискували обладунки.

— О, Небо і Земля! — ахнув Рук. — А це що за одні?
Стоб зачудовано глянув на нього.

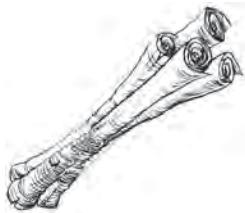
— Невже ти й справді носа надвір не витикає? — запитав він. Та це ж Улани Вільних галявин. Вечірня варта. Незлецько виглядають при такому свіtlі, га?

— Улани вільних галявин, — побожно повторив Рук. — Відзначились під Світляковою горою...

Стоб глянув на друга.

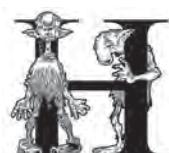
— Руку, з тобою все гаразд? — запитав він, і на його пухкі риси набігла тінь заклопотаності.

— Вони пречудові! — вигукнув замість відповіді Рук. — Пре-чу-до-ві!

• РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ •

ЧИНКВІКС

азавтра вранці, близче до обіду, Рук вибрався в дорогу. Цього разу замість бібліотекарської мантії він мав на собі шкіряний зелений костюм, у яких літали Бібліотекарські Лицарі, на плечах — торбу з пожитками, а на поясі теліпався меч. Сонце підбивалося дедалі вище, і біля Великого озера оживала звична метушня. Нетряки й міські гноми, плескатоголовці й живолупи щиро бралися до роботи. До завершення будівництва бібліотеки залишалися лічені дні, й треба було встигнути, поки була добра година.

А проте Рук вирішив те все покинути. Учора ввечері він мав розмову з Феліксом, а сьогодні вранці — з Фенбрусом Лоддом. Фелікс, як завжди, був вірний собі й весь кипів енергією.

— Кажеш, Руку, Улани Вільних галевин? — сміявся він за столом у “Новому дубі-кривавнику”. — По деревах скачуть, як кози, це правда, і що не кажи, а вони таки врятували нас від різанини під Світляковою горою. Хай тобі гарразд ведеться! — Він підніс кухоль, і так само зробили решта всі. — І справдяться всі твої мрії!

Фенбрус Лодд, як легко здогадатися, сприйняв Руків на-
мір зовсім інакше. Великий Бібліотекар умовляв хлопця за-
лишитися тут, але переконати на інше не зміг. І ось тепер
юний Бібліотекарський Лицар бадьоро ступав озерним бе-
регом, наспистуючи щось веселеньке, і світ сьогодні вида-
вався радіснішим, ніж учора.

Він поминав колони волорожачих запрягів із лісовими
тролями, що нескінченною вервечкою тяглися зі сходу. До
міста вони везли деревину, а назад верталися, навантажені
щебінкою, камінням та деревними відходами. Крок за кро-
ком Рук віддалявся від міста, і стук молотків та дзижчання
дрилів, звуки довбання та пилиння, вигуки і окрики посту-
пово завмирали. Лагідно хлюпотіла вода під мулистим бере-
гом, де гніздилися качки-очеретянки і кам'яні лебеді, та ще
гасав, дуріючи, бешкетний молодняк повзунів.

Покинувши водяне царство, Рук вийшов на вузеньку
стежину, що бігла крізь густі зарості вітроцвіту та лісового
ломикаменю до Заліznодеревної галевини. Удалині погой-
дувались на вітрі величезні, чорні заліznодеревні сосни, і на-
віть сюди долинав шелест глиці, схожий на гомін течії.

У короткім часі горбистий те-
рен змінився глибоким долом
з непролазними колючими ча-
гарями. Сосон звідси вид-
ко не було, не долинав
сюди й шелест, нато-
мість чути було голо-
си — і голоси ті співа-
ли щасливих пісень.
Рук наддав ходи і за
скрутом в'юнкої стежи-
ни угледів перед собою
чималу ватагу бражних
гоблінів. Кожен ніс по
двоє важких барилець ро-
жевого меду. Вони руха-
лись назустріч Рукові.

— Доброго тобі ранку, вільняче, — привіталися вони, порівнявшись з Руком.

— Доброго ранку і вам, вільняки, — усміхнувся Рук.

Бражники обступили його, дехто навіть припросив скуштувати свіженького медку.

— Ми воліємо, щоб паніматка скип'ятила його в себе на кухні, — зауважив один бражник. — Теплий він смачніший.

— А тобі він, либоń, сподобається і сирий, — встрав у розмову інший медолюб і простяг Рукові повну кварту. — Солодкий-пресолодкий, а що вже поживний!

Рук узяв кварту і пригубив з неї. На смак рожева рідина і справді була добра, та ще й, на Руків превеликий подив, чудесно поновлювала сили.

— Спасибі, спасибі, — задріботів він, почержно всміхаючись кожному бражному гоблінові. — Ваш мед — божествений!

— Завжди раді тебе вітати, друже! — відповіли гобліни і рушили далі своєю дорогою. Рук помахав їм на прощання.

Знов залишившись один, він зі свіжими силами верстав свою дорогу далі. Беручись косогором по той бік улоговини, він подумки вернувся до своєї ранішньої розмови з Фенбрусом Лоддом.

— Ти певен, що тобі потрібне саме це? — напосідав Великий Бібліотекар. Вони вдвох стояли у Фенбрусовім бібліотечнім кабінеті, а навколо завзято працювали академіки — робота просто горіла в їхніх руках. — Так, патрулювати наші кордони — річ корисна і потрібна. Але ж ти знаєш, оті Улани Вільних галявин — безнадійні неотеси і викінчені ланці.

Рук тільки розсміявся.

— Себто не рівня Бібліотекарським Лицарям? — запитав він.

— Ну, чого ж, як на те пішло, то й серед наших трапляються доволі колоритні індивіди, — промовив Фенбрус. — Та годі про це, Руку, тут у Великій бібліотеці на тебе чекало б велике майбутнє, якби ти тільки не брикався. У тебе є

все, щоб стати першорядним бібліотекарем: наполегливість, кмітливість, акуратність. Ще тільки вчора мій помічник Гарулус Лексіс дивувався, як хвацько ти впорався з обов'язками шукача сувоїв. — Він приязно зирнув на хлопця і наморщив чоло. — Руку, Великій бібліотеці до зарізу потрібна така вчена молодь...

— Мені... мені дуже приємно чути ці слова, Великий Бібліотекарю, — відповів Рук, чуючи, як пашіють йому щоки, — може, воно й справді так. Та й бібліотека, бач, мені теж до вподоби, — додав хлопець, позираючи крізь кабінетні двері на величезні поперечини під склепінням, пообвішувані в'язками берестяних сувоїв. — І все ж мені... не до цього лежить моя душа... Я — Бібліотекарський Лицар, тільки що без небесного човна. І хто зна, мо', як я приб'юся до уланів, то стану в пригоді не тільки бібліотекарям, а й усім вільнякам.

— О, Земле і Небо, ти говориш, як Фелікс! — вигукнув Фенбрус, і очі його часто закліпали. — Той нізащо не проміняє своїх примар на нас і нашу бібліотеку. А я, хлопче, покладав на тебе такі надії!.. Та ба, — зітхнув він, скірно киваючи головою. — Бачу, тебе не спинити. — Він ступив крок до Рука, узяв його за руку і гаряче її потис. — Я нудьгуватиму за тобою, синку, та хай там як, а я зичу тобі всього найкращого. Там, де бібліотека стратить, Улани Вільних галявин знайдуть. І пам'ятай: хоч коли б ти надумав повернутися до бібліотеки, тут завжди будуть тобі раді. **ЗАВЖДИ!**

— Дякую вам, Великий Бібліотекарю, — відповів Рук і вже намірився йти, коли Фенбрус затримав його ще на хвильку.

Він сквапно підійшов до столу, відсунув шухляду і чось у ній шукав. Нарешті Фенбрус знайшов те, за чим шукав: пергаменовий сувій. Він вручив його Рукові, і той здивовано витріщився на несподіваний дарунок.

— Розгорни, — попрохав Фенбрус, і очі його схвилювано заблищають. — Як ти вже обрав собі таку долю, то, може, воно стане тобі у пригоді.

— “Як розплоджувати зубоширів-скрадайл”, — прочитав уголос Рук. — Трактат... — Він зупинився, і губи йому розтяглися в усмішці. — Фенбруса Лодда...” Он воно що...

— Так, Руку, найперший мій трактат, — відказав Фенбрус. — Бережи його, а потім при нагоді повернеш мені, може, зі своїми доповненнями.

Зрештою, хіба не ти мені казав, що любиш опрацьовувати трактати? І якщо тебе не вабить праця шукача сувоїв, то, може, ми побачимо тебе в ролі того, хто їх пише, га? Ну, що ж, удачі тобі! Рушай, поки я не передумав, а то призначу гостривником пер.

Голос у Великого Бібліотекаря був грубуватий, але Рук помітив, як заблищають його очі. Попри сувору і гнівливу вдачу, серце у Фенбруса Лодда все-таки добре. Незрозуміло тільки, чому він завжди такий холодно-стриманий перед власним сином?..

Опинившись нарешті на чолопку пагорба, весь розпашилlyй і засапаний, він підвів очі — і просто перед себе уздрів височенні сосни Залізнодеревної галявини. Здавалося, він вступив у величезну безвіконну залу. Тут було далеко прохолодніше, а звуки Вільних галявин, що долинали сюди, бриніли приглушеного.

Обережно ступаючи галявиною, — а ноги тут по самі кісточки утопали в м'якій підстилці із соснових галузок, — Рук дивився долу.

Десь там, далеко під землею, буяли Світляні сади, і там нудив світом Ксант Філатін.

Сердешний Ксант, подумав хлопець. Здавалося, ні в кого не знаходилося для нього доброго слова, а проте... Ні, так не гоже. Наприклад, Рук, хоч би й хотів, не міг довго пам'ятати зраду друга.

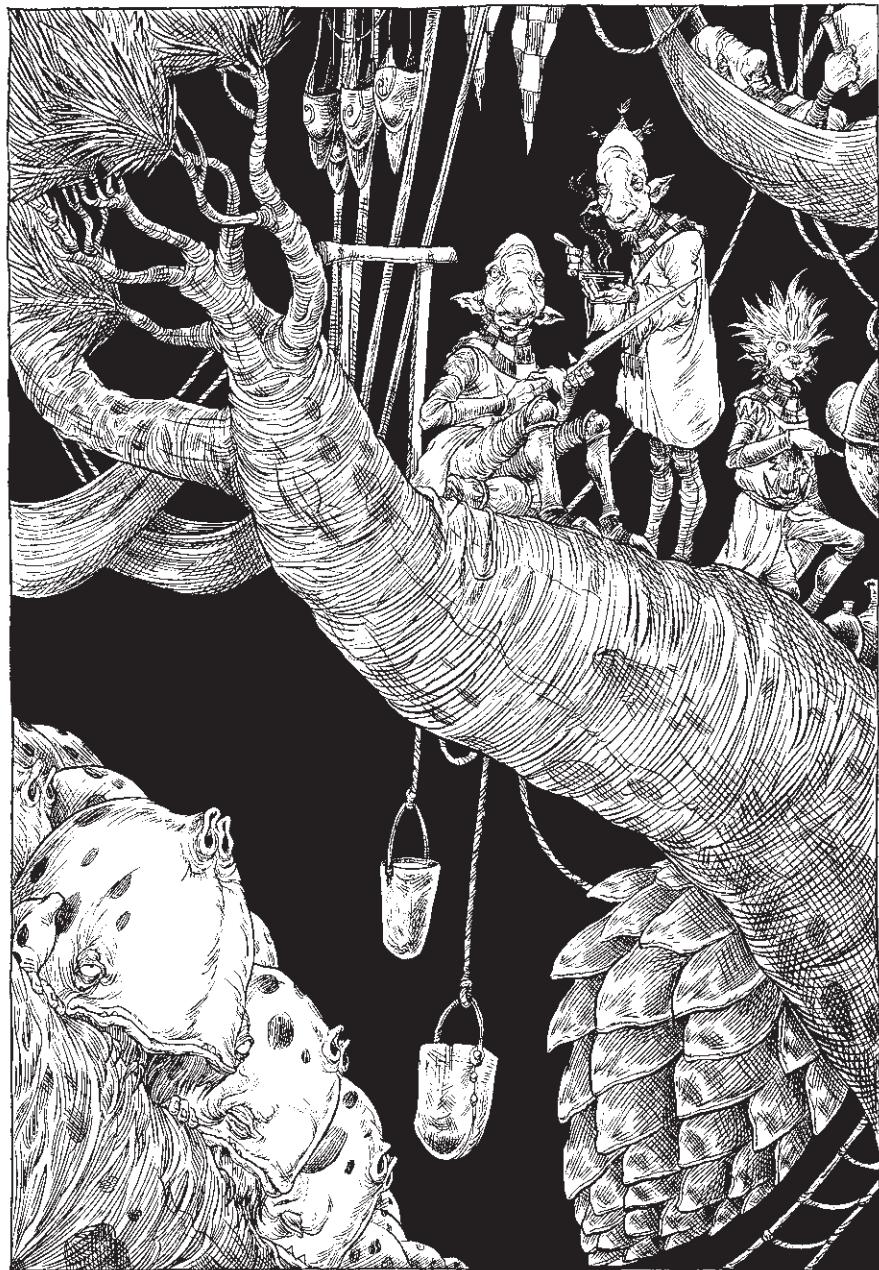
Пройшовши далі в пістрявий холодок галявини, Рук почув звуки: буркотіння голосів та повискування, мабуть, не одної сотні зубоширів-скрадайл. А звівши очі на верховіття, де щільно поперепліталося величезне гілля, — не кажти балки під склепінням Великої бібліотеки, — він зрозумів, що стоїть просто під Зубоширячими сідалами. Сотні й сотні зубоширів сиділи на гіллі. Вони форкали, сопіли, відпочивали і чепурилися; одні скучено гризли кістки, інші стрибали з гілляки на гілляку. А поміж зубоширів, у сутіні, видніли ще якісь постаті у прехимерному вбранні: ший — картаті, в зелено-білу кратку, а на грудях — червоне зображення якоїсь звірини.

— Улани Вільних галявин, — буркнув хлопець собі під ніс.

Рук подерся на найближче дерево, чіпляючись руками та ногами за тріщини у грубій корі та припадаючи тілом до стовбура, а відтак зачав перебиратися з гілки на гілку, намагаючись потрапити на сусідні дерево. Тут було майже як у бібліотеці на бантинах під склепінням, тільки оперативний простір був куди ширший. Невдовзі Рук був уже височенько над землею — знайома картина, лише оточували його не сувої, а зубошири, різні віком та розмірами.

Деякі тварини грайливо гасали по гіллі, інші, вдоволено муркочучи, обгризали тілдерячі туші, почеплені на важких гаках. Час від часу їх із доброго дива посідала жага дії, і, гучно форкаючи, тварини присідали на дужих задніх лапах, стрибали з конара і міцно чіплялися за наступну гілку довжелезними кігтями куцих передніх лап. Видно було, що тварини позвикали до уланів, тож і на Рука не звернули ані найменшої уваги.

Улани попервах теж не надто вважали на гостя. Декотрі спали в гамаках, напнутих у верховітті, інші клопоталися звичними справами. Хто сидів скулиніг і загострював кінчастими зазубленими ножами списи з залиznодеревної сосни. Інші змащували нагрудники та лицарію тілдерячим смальцем. Ще інші — хто по двоє, хто по троє — ходили біля своїх плигунів, витирали їм хутро та змащували лапи.

Рук примітив, що найбільше серед уланів дрібногоблінів — присадкуватих і жилавих. Для них зубощири були те саме, що веретенники, якими кишили підземні Світляні сади, для бражних гоблінів. Крім дрібногоблінів, було ще трохи міських гномів, капловухів, живолупів... Власне, живолуп і помітив прибульця перший.

— Еге-ге, — промовив він, відриваючи очі він драної упряжі, яку саме лагодив, — чи то не Бібліотекарський Лицар до нас завітав? Чим можуть вам допомогти скромні улани?

Тепер уже й інші помітили Рука.

— Вітаю тебе, вільняче, — озвався Рук. — Ти б не провів мене до вашого ватажка?

— Ватажка, кажеш? — перепитав хтось із дрібногоблінів. — А що тобі до нього?

— Присягаю Землею, вашого брата у нас тут не густо, — підхопив його товариш. — Я думав, Бібліотекарський Лицар віddaє перевагу небу.

— Як там попід хмарами, безпечніше, га? — звів догори брови дрібногоблін.

Решта дружно розреготалися.

Рук зашарівся.

— Я... я хочу... я хотів би... — пробелькотав він, затинаючись.

— Таж говори вже, хлопче, — промовив живолуп. — Побийте мене камінняччям, якщо я не думав, що Бібліотекарські Лицарі вміють стулити докупи кілька слів. Недарма ж вони бібліотекарі і все таке інше...

— Ану припинити базар! — почувся чийсь грубий голос.

— Капітан Мантачка, — разом промовили два гобліни.

Рук обернувся — і побачив невисокого кремеза-дрібногобліна, що без тіні остраху спускався по линві з верхньої гілки. Дрібногоблін мав чорні очі, низькі брови та глибокий шрам через усю щоку. Одне вухо було вдвічі менше за друге — очевидна робота того самого леза, що залишило шрам.

— Круподере, Спритнику і Драбе, вам що, робити нічого, — запитав ватажок, почержко повертаючись до кожного дрібногобліна, — то ви берете на кпини хлопця? А тобі, Лежню, — додав він, звертаючись до живолупа, — якщо не зраджує мене пам'ять, я звелів спершу обблувати тілдерів, а вже потім віддавати їх зубощирам. Нам потрібні шкурі!

— Слухаюся, капітане. Вибачте, пане капітане, — залопотів Лежень, і тільки його й бачили.

Капітан-дрібногоблін повернувся до Рука.

— Ну, синку, — сказав він. — Як тобі тут подобається?

Дрібногобліни, хоч і були при ділі, жадібно ловили кожне слово.

— Я хочу вступити на службу до Уланів Вільних галавин, — промовив Рук, намагаючись не звертати уваги на вишкірених дрібногоблінів, які спостерігали та слухали, порозсідавшись на гіллі довкола нього.

— Отакої? — здивувався капітан. — А верхи ти їздиш?

— Я... Мені вже випадало їздити на зубощирах, добродію, — відповів Рук. — Тож, гадаю, треба буде просто трішки попрактикуватися...

— Попрактикуватися! — перевів капітан. — Я також думаю, що досить трохи підучитися, і я зможу керувати повітряним човном. Та це не означає, що стати Бібліотекарським Лицарем так просто. А чому ти гадаєш, ніби з тебе міг би вийти улан?

— Ну, через те, що... розумієте... — почав Рук, і плечі йому враз обвисли. —

Я залишився без човна — він розбився над Осип-Містом, а нового я поки що ніяк не зладжу. Тож який час я провів у бібліотеці. А... а потім якось увечері я побачив, як ви заступали на варту. Тоді я перебалакав із Феліксом, і він сказав...

— Фелікс? — перепитав капітан Мантачка, і неушкоджене його вухо заворушилося. — Фелікс Лодд?

— Так, добродію, — відказав Рук.

— Фелікс Лодд — із числа Примар Нижнього міста?

Рук ствердно кивнув головою.

— Він мені сказав: найкраще, що тепер тобі залишається, — це податися в Улани Вільних галявин. Вони ж бо показали себе з найкращого боку під Світляковою горою!..

— Та невже? — вигукнув приємно вражений капітан. Рук почув, як за його спиною замурмотіли між собою дрібноголіни, що дослухалися до їхньої балачки. Вони жваво обговорювали почуте.

— З цього треба було й починати! — вів далі капітан Мантачка. — Якщо ти друг Фелікса Лодда, ми завжди тобі раді, і, Небо не дасть мені збрехати, можемо таке поповнення тільки вітати. Багато гідних уланів полягло під Світляковою горою. — Він замовк, похитав головою, відтак ступив крок уперед і ляснув Рука по спині. — Напнеш свого гамака отут, — показав капітан. — Круподер і Спритник покажуть тобі, що до чого, а завтра зранку, о восьмій, чекаю на тебе у себе. Усе зрозумів, Улане?

— Достеменно так, добродію, — відповів щасливий Рук.

* * *

Спалося Рукові солодко. Прохолодна нічна просторінь ні в яке порівняння не йшла з задушливою спальною кабінкою, яка й так ніколи йому не подобалася. О схід сонця його розбудив Лежень. Живолуп уже зрихтував сніданок — задимлена тілдеряча шинка та яйця соснової курки. Тож невдовзі всі п'ятеро — Рук, Лежень та трійко

дрібногоблінів — Круподер, Спритник і Драб — сиділи по-чіпки на широкій гілці, наминаючи сніданок.

— Спритник мені каже, що ти з Нижнього міста, — озвався Круподер, жуючи солоне підсмажене м'ясиwo.

— Я зростав у міських риштаках, Великій бібліотеці, — кивнув головою Рук. — А на світ з'явився тут, у Темнолісі. Принаймні так мені казали.

— Казали? — здивувався Спритник. — А сам ти що, не знаєш?

— Дай хлопцеві спокійно попоїсти, — урвав його Лежень і приязно підштовхнув Рука лікtem. — Не вважай на них. Дрібногобліни всі довгоносі — ти тільки поглянь на ці мармизи!

Уся дрібногоблінівська трійця зайшлася таким гучним реготом, що Рук перелякався: ще наниз, чого доброго, за-гудуть!

— Пусте, — запевнив він Лежня. — Я не вважаю. Бачте, я сирота. Моїх тата-маму вбили работоргівці, коли я був зовсім малий, а бібліотекарі мене всиновили і вивели в люди.

— Городянин, бібліотекар, дрібногоблін чи живолуп, — промовив Спритник, витираючи рукавом рота, — ми всі тепер — вільняки. — Решта дружно закивали головами. — Хоча ще недавно були такі хвилини, коли здавалося, вже все, кінець, — додав він тихо.

— Ви були під Світляковою горою? — запитав Рук, ставлячи свою тарілку.

— Ми були там усі, — відповів Лежень.

— Того дня ми втратили кількох славних уланів, — промовив Круподер і скрушно похитав головою.

— А потім сорокухи накинулися на них, як навіжені, — здригнувся Спритник. — Голод...

— Якби не порішили курникової матки, нас полягло б куди більше, — промовив Драб.

— Що правда, то правда, — притакнув Спритник, і всі знову дружно закивали головами.

— Я бачив, як це було, — промовив Лежень, — ми з Ванквіксом саме пробивалися до лінії оборони городян.

Скільки живу, нічого такого ще не видів. Ув атаку кинувся один парубійко — голова стрижена, у руці не меч, а достеменна блискавка, здоровенний такий. І одним ударом стяв її голову, ая! Якраз перед нами. І тут на всю сорокушачу зграю нападає сказ — розвертаються ці тварюки кругом та й давай жерти жерцем одна одну! — Живолуп жахнувся, уявивши цю картину. — А ти де тоді був? — поцікавився в Рука Спритник. — Витав у хмара?

— Ну, майже вгадав, — усміхнувся Рук. — Тільки трішечки не так, як ти уявляєш... Мене накрила руда буря — дорогою через Крайземлю. Я був живий труп. Мої друзі блукай-бурмила забрали мене з гори, перш ніж устигла початися битва. Усю дорогу до Вільних галевин вони по черзі несли мене на лапах. Я мало що з того пам'ятаю...

— Ти приятелюєш із блукай-бурмилами? — вражено запитав Лежень.

— О, які то гарні й благородні істоти! — дружно закивали головами дрібногобліни, коли це наразтиши на галевині розітнув хрипкий рев тілдерячого ріжка.

— Уже восьма, — стрепенувся Лежень. — Час збиратися.

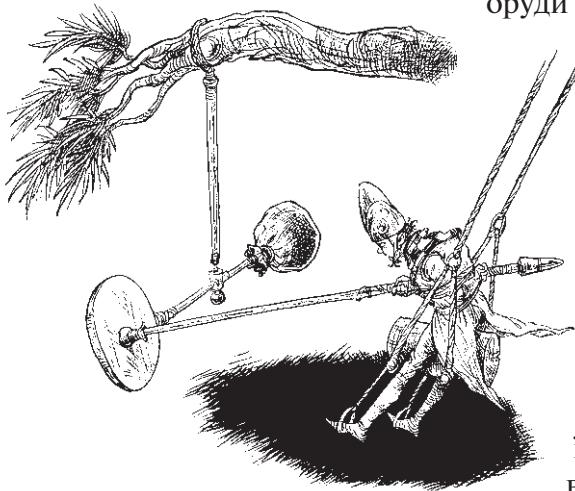
Дрібногобліни похапцем дойли сніданок і спорожнили кварти. Лежень узяв юнака за руку:

— Ходімо. У тебе зустріч із капітаном Мантачкою.

* * *

Такого шаленого ритму життя, як упродовж наступних двох тижнів, Рук іще не знав. Звісно, вишкіл молодого Бібліотекарського Лицаря щось та важив, а все ж бути уланом виявилося не такою-то й простою штокою. Замість спокійних, розмірених вправ із лінвами,

оруди вітрилами та пробігах польотів тут опановували карколомне вольтижування верхи на гілляці та двобої з... заліznодеревними соснами.

Рук сідав на одну з тендітних нижчих гілок і міцно обхоплював її ногами. Його зауванням було ухилятися від заліznодерев-

них шишок, які в нього метали інші улани, і рівночасно втримуватись на гілці, яку вони, не шкодуючи рук, трясли смикаючи та шарпаючи за поприв'язуване до неї мотуззя. З часу до часу він втрачав рівновагу і падав на м'який шар соснової глици, але прожогом здирався назад на дерево, і вправлявся далі, юздавалося, не буде цьому кінця-краю.

А ще, ніби цього було не досить, Рук що не день мав без кінця влучати в мішень важкою заліznодеревною пікою, тримаючи її однією рукою, тимчасом як другу прив'язували йому до тіла. Він сидів на вузесенькій гойдалці, почепленій на гілці ю, ширяючи вперед-назад, ціляв у мішень на одному кінці довгого плеча, водночас ухиляючись від того натоптаного лантуха, прикріпленаого на другому його кінці. А ночами, махнувши рукою на глузи уланів, що ось, мовляв, у їхніх лавах об'явився вчорашній бібліотекар-книгохріз, він читав трактат Фенбруса Лодда, беручи собі в тямку кожнісіньке слово про зубощирів-скрадайл. Об'їждження цих тварин було ще попереду.

На третьому тижні Рука нарешті привели до зубощирів і показали, як їх чистити та доглядати, як обтинати їм пазурі та змащувати шорсткі ноги. Він ласково плескав їх по головах і лоскотав пучками — як вичитав у трактаті.

Дізnavся він і про спорядження зубоширів: упряж, сідла, повіддя, важкі вудила у величезних роздяплених пащеках, що допомагали приборкувати тварин.

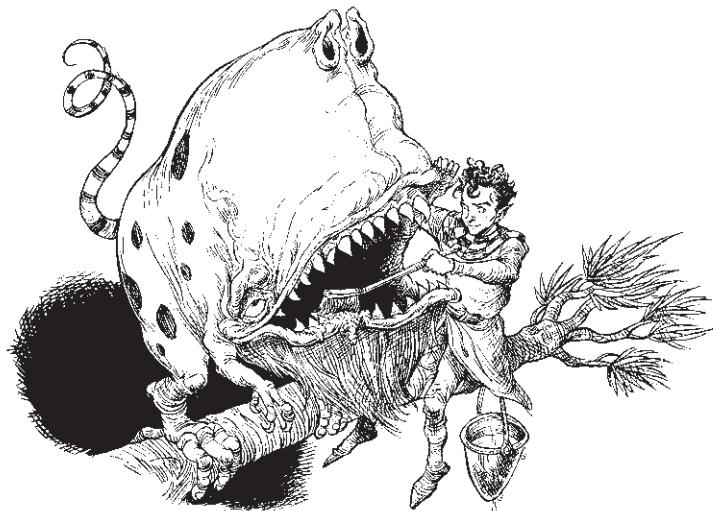
Лежень, як і всі дрібногобліни, мав власного зубошира і не шкодував для нього ані уваги, ані турботи. Скрадайла були приручені тварини — сірі з полиском, гніді, жовтожарі, чорні, й страх залюблені у своїх їздців. Крім них, було ще трохи необ'їждженого молодняку та певне число “осиротілих”, чиї господарі полягли в боях. От їх і доручили турботам Рука та ще кількох новобранців. Уже закінчувався третій тиждень, коли увечері, після чергового напруженого дня, Рука навідав Капітан Мантачка.

— Знаєш, Руку, я тут спостерігаю за тобою, — почав він.

— Ти ловиш усе з лету і непохібно. Гадаю, тобі вже час вибрati власного зубошира. Лежню, — звернувся він до живолупа. — Заведи його в головну загороду. Завтра він разом з тобою їде на патрулювання.

— Дякую, добродію, — відказав Рук, розпливаючись у широкій усмішці. Скільки він чекав на цю мить!..

Удвох із лежнем вони негайно подалися навпростець через Заліznодеревну галевину до величезної головної за-

городи, і всю дорогу про щось жваво гомоніли. Що ближче вони підходили, то дужче у повітрі тхнуло цвіллю. Рук почув скигління та хропіння: зубощири на гілках зачули їхнє наближення. Назустріч їм вийшов наглядач загороди Крутень — м'язистий дрібногоблін із густою чорною чуприною.

— Нас послав Капітан Мантачка, — пояснив Лежень. — Рук має вибрати собі верхового зубощира.

— Має, то має, — промовив Крутень, прикидаючи на око Руків зріст та вагу. Відтак вибрав сідло і вручив хлопцеві. — Я б особисто радив сіро-го велетня, — промовив він, киваючи головою в бік загороди. — Не казна-який звір, зате надійний.

Рук заходився оглядати стадо. Яких тільки зубощирів тут не було: і великі тварини гнідої, сірої та чорної мастей з кремезними, м'язистими задніми лапами та куцими передніми; і трохи менші, зате жвавіші жовтожарі зубощири — лискучі, прудкі, але збіса норовливі. Рук пройшов далі і, опинившись у гущі скрадайл, почав гладити, поплескувати та

лоскотати тварин. Зубошири мурчали і терлися об нього. Крутень був вражений.

— Ти їм подобаєшся, — зауважив дрібногоблін. — Здається, ти вміеш із ними балакати.

Рук кивнув. *На тілі зубошира сорок три ділянки, чутливі до погладжування, поплескування та лоскоту: брови, середня фаланга пальця на задній лапі...* У голові йому й досі снувалися рядки Фенбрусового трактату.

У вічі йому впав зубошири, що сидів на гілці трохи останньо від решти. На відміну від інших, жовтооких та одномасних, цей скрадайло мав яскраві яро-блакитні очі та рябу масть — темно-гніді плями на сніговобілому хутрі.

Білий у плямах зубошири — тварина напрочуд розумна, але й не менш норовлива. Дуже слухняна, коли дбати за неї, але надто чутлива до грубого поводження...

— Може, цей? — запитав Рук.

— Боже борони! — відказав доглядач. — Забудь про нього! На цьому зубоширі їздив плескатоголовець Гладун Крешиїска. Той, що наклав головою у битві під Світляковою горою. Когось іншого тварина і близько до себе не підпустить. Я тримаю її тільки з шани до старого Крешиїскри.

Проте рябий зубошири видимо зачарував Рука. Чимось нестримно вабила його манера перебирати ногами, його насторожені блискучі очі. Рук повагом рушив до звіра, і поки він ішов, інші, сумирніші зубошири терлися об нього. Лежень і доглядач загороди не відставали від Рука.

— Як його звати? — поцікавився Рук.

— Чинквікс, — відповів Крутень. — Повір мені, хлопче, у чужі руки цей звір не дається. Він і так підпустив тебе заблизько. Дивина, та й годі!..

Рук кивнув головою і похнюпившись, але ні на мить не спускаючи з очей сторожкого зубошира, наблизався до тварини.

— Чинквікс, — лагідно озвався він. — Усе гаразд, хлопче.

Підходить до норовистого зубошира слід збоку, безперервно дивлячись йому в вічі та легенько насвистуючи...

Зубошири охижів і тужно заячав.

— Так, так, я знаю, — прошепотів Рук. — Спокійно, спокійно...

Руки слід тримати при боці тварини, голови не підводити...

— Далебі, я б тобі не радив... — почав Крутень, однаке Лежень торкнув його за руку, і він замовк.

...Нехай зубощир ознайомиться з вашим запахом...

Рук підступив до тварини ближче, потому облизнув пальці й легенько провів ними навколо тремких зубощирових ніздрів, невпинно нашпітуючи:

— Чинквіксе, Чинквіксе...

Зубощир глибоко вдихнув у себе повітря. Він уже не гріб землю і наче до чогось дослухався. Рук ледь усміхнувся і, не відводячи погляду від сторожкового зубощирового ока, нахилився до нього і тихенько свиснув.

Зубощир відсапнув, його яро-блакитні очі злагідніли. Скигління завмерло, і на зміну йому прийшов глибокий, вдоволений муркіт, народжений десь аж у надрах горлянки.

— Гарний хлопчина Чинквікс, — промовив Рук, далі почепив йому на спину сідло і затяг попругу під черевом. Весь цей час він не переставав погладжувати і лоскотати тварину. — Гарний, гарний хлопчина!..

— Оце так так! — вигукнув Крутень. — Якби не побачив на власні очі, зроду не повірив би! Скажи, а де ти навчився таких фіглів-міглів? — запитав він.

Тільки-но Рук повернувся до нього, як Чинквікс негайно почав тертися об хлопця, вимагаючи більшої уваги до себе. Рук погладив у кишені берестяний сувій і відповів:

— Вичитав у книжці.

Крутень із неймовірою похитав головою.

— Чудасія, та й годі!..

Тим часом за його спиною Лежень осідлав свого зубощира, гнідого з жовтоожарим полиском звіра на ім'я Бельвікс, і під'їхав трохи до Рука.

— Разюче! — промовив він. — А тепер перевірмо, як ти почуватимешся у верховітті.

Рук не став дожидати, поки його припросять удруге. Він утихомирив свого зубощира, вигідніше вмостився в сіdlі й легенько ляснув поводом. Ту ж мить Чинквікс цибнув у повітря, і Рук незчувся, як уже гнав по гіллі так шалено, аж кров грала в жилах. Таке піднесення він чув хіба на “Грозовому шершні”.

— Ось воно, справжнє життя, Чинквіксе! — вигукнув хлопець, будячи луну по всій Заліznодеревній галявині. — *Справжнє життя!*

• РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ •

ЛАСКАВКА

точена густим кільцем високих шпичковересових та молочайошипухових дерев з їхніми застрашливими кривими й гострими колючками, Долина блудів, купалася у блідо-жовтавому свіtlі вранішнього сонця. День щойно займався, проте всі приготування до церемонії тут уже було закінчено.

В'юнкі, посипані жорствою стежки знов розрівняно; ставки та водоспади — очищено; кам'яні сади — прибрано, а декоративним вічнозеленим деревам з гладенькими чорними листочками надано химерних кутастих обрисів. Альтанки та алеї безмовно чекали на прибуття відвідувачів. Посеред саду розкинулась круглява галявина зі свіжоскошеними запашними травами, а посеред неї височіла вікодавня верба-галяволюб, і її могутнє гілля, мов золота завіса, звисало до самого долу.

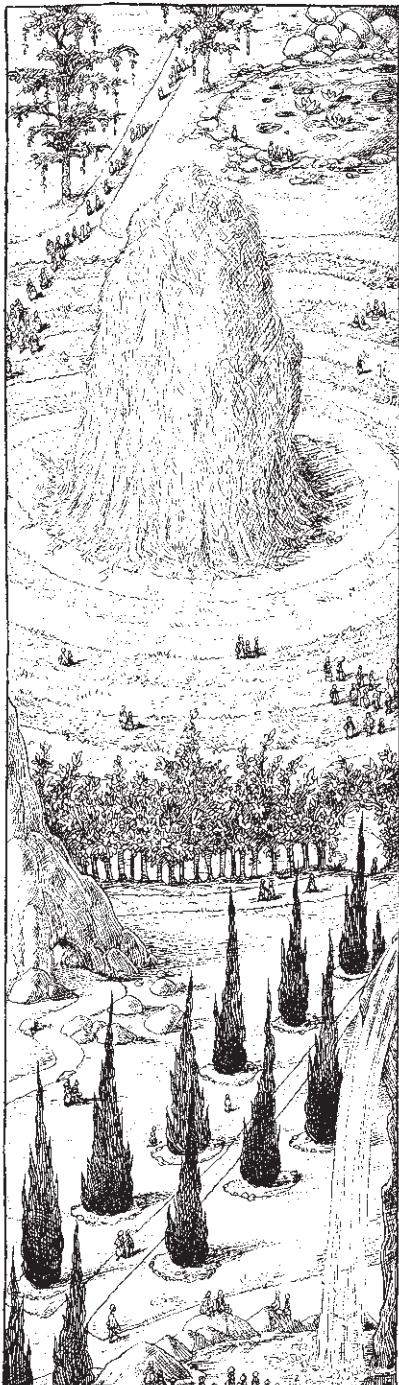
У холодку під вербою-галяволобом, у блискучій мантії, що вільно спадала з худеньких плечей, стояла Тиха Ласкавка — Доглядачка Саду дум. Пучки її довгих гнучких пальців були притиснуті один до одного — знак зосередження...

Ага, ось, нарешті, й вони. Величезні тонкі, як папір, вуха блудих заворушилися, вчуваючи наближення і тих, кого викликано на Дізнання, і тих, хто просто хотів бути на ньому присутнім.

Ось заметушилися її блуди-служки, допомагаючи прибульцям проретися крізь непрохідні колючі стіни, такі густі, що жоден звук зокола не засягав усередину. Ласкавка відчувала їхній подив, коли їхньому зорові одкривалася стежка крізь підступні колючі хащі, відчувала, як вони тривожилися, помічаючи витріщені на них очі духоблудів, сіроблудів, пурхайблудів, ночоблудів. Один за одним гості виринали з присмерку колючого піdlіску на галявину і мружилися від світла.

Ласкаво просимо, промовила вона, і її тихенький голосок озвався у сотнях збентежених голів.

Відвідувачі ходили садом зграйками і скучувались там, де їм було любіше. Комусь подобалося милуватись на власне відбиття у глибокому, але прозорому ставку, інші сідали під колихкими вербами-плакучницями, а дехто просто походжав алейками,

з головою поринувши в роздуми, і тільки жорства лагідно шурхотіла у них під ногами. Відвідувачів дедалі більшало і їхні голоси чимраз гучніше озивались у Ласкавчиній голові.

Вона тремтіла, її тендітне тільце здригалося від мішанки голосів, що гули, дзижчали і бриніли, неначе лісові бджоли. І лише згодом, коли пристрасті на галявині стали потихеньку вгамовуватися, потихшли й голоси, скірні заспокійливій силі ясної, нескаламученої думки.

Ось вона ледь відхилила завісу з гілля верби-галяволюба, обвела поглядом галявину, і неспійманна загадкова усмішка заграла на її вустах. Зазвичай тут можна було побачити одного-двох нетряків, що сиділи над ставком, намагаючись приборкати свою лютъ, чи самітного бражного гобліна, що походжав устеленими жорствою стежками, сподіваючись розвіяти меланхолію. Та тільки не сьогодні. Коли наставали такі дні — Дні Дізнання, — то все на Вільних Галявинах ніби гучнішало, і їхні голови повнилися галасливими думками.

Коли прибульці проходили поблизу, Ласкавка дослухалася до гадок кожного з них... Одним спокою не давали чорні думки, сповнені люті чи огуди. Інші просто співчували та журилися. Але більшина присутніх не виказувала нічого, крім надмірної цікавості й азарту, притаманних випадковим гавам. Ласкавка поспішила відмежуватися від цих останніх і скупчила увагу лише на найбурхливіших чуттях, що їх вона ловила з різних кінців саду.

Біля цілющих ставків тинявся юний Бібліотекарський Лицар із запалими очима. В іншому місці якийсь невтішний молодший бібліотекар глибоко вдихав пахищі вербового цвіту, намагаючись приглушити свій біль. Оддалік на рівній, як струна, посипаний жорствою стежині стояв зі схиленою головою та закладеними за спину руками сам Найвищий Академік, а в плетеній альтанці відпочивав страшенно збуджений примара-непосидько, і його біла мордобріляча куртка різко вирізнялася проти темних вічнозелених кущів. А он ще трохи далі, біля водоспадів пам'яті, прогулювалися два улани Вільних галявин. Їхні думки надзвичайно

зацікавили Ласкавку, і вона постановила при нагоді заходитися коло них.

Над викошеними травниками та ошатно підрізаними кущами повівав духмяний легіт. Ласкавка на мить завмерла. Її вуха затремтіли і почали поверватися на всі боки.

— Ах! — зітхнула блудиха.

За нею, ховаючись у густій тіні шкарубного гудзуватого стовбура верби-галяволюба, чекав той, про кого вона саме думала, — юнак із коротко стриженим чубом. Він мав блідий, заклопотаний вигляд — достату схожий на розтризованого лемурчика. Зрештою, подумала Ласкавка, хто чув би себе інакше перед розслідуванням власної справи.

Вона на мить заплющила очі, набрала в легені повітря, і все її тендітне тільце затрепетало. Час братися до діла!

Розхиливши листяну завісу, вона ступила на гаяльву і, перейшовши її, подалася далі стежкою. Рухалася вона легко, безшлесно. Не привертаючи нічієї уваги, блукала в натовпі гостей, шукаючи тих із них, чий пристрасті кипіли найдужче...

Перед нею, на мармуровому парапеті, що оточував ставок, стояв навколішки Бібліотекарський Лицар із запалими очима, і думки його були незгірш глибокі та похмурі, ніж вода, в яку він зараз вдивлявся. Його думки були болісні й стражденні, а лютощів у них було стільки, що під їхнім натиском Ласкавці аж вуха затремтіли. Вона підійшла до хlopця і торкнулася тоненькими пальцями його грудей.

Покажи-но мені, сказала блудиха,
і її голос озвався йому в голові.

Юнак розстебнув на грудях шкіратянку і закотив угору спідню сорочку. Там, де були ребра, груди перетинав нерівний шрам. Ласкавка сягнула до нього і провела пальцем по яро-червоній лінії, ні на мить не відриваючи пильного погляду від очей Бібліотекарського Лицаря.

Так, знов озвався її голос, сповнений смутку та співчуття. Так, я бачу. Засідка — в жахному місті птахотварей... Друзів твоїх — таких юних, таких відважних — посікли на кавалки, одного за одним, страхолюдні сестриці-сорокухи. Кров, зойки — долі вже один, два, три, чотири, — і ось настала й твоя черга...

Ласкавка здригнулась, і її крихітне тільце зсудомило, наче вона сама відчувала все, що пережив Бібліотекарський Лицар.

Хвиський удар гострим пазуром... І ти біжиш, біжиш, біжиш! Біжиш!

Ласкавка заплющила очі, аби глибше засягнути в його пам'ять.

Ось ти скрадаєшся в пітьмі хідника; видивляєшся, виждаєш, молишся, аби тебе не помітили сорокухи. Страх. Біль. Тріумфальний вереск птахотварей... “Бібліотекар зрадив бібліотекарів! Бібліотекар зрадив бібліотекарів!”

Вона розплющилась і зазирнула в обличчя Бібліотекарського Лицаря — пам'ять про знущальний сорокушачий елемент досі ще свіжа і болюча!

“Дякую тобі, Ксанте!” квоктав сорокушачий голос. “Ксанте Філатіне!”

Тоненікі ручки Ласкавчині стомлено повисли вздовж тіла. Вона повернулася і хрусткою від жорстви стежкою подалася геть від ставочка, залишивши хлопця сам-на-сам з його перечуваннями. Малося ще вислухати думки інших присутніх. Вона знову перейшла духмяну галівину і мандрувала серед плаќучниць, обважнілих від жовто-білого цвіту, аж поки спинилася перед схвильованим молодшим бібліотекарем, уважно вивчаючи його булькатими некліпними очима.

То був худий, аж прозорий, схожий на примару чоловік ув окулярах зі скельцями у формі півмісяця, що сповзли йому на кінчик довгого тонкого носа. В його поріділому чубі сріблилися сиві пасма і лише завдяки відблискам соняшного світла, що грали на ньому, Ласкавка зрозуміла, що колись воно було руде, як листя на нелинь-дубі. У душі цього чоловіка вона відчула якусь порожнечу, немов там

чогось бракувало, і ту пустку годі було й думати чимось заповнити.

Поділися зі мною, промовила Ласкавка. *Повідай мені свої думки.*

Вона подалася вперед, сягнула вгору, приклада руки до його скронь — і аж зойкнула, така хвиля болю накотилася на неї.

Твій син. Ласкавці аж серце защеміло. Твій нещасний коханий синаш... Артилус, рожевощокий, рудоволосий. Твоя гордість і твоя втіха.

Ти казав йому не вештатися риштаками; ти казав йому, що це небезпечно, але він і слухати тебе не хотів... Такий молодий, такий запальний...

Блудиха здригнулася.

Та що таке справжній жах, ти відчув не зразу... Звістку про нього приніс повітряний патруль, що помітив хлопця у старому Нижньому місті... Його схопили сторожі, запроторили у Вежу Ночі і... і...

Біль ставав нестерпним. Ласкавку проймав дріж.

Твого сина, а з ним ще одного молодого бранця, посадили у клітку і спустили з вежі просто в розпадину під нею... У розпадину, повну всяких почвар — скельних гемонів... То була певна смерть, без надії на рятунок. Ласкавка скрушно похитала головою. Їх офірували Орбікс Ксаксіс та один із його посіпак: той, що допитував усіх в'язнів, кинутих у Вежу Ночі... Ксант. Ксант Філатін...

Ласкавка рушила далі, зоставивши невтішного молодшого бібліотекаря на самоті зі своїм горем. Час, може, і злагодив би його, та щоб зцілити цілком... Шкода мови.

На стежці поперед себе вона уздріла літнього академіка у простій домотканій мантії, задивленого кудись далеко невидючим поглядом. У зелених очах світилася доброта, та зазирнувши в них глибше, Ласкавка побачила там цілі роки, перебуті в болю та стражданнях. Кожна зморшка на чолі старого вченого могла б розповісти якусь сповнену

драматизму історію. Проте Ласкавка знала, що Найвищий Академік Кулькан Пентефраксіс, попри все, що йому довелося пережити, залишився чоловіком життєрадісним і незлостивим. Ось і тепер він думав тільки про добре та приємне у хлопцеві. Гаразд, а якщо зазирнути глибше...

Блуда взяла його руки у свої і легесенько потерла. У голові її поплинули Кульканові думки.

Отже, подумки промовила вона, ви називаєте його своїм другом?

Тонкі губи Найвищого Академіка розтяглися в усмішці. Ласкавка усміхнулась у відповідь.

Так, він ваш друг. Не злічити, скільки годин ви провели разом за балачками про Темноліс... Про його таємниці, про його дива... Про те, які пригоди довелось там пережити вам і Капітану Живчику... О, а як Ксант любив слухати розповіді про ваші приключения!

Раптом блудиха спохмурніла.

Але що це? Що це за темна та затхла місцина, де ви оце сидите за такою дружньою розмовою?

Через усю Ласкавчину спину перебіг мимовільний дріж.

В'язниця! Страшна в'язниця, захована у надрах Вежі Ночі... О, як ви там страждали... Нестерпний сморід, жалюгідне лахміття, воші, кліщі... Рік за роком на дашку в пітьмі... І... Ключ у шпарині... Відчиняються важкі двері... Входить ваш тюремник...

Ксант. Ксант Філатін!

Коли блудиха відвернулася від Кулькапа, той уже знову блукав думками по барвистому та величному Темнолісі — як робив це не раз і не два в осоружні роки свого ув'язнення. Обличчя його всміхалось, а очі бачили щось таке, чого не було видно іншим. Найвищий Академік був справді щасливий чоловік.

І що ж робити з цим хлопчеськом? зітхнула Ласкавка.

Що й казати, Ксант Філатін укрив себе великою ганьбою. Ким він тільки не був — вивідачем, зрадником, катом, тюремником... Він один був причина важких переживань, страждань та кипучих пристрастей, що вирували в цьому саду.

Блудиха стала й озирнулася довкола. Ось праворуч стоїть юнак, зодягнений у мордобрілячу куртку. Вона запримітила його ще давніше. Хлопець місця собі не знаходив, усе снуючи повз альтанку туди-сюди.

Ага, безстрашний і юний Примара Осип-Міста? подумала Ласкавка. *Цікаво, що захоче сказати він?*

Вона непомітно підійшла до хлопця і взяла його за руку. Нетерпляча хода його враз уповільнилась. Хлопець обернувся до блудихи, зазирнув їй у вічі, й Ласкавку обдало гарячою хвилею люті, що вирувала у його думках.

Цей негідник на ім'я Ксант зрадив твого найкращого друга Рука!.. Якщо хтось колись пошився у Хранителі, то це вже на все життя...

У примари в голові палали такі пристрасті, що Ласкавці видалося, ніби вона пучкою торкнулася вогню...

Він заманив його в тумани Крайземлі — і через нього Рук мало не загинув. А потім почутив Руків меч... Той самий, що подарував йому ти! Вчинив, як справжній Сторож, та, зрештою, чи можна було сподіватися від Ксанта Філатіна чогось іншого!

Ласкавка відпустила багряну руку примари і важко зітхнула. Ксант Філатін видавався ходячим уособленням зла. Вона чула, що думали навколо неї вільняки.

Нікчемний зрадник!

У його очах ви не побачите нічого, крім зла.

Без нього та йому подібних Вільні гаяловини тільки полегшено зітхнуть!

Вона відмахнулася від цих думок, як від набридливої мошви, і рушила далі. Дійшовши до водоспадів пам'яті, спинилася і задивилася на воду, що каскадами спадала вниз. І тут до неї знову повернулися Щипові думки.

Учора ввечері вона чаювала з величезним веретенником, як завжди напередодні Дізнання, аби перейнятися мудрістю старого Щипа.

— Я зазирнув йому в душу, — розповідав їй веретенник. — І, повір, там отакенне почуття провини. Воно росте, як величеський гриб, але тому й росте, що для цього є благодатний ґрунт. І ґрунт цей, я певен, не що інше, як добре серце Ксанта Філатіна.

Несподівано хтось радісно зойкнув, урвавши Ласкавчині міркування. Відвернувшись від водоспаду, блудиха побачила малу дрібногоблінчиху, що вистрибом пробігла повз неї. На її обличчі малювався невимовний захват. Добігши до одного з уланів Вільних галявин, що стояли обіч водоспаду, вона з розгону кинулася в його обійми.

— Руку! Руку! — запищала вона. — Невже це справді ти?

— Гільда! — не менше за неї радів улан. — Гільда з ловецької ями у старому Нижньому місті! Очам своїм не вірю! Ти тут, на Вільних галявинах!

Рук радо обіймав Гільду, а Гільда — його. Ласкавка тихенько підійшла до них і торкнулася їх довгими пальцями.

Оце так радість! оце так зустріч! — залунав її голос відразу в двох головах. *Ходімо, тільки дайте мені руки, і ходімо.*

Улан Вільних галявин і дрібногоблініха слухняно побралися з Ласкавкою за руки, і всі троє рушили далі.

Двійко друзів знайшли одне одного! Щаслива зустріч...

Ласкавка поглянула на маленьку дрібногоблінчиху, що радо їй усміхалася. *Тобі довелося чимало пережити, крихітко... Спершу ловецька яма... Відтак довга дорога до Вільних галявин. А ще ти несла щось із собою... Меч... Меч, який належить Рукові, Бібліотекарському Лицареві, тому самому, що, ризикуючи життям, кинувся рятувати тебе у старому Нижньому місті! Ти берегла його всю дорогу, а тоді... О, маленька дівчинко! Ти не хотіла його непокоїти! І зали-*

шила меч надворі, під блукай-бурмиловим лігвом у Темнолісі...

Ласкавка відчула, як Рук стискає її зап'ясток. І тоді вона зазирнула хлопцеві у вічі.

Так, Руку! Її голос усередині голови звучав легко і радісно. Ксант не крав твоого меча. Він знайшов його! Та ѿ це ще не все... Вона поглянула на хлопця і прищутила очі. О, як глибоко сковані твої думки... Тебе заморочила руда буря, збила з пантелику... Але

я можу повернути тобі твої переживання... Так... Ну, от...

Крайземля... Ти всередині рудої бурі, тебе волочить кам'янистим ґрунтом до самого кінця Свіtokраю... Ось виткнулася чиясь рука, схопила тебе за плесно і тягне чимдалі від небезпеки...

Руку, то Ксантова рука. Рука Ксанта Філатіна!

Рук наморщив чоло і тихо прошепотів:

— Так. Я це пригадую.

Та ѿ це ще не все, не вгавала Ласкавка. Важачи головою, він підхопив тебе з землі, взяв на руки і поніс назад через Крайземлю й Темноліс. Він ішов і ішов без упину, аж поки доніс тебе до блукай-бурмил, аби бути певним, що тобі ніщо не загрожує.

— Так, так, — промовив Рук. Тепер він пригадав, як усе відбувалось: усе до останньої п'яді тамтої довгої дороги. — Він урятував мені життя, — пробуркотів Рук. — Ксант Філатін. Він урятував мені життя.

Ласкавка усміхнулась і відпустила хлопцеву руку. *Тобі він був вірний друг. Тож радій із щасливої зустрічі.*

Вона всміхнулася, коли Рук узяв Гільду за руку, і вони вдвох почвалали галявиною. Аж ось іззаду вона почула інший голос — грубий, хріпкий, а все ж не без лагідної нотки. Вона обернулася — аж перед нею стойть інший улан Вільних галявин, невисокий, кремезний живолуп із гострими омахами вогненного чуба.

Ти був під Світляковою горою? запитала вона.

Живолуп кивнув головою, і Ласкавка відчула його біль утрати, тугу за безстрашними побратимами.

Ти бачив, як убили курниковоу матку... Юнак із голеною головою та чудесним мечем... Такого сміливця ти ще не бачив... Це переламало битву на вашу користь... Герой... Ксант Філатін!

Ласкавка залишила улана, який знову задивився на відоспад, і помандрувала садом далі. Сонце підбивалося в зеніт і припікало вже добряче, тіні в саду стали қуцими. Час, подумала вона, заслухати ї самого Ксанта Філатіна. Ласкавка перейшла гаявину, розхилила завісу з віття вербигаяволюба і помахом руки покликала Ксанта до себе.

Той вийшов з тіні й непевною ходою, пригорбившись і мружачись, вийшов на залиту сліпучим сонячним світлом гаявину. Коли Ксант наблизився, Ласкавка відчула, який він нещасний, непевний себе і які суперечливі почуття в ньому змагаються. Чого там тільки не було: і почуття провини, і гризота, і біль та нерозважна туга. Він був одинокий як палець і нелюбий та ненависний для всіх.

Ласкавка поклала руку Ксантові на плече. Він обернувшись, глянув на блудиху чорними погаслими очима. І зразу ж Ксанта немов прорвало, і на Ласкавку ринув нестримний потік його думок та сумнівів, обдавши її з ніг до голови.

Не один рік я служив негідному волода-реві, був слухняним виконавцем усіх його страхітливих планів. Ганьба мені, ганьба; я знат, що вкриваю себе ганьбою... Але ж я був такий ще незрілий...

Але ні! Немає цьому прощення. Ні, нічим не применіши отих страхіть, що я встиг натворити!

Ласкавка кивнула головою.

Я був зрадником. Я зрадив чи- мало люду. Мої руки заплямлені кро- в'ю, і мені ніколи, ніколи її не змити.

Кулькан розповідав мені про Темноліс, і так у мене захевріла надія на втечу, а потрапити до Темнолісу можна було, тільки ставши нишпоркою Сторожів Ночі! І скільки безстрашних Бібліотекарських учнів, мабуть, полягло через мою підступність! А потім мене викрили, і я втік, як боягуз, і знов повернувся у Вежу Ночі!

О, як я хотів залишитися на Вільних галявинах, де мені пощастило, уперше в житті, зустріти щиріх друзів — Рука, Магду, Щипа... Та я не міг цього зробити... І зрадив їх усіх. Усіх — і кожного. Чи зможу я бодай коли-небудь віправити вчинене зло?

Він замовк, а в очах його й далі стояв той самий вираз розпачу та безнадії. І тут, прорвавши вольові заслони, ринула друга злива думок.

Я старався! Земля і Небо можуть підтвердити, що я старався, але заради чого? Я був зрадником. Нишпоркою. Прокляття падало на кожного, хто підходив до мене близько і довірявся мені. І все ж я старався як міг, повірте мені...

Ласкавка знову кивнула головою, але не так жвано.

Повернувшись у вежу, я, як ніколи виразно, побачив, якими чудовиськами були насправді оті Високі Сторожі Ночі. І став докладати всіх зусиль, аби перешкодити їхній божевільній сваволі.

Я всім серцем радів, дізнавшись про втечу Кулькана з Вежі Ночі — й тяжко мучився, що не можу накивати п'ятами слідом за ним... Я добре розумів, що не маю права так чинити. Мій обов'язок був залишатися там і всіяко, мірою своїх сил, чинити опір злу, що його сіяв мій патрон.

Напевне, то була моя спокута.

Я робив усе, що міг, намагаючись допомогти бранцям, що попадали в лабети сторожів. Я всіма правдами й неправдами намагався позбавити офірні сторожівські клітки їхньої здобичі, під час допитів шукав найменших приводів, що дали б урятувати їх від смерті. Та часто Леддікс, екзекутор, просить каменя на камені не залишав від моїх доводів...

О, як ятрить мені душу свідомість того, що я когось не зміг урятувати...

Ласкавка кивнула головою. Вона чула його біль, як свій. Хлопець укляк посеред залитої сонцем галявини і затулив руками обличчя. Тіло його стрясали ридання, вільняки, полишавши свої закути, збиралися навколо нього. Настала довгоочікувана мить Дізнання. Усі присутні прикипіли поглядами до крихітної постаті Ласкавки Тихої — Доглядачки Саду дум.

Друзі, озвався у тисячах голів її тихенький голосок. Я за-зирала у надра свідомості багатьох гостей і чула їхній жаль та глибоку скорботу...

Вона обвела поглядом присутніх, що стояли перед нею; Бібліотекарського Лицаря з потворним шрамом на грудях, згорьованого молодшого бібліотекаря, Найвищого Академіка, виснаженого вічними клопотами.

Крім того, відчула я й віddаність, відвагу та приязнь, провадила Ласкавка.

Вона помітила, як ствердно закивали головою Рук і живулуп-улан, як знітився присоромлений Фелікс.

Зважуючи добро і зло, вчинені від Ксанта Філатіна, я й гадки не мала, що шальки терезів так довго вагатимуться, перш ніж... Ласкавка глянула на Ксант, не приховуючи свого співчуття до хлопця. Ксанте, я боюся, що...

Ксант не зводив з Ласкавки очей, і обличчя його, незважаючи на яскраве сонце, було біліше за крейду. І тут почувся чийсь крик:

— Стійте! Зачекайте!

Хтось пропихався крізь натовп вільняків, і Садом дум прокотився гул подиву.

— Але ж тебе підбили! — чулося з одного боку.

— Ми думали, тебе немає серед живих! — долітало з другого.

Із натовпу вийшла Магда Бурлікс, у драному, брудному літунському костюмі й, накульгуючи, підійшла до Ксанта з Ласкавкою.

— Вибачте, але я маю вам щось сказати, — схвильовано промовила дівчина.

Ласкавка ступила ще крок до молодої Бібліотекарської Лицарки, і її величезні тонкі вуха залопотіли. *Скажи мені, що знаєш, подумки* промовила вона.

Магда стала перед Ласкавкою навколошки, і та прикладала свої довгі тонкопалі руки до Магдиної голови.

Ксант порятував тебе з Вежі Ночі, — тихенько за-лунав у головах присутніх її голосок. Важачи головою, він провів тебе через риштаки, ря-туючи від смерті, й доправив до бібліотекарів, напевне знаю-чи, що ті його ненавидять і ма-тимуть за ізгоя... Він робив те все без вигоди для себе, про-сто бажав зберегти тобі життя...

Ласкавка підвела очі. *Мить Дізнання настала*, тихенько мовила вона, і всі присутні в саду дружно закивали головами.

Вона повернулася до Ксанта і піднесла руки долонями вгору. Замайоріла під полуденным сонцем мантія.

— Ласкаво просимо, Філатіне, — промовила вона. — Ласкаво просимо, вільняче.

ЧАСТИНА ТРЕТЬЯ

ВІЙНА

• РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ •

ГАЛЯВОЖЕР

— **A**-а-а! — несамовито заверещав гоблін-пузань і лантухом повалився на брудну долівку ливарні. Він скрутівся клубочком, та це мало захищало від ударів.

— Тупак, незграба, недоумок, виродок! — гарчав плескатоголовий наглядач і кожне своє слово супроводжував ударам важкого гарапника.

— Вибачте мені! Вибачте мені! — жалісно скиглив пузань. Нагай заляскав іще гучніше, до крові розтинаючи шкіру на його спині та плечах. — *A-a-a!* — відчайдушно заволав невільник. — Згляньтесь наді мною нещасним...

Наглядач — м'язистий плескатоголовий гоблін із кривулястим татуюванням, що вкривало добрячу половину його мармизи та плечі, противно рохнув і нарешті дав бідолашному пузаневі спокій.

— Зглянутися, кажеш? — гаркнув наглядач. — Ще одна така халепа — і ти небіжчик. Ось-ось прибуде нова партія робочих — на кий біс мені здалися такі здихлі, як ти? Дійшло?

Пузань досі ще лежав, згорнувшись калачиком, і не ворушився. Він був надто переляканий, аби відповісти. Бовкнеш щось, а наглядач, чого доброго, ще більше розлютиться. Хіба то пузанева провина, що він перечепився і впав? У плавильні було гаряче, як у пеклі, він весь упрів, змучився, до того ж від недоситу охляв так, що ледве міг бачити. Перед очима все пливло, ноги стали як ватяні. І коли плавильні форми наповнилися сяйливим розтопленим металом, земля під ногами кудись попливла...

— *Дійшло, пити?* — знову grimнув наглядач-плескатоголовець.

— Так, так, хазяїне, до нього дійшло, — озвався другий гоблін-пузань, поспішаючи до свого брата. Він схопив його за руку і, намагаючись не чіпати страшних басаманів на спині, допоміг зіп'ястися на ноги. — Хазяїне, він більше не буде, слово честі, хазяїне.

Плескатоголовець зневажливо сплюнув.

— Я скорше позбудуся свого шолома та нагая, аніж повірю пузатій потолочі, — процідив він крізь зуби. — Швиденько все прибрati звідси! — гарикнув він, киваючи на долівку, де холов розхлюпаний рідкий метал, перетворюючись на величезну безформну брилу. — І ви теж — додав він, ляскавчи батогом на дрібногоблінів, з'юрмлених біля рудного конвеєра. — Ану допомагайте!

Гобліни підійшли, сторохко озираючись на наглядацький нагай із трьома хвостами, кожен з яких кінчався загнутим гаком. Ухопивши разом із пузанями величезну металеву брилу, вони з гуркотом, сопінням та рожканням посунули її по долівці закіптуженої та задимленої плавильні, сповільна посувуючи до печі.

З усіх боків грюкало, гупало та двигоніло, а невільники-робітники, позбивані у купки за племінними ознаками і поприв'язувані один до одного за пояс — дрібногобліні до дрібногоблінів, пузані до пузанів, — знемагали від надсильної праці. У сяйві плавиленъ блищали потом їхні змащені тіла. Кого тут тільки не було: вантажники та грубники,

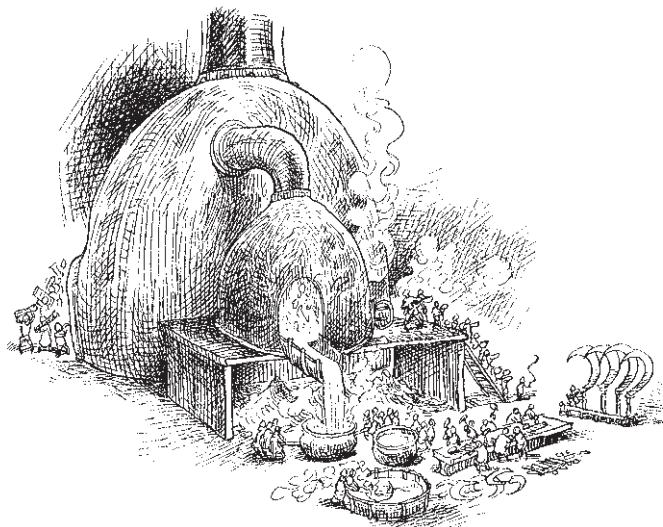
плавильники та формувальники — і всі до одного зацьковані, охлялі й хворі на ливарний круп. Гобліни-наглядачі ревно стежили, аби вони ні на мить не стищували шаленого темпу.

Поліняки в головній печі давали температуру плавильним шапликам, де руда перетоплювалась на залізо, і тоді його переливали в довгі масивні форми на ланцюгах, кріплених у спеціальних пазах на стелі. Потім ємності з яскравим, сліпучим металом скеровувано до охолоджувальних резервуарів. Не минало й години, як із сировини виходив готовий виріб.

О, які то були вироби! Велетенські криві серпи, які потім старанно кували, гострили, шліфували і виставляли довгими шерегами. Потому їх мали доправити на запряжених воловогами возах у комори.

Густа, задушлива спека була нестерпна, і купка бідолах-невільників ледве дошкандибала до плавильного шаплика.

— Раз-два-три... *Узяли!* — закричав один дрібногоблін.

Натужно закректавши, усі дружно підхопили величезну металеву брилу і висаджували її дедалі вище вгору, аж поки вона перевалилася через вінця пузатого шаплика і шубовснула в розтоплене залізо. Вогненна кваша захлюпотіла, за-сичала, закурила ядучим димом, брила закрутилася дзигою і почала оплавлятися, як масло на пательні. Бідолаха-пузань, через якого розлився метал, знесилено плюхнув на землю.

— Уставай, — заблагав його брат, сторохжко роззираючись: чи не помітив, бува, наглядач-плескатоголовець?

— Не годен, Зимородку, — прохрипів той через силу.

— Маєш звестися, — напосідав Зимородок. — Щоб той нелюд знову не сказав, що ти байдикуєш. — І він похмуро похитав головою. — Жмутку, я не переживу, якщо втрачу ще й тебе. І так уже нікого не лишилось, а тут ще й ти... Ти ж у мене один-однісінський. Ні, ти кров з носа *повинен* устати...

І тут пронизливо, аж затремтіло сперте, сповнене гвалту повітря ливарні, засвистів паровий сигнал, сповіщаючи про кінець зміни. Ущух розмірений громіт молотів та несамовите чиргикання терпугів, гобліни покидали свій струмент і плентали геть, звільняючи місця для наступної зміни. За хвилину-другу тишу порушувало тільки ревіння вогню у плавильнях.

— О, дякувати Землі й Небу, — промурмотів Зимородок. — Ходімо, Жмутку, — сказав він, знову беручи брата за руку. — Ходімо відсіля геть.

Жмутко насили зіп'явся на ноги і, не кажучи ні слова, покірливо поплентав з ливарні, спотикаючись щокроку, немов кульгавий волоріг. Голова його була похнюплена, у вухах дзвеніло, а спину пекло вогнем.

Вулиця зустріла їх небом кольору заков'язлої каші та холодною мрякою. Виснажені працею і голodom, гобліни довгою низкою тяглися до своїх куренів, а назустріч їм ішла нова зміна. Опинившись після пекельної спеки під мжичкою, пузань Жмутко трохи ожив, болючі зашкарублі

басамани дошкуляли куди менше. Та минуло зовсім небагато часу, і полегша змінилася дрижаками: розгарячіле Жмуткове тіло хутко остигло і промерзло до шпiku кісток.

— М... м... м... мені н... н... н... немає б... б... більше с... с... сили ц... ц... ц... це т... т... терпіти, — промовив Жмутко, затинаючись на кожному слові. Він зубами вухналі кував, і без упину їв дрижаки. У легенях почав відходити димовий наліт, і кощаве тіло — в чому тільки душа трималася? — знову заходило ходором од надсадного кашлю. На Ливарних галевинах не було невільника, який би не терпів однього.

Зимородок зиркнув на брата. Вони удвох гаптували стежку через галевину до куреня, що правив за домівку їм та ще сімдесятю таким самим бідакам. Він не міг не помітити, якою мертвотно-блідою стала Жмуткова шкіра, а також постеріг, що під очима з'явилися вугільно-чорні кола, а погляд став некліпний, ревматичний — немовби Жмутко бачив те, що лежало за межами сього світу — свавільного та неймовірно жорстокого. Той вираз був Зимородкові вже знайомий — так само дивилися незадовго перед смертю двоє їхніх братів, Крутило та Хвостань.

— Кріпися, братику, тримайся, — півголосом благав Зимородок. — Я перев'яжу тобі рані, зрихтую щось попоїсти, і ти відпочинеш. — Він кволо усміхнувся. — Усе буде гаразд, ось побачиш, — додав він і зараз же похмуро подумав, що промовити ці слова — одне, а справді в них повірити — щось зовсім інше.

Отак, шкандибаючи під сіренською мрякою, вони дійшли до невільничих хиж, що тяглися безрадісною лінією. Їхнє житло — убогий ветхий курінь — стояло якраз посередині цього ряду. Земля розгасла, її місили сотні ніг, і наостанок довелося долати густу липку багнюку, що приставала до роз'ятрених ніг. Кінець кінцем Зимородок допоміг Жмуткові переступити три дерев'яні сходинки, натис на клямку і прочинив двері до куреня.

У носа їм шибнуло затхле, смердюче повітря, де можна було виріzniti сопух гнилої мерви, гнійних ран та немітих тіл. Так-сяк прошкандибали всередину.

— Та зacinіть-бо двері! — буркнув хтось і відразу ж зашовся густим надсадним кашлем. Післянього забухикали решта, і невдовзі вся хижка кашляла — аж ревла.

— Тихо! Заткніть пельки! — прокричав хтось у протилежному кінці. — Ану припиніть цей бісів гамір!

Зимородок провів брата до центрального проходу в хижі й далі до місця, де вони спали — двох дерев'яних лежаків, устелених смердючою, запліснявілою соломою. Жмутко звалився на своє вбоге ложе — і ту ж мить із зойком перекинувся долічрева: нагадали про себе рани на спині.

— Заткни пельку! — ще дужче розглостиився той самий голос. — Засну я тут чи ні?!!

— Заткни сам, — порадив йому хтось, і зараз же в бік скаржника полетіла здоровенна грудка. — Як ти не годен заснути, то, виходить, лежня справляв!

Усі тутешні мешканці значилися в різних змінах, і весь час хтось приходив, хтось відходив, а хтось, як-от зараз, намагався поспати; тут ёли, пили, півголосом перемовлялися... а ще... вмирали.

Зимородок укляк біля брата, витяг із кишені у штанях маленького каламарчика і відкоркував його. Із шийки шибнув со-лодкавий, запашний дух гой-ягідної масті, дарма що пляшечка була майже порожня.

Він так-сяк облизав із пальця сажу і заходився вишкрібати з куточків, дна та стінок пляшечки рештки масти.

— Лежи тихенько, — попросив він брата і заходився втирати блідо-зелену масу в найстрашніші рани. Жмутко, коли було невміч терпіти, лише кривився і тихенько постогнував. — Ще трішечки, ще потерпи, — благав Зимородок, змащуючи шкіру. — Ми вже майже закінчили. Уже майже все...

— Ма... майже в... в... все, — повторив Жмутко, вимучуючи кожен звук.

— Ну, звичайно ж, — підбадьорював його Зимородок. — Катапультні гнізда вже закінчено. Ступоходи та списомети — теж. І парові рури. Ще трохи — і велетенські серпи небавом також буде закінчено. — Він намагався говорити бадьоро. — Не сьогодні-завтра настане всьому край...

— На... на... стане кр... рай... — прохрипів Жмутко.

— Галявожер? Тыху! — сплюнув Зимородок. — Не машина, а пародія на калічного гобліна! — Він здригнувся, знов затикаючи пляшечку. — Побудь тут, брате, — промовив він стиха. — А я роздобуду чогось на вечерю.

Зимородок важко підвівся, узяв кварти, миски — свої та Жмуткові, й почовгав до кашоварного казана, що стояв у далекому закутку невільничої хижі під наглядом павуконого гобліна і тихо булькав. Він важко зітхнув. Так, братові було ще гірше, ніж йому, та це не означало, ніби його самого не діймали люті злідні. І щоки його, і очі глибоко позападали, а ребра випиналися з-під шкіри, як сухі патики. І в нього, і в брата, і в інших гоблінів-пузанів — у них усіх дуже скоро відпадала потреба в черевній підв'язці, і та вільно теліпалася під запалим черевом. І на нього, і на решту мешканців невільничої хижі чекав один фінал — смерть від надсильної праці.

Каша в казані була сіра на колір, глизява, та ще й смерділа казна-чим. Зимородка аж вернуло від того варива, коли його накидали у його та братову миски, але він одчайдушно силкувався себе не виказувати. Набравши у

кавратки брудної води з барильця, він повернувся до своєї лежалки.

— А ось і ми, — озвався він, розставляючи миски з квартами на долівці й добуваючи із задньої кишені штанів ложку. — Хочеш, я тебе погодую?

Жмутко нічого не відповів. Мабуть, не чує, подумав Зимородок. Брат лежав на боці, дихав хрипко, уривчасто і дивився просто себе.

Зимородок занепокоєно зітхнув.

— Слухай, ти тільки не помирай, — прошепотів він тихо-тихо. — Тільки не зараз. Я цього не переживу. — На очі йому набігли сльози. — Я ж казав тобі, Жмутку, що все вже майже позаду. Ще трохи — і кінець. Вір мені, брате, недовго вже зосталося. Недовго...

* * *

Вайло Нишпа опустив косу, випростав хребтину і потягся.

— Хай йому грець, отака каторжна робота! — поскаржився він і, запустивши руку під черевну підв'язку, заходився чухати своє чималеньке, кругленьке, волохате черевце, яке та підтримувала.

— Правда твоя, що каторжна, то каторжна, — притакнув братові Одоробло, скидаючи солом'яного бриля і втираючи лоба рукавом. — І важка, і парить, як у кузні, — додав він.

Вайло зняв із пояса надпITU баклагу, відкоркував її і добряче відсьорбнув сидру з лісових яблучок.

— На, — простяг він баклагу братові.

Вайло втер шийку рукою і собі приклався.

— А-а-а! — зітхнув він. — Смакота!

Брати стояли серед поля ячменю-синцю. Воно вже було наполовину викошене, а ячмінь поскладувано охайними гостроверхими стіжками. Ще малося скосити та пов'язати

другу половину. Зерно пестигло, на важкому колосі з'являлися перші провісники пліснявого цвіту, і хай би як старались брати-пузані, обидва чудово розуміли, що вдвох їм не закінчiti жнiv учасno.

— Ех, було б нас не двоє, а більше, — буркнув Вайло.

— Сам знаю, — сумно кивнув головою Одоробло. — Як згадаю, як працювалося торік... — І він скруshно похитав головою. — Я тільки молюся та сподiваюся, що з братами все гаразd.

Вайло взяв у нього баклагу і ще раз від душі пристився з неї.

— Жмутко, Хвостань, Зимородок, Крутило... — На згадку про братів, яких зараз тут не було, на очі Одороблу набігли слізози. — Чия вража сила загнала їх на ті трикляті Ливарні галявини, га? — він зробив широкий рух рукою, обводячи сусідські наділи, де, як і на їхньому полі, колосився ще не скошений ячмінь-синець. — Гайовики, Плигуни, Волосяники... Половини з них уже нема серед живих, а друга

половина чекає, поки до них прийдуть, виловлять, посадовлять на підводи і відвезуть до решти...

— Пом'яни мое слово, наступними будемо ми, — промовив Вайло. — Оті плескатоголовці можуть наскочити щохвилини. Тільки цього разу нас посилатимуть уже на війну.

— І не тільки нас, пузанів, отак, — додав Одоробло. — Цього разу будуть хапати всіх без розбору. Похапають усіх, та й пошлють на різницю, отак-то, і що ж тоді буде з нашим урожаєм? Ти мені не скажеш?

Вайло зосереджено кивнув головою, і обидва брати застигли поруч у полі, раз по раз передаючи один одному баклагу та озираючи краєвид, розбитий на прямокутники полів, поселення та сельбища, що розкинулися ген удалині.

Минуло вже чимало часу, відколи з'явилися Гоблінівські сельбища, що брали початок від однієї-однієї колонії бражних гоблінів. Із часом біля ней осідали інші чільні гоблінівські племена. Першими сусідами медолюбів стали миролюбні симбіотики. Потім з'явилися павуконогі гобліни та дрібногобліни, вони вподобали собі узбережжя росяних ставків та Залізнодеревну пушу. А пізніше до миролюбних племен приєдналися інші — войовничі кочівники; їх дедалі більше вабив осілий спосіб життя, безпечніший і захищений від несподіванок.

Ікласті та чубаті гобліни, чорновухи та патлаї, рожевоокі й сірі — попервах споруджували такі-сякі подоби хиж, розчищаючи під свої житла лісові галечини. З усіх дерев залишилося тільки одне, посередині поляни, та й те з обятим гіллям: з нього витесано родовий тотемний стовп. Трохи згодом з них виокремились інші племена, які селилися неподалік і будували вже не примітивні хижі, а цілі хати-вежі, укріплені висотки, будинки круглявої форми та довгасті хати. Навіть деякі плескатоголовці, на власні очі пересвідчившись у перевагах осілого життя, і собі займали галечини та зводили

на них свої, ні на що не схожі, плетені з лози “мурашині вежі”.

Одоробло і Вайло мовчки озирали краєвид, простягнений перед ними. Серед полів, бовваніючи супроти вечірнього неба, вирізнялася Залізнодеревна пушта, де мешкали лісові гобліни і звикали до осілого життя гобліни-патлаї. Південно-східніше височіли лозяні “мурашині вежі” плескатоголовців та золотоголових гоблінів, пнувшись до неба, де вже громадилися важкі чорні хмари.

Північніше, в сусідстві з запнутими маревом росяними ставками, де на берегах жили павуконогі гобліни, у промінні західного сонця світилися шпилі колоній бражних гоблінів, а трохи далі від них, праворуч, там, де видніли свіжовирубані лісові прогалини, з хатніх бовдурув курився дим. То були найостанніші гоблінівські поселення: вони належали наймолодшим племенам та родинним спілкам, і деяких із них ще не сягнула навіть пожадлива рука Ливарних галевин.

Обличчя Одороблове закам'яніло з гніву.

— Чому б оце нашій племінній старшині не дати гоблінам жити у спокої? З якого дива ми повинні йти воювати? Га, Вайло, ти мені не скажеш?

Вайло тяжко зітхнув.

— Ми — прості звичайні пузані, — промовив він, ледь помітно хитаючи головою. — Одоробло, великі племінні ватаги, не переймаються дрібною рибкою на кшталт мене чи тебе.

— Але де ж тут справедливість? — гнівно вигукнув Одоробло, махаючи на блакитні поля, колихкі під подувами східного вітру. — Хто пожне оцей врожай, га? Ніхто його не пожне. Його просто покинули гнисти в полі.

— І він уже гніє, — притакнув Вайло.

— Еге ж, — промимрив Одоробло. — А що ми будемо їсти, коли настане зима, з довгими холодними вечорами? Скажи мені, що? — Він знову взяв у брата баклагу, вихилив її й утер рота затиллям долоні. — В одному я не сумніваюся:

якщо хтось і голодуватиме, то вже ж не всемогутні ватаги наших племен.

— Твоя правда, брате, — кивнув головою Вайло. — Вони жиรватимуть у своїх племінних шопах, а ми будемо битися та гинути у їхніх війнах!

— Племінна старшина! — вигукнув Одоробло зривистим від обурення голосом. — Він сплюнув на землю. — Без них нам жилося б стократ ліпше! — Він узяв свою косу, повернувшись до перестиглого ячменю і з новими силами заходився косити. — Хто нам із тобою зараз потрібен, брате, то це друзі врожаю...

— Одоробло, — урвав Вайло, і голос його враз став тихий, сторожкий.

— Ти чув, що говорили на тому зібранні, — провадив Одоробло, енергійно вимахуючи косою. — Таких гоблінів, як ми, таких, хто думає, як ми з тобою, в кожному племені, у кожній гільдії хоч греблю гати...

— Одоробло!

Одоробло помовчав і підвів очі.

— Що? — запитав він. — А що, хіба не так?..

І тут він нарешті теж побачив те, що насторожило його брата: довгу колону хирлявих павуконогих гоблінів, що гаптувала стежку з північного сходу просто на них.

Блакитним полем сунули, ледве волочачи ноги, бранці в супроводі посиленого конвою плескатоголовців. Мокрі всі до одного, як хлющ. Вочевидячки плескатоголові посіпаки нагрянули у розпалі їхнього чаклунства — ритуального годування молюсків, — і, повитягувавши їх з води, навіть не пустили додому перебратись у сухе. Відірвані від своїх росяних ставків та велетенських молюсків, яких вони там розплоджували, худі лускаті створіння виглядали страх нещасними та знедоленими.

Одоробло ахнув.

— О Земля і Небо, — прошепотів він тримтячим голосом, — якщо вони вже забирають цих добродушних симбіотиків, то на тихому житті у сельбищах спокійно можна ставити хрест.

— Гей, ви двоє? — зіпонув ще здаля один із плескатоголових наглядачів. — Негайно сюди! В колону до всіх!

Одоробло і Вайло скинулися очима, і на душі обом ураз стало тоскно. Мить, якої вони боялись як вогню, захопила їх зненацька і набагато раніше, ніж ім могло приснитися у найстрашнішому сні. А друзі врожаю? Де вони тепер?!

— Ану мерщій! — гарикнув плескатоголовець. — Вважайте, ви вже на службі!

— А... а як урожай? — спробував був заперечити Одоробло. — Ми ще не закінчили жнив, і...

— Про жнива можете за-
бути! — ревнув плескато-
головець, і пика йому зі
сказу взялася черво-
ними плямами. —
Хай гніє собі! На
Вільних галявинах
нас чекають рясні-
ші жнива, і вам тільки й діла буде,
що йти за галяво-
жером і збирати там-
тешній врожай!

* * *

Вогнєцвітка Хитродум стояла навкарачки, припавши головою до підлоги і випнувши свій величезний зад. Зроду їй ще не було так себе шкода, як тепер. Вона худла на очах, і все через оту осоружну їжу — чорний хліб та синцеву кашку. У грудях пекло, суглоби порозпухали, руки вкрилися червоними вавками, дошкуляли мозолі. І на довершення тілесних мук, вона ще й кілька днів не бачила Бурштино-топа.

Праворуч від нетрячки стояла металева діжка зимної води із шапкою милиння. Раз по раз, колінкуючи по підлозі Вогнєцвітка опускала в воду величезну шорстку щітку і люто шатирила нею білий мармур,стираючи з долівки острівці бруду і бурмочучи собі під ніс.

— О, нехай я тільки його побачу, — бурчала вона кволим голосом. — Еге ж, якби Бурштинчик дізнався, як вони мене тут трактують...

Раптом Вогнєцвітка почула якийсь шум. Вона урвала роботу і відкинула назад масне пасмо, відкриваючи запухлі, почервонілі очі. Важка тупотнява чобіт за її спиною дедалі ближчала.

Десь-найпевніш брудних чобіт, гірко подумала вона. Тож-бо знову доведеться шарувати долівку наново.

Ні, скаржитися Вогнєцвітка ні на кого більше не збиралася. Один раз спробувала — і заробила кілька жаских рубців на літках. Не Ливарний король — а сущий деспот! Кроки наблизилися і, не зупиняючись, погупотіли повз неї далі.

Краєчком ока Вогнєцвітка побачила двох прибульців. Один — Емуель Шумограй у довжелезному шелесткому плащі. Очищувачі, припасовані до кутастого капелюха, огортали голову пахучим димом. Він не сподобив Вогнєцвітку навіть поглядом. Поруч Емуеля ступав безцінний гість, на чию честь Вогнєцвітці, власне, й загадали вишарувати до білого близьку мармурову долівку. Звався він

Жмутковолос Сокироноша — прелютий на вигляд гоблін-паттай у довгополому пір'ястому плащі, такому довгому, що він аж волочився по землі. Емуель та Жмутковолос квапливо пройшли до сходів, нагнавши на Вогнецвітку холоду вервечкою брудних слідів. А ще за хвильку вона почула, як гупнули горішні двері.

Вогнецвітка зиркнула вгору, і в ревматичних очах її жахтіла невтишна розпуха.

— О, Бурштинотопе, любове моя, — жалісно проскиглила вона. — Що ж вони там виробляють із тобою?

А тим часом нагорі, в лікувальній кімнаті опостінь з його спальнею, духоблуд Бурштинотоп, колишній Найвищий Радник Найвищого Академіка у старому Санктафраксі, допіру приходив до тями і ще не міг остаточно повірити, що він ще тут, у цьому світі, а не потрапив до великого Вічного долу. Думки його блукали геть далеко від колишньої няньки. Правду мовити, ніщо його зараз не цікавило, поза власною втіхою. Навіть коли у двері постукали і потім до нього ввійшли Емуель Шумограй, а за ним слідом — Жмутковолос Сокироноша, він тільки й зміг, що розплющили очі й вітально піднести тоненьку кощаву руку.

Мочильний шаплик — або “кухонний казан”, як поза очі називали цю посудину приставлені до Бурштинотопа роздебенді, — на його думку, був найчудовіший з усіх винаходів. Округлу приземкувату посудину з полірованої міді наповнювали теплою рідиною. Бурштинотоп сидів у цьому шаплику на маленькому ослінчику по шию в ній.

До шапликових стінок було припасовано цілу низку дудочок, і ними всередину надходили гаряча вода, лагідні бальзами та масти, а також очищене повітря, що булькало крізь пахучу масну рідину від споду до поверхні, змушуючи теплі шари здійматися вгору, а вичахлі спускатися на дно. Ба більше, ціла армія роздебендь, безперервно лижучи — зі схожим на сьюбання звуком — очі, метушилася у звоях пари навколо Бурштинотопової голови, погладжуючи його по

вухах, по скронях, м'яшкурячи духоблудову потилицю та втираючи у шкіру духмяні масті.

Емуель і здоровило-гоблін, приступили до шаплика. Легенько затремтіли Бурштинотопові повіки: духоблуд силкувався налаштуватися на думки своїх гостей.

Залиште нас на хвильку, подумки попросив він роздебендь.

Ті відразу вволили його волю: поскладали свої губки, люфи, пляшечки з пахучими оліями, та й вимелися геть. Емуель Шумограй підступив близче до духоблуда.

— Люний друже, ти виглядаєш куди краще, — промовив він, оглядаючи парке приміщення, пахучі свічки з туманними серпанками, наставлені де тільки можна було, і зціплені вуста його викривились у ледь помітній посмішці. Він скинув окуляри у сталевій оправі й протер затуманені скельця. — Мабуть, роздебенді зі шкури пнуться, аби догоditи тобі, як я їм велів.

— О, вони так стараються! — розчулився Бурштинотоп. — Давно я не чув такого блаженства!

— Ну, ти заслужив на нього, — відказав Емуель. — Тим кресленням ціни немає. — Він махнув рукою на свого супутника. — Я щойно показував нашому шановному гостеві, як знаменито посугуваються в нас справи, — пояснив він.

— Правда, правда, — поважно закивав головою Жмутковолос. — Нема слів...

Бачу, озвався у патлаєвій голові тоненький шелесткий духоблудів голосок.

Жмутковолос поморщився. Він і за кращих часів не надто шанував блудів, неприємних йому своїми м'якенькими немічними тільцями та потайними гадками. А цей, свистун зманіжений, був йому просто осоружний. Але, як пояснив Емуель Шумограй, цей духоблуд поцупив у Вокса Верлікса плани, що робили тебе замалим не володарем світу, і гоблінівський отаман приборкав свої зневажливі думки.

— Мої війська у зборі, — карбуючи слова, звернувся він до обох розмовників. — Гоблінівські сельбища ладні виступити хоч тепер!

*Виступити? У духоблудовім голосочку бриніла зневага.
Отамане, ти хотів сказати — рушити слідом?*

Жмутковолос знову скривився. Хай їм грець, отим хирлякам-духоблюдам, які свавільно вдираються у твої думки. До того ж його дратував духоблудів тон. Та нічого не вдієш, до часу з озлістю своєю доводилося критися.

— Сокири патлаїв вигостreno, — повернувся він до Емуеля, — мечі й серпи молотоголовців та плескатоголовців гострі як бритва. Списи капловухів змащено, сагайдаки рожевооких повні стріл, а кийки ікланів та кусючик сяють новими шипухами. Ми готові!

Емуель Шумограй усміхнувся і лукаво підморгнув.

— Мої галявожери теж! — прорипів він.

• РОЗДІЛ ВІСІМНАДЦЯТИЙ •

ВЕЧІРНЯ ЗАГРАВА

дачі тобі, Різню, — виголосив Фелікс тост до рум'янощокого живолупа в мордобріллячій куртці, що сидів поруч нього. — За твоє нове життя на Сріблястих пасовищах!

— За Сріблясті пасовища! — гrimнули решта примар, з'юрмлених навколо величезного круглого столу в “Новому дубі-кривавнику”.

— Хоча я досі не збагну, як можна проміняти життя примари на пастушу торбу і ходити за волорожачими стадами... стадами дурних безмозких тварюк! — разреготався міський гном на ім’я Спритник і підштовхнув свого сусіду, худого міцного живолупа. — А ми разом з Куцанем рушаємо на південні околиці, наставляти пастки на повзунів.

— Якщо полюватимете абияк, то ще питання, хто кого злапає, — похмуро кинув Бровань, троль-тягайло. — Подержують, ніби там молотоголовців — аж кишить! Надто на тамтешніх лісистих кручах! — він похитав головою і пальцем постукав по своєму кістяному нагруднику. — Hi, для мене спокійне життя настане аж тоді, коли я вільно зможу

скинути оцю штуковину. Тоді знайду собі затишну печерку серед північних стрімчаків, заведу горodeць із крайдорожником, волорожачий запряг, та й возитиму крайдорожник на торговище...

— Що я чую! — вибухнув Фелікс, ляскаючи троля-тягайла по спині. — Бровань Темнощокий, найсуворіший троль на все Осип-Місто, пострах Сторожів Ночі, ладен податися в городники!

Усі, хто був за столом, вибухнули дружнім реготом, і знову примари цокнулися келихами.

— За вдале полювання на повзунів!

— За крайдорожник!

— За городника Брованя!

На гамір оберталися завсідники, вони дивились на примар, не приховуючи цікавості та здуміння. Скороног, Швидкодух та Кудлай виголосили на честь галасливої компанії якийсь заздоровний тост і знов припали до питного лотка. Чух Чорне Око усміхнувся беззубою усмішкою, а його взятий другяка, нетряк Гурко, вітально підніс догори своє питне барильце. Тільки старий повітряний пірат у куті немовби не помічав примар і, глухий і сліпий на загальні веселощі, мовчки сидів, уп'явши вицвілі некліпні очі у келих заболонного вина.

Одним махом спорожнивши свого келиха, Бровань повернувся до Фелікса.

— А як же ти без нас? — поцікавився він. — Коли ми всі розлізмося, хто слухатиме твої оповідки про лови мордобрілів?..

— А хто вестиме нас на Вежу Ночі... — докинув Різень.

— Чи перепливатиме з нами Крайріку опівночі... — додав Спритник.

— ... при всьому бойовому риштунку, — уточнив Куцань.

— Щасливі деньочки, — зітхнув Бровань, ставлячи кухля на стіл. Ніяковатиша запала в таверні, коли примари стали пригадувати свою колишню домівку — безлюдне, захаращене руїнами та повне всяких демонів Осип-Місто —

цілковиту протилежність щасливих Вільних галевин. Вони б ніколи в цьому не зізналися, та факт лишався фактом: хоч з якими прикрощами та незгодами доводилося стикатись ув Осип-Місті, вони були примари, і їм бракувало колишнього життя, а надто тужив за ним їхній ватажок Фелікс Лодд.

Замислено розглядаючи свій кухоль, Фелікс перший порушив тишу. Він говорив, а голос йому аж тремтів від напливу чуттів.

— Мій батько хоче, щоб я залишився з ним у Великій бібліотеці. — При цих словах хлопець аж пощулівся. — Він говорить, що то мій обов'язок перед бібліотекарями — і перед ним...

— Фелікс Лодд — і бібліотекар! — вигукнув Спритник, і його хавка розплівлялася в широкій усмішці, — Ну, хто б міг подумати?

Решта присутніх засміялися, хоча вже без колишніх весолошів. Вони чули збентеження свого ватажка, немов переживали його самі.

Фелікс знову пощулівся.

— А все ж, якщо це бодай трохи ощасливить старого книжкового хробака...

Нараз важкі заліznодеревні двері таверни розчахнулися з таким грюком, аж загули горішні трями. До таверни вступив Громовий Вовкун, а за ним — юрма небесних піратів.

— Агов, хлоп'ята, ось погляньте, що знайшов старий Вовкун, коли його носило лісами західних околиць, — гукнув він і кивнув головою своїм супутникам.

За його спиною двійко піратів відчайдушно силкувалися приборкати якогось здоровила, закутого в ножні кайдани. Досить було відчути цдкий сморід гнилого м'яса та вільготного зела, аби зрозуміти, хто це такий. Бардадим пручався, силкуючись випростатися і блискаючи в ламповому свіtlі вушними та підборідними кільцями. З-під чорних від татування важких надбрівних дуг на примар зиркало двоє налитих кров'ю очей. Верхня губа здоровила зневажливо скрипнула, оголюючи два ряди гострих зубів.

Фелікс вражено підвісся із-за столу.

— Молотоголовець! — побожно мовив він.

Хоча пірати обабіч гобліна були здорові кремези, супроти молотоголовця вони видавалися сущими карликами. Ще добре, що гоблінові руки були міцно скримцовани за спиною, а ноги спутані коротким міцним ланцюгом.

— Молотоголовий *вояк*, — мовив Вовкун, проігнорувавши вбивчий погляд, кинутий на нього від гобліна. — Щойно з Гоблінівських сельбищ. Був озброєний до зубів і, бачця, шукав пригод, поки знайшов одну на свою голову. Ми саме наставляли пастки на повзунів і заскочили зненацька його бойовий загін.

— Ну, що я тобі казав? — звернувся до Спритника Бровань. — Не така то вже й безпечна штука — полювати на повзунів.

Спритник судомно ковтнув клубок у горлі.

— Бойовий загін? — здивовано перепитав Фелікс.

— Принаймні мені вдалося, ніби то саме він, — пояснив Вовкун. — Ті посіпаки не мали при собі ані клунків із пожитками, ані ткацького при-

чандалля, тільки зброю — і то всі без винятку! Ій-же-бо, вони відчайдушні шукачі пригод.

Гоблін зневажливо пирхнув і сів просто на долівку. Очі його нишпорили по всій таверні.

— Його кумпани показали спину і зникли в лісі, щойно забачили нас.

— Вони *втекли*? — Фелікс не вірив власним вухам.

Гоблін сплюнув додолу і вишкірився на нього.

— Поки що тікаємо, а там і до бою станемо, — прогарчав він товстим утробним голосом.

— *Коли*? — запитав Фелікс, присідаючи і зазираючи гоблінові в обличчя. — Коли це молотоголовці збираються стати до бою?

— Незабаром, — відповів бранець, і знов оголив гострюю білі зуби в усмішці. — Молотоголовці скорі на бійку.

— Він і нам торочив те саме, — показав рукою на бранця Вовкун. — Мабуть, чи не нажлуктився лісового грого, бо коли його товариші тікали, то він лежав колодою під мочардеревом і давав хропака. Еге, коли вже згадали про грого, то де Матінка Блакитне воло? Я помираю зі спраги!

— Лісового грого! — облизнувся молотоголовець. — Вузлик-Мотузлик хоче лісового грого!

— Гадаю, він і так під мухою! — кинула Матінка Блакитне воло, пробираючись до них із повною тацею. За нею, ховаючись за спідницями, ішов її когутик Чорниш. — А тепер, якщо ти не проти, капітане Вовкуне, забери свого гостя геть. Він порозганяє всіх моїх відвідувачів!

— Одправадьте Вузлика-Мотузлика в Мурашині Вежі, — скомандував Вовкун. — Та хай помиється, — докинув він. — А то смердить ще гірше за рибожаба!

Коли небесні пірати зі здорованем-молотоголовцем, грюкнувши дверима, покинули таверну, завсідники “Дуба-кривавника” полегшено зітхнули. Скороход, Швидкодух і Кудлай повернулися до питва: після пережитого їх знов мучила спрага. Чух і Гурко перезирнулися, а самотній небесний пірат у куті знову вstromив очі в стіл перед собою.

— Бігме, не хотів би я зустрітися з таким мурлом темної нічки, — похитав головою Спритник, душком вихилив свого жбана і підморгнув Матінці Блакитне воло, аби підлила ще.

— Я теж, — підхопив Різень.

— Може, я й помиляюся, — промовив Громовий Вовкун, укупі з іншими піратами підсідаючи до примар, — але мене гнітить зле передчуття. Ніби нас підстерігає якесь нещастя. Ви чули його слова? *“До бою станемо”*. Не знаю, як вас, а мене вони насторожують.

Фелікс похмуро зсунув брови.

— По-твоєму, оті молотоголовці, що ви наполохали, щось винюхували? — запитав він.

— Поза всяким сумнівом, — насурмонився Вовкун. — Вони намагалися залишитись непоміченими. І якщо ви запитаете мене, що їх тут цікавило, відповім: наші оборонні редути.

Фелікс ще дужче спохмурнів.

— Скільки, кажеш, їх там було?

— Щонайменше дві сотні, — понуро відповів Вовкун. — І є свідчення, що їх навіть куди більше. Табірні вогнища, галяви, щойно полишені старі хати-вежі. — Він поморщив носа. Боюся, тут уже зібралася добра половина всіх Гоблінівських сельбищ і тільки вижидав слушної миті для нападу.

Фелікс аж підскочив, очі його спалахнули вогнем.

— То чого ж ми чекаємо? — зикнув він. — Треба негайно сповістити Раду Вільних галявин — і рихтуватися до війни!

— Хай тобі гаразд ведеться! — буркнув Громовий Вовкун і скептично пирхнув. — Ти що, не знаєш нашого брата вільняка? Поки колосяться лани і повно дерева на заготівлях, їх більше ніщо не цікавить. Та й бібліотекарі нічим не кращі, їм книгоzbірня заслонила весь світ.

— Ну, то й що? Обійдемося без них! — знову вигукнув Фелікс і переможно всміхнувся.

Одного по одному обвів він поглядом усіх банкетників.

— Друзі мої, доведеться вам поки що зачекати з планами на майбутнє, — промовив він. — Різню, Сріблясті пасовища

ніде не дінуться. Куцаню і Спритнику, полювання на повзунів відкладається, будемо билися з молотоголовцями. А ти, Брованю, тим часом забудь про садівництво і знову надягни кістяні обладунки. Тобі вони ще придадуться!

— Авжеж, Феліксе, — відповів Бровань.

— Що ж до мене, — провадив він, грізно бліскаючи очима, — то, боюся, наразі я не складу компанії бібліотекарям. — Із цими словами він піdnіс дотори кухля, допіру наповненого від Матінки Блакитного вола. — Забудьмо про Примар Осип-Міста, — проголосив він. — П'ю до Примар Нового Нижнього міста!

* * *

На заході все чисто! просигналив із небесного човна молодий літун, відтак круто шугонув униз, промчав над високими ясно-зеленими травами Сріблястих пасовищ — і знову злинув у небесну височінь.

Легше, Ксанте! просигналила у відповідь його товариш-ка, вправним порухом натяжної линви перелаштувала вітрило — і піднялася поруч із ним.

— Я бачу, ти далі тішиш своє самолюбство перед тілдеропасами! — з усміхом прокричала Магда.

— Та де! Просто мені подобається літати на “Щуроптахові”! — прокричав у відповідь Ксант, ніжно погладжуючи різьблений бушприт небесного човна. — Він ще слухняніший, ніж я гадав, — додав хлопець, голосно засміявся і зgrabним рухом повернув линви горішнього та долішнього вітрил. Чаймовина з шовковини туго нап’ялася, і невеличке суденце шугонуло ще вище в небо.

— Нас не розважатися сюди посилали! Ми тут на патрулюванні! — гукнула навздогін йому Магда, ніжно погладжуючи бушприт своєї “Лісової нетлі”. Хоча, ніде правди діти, дівчина теж чула неабияке піdnесення, знов опинившись у небі. Потому, як у вітрило її човна поцілила сорокушача вогняна куля і “Лісова нетля”, утративши керування, штопором ввігналася в землю Темнолісу, Магда

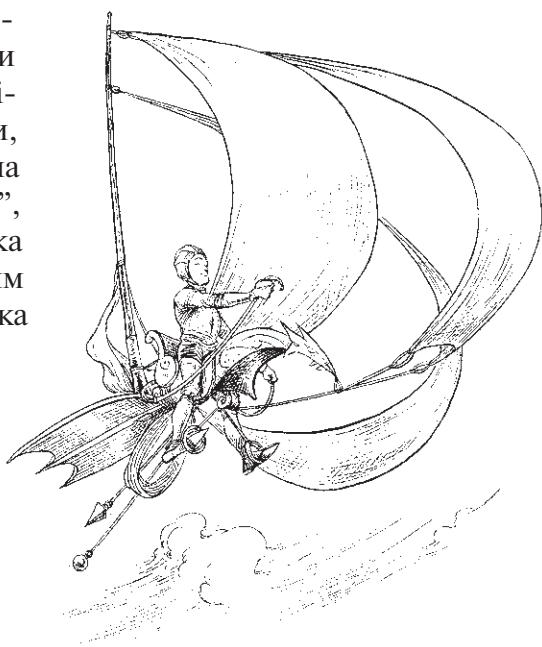
боялася, що повітряний човен уже ніколи не злетить у небо. Зібралиши останні сили, вона таки приволокла додому “Лісову нетлю”, хоч і довелося кілька день дібати похмурим Темнолісом. Ще кілька тижнів пішло на те, аби забути жахоту катастрофи, та й ремонт човна забрав чимало часу. І ось тепер Магда та “Лісова нетля” знову були разом, знову краяли чисте небо Вільних галявин.

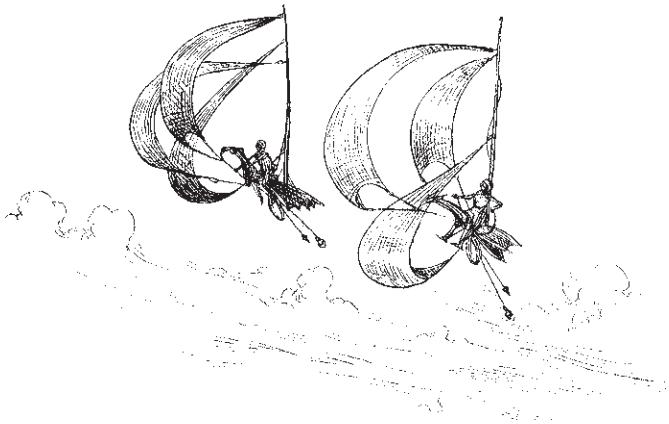
Тим часом Ксант угорі підтяг гирі — й знову пірнув униз, наполохавши стадо тілдерів, що паслися на лузі. Перелякані тварини пустилися чвалом по зеленій траві. Кілька поблизьких живолупів, сторожів стада, помахали літунам руками і прокричали якесь живолупівське вітання. Бувалі пастухи нічого так не цінували, як вправний політ. Ксант помахав їм на відповідь і, виписавши низьку дугу, прилучився до товаришкі.

Полетіли, просигналила Магда, тамуючи усміх. *Повертаємось назад. Нам ще рапортувати.*

Ксант слухняно кивнув головою і коли вона розпустила вітрило уповні, полинув слідом за дівчиною. Яскраве сонце пестило безкраї луки Сріблястих пасовищ, де мукали й паслися цілі сонмища волорогів у сусідстві з грайливими стрибучими тілдерами.

За Сріблястими пасовищами, скільки сягало око, тяглася хвиляста опона Темнолісу. Ген-ген видніли крихітні цятки —

то починалися Гоблінівські сельбища, а ще далі, під самим небокраєм, мов жахіття із кошмарного сну, курів чорний дим Ливарних галявин. Але тут, під яскравим сонцем, усе дихало миром та супокоєм. Ксант наздогнав Магду і просигналив:

Нум наввипередки до Озерного приплаву!

Магда не відповіла, але її “Лісова нетля” різко рвонула вперед, беручи курс на Вільні галявини. Дівчина прийняла Ксантів виклик. І ось, неначе пара снігунів у буревій, двійкою повітряних човнів, як блискавка, полинули небом.

Ось вони поминули спостережну вежу, і Сріблясті пасовища залишились позаду; показалося шпичасте лісове верховіття на околицях, а там і до Вільних галявин рукою подати. Ген-ген унизу, на півночі, замаячіли круті стрімчаки, обсіяні нетряцькими печерами. Ще мить — і попереду виринуло Нове Нижнє місто з трьома озерами, і в тихих та глибоких водах тих озер, неначе у велетенських дзеркалах, відбивалося полуденне небо. Вони летіли все далі й далі, і до них приїднувалися інші бібліотекарські човни: зусебіч до Озерного приплаву зліталися патрулі.

Коли Велике озеро помітно поблизчало, Магда попустила горішнє вітрило і стишила хід. *Усе гаразд! — просигналила вона. Якщо Варіс бачить наші перегони, то буде в захваті!*

Ксантів “Щуроптах” виписав коло і м’яко полинув униз. Вони рівночасно приземлилися на залюдненій платформі Озерного приплаву.

— Боязкий лемурчик, — прошепотів Ксант Магді на вушко, коли вони поприв’язували човни.

— Хвалько! — показала йому дівчина язика.

Десятки повітряних човнів, прив’язаних до консольних швартових брусів, стрибали під чимраз дужчими подувами тепловію, а галереї та надземні переходи були повні бібліотекарів — і тих, що тільки-но прилетіли, і тих, що тільки-но збиралися злинити в небо. Ксант і Магда рушили приплавом у гущу Бібліотекарських Лицарів, що, як звичайно, галасливо ділилися враженнями. Щойно вони до них приєдналися, як у галереї, що вела до вежі-харчевні, з’явилася Варіс Лодд. Яро сяяв під сонцем її літунський костюм.

— Бібліотекарське лицарство! — звернулася вона до всіх присутніх, і голос її звучав твердо і владно. — Перестаньте гелготіти, як зграя лісових гусей, і рапортуйте!

Юрма враз принишкла, всі повернулися обличчями до свого капітана і розбилися на літунські пари. Бібліотекарі по черзі підносili руки і виразно жестикулюючи, розповідали про те, що бачили.

Зауважено пересування на південь. Десь-найпевніш затін плескатоголовців.

Варіс кивнула головою і прищутила очі.

Помічено лісові вогнища біля Ливарних галевин. Вони чимраз близчають.

Варіс кивнула головою знову, зберігаючи кам’яний вираз обличчя і не виказуючи ані найменших емоцій.

Потрапили під обстріл над південними узліссями. Зазублені наконечники стріл, як у сірих гоблінів. Обійшлося без жертв.

Варіс рухалася вздовж шереги, сухо киваючи головою на донесення кожної бібліотекарської пари. Доповідали про ознаки присутності гоблінів, про свіжі поруби та вогні на всіх кордонах Вільних галевин.

— А ви що скажете? — розітнувтишу голос Варіс — твердий і різкий.

Магда і Ксант, які весь час штурхали одне одного і кри-вили смішні гримаси, провинно підвели очі. Магда піднесла лівицю і окреслила нею широку дугу Сріблястих пасо-вищ, а Ксант покрутів великим і вказівним пальцями і кивнув головою.

— На Сріблястих пасовищах спокійно, так? — усміхну-лася Варіс тонкогубою усмішкою. — Нарешті хоч якась утішна новина. А втім, не дивно, що такі вітрогони та охот-ники швидкої їзди, як ви, нічого не помітили. Дякувати Небові, є ще живолупи-пастухи. Принаймні їхні донесення заслуговують на довіру!

Усі разом повернулися до Ксанта й Магди, і ті густо за-шарілися.

— Бібліотекарські Лицарі всі вільні! — скомандувала Ва-ріс, пари порозпадалися, і всі подалися до вежі-харчівні.

— Ксанте!

Хлопець здригнувся, коли на його плече лягла рука Варіс Лодд. Вона відвела його вбік і тихо, щоб ніхто не чув, ска-зала:

— Якщо я вже згадала донесення живолупів, то один із них запевнив мене, що такого польоту, як нині, він ще зроду не бачив.

Ксант зашарівся вдруге, цього разу вже від заласся.

— І якщо мої підозри справдяться, не сьогодні-завтра ваше вміння літати може стати в неабиякій пригоді.

— Справді? — запитав Ксант.

— Так, — відповіла Варіс і всміхнулася хлопцеві. — Під час вильоту моєї ланки.

* * *

— Спокійно, хлопче, — прошепотів Рук, зачувши, як Чинквікс затремтів під ним усім тілом.

Гілка, де сидів зубощир, видавалася надто тонкою і не-надійною, та Рук уже звик цілком довірятися чуттю свого плигуня. Скільки вони вже гасали стрімголов верховіттям Темнолісу, а міщний рябий зубощир жодного разу не схібив.

Крім того, на відміну від помаранчевих та гнідих тварин, Чинквікс був як ніхто швидкий і кмітливий. Досить було Рукові легенько напнути повід чи ледь стиснути ногами боки, як зубошир прожогом виконував команду.

Утім, їх пов'язували стосунки, набагато глибші за ті, що виникають між *вершником* та *плигуном*. Щоразу, коли Рук з'являвся біля зубошира, голубі Чинквіксові очі спалахували, а тонкий хвиський хвіст починав збуджено розгинати повітря. Тоді Рук лоскотав його під ніздрями, і тварина баженно заплющувала очі, глухо вуркочучи з розкоші.

— Що таке, хлопче? — прошепотів Рук, нахиляючись вперед у сідлі. Чинквікс тремтячими ніздрями втягував у себе повітря. — Ти щось зачува?

Рук уважно оглядав виднокіл. Праворуч хвилясто слався нескінченний океан лісового верховіття; попереду — та сама картина, лише в кількох місцях зелений килим цяцькували залишнодеревні пущі, чиї сосни високо підносилися над рештою лісу; а ліворуч...

Рук мало не зойкнув. Роззявивши рота, він дивився вдалечінь — і не вірив своїм очам.

— О Небо, що це? — промурмотів юнак.

Ось уже два дні уланські загони Вільних галявин з ранку до ночі прочісували Темноліс. Вони обнишпорювали дозором північні околиці Вільних галявин і поступово просувалися на схід, обстежуючи суміжні узлісся Темнолісу та час від часу заглиблюючись у лісову хащу. Досі не виявлено нічого надзвичайного. Темноліс видавався навіть ще спокійнішим, ніж зазвичай, і першу ніч Рук проспав на підвісному гамаку так міцно, як не спав уже кілька років.

А рано-вранці його розбудили утробні розкотисті рики велетенських повзунів, що долинали від далеких залишнодеревних пущ. Загін вирушив з'ясувати, що ж потривожило тварин. Вимахуючи списами з прaporцями, вершники цібали верховіттям, а назустріч їм, тікаючи від невидимого переслідувача, мчала всіляка звірина Темнолісу.

Нарешті Рук побачив, що потривожило тварин. Загарцював і товсто загарчав під ним Чинквікс. Ось уже й інші

вершники, женучи лісовим верховіттям, наздогнали Рука: дрібногобліни Круподер, Повзун та Ловчик, живолуп Лежень та сам капітан Мантачка.

— Побий мене Небо! — вражено вигукнув капітан. — А це що таке?

Рук знизав плечима. Через увесь ліс тяглася широка смуга обпаленого ґрунту, і там, де вона пролягла, не залишилося жадного цілого деревця. Трохи далі світилася інша прогалина, ще ширша за першу і ряснно обсіяна дерев'яними трісками: усе, що зосталося від вікодавніх світляків, посадок олив'яних дерев та сон-дерев, які ще недавно стояли тут муром.

— Хто нищить ліс! — гукнув круподер, напинаючи повіддя, аби заспокоїти свого зубощира.

— Як бритвою пройшовся, — підхопив Повзун.

— Це ж треба отак усе сплюндрувати і спалити! — дивом дивувався Лежень. — Щось гострюче, — додав він. — Погляньте лиш на ці деревця. Чи ба, як їх стято.

Круподер повернувся до капітана Мантачки.

— Гобліни? — запитав він.

Капітан заперечно похитав головою.

— Жадна гоблінівська ватага лісорубів, а я бачив таких чимало, не залишила б по собі такої пустки, — сказав він. — На те, щоб вирубати заліznодеревну пушу, треба кілька тижнів... Будь ласка, погляньте.

Улани простежили поглядом, куди показував їхній капітан. Зі сплюндрованого лісового ґрунту, як рідкозуба усмішка роздебенді, стирчали обрубки величавих сосон. Серед них валялося добрих два десятки мертвих повзунів, понівечених і обсмалених. Величезні тварини в передсмертній агонії своїми кремезними кривими лапами хапалися за гілля, та так із тим гіллям у них і конали.

— А ще сьогодні вранці ми чули, як кричать повзуни, — похмуро виснував капітан.

— Ну, і хто це зробив? — запитав Лежень, і на червоному його обличчі з'явився напружений вираз. — Чи що це зробило?

— Оцього я тобі якраз і не скажу, — відповів Мантачка.

— Хоч би що воно було, — втрутився Рук, показуючи на чорні сліди, що тяглися невідь-звідки, — воно суне просто на Вільні галявини!

* * *

Коли на Нове Нижнє місто опустився вечір і небо стало з золотого темно-мідяне, на Світляковій вежі, один по одному, спалахували ліхтарі. Нарешті мерехтливими вогниками засяяла вся величезна споруда. На самісінькій вершині вежі, перед столом на відкритому помості зібралася Рада Вісьмох. Колони, опори, бильця — все було обвішане квітковими гірляндами, і паходці від них змішувались із ароматом заболонного вина, келихи з яким стояли на столі. Вгорі, під самісінькою банею, дев'ять разів ударив дзвін, і Кулькап Пентефраксіс підніс келиха.

— Шановні члени Ради Вісьмох, — почав Найвищий Академік, обводячи поглядом усіх присутніх. — Певніше, я мав би сказати, друзі. Дозвольте мені виголосити заздоровний тост.

Парсимон, Магістр Озерного приплаву та Фенбрус Лодд, Великий Бібліотекар, значливо перезирнулись. Професори Світлознавства і Темрявознавства, усміхаючись, піднесли келихи, а Варіс Лодд із напруженим обличчям стискала обіруч ніжку своєї чаши. Твердоступ Громоглас, Бургомістр Нового Нижнього міста виглядав збентеженим і ляскав пальцями, аби йому теж налили вина. Ласкавка Тиха, Доглядачка Саду дум з ворушкими величезними вухами, також піднесла свій наперсточок вина.

— Громоглас сповістив мене, що жнива уже закінчено, — провадив Кулькап, — що комори, овочеві склади, фруктосховища та молочарні повні-повнісіньки...

Усі піднесли келихи, вітаючи усміхненого гобліна-пузаня.

— А Парсимон повідомляє, що цього року Озеро-Приплавівська Академія може похвалитися найбільшим числом випускників за весь час свого існування!

— Чули, чули! — дружно озвалися Професори Світловізнатства і Темрявознавства, киваючи головою магістро-ві-дрібноголіну.

— А Ласкавка запевняє мене, що мешканці Нового Нижнього міста успішно обживають Вільні галевини. — Кулькан усміхнувся до крихітної блудихи, і та ствердно кивнула головою. — Та найбільше наше досягнення, гадаю, є те, — провадив Найвищий Академік, високо підносячи келиха і проливаючи дорогою крапельку вина, — що під орудою Фенбруса Лодда ми закінчили грандіозне будівництво нової Великої бібліотеки. Отже, за нову Велику бібліотеку!

— За нову Велику бібліотеку! — дружним хором підхопила рада Вісьмох, і всі душком вихилили келихи.

Але зачекайте... озвався раптом у голові кожного тихенький Ласкавчин голос. *Є серед нас такі, що не переймаються загальними веселощами...* Блудиха повернулася до Варіс Лодд, і її вуха залопотіли, наче паперові.

— Тебе щось непокоїть? — тихенько запитала Ласкавка.

Варіс мовчки кивнула головою.

— З усіх околиць Вільних галевин надходять тривожні донесення, — промовила дівчина, ставлячи на стіл свій келих.

— Донесення? — заклопотано перепитав Кулькан. — І від кого ж вони надходять?

— Від Бібліотекарських Лицарів, небесних піратів та примар...

— Пусте! — урвав Фенбрус Лодд. — Було б до кого прислухатися. Мій син тільки те й робить, що шукає приключок, де їх нема...

— Ні, батьку. — Голос Варіс звучав твердо. — Я щиро переконана: річ тут не тільки в жадобі пригод. Гадаю, Вільним галевинам загрожує серйозна небезпека...

Тут щось брязнуло, почулося гучне іржання, і внизу на підпірці вродився рябий зубощир. Він спритно скочив на поруччя тераси, обриваючи гірлянди рівнинних лілій та пастуших фіялок. З сідла додолу сплигнув улан Вільних галевин і, схиливши голову та переводячи подих, укляк на коліно перед Найвищим Академіком.

— Рук! — вигукнув Кулькан. —
Руку Човноводе,
невже ти?

— У... у мене...
тревожна звістка... —
прохарчав Рук, яко-
му ніяк не щастило
віддихатись, — від капі-
тана Мантачки... коман-
дира Уланів... Він послав
мене вперед... Чинквікс
найпрудкіший зубо-
щир...

— Так, так, —
озвалася Варіс. —
І що ж то за нови-
на, Руку?

— Вільні галеви-
ни... у... великий... не-
безпеці... — видихнув
хлопець.

— У небезпеці? — перепитав Кулькан. — А що їм загрожує?

— Ось що! — сказав Рук і, підхопившись на ноги, показав рукою на далекий небокрай.

Кулькан і члени ради підійшли до поручнів і вп'яли очі в червонястий обрій.

— Захід сонця? — запитав Кулькан. — Щось я не розумію...

— Захід сонця! — урвав Рук тримтячим від хвилювання голосом. — Повірте мені, пане Найвищий Академіку, то ніякий не захід сонця!

• РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ •

ПЕКЛО

ук Човновод завдання виконав! — голосно доповів молодий улан, натягуючи повід рябого зубошира.

Капітан Мантачка вітально кивнув головою і ледь помітно всміхнувся. За його спиною по луках південної околиці розтяглися лави Уланів Вільних галявин — числом п'ять сотень. Зодягнуті у біло-зелені картаті комірці, білі туніки з червоними емблемами у вигляді блукай-бурмилячої голови, озброєні довгими блискучими залізно-деревними піками, всі разом вони нагадували велетенсько-го вепра-щетинника, що надумав поніжитися під вечірнім сонечком.

— Капітане, — почав Рук, погладжуючи Чинквікса, що часто дихав, харчав і, висолопивши набік великого рожевого язика, судомно хапав повітря. — Рада Вісъмох вітає Уланів Вільних галявин та їхнього переможного капітана...

— Так, так, Руку, — урвав капітан Мантачка. — Хлопче, ви з Чинквіком показали чудовий час, обернувшись

до Світлякової вежі й назад, тож не марнуй його на пусто-порожні привітання. Кажи, що конкретно сказали тобі в раді?

Рук глибоко вдихнув повітря.

— Бібліотекарські Лицарі підіймаються в небо, — пові-домив він, — а примари та небесні пірати беруть на себе оборону Нового Нижнього міста. Але...

— Але? — перепитав Мантачка, нахмурюючи низькі брови і втуплюючи в Рука пронизливий погляд.

— Але їм ще потрібен час на те, аби забрати лісових тро-лів та живолупів з їхніх сельбищ і перенести до нетряцьких печер у піvnічних стрімчаках...

— Ну, що ж, вони матимуть цей час, — промовив Ман-тачка, озираючи довколишніх вершників. — Якщо буде треба, ми заплатимо за нього своєю кров'ю — кров'ю Уланів Ві-льних галявин!

Вершники схвально заревіли, вимахуючи заліznодерев-ними списами. Рук осміхнувся.

— Руку, хлопче, ти просто молодець, — промовив Ман-тачка, і його жовтожарий зубощир Орлінікс закружляв на місці. — А тепер шукай своїх і приставай до них. Попереду довга ніч і люта січа!

Він підострожив свого плигуня і поскакав уздовж узліс-ся, оглядаючи бойові шики. Очі всіх уланів були прикуті до далеких дерев. Небо над зазубленими обрисами мідно-берестів та рівнинних беріз було криваво-червоне, а з пів-денного краю Вільних галявин здіймалися стовпи чорного диму.

Рук відшукав живолупа Лежня та дрібноголінів Пов-зуна, Спритника та Круподера. Усі, нахмурившись, сиді-ли на своїх зубощирах посередині лави. Ніхто не мав гу-мору ані до привітань, ані до балачок. Із лісу долинав зловісний гуркіт, нагадуючи розкоти грому чи рик яко-гось чудовиська, і що темніше ставало небо, то гучніше гуркало.

— Сили Небесні, — пробуркотів Лежень, і піка в його руці затремтіла. — Що воно таке?

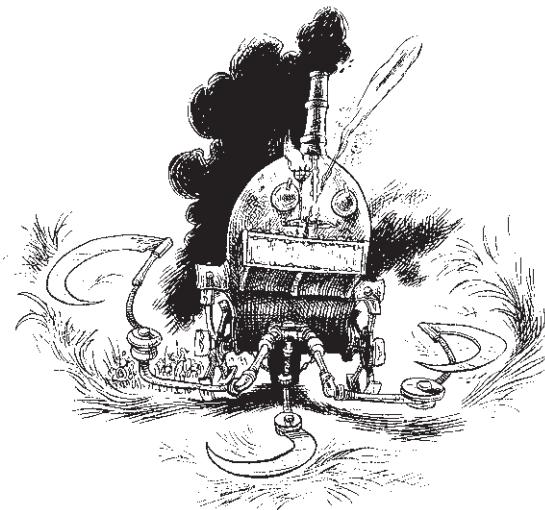
Круподер поруч нього тільки похитав головою. Повзун і Спритник заклопотано перезирнулись. А за мить над рівнинною лукою почувся тріск розколотого дерева, і добрий десяток мідноберестів, що височіли на узліссі, мов підтяті, бебехнули у траву. Ще мить — і знову, тепер уже в двох місцях, захрускотіли-затріщали дерева, падаючи долу.

Мур дерев перед щільною лавою уланів якось неприродно порідшав. Зловісний гуркіт перетворився на оглушливий рев, і в лісових прогалинах, спалахуючи вогнем та скречочучи металом об метал, з'явилася спершу одна, потім дві, а потім ще чотири величезні металеві потвори. Вони важко посунули через трав'яні луки.

Перший механізм, із довгим загнутим догори шипухом попереду, нагадував величезний стінобитний таран. Друга машина мала довжелезні замашні ланцюги, що без упину крутилися, тереблячи та вивертаючи з корінням усе перед собою. Третій механізм вимахував величезними серпами, то вище, то нижче, викошуючи, геть-чисто все на своєму шляху. Кожна з пекельних машин рухалася завдяки потужній світляковій грубі.

Енергія палаючого дерева передавалася скреготливим ланцюговим передачам, пасам

та блокам. Із коминів машинних горнил валив густий чорний дим і жбухали снопи сліпучих іскор.

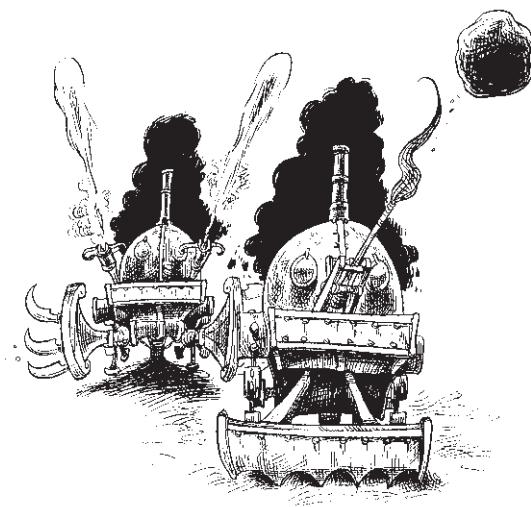
Рук переводив погляд з одного металевого страховиська на інше, і в животі йому все аж переверталося. Лежень, стоячи біля нього, раз за разом шепотів одні й ті самі три слова.

— Борони нас, Небо... борони нас, Небо... борони нас...

Ось із лісу, з оглушливим тріскотом валячи все перед собою, виповзли ще два галявожери; одна машина, озброєна трирукою катапультою, метала величезні кам'яні брили, а друга плювалася палахкими колодами.

— Ані руш, Улани Вільних галявин! — зикнув капітан Мантачка.

Улани заспокоювали своїх брикливих плигунів, а самі ледь тамували дріж у руках, що стискали піки. Гримало вогненнє колодя, бухало каміння, машини перли пробоєм, до самого ґрунту випалюючи луку і не залишаючи ані п'яді чогось живого. Як перше крізь Темноліс, так тепер вони повзли зеленим полем. А за ними довгим шлейфом, прикриваючись щитами, зі зброєю навпереди, намагаючись не витикатися з димової завіси, наступали гоблінівські військові фаланги; молотоголовці, плеска-

тоголовці, величезні ікласті гобліни та невеликі сірі, капловухи, патлаї та чубаї — всі суцільною лавою сунули за галявозерами.

Рук навинув повіддя на одну руку, другою міцно затис піку, пригнувся і зашепотів на вухо Чинквіксові:

— Спокійно, хлопче, спокійно. — Голос його третмів. — Чекай на команду.

І тут повітря розітнув потужний Мантаччин поклик:

— ДО ЗБРОЇ!!!

* * *

У тихих, майже нерухомих водах Великого озера ще відбивалася повня, коли, ловлячи вітрильною шовковиною легенський подув вітерцю, з дерев'яного помосту Озерного приплаву знялося тричі по триста повітряних човнів. Нанпулися вітрила, і, безгучно, мов місячні метелики, злетівши понад чорними обрисами Академічної вежі, човни на мить зависли в небі. А потім, так само безгучно, як і злинув, отой летючий рій розбився на три менші рої, і кожен з них кудись полетів: один — на схід, другий — на захід, а третій узяв курс на південь.

Ксант Філатін нап'яв долішнє вітрило і, розігнавшись, виписав широку дугу навколо трьохсот човнів флотилії Варіс Лодд. На льоту він просигналив.

*Не розсипатися, Сіра ланко... Зелена ланко, зімкнути пра-
вий фланг... Не відхилятися, Центральна ланко, суворо три-
майтесь Курсовода!*

Ланки — по сотні човнів у кожній, — не без грації пере-
шикувалися, утворивши клин у формі наконечника, і дру-
жно полетіли слідом за Варіс Лодд, що вела їх до південних
окраїн. Ксант налаштував підвісні гири свого човна і знову
розігнався — до старшої Сірої ланки, що, не ховаючи усміш-
ки, дивилася на нього.

Хвацько летиш, Курсоводе! — просигналила Магда.

Ти теж нівроку, Сіра Проводирко, — просигналив у від-
повідь Ксант. — *Та коли підлітатимемо до луговин, три-
майся ближче до мене.*

Магда кивнула, і Ксант, відлетівши, знову закружляв
надокола флотилії, підганяючи тих, хто відставав. Виплив
місяць із-за хмар, вибілив землю і освітив гладенькі фігурні
бушприти на лицарських човнах. Ксант розрізнив на пів-
ночі флотилію на чолі з Професором Світлознавства. Ледь
помітні цяточки на малій висоті летіли до Нового Нижнього
міста. Тим часом флотилія Професора Темрявознавства вже
минула сельбища лісових тролів на сході й тепер обходила
високі лісисті гори.

Коли флотилія пролітала над Долиною блудів та блискучими озерами, а далі — над шпичастими верхівками залізнякових сосон, Ксант, напевне, уже всоте перевірив своє спорядження. Мав приладнаний до ноги лук у покрівці, ретельно змащений, ба навіть заряджений. Сам бувувесь обвішаний сагайдаками зі стрілами, по шістдесят у кожному. За наконечники їм правили шпички, тонкі та гострі, мов лезо. На сідельному гаку праворуч жевріла жаровня, а за спиною, для кращої рівноваги, приторочено заболонні стріли, прашу з деревини рівнинної берези та цілий міх твер-
дих, мов камінь, заліznодеревних кульок.

Комплект наразі був повний, та про всяк випадок... Запхавши руку під туніку, він намацав держака гострого прямолезого запоясника. Ксант поклав живим у полон не здаватися.

Тут, у небі, поминаючи гул від Озерного приплаву, панувала цілковитатиша. Порушував її хіба що монотонний посвист вітру, змушуючи бриніти напнуту лукову тятиву — то голосніше, то тихіше, — то на весь голос, то з переходом на шепіт.

Коли флотилія пролетіла ще трохи до Заліznодеревної пущі, Варіс Лодд подала сигнал, і всі човни розвернулися і полинули на захід. Тепер під ними розлягалися рябі від місячного сяйва околиці Вільних галевин, що плавко переходили у просторі луговини. Ксантове око прожогом зауважило, що тут не все гаразд. Черезувесь широкий ліс тяглися просіки, що, сягаючи лук, перетворювалися далі на широкі борозни, близкучі під місяцем, мов слизові сліди кrottів-слизунів. Усіх борозен було не менше, як два десятки, і в них, мов болотяні самоцвіти, світилися смолоскипи незліченних гоблінівських полчищ, що без упину текли до Вільних галевин.

Та це ще не все.

Варіс Лодд просигналила команду зупинитися, флотилія зависла в небі, а Ксант знову закружляв навколо неї, збираючи докупи відсталих, і ось, облітаючи її, він на початку кожної борозни уздрів палаючі груби. З вогненних черев вивергалися снопи жару та іскор, а з величезних комінів валив густий чорний дим.

Флотилія! — просигналила Варіс. — *Згрупуватися в ланки, приготуватися до атаки. Чекати на мою команду...*

Ксант увесь напружився, пустив “Щуроптаха” по дузі й підлетів до Сирої ланки, що застигла в повітрі й мовчки, зосереджено, перелаштовувала вітрила. *Удачі тобі, Магдо!* — просигналив він у бік “Лісової нетлі”.

Удачі тобі, Ксанте! Побачимося після всього! — просигналила Магда, енергійно жестикулюючи.

І тут від землі долинув звук тілдерячого ріжка, що сурмив до бою, і лава Уланів Вільних галівин, найжаочившись піками, ринула луговиною на палахкі горнила. Тим часом Варіс, що линула, як блискавка, по небу, послала вперед зціпленого кулака...

УВ АТАКУ!

* * *

Просто перед Одороблом бовванів високий комін галівожера, звідки валив ядучий чорний дим. Він набивався у горлянки і виїдав очі. Фіялково-синім полум'ям палала груба, ляскав батіг наглядача-плескатоголовця, мештушилися гобліни-невільники, підкидаючи у грубу величезні світлякові цурки. Сплюндрювана, обпалена земля. Вайло, що ступав біля Одоробла, зашпортився і замало не впustив серпа.

— Обережніше, брате! — Одоробло піймав його за руку і допоміг утриматись на ногах. — Такий серп!.. Ти ж не хочеш, щоб він загубився?

Іззаду брутально гарикнув плескатоголовий гоблін.

— Агов, симбіотики, слимаки ставкові, зімкнутися щіль-ніше!

Гучно ляснув пастуший батіг, почулися болісні, розпачливі стогони.

Павуконогим гоблінам, що йшли за ними під проводом плескатоголовців — усіх їх було тисяч зо три — було най-гірше. Здебільша все їхнє спорядження складалося із сітки та рибальської остроги, до того ж страшенно дошкуляли жаркі іскри від галявожерів, за якими їх усе силували бігти. Бідолахи пнулися хоч трохи відстати, аби спекатися їх, чи бодай чимось прикритися, та плескатоголовці не дозволяли ані того, ані того.

— Не відставати від машин ні на крок! — гrimали наглядачі й ляскали гарапниками. — Ще до схід сонця ви полоскатимете свої лускаті пики в озерах Нового Нижнього міста!

Одоробло з Вайлом важко клигали вперед, вітер змінився, і дим більше не дошкуляв. Чи не вперше від початку пекельного маршу вони нарешті побачили, куди йдуть. Попереду, омите місячним сяйвом, виблискувало нове Нижнє місто з його височеними спорудами, оздобленими кришталевими вікнами та гостроверхими башточками; з широкими проспектами, де обабіч тяглися низки ліхтарів; з басейнами, водогрядами та статуями, садами й парками, яких ні пузані, ні симбіотики, нещадимо гнані до міста, не бачили ні наяву, ні навіть уві сні.

— Диви, он хати-висотки, — прошепотів Одоробло.

— I плетінки павуконогів, — так само пошепки відказав Вайлло.

— Диви, диви, яка баня. Скільки живу на світі, ще не бачив такої розкоші, такої краси...

— ... I такої пустки, — закінчив Вайлло.

Одоробло роззирнувся — і спохмурнів. Брат мав рацію. Хоча в повітрі ще пахло деревним пивом та ароматними оліями, хоча ще світилися ліхтарі, а вікна у домівках стояли отвором, хоча няячали приручені лемурчики й десь мукали

воловоги, кругом не було видно ані душі. Пустками стояли таверни. На вулицях — порожнью. Здавалося, мешканці взяли та й покинули місто.

— Ну, і де ж усі? — пошепки запитав Одоробло.

Вайло знизав плечима.

— Не знаю, — прошепотів він. — Може, зачули, що ми наближаемось, та й дали дьору?

Галявожер перед ними раптом так заскрготів, що аж у вухах позакладало: то Ливарний король увімкнув машину на всю потужність. Забряжчали ланцюги, і залізне чудовисько в'їхало на бруківку Нового Нижнього міста.

— На Світлякові вежу! — заревли плескатоголовці по праву та по ліву руку від братів. — Нове Нижнє місто наше!

Вимахуючи гарапниками і забувши про все на світі, навіть про пузанів із павуконогами, гобліни жахнули вперед за галявожерами. І тут, так несподівано, аж Одоробло із Вайлом роти пороззяяли, бруківка під здоровенною машиною просіла, і галявожер з оглушливим гуркотом зник під землею!

Це сталося так зненацька, що на якусь часину всі ошелешено заніміли і стали як уриті. Над проваллям клубочилася хмара пилюки і, поволі осідаючи, вкривала все білястим шаром. Не гобліни, а статуй, подумав Одоробло, дивлячись на плескатоголовців. Здоровезні, потворні живі статуй! І він засміявся.

Тієї самої миті щось просвистіло в нього під самим носом, мов пролетіла розлючена деревна оса. Відтак просвистіло ще, і ще. Одоробло ще подумав, ніби вони роз-

тревожили осяче кубло чи вулик, і тільки потім додивився, що “статуї” перед ним падають, мов підяті, а в грудях їхніх, мов червоні позначки, стирчать арбалетні стріли.

Одоробло глянув вище, і в животі йому закрутило, аж черевна підв’язка, здавалося, от-от лусне: дахи всіх міських будівель пообсідали чудородні постаті, зодягнені у біле мордобриляче вбрання. Хто вимахував линвами, хто обстрілював нападників з арбалетів. Нараз до нього дійшло, що Вайло кричить йому на вухо:

— Одоробло! Одоробло! Гайда звідси, драпаймо!

Не думаючи вже ні про що, Вайло впustив серпа з довгим руків’ям, крутнувся на підборах і щодуху почухрав під захист дерев, чимдалі від цього пекла. Він чув оглушливий вибух за спиною — то розірвало грубу галявожера. Розсіюючи довколишню тьму, з провалля сипонуло жаристими цурками та приском.

Одоробло наздогнав Вайла і простягся на траві в холодку дерев.

— А далі? — ледве промовив він, важко відсапуючи.

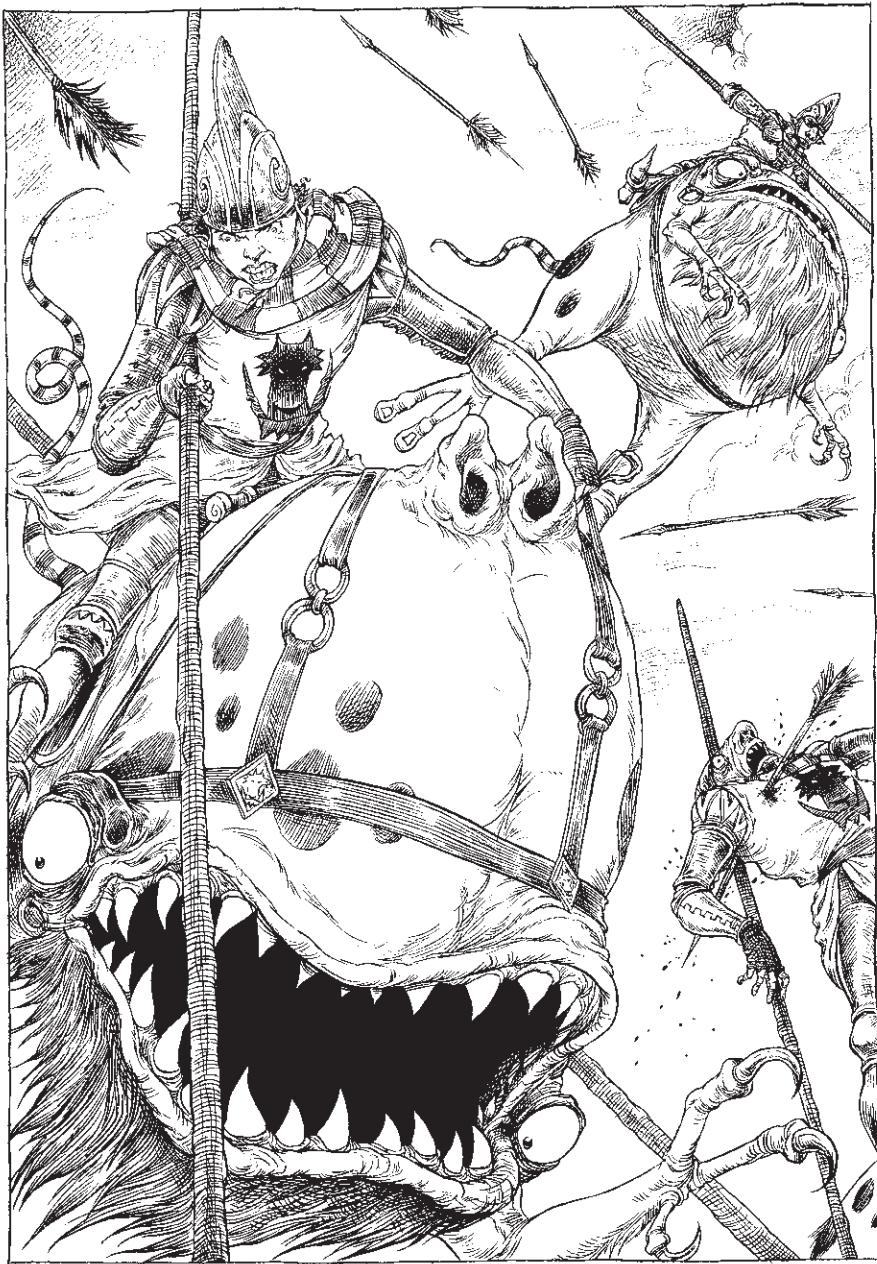
Брат стенув плечима і роззирнувся.

— Можна б і додому, — запропонував він.

— Не так скоро, — прогарчав чийсь грубий голос — і просто перед себе брати угледіли, як із лісового присмерку на них світить очима ціла фаланга молотоголовців. Їхній командувач, брязкаючи надбрівними кільцями, виступив наперед і зневажливо скривив губи. — Драчка тільки починається, — проказав він грубим голосом.

* * *

Просурмив тілдерячий ріжок, і Чинквікс навальним галопом погнав уперед. Рвучко відштовхнувшись кремезними задніми ногами, він на добрих десять ступнів відірвався від землі і приземлився знов. Ліворуч і праворуч на траві мелькали жовтожарі й брунатні спалахи — то слідом за Руком

скакала решта уланів. А спереду, назустріч їм, сунула залізна туша галявозжера, і весь його передній помісток їжачився списами.

Один потужний стрибок — і Чинквікс промайнув повз деренчливе одоробло. У повітрі засвистіли списи з зазубленими наконечниками. Коли зубошир опускався просто в гущу гоблінів, що сунули слідом за галявозжером, Рук високо встав у сідлі й міцніше стис заліznодеревну піку. Затрудило різко в руку, від плеча до ліктя: піка вдарила у щось тверде, і ось уже Чинквікс дужим стрибком знову відірвався від землі.

Рук зиркнув на піку — та почорніла від крові. Позаду в гоблінівських лавах зазяяли прогалини, однак же не обійшлося без утрат і в уланів. Він нап'яв повід, дужий зубошир ринув уперед, а перед ними вже манячив інший галявозжер. Міцно стискаючи в руці держака, Рук відчув, як напружується міцні Чинквісові ноги, готовуючись до нового стрибка.

Ревів галявозжер, навкруги було чорно від диму, а Чинквікс із Руком на спині летів назустріч металевій почварі. Ось хлопець відчув, як вигнулася дугою піка, чиркнувши по металевій стінці груби, і розскочилася на друзки. Рук випустив повіддя, стремена під ногами лопнули, зубошир круто спинився, і Рук з усього маху ввігнався у розпечено до білого жару металеву поверхню. Почувся сик, хлопця відкинуло назад, і він одчув, що падає на м'яку трав'яну луку.

Від удару юнакові перехопило подих, та він, хапаючи ротом повітря, прожогом зірвався на ноги і вихопив меч. Галявозжер вивергав полум'я та снопи іскор уже далі й хлопець побачив, що опинився сам-на-сам із цілим загоном патлайлів, закутих ув оздобну лицарію і озброєних величезними двогостріми сокирами.

Один здоровега з чорними патлами, кільцями у підборідді та палаючими синіми очима, хижо заревів і замахнувся сокирою. Лезо промайнуло біля самої голови і зачепило кульку

шишака. Рук упав додолу, а гоблін, умить опинившись біля нього, уже вдруге замахнувся сокирою. В очах його жахтіла зневага.

— Здохни, галявинна потолоч!.. — загорлав гоблін. — У-у-уххх!..

Сині гоблінові очі раптом посиніли ще дужче: акурат у чоло йому поцілила заліznодеревна кулька і з огидним хруском розчepила голову.

Рук умить зірвав із себе потрошеного шолома. У небі роїлися повітряні човни, Бібліотекарські Лицарі рясно по-сипали нападників стрілами, запаленими списиками та за-ліznодеревними кульками.

Патлаї, несамовито вимахуючи сокирами, з ревом роз-сипалися по полю.

Рук нарешті підвівся. Навала Уланів Вільних галявин була не марна — у гоблінівських лавах зяяла величезна вирва, але якою ціною вона далася! Скрізь, упереміш із купами мертвих гоблінів, валялися понівеченні зубощири. Та зупи-нити галявожерів усе ж не пофортунило, і смертяна маши-на чимраз глибше і глибше вгризалась у глиб Вільних галя-вин. А з Темнолісу виверталися нові й нові фаланги гоб-лінів і сунули слідами від машин.

Аж ось краєм ока Рук помітив, як до нього метнулося щось біле. Він обернувся — і побачив Чинквікса. Ніздри зубощирові роздувалися, жили на скронях понабрякали — у них пульсувала розбурхана кров.

— Чинквіксе! Ось і ти! — вигукнув Рук і скочив у сідло. Патлаї тим часом перешikuвалися і знову посунули вперед. Рук махнув мечем, приосторожив зубощира, і з вуст його зірвався гордий поклик:

— ЗА ВІЛЬНІ ГАЛЯВИНИ!!!

* * *

Ксант нап'яв літунську линву — і човен, що стремів над південними околицями, круто злинув угору. Ланка за ланкою

флотилія набувала попереднього вигляду, і тільки прогалини в шиках показували, в якій лютій січі вона побувала. Ксант обвів поглядом човни за собою — і скрушно похитав головою. Коли він згадував навалу Уланів, йому аж серце мліло, то була куди разочіша дивовижка, ніж Битва під Світляковою горою!

Але яким коштом усе обійшлося!

По всій південній околиці Вільних галявин серед куп трупів лежали жовтожарі, чорні та брунатні туші, немовби значачи місце уланського прориву. Наліт цей розітнув авангард гоблінівських полчищ, проте був безсилий спинити галявожерів. Озираючи поле бою, Ксант добачив далеке світіння палаючих грубок: пекельні машини дійшли до Дровітень і торували шлях далі, на схід.

Бібліотекарські Лицарі самовіддано підтримували уланів з повітря, йдучи низом, вони шарпали гоблінівські полчища, аж поки в сагайдаках забракло стріл і скінчилися метальні кульки. Таке зухвалство дорого їм обійшлося. Зелена ланка налічувала тепер допіру двадцять човнів, Центральна втратила півсотні, а Сіра ланка...

Ксант попустив горішнє вітрило, і “Щуроптах” рвонув уперед. Недобитки Уланів Вільних галявин відкочувалися до околиць Нового Нижнього міста. Смерть товаришів не була марна: лісові тролі та живолупи таки вигадали час, аби встигнути схоронитися в печерах північних стрімчаків. Тепер Бібліотекарських Лицарів ніщо не утримувало над бойовищем.

Розігнавшись, Ксант досяг човнів, що їх узяв за відсталих Бібліотекарських лицарів. Та, приглянувшись, він упізняв Сіру ланку. Точніше, те, що від неї залишилось.

Де Сіра проводирка? — просигналив він бібліотекареві, що борюкався із драним долішнім вітрилом. — *Де вона?*

Бібліотекар повів рукою перед собою, де летіло десятків зо два, не більше, повітряних човнів, і на їхньому чолі Ксант угледів знайому прову “Лісової нетлі”. Узнав він і зішулену, пониклу постать у ній.

— Магдо! — заячав він. —
Магдо! Тобі зле?

Дівчина підвела затуманений погляд. На чорному від кіптяви обличчі біліли сліди сліз. *Зі мною все гаразд, Курсоводе*, — просигналила вона. *Але поглянь, що стало з моєю ланкою.*

Магда знову поникла, і вдвох, не кажучи ні слова, вони полетіли до Озерного приплаву. Небо за лісом уже ясніло: займався світанок. Певніше, Бібліотекарські Лицарі вельми поріділої флотилії Варіс Лодд подумали, ніби то світанок. І тільки сягнувши Заліznодеревної пущі й спустившись нижче, аби пролетіти над Великим озером і зайти на посадку над Озерним приплавом, вони забагнули, що помилилися.

Небо і справді ніби хтось запалив, але то було не світанкове світло. Коли флотилія добулася озера, натоміні, змарнілі обличчя Бібліотекарських Лицарів осяяла багряна заграва.

— Велика бібліотека! — вигукнула Варіс Лодд і, звівши руку, знаком веліла всім човнам за нею знову зніматися в небо.

Попереду, на березі Великого озера, навпроти Озерного приплаву, мов світляковий смолоскип, палала нова бібліотека. Навколо неї гарцювали галасливі полчища гоблінів, а з десяток галявожерів ще й підкидав у ревуче пекло палахкотючі колоди. На бібліотечних сходах лежали купи бібліотекарських тіл, і під зливою іскор та жару, що сипалися на них з охопленої полум'ям бібліотеки, починали тліти їхні мантії.

Варіс схопилася за голову.

— Батьку, батьку, батьку, — заридала вона.

Навколо неї зібралися Бібліотекарські Лицарі, і по тому як затремтіли їхні човни, було видно, що їх вразило горе провідниці. Та коли Варіс знову глянула на них, її очі були сухі, а обличчя — безпричесне.

Вони ще не дісталися до Озерного приплаву, — просигналила вона. — Не можуть натішитися пожежею в бібліотеці...

І очі її запалали ненавистю до нападників.

Курсоводе! — обернулася вона до Ксанта. — Бери Сирylanку і рятуй з Озерного приплаву учнів, — просигналила вона. Одного погляду на її обличчя Ксантові було досить, аби зрозуміти: сперечатися з нею марна річ.

А ви? — просигналив він у відповідь.

А ми не можемо покинути Велику бібліотеку! — Варіс торкнулася рукою спершу чола, потім серця і повернулася до інших, — *Бібліотекарські Лицарі, ви летите зі мною?*

Центральна і Зелена ланки — всього душ із сімдесят — дружно кивнули головою.

Тоді за мною!

Варіс Лодд зgrabно повела линвою, і горішнє вітрило з шовковини набубнявіло, немов дозріла квітка лісової яблуні. Сімдесят Бібліотекарських Лицарів зробили те саме і, легко знявшись з місця, полинули над тихими водами Великого озера, безгучно, неначе грозові шершні.

Ксант відчув, як хтось діткнувся його ліктя. Він обернувся — і побачив Магду. Обличчя дівчинине було у слузозах.

— Скажи, хай вернуться назад! — ридала вона. — Ксанте, ну, будь ласка! Навіщо ці безглузді жертви?

Ксант обернувся до неї, і вираз на його обличчі був не менш відсторонений, ніж на Дізнанні.

— Стобові Луммусові й трьомстам учням, які й літати ще не вміють, потрібна наша допомога, щоб дістатися міста. Варіс та флотилія йдуть на смерть для нашого добра. — Він зазирнув дівчині в очі. — Так, Магдо, це саме жертва, — промовив він тихо, коли флотилія досягла далекої охопленої полум'ям бібліотеки, — але вона не марна!

• РОЗДІЛ ДВАДЦЯТИЙ •

ТРИ БИТВИ

I

БИТВА ПІД ВЕЛИКОЮ БІБЛІОТЕКОЮ

азавтра вранці, ні сіло, ні впало, у стіну таверни “Новий дуб-кривавник” зі східного боку ввігналася колода олив’яного дерева: наробивши стуку-грюку, вона стрясла його до підвалин. Удар був такий потужний, що по стіні від фундаменту й аж до даху пішла тріщина. Тріскун Кривий Спис здригнувся, розмаїте причандалля, почеплене спереду на важкій піратській киреї, забрязкотіло, і він так стис піку, аж кісточки на пальцях побіліли.

— Оце так око! — зауважив його сусіда, жилавий примара Жердяк, занепокоєно вивчаючи стіну таверни. — Ще одне таке влучання — і ми всі поховані під руїнами.

Тріскун похмуро кивнув, і по його обличчю було видно, що він розгублений.

— Ну, чого вони чекають? — сердито буркнув він, мотнувши головою на укріплення із нашвидкуруч навалених питних лотоків та шинкових столів. — Вони нас що, оточують? Чому не наступають?

По околицях Нового Нижнього міста, виблискуючи в призахідному свіtlі, мов жуки-вогнянки, рухалися галявожери. Гули та світились їхні груби, димували комини. За галявожерами теліпалися юрми гоблінів-симбіотиків — бражники, павуконоги, лісові гобліни та дрібногобліни, а також їхні родичі — пузані та капловухи. Жалюгідні на вигляд “войни” ледве переставляли ноги, а повітря здригалося від їхнього кашлю та ремства.

— Хай їм грець, мені їх шкода! — згукнув Жердяк, вигулькнувши із-за барикади біля Тріскуна. — Вони спочатку пустять оті пекельні самоходи, аби від міста каменя на камені не залишилося, а вже тоді... Пригнися! — гаркнув він раптом, і чимала брила, просвистівши над головами, з усього льоту вгатила у барикаду трохи лівіше.

Поки Жердяк обтрушувається від пилу, з руїн хутенько виринуло двійко небесних піратів і гарячково заходилося лагодити проломину в барикаді. Він перезирнувся з Тріскуном і вигукнув:

— Парою колод та камінчиків тут не відбудешся, дурна дурното! Круки на Багнищі й ті розумніші за вас!

— Жердяку, гарно сказано, старий, — усміхнувся небесний пірат. — Для вас, примар, ці руїни, мабуть, як рідний дім!

Усі весело розрегоалися і знов засіли за барикадою. Зненацька вгорі засичало-засвистіло. Відтак гупнуло. Жердяк із Тріскуном обернулись — перед ними стояв молодий примара в мордобрилячій куртці та кістяних обладунках. Гість змотав линву, з якої щойно зіскочив, і перекинув її собі через плече.

— Що, хихоньки справляємо? — запитав він.

— Та ні, Фелікс, просто підтримуємо бойовий дух, — вишкірився до нього пірат. Та враз він споважнів і додав: — Хоча Тріскун уже ремствуває, що вони ще не наступають...

— Вони накладають у груби світляку, — озвався хтось із-за їхніх спин, і всі троє, обернувшись, побачили Громового Вовкуна. Пірат сягнистою хodoю чимчикував до оборонців, а за ним, трохи відстаючи, ступали Професори Світлознавства і Темрявознавства. — Ось розігріються як слід і посунуть. А коли вже посунуть...

Фелікс дружньо поплескав Вовкуна по спині.

— То ми вже будемо готові до цього, га, капітане? — запитав він задерикувато.

— Та хай би вже швидше йшли, абощо! — ревнув капітан повітряних піратів, погрожуючи кулаком гоблінівським полчищам.

— Якщо вони гадають, ніби каменя на камені не залишать від найкращої в місті таверни і це зійде їм з рук, то вони просто недоумки!

Фелікс розрегоався, але побачивши обличчя обох професорів, ураз набрав у рот води.

— Даруйте мені, панове, — перепросив він уже поважним тоном. — З облич ваших бачу: в Бібліотекарських Лицарів була важкенька нічка...

Професор Темрявознавства сухо кивнув Феліксові.

— Ми прикривали з повітря живолупів та лісових тролів, коли ті відступали зі своїх осад до північних стрімчаків. Моя флотилія втратила сотню найдобірніших Бібліотекарських Лицарів.

— А ми, поки вистачало моці, стояли на північній околиці, — додав Професор Світлознавства. Його біла туніка була вся пошматована і заляпана кров'ю. — Я стратив понад половину флотилії.

Фелікс кивнув головою.

— У нетряцьких печерах вільнякам нічого не загрожуватиме, і в цьому заслуга ваша особисто та ваших безстрашних лицарів, — сказав він тихо. — А тепер нам разом треба вирішити, що робити далі в Новому Нижньому місті нам — примарам, повітряним піратам та Бібліотекарським Лицарям!

Ту ж мить у небо, як горохом, сипнуло металевими снарядами, які розліталися по прилеглих будівлях, і всім довелося залягти у сховку.

— Оце так влипли, отакої! — вигукнув Бліскавичний Вовкун, спинаючись на ноги та випльовуючи пілюку. — Як риби-болотниці, що втрапили в бочку...

Раптом почувся голосний посвист. Ззвіши голову, Фелікс побачив одного зі своїх — вояк-примара стояв на верхній галереї Світлякової вежі й кудись показував рукою.

— Феліксе! Феліксе! — кричав він. — Поглянь отуди!

Фелікс зняв із плеча линву, рвучко жбурнув її вгору, і за мить уже летів на дах будівлі.

— Оце так козарлюга! — кинув Вовкун, проводжаючи Фелікса поглядом. — Ніде й на мить не затримається! — І він припав до окуляра далекогляда.

Професори швиденько зірвалися на ноги і щосили кинулися до Світлякової вежі.

— Третя ескадра! — вигукнув Вовкун, наводячи різкість. — Дивно, чому їх так довго не було? Агов, професори! — Він прибив далекогляда і наддав ходи. — Заждіть!

Опинившись на Світляковій вежі, Фелікс м'яко спустився на галерею і вдивлявся у небо. Ген-ген над небокраєм, на

пломінку тлі, майже над землею летіли крихітні чорнені цяточки. Небавом вони побільшали, вже можна було розібрати знайомі шики повітряних човнів, що летіли клином, мов зграя лісових гусей.

— Так ось ти де, сестро, — промовив він стиха. — А я вже нервуюся... — Раптом хлопець спохмурнів. Щось його насторожило. — Флотилія над бойовищем, — додав хлопець.

— Як я й сподівався, — пропихтів Професор Темрявознавства, беручись угору по сходах і стаючи обіч Фелікса. За ним, наче тінь, ступав Професор Світлознавства.

Ні, щось тут було не так. Човен-флагман ніби на місці, ще десять човнів летіло за ним під усіма вітрилами, не порушуючи шиків, курсоводський човен, звично задерши бушприта, пурхав сюди-туди... Натомість решта човнів флотилії рухалися якось мляво, непевно, вітрила їхні пообвісали, а кепсько наладнані гирі все збивали з курсу.

— Люба наша Варіс. Флотилія наче в повному складі, — пробуркотів собі під ніс Професор Світлознавства. — Ніби все гаразд! — Він похитав головою. — Не розумію, в чім тут річ?

— Таж вони летять, як жовтороті пташенята, — здогадався нарешті Професор Темрявознавства. — Не знають на віті, із якого боку підступити до вітрила. Ви подивітесь на їхнього курсовода. Він тільки те й робить, що збирає всіх докупи!

— Давайте, ну ж бо давайте! — примовляв, зціплюючи кулаки, Фелікс.

Коли флотилія пілотів-новачків опинилася ближче, її помітили гобліни, з'юрмлені навколо галівожерів. До повітряних човнів з землі шугнув цілий рій запалених стріл та металевих куль, і коли вони ціляли, до Світлякової вежі долинали крики учнів.

Кулі влучали в один човен за одним, і ті, втративши швидкість, з обвислими вітрилами, мчали штопором до землі.

— Ну-бо, розвертаймося — і вниз! — не знаходив собі місця розхвилюваний Професор Темрявознавства. —

Небом благаю, підтягніть долішні вітрила! Таж вас умить перестріляють!

Поки флотилія долетіла до міських околиць, у її лавах зяли величезні прогалини, та ба!

Човни і далі щохвилини падали на землю.

— Давайте, ну ж бо давайте! — похмуро буркотів Фелікс. — Бодай щось та має ж у вас вийти!

Аж ось флотилію помітили оборонці, і над Новим Нижнім містом залунали крики радості та підбадьорливі вигуки. Фелікс додивився, що пілоти на чільному човні та на тих десятох, що певно летіли слідом, вправно перегрупували свої вітрила і стали заходити на посадку.

Вони безшлесно спустилися на майдан під Світляковою вежею, викликавши несамовитий галас серед при��ар та повітряних піратів. Анітрохи не зважаючи на гвалт, вони хутенько позіскакували на землю та й давай сигналити човнам, що тяглися позаду.

Один за одним, незgrabно, наче ними ніхто й не керував, човни заходили на посадку. Від зіткнення з помостом літуни вилітали з сідел і всім на потіху падали на землю. Невдовзі майданчик повнivся Бібліотекарськими Лицарями, небесними піратами та примарами, що допомагали ошелешеним прибульцям. Фелікс вихором злетів на майданчик і розчинився в натовпі, Професори Світлознавства та Темрявознавства поспішилися сходами за ним.

— Варіс! — лементував хлопець, пробиваючись до капітанського човна. — Варіс! Чому так довго?

Капітанша обернулася, скинула шолома, захисні окуляри — і Фелікс оставпів, навіть не намагаючись приховати подиву.

— М... Магда? — пробелькотав він. — Магда Бурлікс... А де ж тоді моя сестра?

Професори Світознавства і Темрявознавства, пробившись крізь гурму на майданчику, підійшли до Фелікса.

— Та тут же тільки учні! — вражено вигукнув Професор Світознавства.

— З Озерного приплаву, — підхопив Професор Темрявознавства. — Хвала Небу, а то ми вже не сподівалися вас побачити!

— Гаразд, а де флотилія Варіс Лодд?

Магда, — вона аж з ніг падала з утоми, — понурила голову, обличчя її було попелясто-сіре. Вона спробувала заговорити, і на її зелений літунський костюм крапнула слізоза.

Стоб Луммус, Молодший керівник Озерного приплаву, важко зліз із човна, підійшов до них і показав палюхом кудись за спину.

— Ксант Філатін розповість тобі краще, — сказав він. — Якби не він із Магдою, якби не їхні лицарі, ви б нас тут більше не побачили.

Фелікс зирнув, куди показував Стоб. На посадку заходив останній повітряний човен — Курсоводів. Досі він тримався над землею, вичікуючи, коли приземлиться остатній учнівський човен. Різьблений бушприт у формі щуроптаха весь їжачився гоблінівськими стрілами, вітрила були геть подірчені, пообпалювані. Коли човен торкнувся землі, літун вискочив із сідла й підійшов до них. Увесь його літунський костюм був закривавлений.

Ксант вітально кивнув головою. Кругом метушилися примари та пірати, виводячи прибульців з відкритого майдану, а Бібліотекарські Лицарі допомагали ошелешеним учням шукати сховку. Фелікс стояв, не звертаючи уваги ані на металальні снаряди, ані на команди: “Всі по сховках!”, і не зводив із Ксанта запитального погляду.

— Ну, розкажуй, — озвався він нарешті.

— Флотилія пролітала над Великим озером... Певніше, її рештки після сутички на південних околицях, — заговорив Ксант товстим, твердим голосом. — І тут ми побачили вогонь... Горіла Велика бібліотека, її оточували гоблінівські полчища та галявожери. Усі розуміли, що, покінчивши з бібліотекою, вони візьмуться за Озерний приплав. І Варіс послала Сіру ланку — всіх дванадцятьох бібліотекарів — оборонити учнів, а сама вона... — Голос його затремтів.

Фелікс слухав, ні на мить не спускаючи з нього очей.

— Ну, що вона?

— Те все сталося на моїх очах, — сказав Ксант. — Я бачив зі свого “Щуроптаха”, коли облітав Озерний приплав. Що то був за бій — годі передати...

— Годі передати, кажеш? — Фелікс починав дратуватися.

— Так, — промовив Ксант, і знову голос його став похмурий і твердий. — Таке не щодня побачиш. Над самісінькою водою флотилія перешikuвалася у щільну лаву і, з Варіс на чолі, помчала до Великої бібліотеки. Спершу вони обстрілювали нападників із луків та арбалетів, а коли вийшли стріли, линвами витягували з бібліотеки палахке колодя і скидали його гоблінам на голови. Вони бились до останнього, аж поки зайняли вітрила, а там і самі човни... Відтак вони полетіли над лісом, а роз’ярілі гобліни погналися за ними.

Ксантові очі спалахнули, голос зміцнів.

— Вони помчали за ними, як лісова міль за ліхтарем, і переслідували їх Темнолісом, віддаляючись від Озерного приплаву, аж поки позникали з очей усі вогні. Тоді гобліни кинулись назад і, поминувши Велику бібліотеку, налетіли на Озерний приплав. Та поки вони вернулися, всі учні були уже в небі й укупі з нами летіли в Нове Нижнє місто.

— Отже, моя сестра... — Фелікс заледве вичавлював із себе слова.

— Твоя сестра та її флотилії пожертвували собою, аби порятувати учнів. Якби не битва під Великою бібліотекою, учням би вже ніхто не допоміг.

Фелікс поклав руку Ксантові на плече.

— Варіс пишалася б тобою, Ксанте Філатін, — сказав він просто.

Майданчик уже майже спорожнів, повітряні човни були прив'язані до човнов'язей під Світляковою вежею, а оборонці Нового Нижнього міста поставали на свої місця за барикадами. У небі без упину мигтіли металльні кулі.

Фелікс уже збирався йти, коли з'явився Громовий Вовкун, а з ним і Фенбрус Лодд. Великий Бібліотекар жваво жестикулював і щось кричав на вухо піратові. За ними, озброївшись чим попало, ішла різношерста ватага молодших бібліотекарів. Дійшовши до Фелікса, Великий бібліотекар зупинився. Обличчя його було червоне з обурення.

— Феліксе, твій друг небесний пірат не вірить, що ми, вчені бібліотекарі, можемо битися з ними на рівних! Спалили гобліни Велику бібліотеку? Спалили! О, помста наша буде страшна! Хай тільки спробує хтось нас спинити! Скажи йому, Феліксе, ну-бо, скажи йому це!

Вовкун закотив очі і знизвав плечима.

— Мені... мені дуже шкода, дорогий мій Фенбрuse, — промовив Професор Світознавства, ховаючи погляд.

— Жахлива втрата, — промурмотів собі під ніс Професор Темрявознавства.

— Велика бібліотека? — перепитав Фенбрус Лодд. — А-а, так, так. Але давайте про неї пізніше. Зараз ми повинні йти на бій!

Фелікс ступив крок до Фенбруса.

— Батьку, ми говоримо про Варіс, — стиха мовив він.

— А що вона, повернулася? — почав Фенбрус.

Фелікс ковтнув клубок у горлі й похитав головою.

— Гай-гай, вона вже не повернеться.

— Ти хочеш сказати... — знову промовив Фенбрус, і голос його раптом затремтів, перейшовши на уривистий шептіт.

— Так, батьку, — сказав Фелікс. — Варіс загинула.

Почувся звук, як ото з пробитого торохбольного м'яча виходило б повітря: то тихо, по-старечому застогнав Фенбрус. Борода висіла, як мачула, щоки пополотніли, а все тіло — де й поділися статечність та буйна вдача Великого Бібліотекаря — неначе зсохлося. Фелікс підійшов до батька, взяв його за руки, обняв.

— Вона загинула смертью хоробрих, — додав Фелікс. — Її смерть дала порятунок іншим...

Фелікс відчув, як затремтіло батькове тіло.

— Загинула, — ридав старий бібліотекар. — Я втратив геть усе. — Фенбрус спробував відсторонитися від сина.

Та Фелікс міцно тримав старого. Узявиши батька за плечі, він пильно зазирнув йому у вічі.

— О, Феліксе! — невтішно бурмотів Фенбрус. — Книги, трактати, берестяні сувої... Ці втрати можна пережити... Можна розіслати на всі чотири сторони Крайземлі зелених, неоперених бібліотекарських учнів. Вони наберуться знань і напишуть нові книги, нові трактати, нові берестяні сувої. Та й Велика бібліотека... — Він похитав головою. — Гарна, чудова бібліотека... І навіть *таку* втрату я б пережив... — Він зітхнув. Фелікс міцно тримав його за плечі.

— Але Варіс. Моя люба, безстрашна донька... — По його мертвотно-блідих, одутих щоках текли слізози. — Я втратив її навіки... Не знаю, чи переживу я таку втрату. — Він знову запружався, та Фелікс міцно тримав його за плечі. — Як же я тепер без неї житиму? — стогнав Фенбрус.

Фелікс устромив очі в землю, голос його уривався і тремтів.

— Батьку... — промовив він тримтячим голосом. У тебе... у тебе є я.

Фенбрус зазирнув синові в очі.

— Ти хочеш сказати?..

— Так, — погодився Фелікс. — Я стану бібліотекарем. Разом ми відбудуємо Велику бібліотеку і поповнимо книго-збірню...

На хвильку Фенбрус оставпів. А небавом Фелікс відчув, як батько притягує його до себе і міцно, від душі обіймає.

— О, синку, — прошепотів він Феліксові на вухо. — Мій любий, любий хлопчику. — Він повернув голову і пильно зазирнув синові в очі. — Ти й справді гадаєш, ніби те все нам до снаги?

Фелікс ствердно кивнув головою.

— Упораємося спільними зусиллями, — сказав він просто. — Разом, батьку, ми перевернемо гори.

Ту ж мить від Світлякової вежі долинули свист, крики, і хтось загримів громовим голосом:

— Улани Вільних галевин, прямують просто на південь!

Фенбрус нарешті відпустив Фелікса. Професори Світловізнавства та Темрявознавства дружно припали до своїх далекоглядів.

— Рук! — вигукнула Магда і крізь сльози всміхнулася Ксантові. — Там же Рук!

Ксант, затулившись від сонця, що саме підбивалося над обрієм, і собі шукав очима уланів, що велетенськими скоками гнали до них верхи на зубоширах, чимраз ближчаючи. Переважна більшість важких, дебелих плигунів — гніді й жовтожарі. А посередині передньої лави впадав у вічі ще один зубошир — сухорлявий, жилавий, білої масті зrudявими плямами.

— Твоя правда, — стверджував Ксант. — Це таки Рук.

Улани стали забирати на північний захід; вигулькоючи з-за дерев та обминаючи стіжкуваті хижі гоблінівських колоній, вони обходили з флангу гоблінівську масу. Гобліни і не зогляділися, як улани вже промайнули повз них.

Магда із Ксантом зачаровано дивилися, як зубошири велетенськими скоками перестрибували хижі й ухилялися від гоблінівських стріл та списів. Ще мить — і дужі плигуни почали перемахувати через барикади. Напинаючи повіддя, улани заспокоювали розжоханих тварин. Рук зупинив свого Чинквікса, вистрибнув із сідла, підбіг до друзів і обійнявся з ними.

— Нарешті ви вже тут! — засапано промовив він.

Його обличчя було у кривавих саднах, руки в синцях, накидка перетворилася на закривавлену і пошматовану полотнину. Та хай там що, а він був живий і, судячи з широкої усмішки на обличчі, здоровий.

— Ти не уявляєш, Руку, яка я рада тебе бачити, — зізналася Магда, і очі її заблищали від сліз. — Послухай, коли вже скінчиться ця різанина, скінчаться січі-потребизні?.. Вбивства?..

Ксант заспокійливо торкнувся її руки і відтяг Рука на бік.

— Йі стільки довелося всього пережити, — зітхнув хлопець. — Та й не тільки їй.

Рук порозуміло кивнув головою.

— Знаю, Ксанте, знаю, — сказав він. — Але це ще далеко не кінець. Ти тут побудь із нею, а я тим часом складу рапорт.

Він обкрутився на підборах і подався до Фенбруса Лодда, який стояв у товаристві Професорів Темрявознавства та Світлознавства, Громового Вовкуна та Фелікса.

— Галявожери, — коротко відрапортував Рук. — Сунуть просто сюди.

Громовий Вовкун кивнув головою.

— Хлопчина має рацію, — показав він на снопи іскор та хмари чорного диму над далекими невидимими машинами, що струшували повітря гупотнявою, ревом та скретом. Професори Світлознавства і Темрявознавства скинулися очима.

— Отак-то, Ульбусе, — промовив один з них. — Спочатку сельбища, потім бібліотека, а там і за місто візьмуться...

— Правду кажеш, Таллусе, — відповів другий. — Звідси відступати вже нікуди.

Рук нахмурився.

— Що, Великої бібліотеки вже немає?

— Ех, Руку, Руку, — озвався Фелікс. — І Варіс теж немає. Я думав, батько збожеволіє. Втратити все за один день.

— Не все, — заперечив Рук. — По-перше, у вас є ще Фелікс, і ось...

Він добув щось із-за пазухи і простяг Фенбрусові.

Фенбрус упізнав берестяний сувій під титулом: “Про розплоджування зубощирів”.

— Цей трактат покладе початок новітній Великій бібліотеці, — пояснив Рук.

Фенбрус підвів погляд, ув очах його стояли слізози. Звідусіль долинав лиховісний рев та брязк галявожерів. Міцно затиснувши в руці трактат, Фенбрус Лодд рішуче рушив до барикади. Очима він кресав блискавиці.

— Брешете, на ваше не вийде! — закричав він. — Окайані гобліни, ви спромоглися перемогти нас під Великою бібліотекою, але війни ви ще не виграли!

ІІ

БИТВА ЗА НОВЕ НИЖНЕ МІСТО

Підстрибуочи на горбках, здоровені галявожери з диким скреготом та оглушливим ревом перли вперед. Легко, мов карткову хатку, валили барикади і сунули далі вулицями Нового Нижнього міста, плюндруючи і трощачи все на своєму шляху. Пекельна машинерія рівняла з землею вежі, підгортала під себе вуличні ліхтарі й розкидала на всі боки вуличну бруківку.

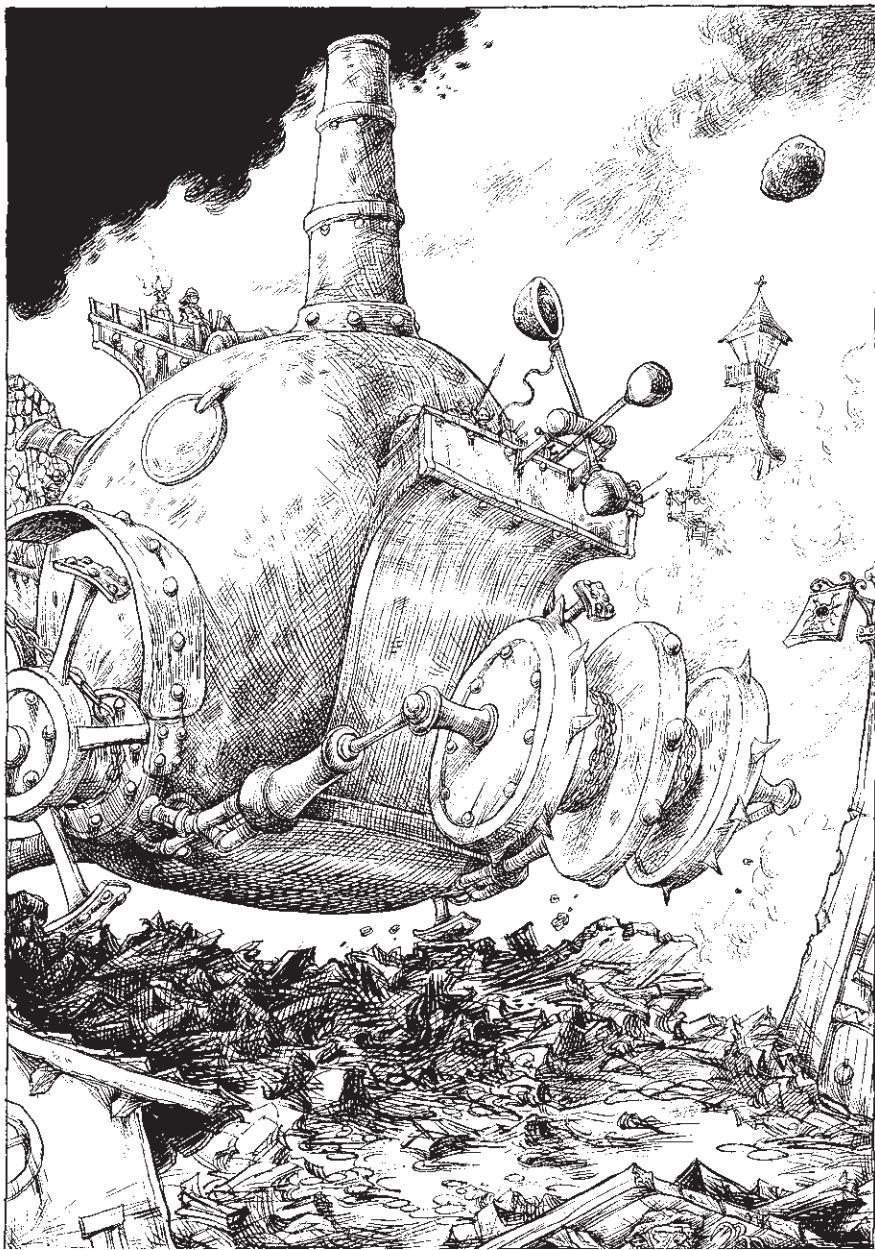
Нішо не годне було встояти перед таранами, стінобитними кулями, піками, косами, ланцюгами та ціпами; там, де проходили галявожери, залишалася пустка. Будівлі одна за одною оберталися на мішму щебеню та потрошеного дерева, оповиту хмарами куряви.

Відразу за смертяними машинами бігли симбіотики. Бражні гобліни, дрібногобліни, павуконоги та гоблінілісовики — те все сунуло вперед безладною юрмою, а щоб бідахи не стищували кроку, їх супроводжували плескатоголові наглядачі з гарапниками. Трохи далі, розтягшись по східних угіддях, зімкненими лавами стояли молотоголовці та паттай і чекали свого часу. У їхньому натовпі, зібравшись під багато оздобленим склепінням, радили раду племінні вожді.

Гірко ридала оглядна Паніматка Медопий, її щоки були мокрі від сліз.

— Кохані мої діточки! — раз за разом хлипала вона.

— Вгамуйся! — гаркнув Жмутковолос Сокироноша. — Усе найважче візьмуть на себе Шумограєві галявожери. А твоїм симбіотикам зоставатиметься добивати зацілілих оборонців.

— Чи то видано, щоб гобліни так воювали! — презирливо сплюнула золотоголова Літугг. — Мої воїни повинні омочити мечі у крові вільняків!

— Не хвилюйся, — заспокоїв її Жмутковолос. — Як доберемося до нетряцьких печер, то вже чого-чого, а крові для твоїх горлорізів не бракуватиме!

Буркун Сивий та Гнилокір Тихобій, що стояли поряд, вибухнули хрипким, лиховісним реготом.

Тим часом на передньому краї галявожери, здіймаючи хмари куряви і дико димлячи, сплюндували Нове Нижнє місто. На командному містку першої машини стояв Емуель Шумограй. Ось він протер закурені скельця окулярів і відкашлявся, прочищаючи горло. Ливарний король, що стояв обіч нього, щосили натис на важіль, ланцюги закрутилися на всю силу, галявожер з несамовитим ревом рвонув уперед — і за мить стіни напівзруйнованої таверни, що височіла перед ним, як не було. Шлях до Світлякової вежі був вільний.

Навколо все було зруйновано, сплюндувано, від оборонців міста і сліду не залишилось, і тільки далеко в небі, мов лісова мошва, видніли ледь помітні цяточки повітряних човнів, недосяжні для гоблінівських металевих куль. Емуель Шумограй тріумфував, його тонкі губи розтяглися в посмішці. Галявожери таки зламали хребта вільно-галявинні потолочі. Нижнє місто впало йому до

ніг! Він поплескав Ливарного короля по плечі й показав на вежу.

— ДА-ВАЙ НА ВЕ-ЖУ! — прокричав він йому в самісіньке вухо, намагаючись заглушити рев груби. І тут краєчком ока добавив зелений спалах...

Тієї самої миті Ливарний король захрипів, захарчав і лантухом повалився вперед. Галявожер незgrabно крутнувся, увігнався в дебеленну статую і перехнябився набік.

— Я... СКАЗАВ... НА... ВЕЖУ!!! — заверещав Емуель, тягнучи Ливарного короля назад — і раптом затнувся, уздрівши кров на своїх пальцях. Із карку Ливарного короля стирчав важкий олив'яний списик.

Аж ось налетіли зелені повітряні човни та й давай поси пати галявожерів смертяними олив'яними списиками. Зарепетувавши не своїм голосом, Емуель упав додолу, перелякано забився в кут, і некерована машина посунула далі. З іншими галявожерами — те саме. Ливарних королів, що ними кермували, перебито стрілами та списиками, яких не шкодували Бібліотекарські Лицарі.

Небавом смертодайні машини почали налазити одна на одну. Гобліни, що юрмою сунули за ними, раз по раз підковзувались та спотикалися, але, силкуючись утриматись на ногах, лише підштовхували інших.

— Ані кроку назад! — ревли плескатоголовці і, скажені-ючи, ще нещадиміше шмагали симбіотиків.

На дахах уцілілих будов замелькали білі постаті примар. Спритно орудуючи линвами з абордажними гаками, вони зі свистом шугали на своєму мотуззі і приземлялися акурат на кермові містки галявожерів. Вони пускали машини повним ходом, дерев'яним клинням фіксували важелі в нерухомій поставі й на тих самих линвах переносились назад на дахи.

Несамовито ревучи, галявожери мчали на всю, а симбіотики нещадно підстъобувані гарапниками плескатоголовців, щодуху гналися за ними, намагаючись не відставати. Самоходи перли сліпма, пробоєм, плюндруючи біржі та купецькі вежі, галереї та шинки, нічліжки та крамниці,

торжища, стайні та хліви. Далі лежало величезне Північне озеро, схоже на гладенький срібний круг.

Зненацька, неначе з-під землі, просто на шляху нападників виростили небесні пірати, озброєні абордажними шаблями та піками. Вони дожидалися свого часу, ховаючись по заулках та в руйновищах. Гоблінів було відрізано від галявожерів.

— Прибрати плескатоголовців! — гучно скомандував їхній проводир — небесний капітан.

Симбіотики негайно ж дали драпака, а небесні пірати заходилися коло оскаженілих плескатоголовців. Тим часом галявожери з ревом та шумом перли по Набережжі просто до озера, а перелякані на смерть гобліни наввипередки, з вереском цибали з грубницьких та стрілецьких помістків.

Громовий Вовкун особисто поклав за два десятки плескатоголовців, а недобитки, забачивши, що справи кепські, поспішили накивати п'ятами.

— Агов, боягузи, повертайте голоблі й ставайте до бою!? кричали їм услід небесні пірати.

— Що, жижки трусяться без самоходів, га?

— За Вільні галявини!

— *За Вільні галявини! За Вільні галявини! За Вільні галявини!*

Аж ось від Набережжя долетів потужний вибух: залізна туша першого галявожера шубовснула в озеро і, опинившись у зимній воді, комин його вибухнув, ажувесь жар та палаючі головешки порозкидало далеко над плесом. За хвильку гrimнув другий вибух, потім ще й ще: галявожери один за одним сповзали в Північне озеро і вибухали.

Густа водяна пара переміщувалася з курявою, здійнятою над руїнами Нового Нижнього міста, і кожен новий вибух супроводжувався радісним лементом примар, Бібліотекарських Лицарів, піратів, що встигли позбігатися до озера.

На східних луках завмерло в очікуванні гоблінівське військо. Жмутковолос сидів під своєю розкішною запо-

ною і силкувався розглянути у трофеїний піратський далекогляд далеке міське румовище.

І тут залунали вибухи.

Буркун Сивий спресердя сплюнув.

— Не подобаються мені ці звуки, — заявив він похмуро.

Гнилокір Тихобій кивнув головою.

— Кепські, кепські справи, — прогарчав він.

Нараз із пилової хмари, що чимраз гусла, висипали гобліни-симбіотики вони тікали безладною юрмою, а по п'ятах за ними скакали Улани вільних галявин. Полишивши на смерть перепуджених симбіотиків, улани відступили і вишикувалися лавою, готуючись відбити атаку. Пронизливо залящала Паніматка Медопий.

— Гляньте! — верещала вона. — Ви тільки гляньте, що сталося з моїми діточками!

Тим часом води Північного озера поглинули останнього галявожера. Вибухнув казан, здійнявши в повітря велетенський стовп води, який неначе гейзер, усе ріс і ріс, аж поки почав осідати знов. І тут сталося диво: разом з ним сторч головою брохнуло у воду мертвє тіло Ливарного короля Емуеля Шумограя. Обпечений, червоний, тепер він виглядав куди свіжішим, ніж за життя.

Коли вода нарешті заспокойлась, над плесом полинули примарні, монотонні звуки: вони долітали з Острова Сондерев, розміщеного якраз посеред озера.

— Ума, умала. Ума, умала. Ума, умала...

III

Битва на Ячмінних полях

Одоробло причепив до пояса свою пращу і зсунув на потилицю солом'яного бриля.

— Хочеш вір, брате, хочеш ні, а непереливки скрізь і всюди, — проголосив він.

— Правду, правду кажеш, — кивнув головою Вайло. — Що непереливки, то непереливки.

Списоноші-пузані замикали величезну гоблінівську фалангу. Навколо них юрмілися лучники з породи сірих гоблінів, рожевоокі пращники, капловухи з духовими дудочками. То тут, то там, бовваніючи, мов заливнодеревні соєни над Темнолісом, стояли здоровенні іклані з замашними кийками на плечах. Їх чомусь, на відміну від добірних патлаїв та молотоголовців, не заличували до військової еліти.

— Нещасні симбіотики не мали жадного шансу на порятунок, — зауважив Одоробло.

— А там, братику, і наша черга не забариться, — відказав Вайло. — Проливають кров за славу нашої старшини.

Рожевоокий лайливець із гострим, як жало, язиком, що стояв біля них, кивнув головою, здоровенний іклань щось співчутливо прогарчав. Вайло поизував на них і ледь чутним шепотом запитав:

— Друзі врожаю?

Попереду, розтягшись по вершині кряжа та гублячись аж десь удалині, виблискуючи на сонці зброєю та обладунками, стояли наїжчені списами фаланги гоблінівської гвардії. По ліву руку йшли плескастого ловці, озброєні кривими шаблями та шпичакуватими кийками, праворуч — патлаї зі здоровими двогострими сокирами. А посередині, вирізняю-

чись ізпоміж усіх своїм зростом та важкими обладунками зображеннями місячного серпа та зазублених мечів, стояли молотоголовці.

Перед ними, в тіні оздобленої запони, яку тримали п'ятеро кремезних ікланів, стояли племінні ватаги. Гірко ридала Паніматка Медопий, глава всіх симбіотиків. Буркун Сивий, найстарший каплавух, та іклань Гнилокір Тихобій, глава ікланів, починали недобре косувати на неї. Жмутковолос Сокироноша розгублено термосив сорокушаче пір'я на своєму плащі. Наперед виступила Літугг, проводирка молотоголовців, і звернулася до свого вояцтва.

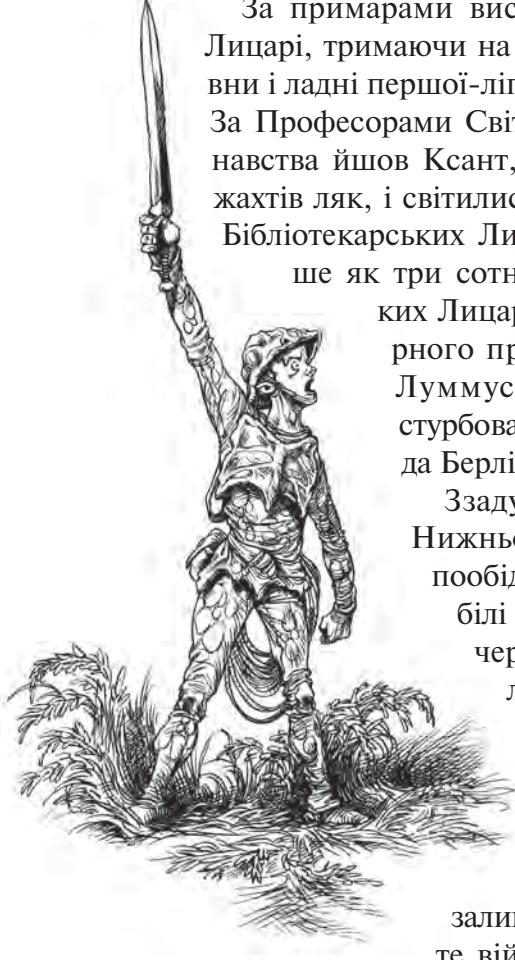
— Отим буцімто непереможним галявожерам настав кінець! — прокричала вона, і губи її розтяглися у зловтішній посмішці. — І тепер ми будемо битися так, як б'ються справжні воїни!

З руїн Нового Нижнього міста виступали вільняки.

З правого флангу, гордо випростані на своїх зубоширах, трюхикали Улани Вільних галявин. Туніки їхні були брудні й вистріпані, обладунки закривавлені. На чолі, верхи на Чинквіксі, їхав Рук. Пліч-о-пліч з ним стояв Круподер — решта його друзів полягли в боях. Усіх уланів залишалося не більше як вісімдесят. Не краще виглядали і їхні зубошири — голодні й виснажені.

Ліворуч, під проводом Громового Вовкуна з жаровнею в руках, виступали небесні пірати. Вони поначіплювали свої нагрудники, компасні стріли та далекогляди, і сонячний блиск полірованого металу якось скрадав невеселій вигляд обшарпаних піратських кирей.

По центру, під орудою Фелікса та Фенбруса Лодда, виступали Примари Осип-Міста та різношерстий натовп підстаркуватих бібліотекарів Великої бібліотеки, озброєних палицями, серпами, далекобоями та катапультами. Примарам важко було закинути легкодухість чи боягузвство, та коли жменька з двох сотень бійців протистоїть тисячам гоблінів, навіть їхня безстрашність не годна врятувати становище.

За примарами виступали Бібліотекарські Лицарі, тримаючи на линвах свої небесні човни і ладні першої-ліпшої миті злетіти в небо. За Професорами Світлознавства і Темрявознавства йшов Ксант, і в його чорних очах і жахтів ляк, і світилися гордощі. З дев'ятисот Бібліотекарських Лицарів залишилося менше як три сотні. Окрім Бібліотекарських Лицарів, були ще учні з Озерного приплаву, яких вів Стоб Луммус, а поруч нього йшла стурбована і бліда, як мара, Магда Берлікс.

Ззаду куріли руїни Нового Нижнього міста, а за ними в пообідньому мареві мерехтіли білі маківки нетряцьких печер. У тих печерах юрмілися безборонні вільняки і чекали, що буде далі. Єдиною заслоною, що боронила їх від кровожерних гоблінівських полчищ, залишалося оце бите-перебите військо, що ступало зараз

полем ячменю-синцю, йдучи на видimu смерть.

З одного боку поля починалася Долина блудів, з другого до них упритул підступав похмурий Темноліс, а спереду — ціле море гоблінів, по якому прокочувалися хвилі радісного передчуття. Фелікс виступив наперед і піdnіс руку.

— Ми станемо тут, у цьому полі, і сточимо бй! — дзвенів його голос. — А якщо доведеться — то й зустрінемо смерть, зате помремо вільняками!

— За вільні галявини! За Вільні галявини! За Вільні галявини! — хвилю проявила клич.

І тут, немов відповідаючи на поклик, на них посунули лави плескатоголовців, патлаїв та молотоголовців.

— О Земля і Небо, не покидайте нас! — промурмотів Фенбрус, стоячи біля Фелікса.

Гобліни нестримно сунули на вільняків, кожен лицар, кожен бібліотекар, кожен пірат і кожна примара відчували, як завмирає серце та холоне в животі. Двигтіла під тисячами ніг земля, а коли освітлені сліпучим сонцем гоблінівські лави підійшли ближче, стало чути їхній монотонний спів. Не спів навіть, а одне-однісіньке слово, проказуване раз за разом...

— Кро-ві! Кро-ві! Кро-ві! Кро-ві! Кро-ві!

Ось до них залишилося сто кроків... Дев'яносто, вісімдесят... Вільняки вже чули бридкий, ядучий сморід немитих ворожих тіл.

Сімдесят... шістдесят... п'ятдесят кроків. Уже можна розгледіти татуювання на тілах, чути противне побрязкування бойових кілець на тлі невпинного гупоту...

Близче, ще близче... Гоблінівська пісня перейшла в несамовитий горловий рев. І тут у загальну какофонію вплівся ще якийсь звук...

Фелікс прислухався. Той звук долинав не від гоблінівських лав. Ні, його джерело було східніше, на узліссі — джерело гучного переливчастого зику.

Та гобліни і вухом не повели. Вони гупали, кричали, охоплені жагою крові, відстань між ними та оборонцями все меншала й меншала...

Тридцять кроків... Двадцять...

Показалися червоні, налиті кров'ю очі. Ось вона, остання надія вільняків.

П'ятнадцять кроків... Десять...

Раптом переливчастий крик погучнішав, з Темнолісу наально виринула руда хвиля і ввігналася в лівий фланг гоблінівського війська, на ході розкидаючи плескатоголовців. Здоровенні гобліни злітали в повітря, як ляльки, і з вереском падали на землю. Блукай-бурмила несамовито орудували лапами та іклами, і бойові шики під їхнім натиском розлазилися, мов масне дерево під ножем.

Зафоркав Чинквікс, закрутися на місці, й Рукові брови полізли вгору.

— Овва! — здивовано вигукнув він. — Ціле військо блукай-бурмил!

Просто на очах у вільняків одну за одною нищено добірні гоблінівські фаланги. Якийсь плескатоголовець замахнувся шпичастим кийком, і зброю блискавично вибито з руки, мов брязкальце з пальців немовляти. Бліснули ікла — і покотилася по землі відтята голова. Один помах могутньої лапи — і двійко патлаїв, що люто вимахували бойовими сокирами, опукою покотилися по траві.

Розлючені блукай-бурмила, заужені гоблінівською кров'ю, одного за одним нанизували гоблінів на їхні ж таки зазублені мечі, жбурляли на землю і топтали лапами, обертаючи на млинце.

Недобитки в паніці кидали зброю і тікали в гущу капловухів та ікланів, що стояли в ар'єргарді, вражено пантруючи за лютою різаниною. Блукай-бурмила, червоні, як емблеми на уланських туніках, по задирали морди догори і переможно заревли.

— ВЕ-ВЕ!!!

А потім з гущі волохатих переможців вийшло трійко величезних, окроплених кров'ю ведмедів. Чинквікс стривожився і пронизливо заіржав. Та Рук відразу впізнав своїх друзів, хоч ті й були скупані у крові.

— Віг! Вурало! Вемеру!

— Ве-віла-ве, уралова, — переливчасто заячали вони в унісон одне одному. *“Mi повернулися, хлопче, що взяв на себе отруєного пагона”*.

Рук уже ладнався скочити з сідла, щоб ближче привітати друзів, коли це його торкнувся Круподер.

— Руку! — схвильовано прошепотів дрібногоблін. — Диви!

Рук поглянув, куди той показував, і обімлів. З гребеня пагорба блакитним полем спускалася просто на них решта гоблінівського війська. У вечоровому свіtlі, не віщуючи нічого доброго, сяяли мечі та обладунки.

Йому аж язика відібрало. Гоблінів перло стільки, що годі було й думати про якийсь опір. Тисячі й тисячі вояків, лава за лавою, виринали з-за гребеня пагорба і сунули вперед.

Коли навалиться така сила, не допоможуть і блукай-бурмила. Там були і клані, серед яких особливо вирізнялися гакозубі та пилозубі гобліни, а також кусючі, славні своєю буйною вдачею. Вони хвилею скочувалися з косогору, і, здавалося, ніяка сила не устоїть перед їхніми шкіряними обладунками з металевою бляхою. Загрозливо подзенькували бойові кільця, блищали масивні заборона, погайдувалися бойові булави та величезні батальні кийки. Подейкували, ніби і клані обсаджують їх зубами подоланих ворогів.

Упереміж із ними ступали ще й інші гобліни — світліші, менші, але так само страшні. Рожевоокі каплавухи з сагайдаками, повними отруйних стріл; чубаті гобліни з племені патлаїв, суворо дисципліновані й однаково звичні що до ціпів, що до мечів; купки чорновухів, озброєних племінними довгими піками, що стирчали врізnobіч, і схожих на величезні реп'яхи.

Були там і зморшкочолі та товстошиї гобліни; чубаті, гребенясті і з моховитими спинами; рожевоокі та лускаті гобліни. І сірі гобліни — тисячі сірих гоблінів — нещадних, безстрашних, озброєних довгими мечами та короткими списами. Вони збивалися докупи, наче бджоли в рій, готові будь-якої миті атачувати ворога.

Рук зі страхом дивився на військо, чудово розуміючи, що це кінець. Він згорнув на грудях руки і чекав. У гущі гоблінівського війська можна було розібрати голови племінних вождів. Гnilokir Tixobii, Burkun Sivii, Panimatkha Medopii, zolotogolova Lituttg, a des' m'j nimi — Zhmutkovолос Sokironoشا із довжелезними патлами та з тріумфальним виразом на мармизі. Вони то вищали, то знов пірнали у гущу війська, неначе підстрибували, намагаючись краще розглянути своїй майбутні жертви.

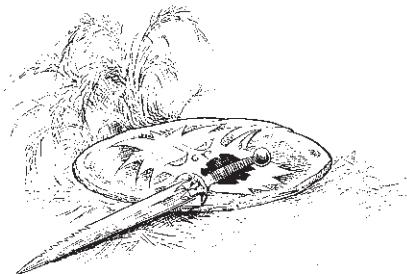
Рук побачив, як Фелікс по праву від нього руку блиснув очима, міцніше стис меча, а тоді зірвався з місця і рішуче пустився назустріч напасникам.

— Ну що ж, чудово! — прокричав він, не зводячи очей зі споторнених пик племінних ватагів. — Зараз ми всьому покладемо край!

І тут усі побачили, як меч із його руки випав, ноги піді-
нулися, і Фелікс застиг, як громом уражений. Важко спи-
нилася гоблінівська хвиля, з гущі наперед вийшло п'ятеро
здоровенних ікланів, тримаючи в кулачиськах жердини,
а на них...

Рук повільно підвів очі. На вершечках тих жердин, де
перше кріпилася завіса, тепер красувалися заюшені кров'ю
відрубані голови. Відрубані! Враженого Фелікса та решту
вільняків вітала спотворена болісною гримасою закривав-
лена твар Жмутковолоса. На інших жердинах стирчали го-
лови ватагів. І раптом, заглушуючи брязкіт зброї, що падала
на землю, почувся спів — спершу тихий, він з кожною хви-
линою лунав дедалі голосніше!

— Друзі врожаю!... Друзі врожаю!... Друзі врожаю!...

• ПІСЛЯМОВА •

айвищий Академік і голова Ради вільних галявин Кулькан Пентефраксіс стояв на верхній галереї Світлякової вежі, вигріваючи під сонцем старі натомлені кістки.

Це ж скільки слід було пройти, думав він, усміхаючись. І пройти не тільки йому, а й усім мешканцям Вільних галявин.

Академік оглядав Нове Нижнє місто. Мешканці вже очистили від руїн вулиці й починали відновлювати будівлі. Ось таверна “Новий дуб-кривавник” — майже точнісінька копія колишнього шинка. Можна прийти туди будь-якого вечора і почути, як Громовий Вовкун розповідає про битву за Нове Нижнє місто, про Війну за Вільні галявини... Війна! Тепер вона видалася просто далеким спогадом...

Долина блудів була повна гоблінів, що шукали миру та спокою, а Ласкавка допомагала їм позбутися гнітючих переживань. Процвітали й Гоблінівські сельбища, наздоганяючи Вільні галявини. Та й квит, війн більше не буде, подумав Кулькан і потішено всміхнувся.

Ген-ген удалини до Великого озера котилися підводи лісових тролів, везучи будівельне дерево. Повним ходом ішла відбудова Озеро-Приплавівської Академії та Великої бібліотеки. Фелікс Лодд і старий Фенбрұс були щасливі як ніколи.

А он і Заліznодеревна Пуша. Кулькан зауважив, як над нею кружляє двоє повітряних човнів. Мабуть, його давні приятелі Ксант із Магдою летіли на чашку чаю до веретенника Щупа. Життя знову йшло своїм трибом...

Хтось чесно кашлянув, і Найвищий Академік стрепенувся. Озирнувшись він побачив, що біля нього стоїть двійко пузанів у нових яскравих капелюхах.

— Одоробло! Вайло! — Кулькан щиро зрадів появі двох членів Ради Вільних галявин. — Ласкаво просимо, вільняки!

* * *

На Ливарних галявинах панувала мертвa тиша. Мовчали згаслі печі, і густе марево, що вже стільки часу висіло над ними, поступово тануло і розходилося. Не було видно гоблінів-наглядачів, пустками стояли цехи та кузні. Колишні невільники збирали нужденні пожитки і поверталися хто до вільних галявин, хто до Гоблінівських сельбищ.

У маленькій горішній залі під склепінням Палацу ливарних королів залишився один-однісінський мешканець. Він і далі сидів у мочильному шаплику, але вода в ньому вже вистигла, повітряних бульбашок не залишилося і сліду, а прислужниці-роздебенді, які ще недавно наввипередки мастили його, чухали та натирали, як крізь землю провалилися.

— Агов! — гукав духоблуд кволим голосом. — Агов! Чи є тут хтось? Де мої роздебенді? Я замерз, аж зуб на зуба скаче, і сам не здужаю вилізти... Будь ласка, хто-небудь... хто-небудь! Допоможіть!

Аж ось праворуч від себе він почув якесь клацання, і двері розчинилися. Він обернувся.

— Вогнецвітко! — пискнув він. — Ти! Дякувати Небу!

— Так ти не забув своєї старої нянечки? — запитала величезна незграбна нетрячка, і очі її заблищали, забігали по кімнатинці. Вогнецвітка швиденько підійшла до духоблуда. — А я боялася, тобі вже не до мене. — Вона криво усміхнулася.

— Забув, кажеш? — гірко засміявся Бурштинотоп. — Hi, як я міг забути...

— А я весь час намагалася зустрітися з тобою, — провадила Вогнецвітка. — Стояла під дверима, кликала тебе — а мене гнали геть... Побили... Ще й підлоги змусили мити... Мене — нянечку!..

— Який жах, — улесливо озвався Бурштинотоп. — Якби я тільки знов...

— Та невже? — сказала вона, і прищутила очі. — Ти що, не чув, як я тебе кликала? Як я просилася?

— Hi, Вогнецвітко, нічого не чув, — відповів він. — Hi сном ні духом.

Вогнецвітка знову виширилася.

— Справді, Бурштинчику любесенький? — промовила вона, нагинаючись до нього. — Ти духоблуд — і не чув? Гай-гай, який сором! Ну що ж, можна вже Вогнецвітці заходитися коло лікування?

— Так, — кволо озвався Бурштинотоп. — Так, я був би дуже вдячний...

Нетрячка заходилася на-тискати на кнопки, крути-ти крани, щось переми-кати, а Бурштинотоп сидів і тільки дивився на неї. Вода у шаплику раптом забурхотала, забулькотіла, запарувала.

— О-о-ой! — виснув Бурштинотоп. — Занадто тепло, Вогнецвітко, любесенька, — заквилив духоблуд.

— Даруй, коханий Бурштинчику, що ти сказав? Я недо-чуваю? — задріботіла Вогнецвітка. — Ти щось сказав?

— Таж гаряче! — зойкнув Бурштинотоп. — Пече, Вогнецвітко!

— Ой, я геть оглухла, Бурштинчику, — відказала вона лагідно, і різко крутонула кран. — Тобі доведеться заговорити.

— Ні... ні... ні... Ні, будь ласка, Вогнецвітко! *Hi-i-i!*

* * *

Рябий зубошир, прив'язаний до плакучниці, вдоволено рохкав, усолоджуючись теплим вечірнім повітрям. Його вершник, чорнявий юнак ув обладунках Улана Вільних галявин, з мечем при боці, стояв на невеличкому приплаві, прикипівши поглядом до Острова Сон-дерев посеред Пів-нічного озера. Від узлісся далекого Темнолісу долинув крик блукай-бурмила.

Юнак замислено всміхнувся. Потім, немов відчувши, що на нього хтось дивиться, обернувся — і просто перед себе побачив вицвілі очі старого пірата.

— Острів Сон-дерев, — озвався пірат, і голос його, якого він подавав українсько, бринів хрипкувато. — Там, ка-жуть, сняться сни.

Юнак кивнув головою.

— Колись мені довелося там побувати, — промовив він, — я бачив предивні сни... От про них я зараз і думав.

— Виходить, я не помилився. Ти так дивився на той острів, — провадив Баговищанський пірат, не зводячи пильного погляду з Рука.

Хлопець повернувся до старого пірата.

— Усе згоріло, — промовив пірат. — Нещасливий випадок. Він утратив матір та братів.

Рук широко розплющив очі.

— Я бачив про це сон! — вигукнув він.

— Він виріс і став небесним піратом, як і його батько, — тяг дідуган. — Потім одружився... Вона спородила йому сина...

— А потім щось сталося, — перебив хлопець. — Мені це теж снилося. Їм довелося покинути сина у... у Темнолісі.

Баговищанський пірат ствердно кивнув головою.

— Ale капітан знайшов свого сина — через багато років! Я бачив це на власні очі. Син виріс і став незгірш безстрашним повітряним піратом, ніж його батько і батько його батька. Я знаю це, бо сам служив, так, служив під його орудою, аж поки...

— Поки, що? — запитав юнак і затамував подих.

— Поки ми вскочили у халепу в Присмерковому лісі. Я заблукав у ньому... і довго блукав, поки вийшов... Навіть не знаю, скільки я там пробув... Мене знайшли сорокухи. І продали на невольничому торговищі. Та я втік, потрапив на Вільні галявини, знайшов там свого племінника Шема. — Він замовк на хвильку. — Шема Човновода.

Хлопець ахнув.

— Човновода? Ви сказали — Човновода?

Баговищанський пірат кивнув.

— Шем прийняв мене, і я нарешті відпочив від постійних блукань. Який я був тоді щасливий!.. Не сказати... А потім Шем зустрівся з Керіс, і який же був мій подив та радість, коли я візнав...

— Що взнали? — не витримав Рук. Тепер і він почав пригадувати дещо зі своїх снів.

— Що Керіс — рідна дочка моого капітана — Живчика.

— Живчика! — вигукнув хлопець. — Капітана Живчика!

— Авжеж. Він був одружений із живолупкою на ім'я Жилявка. Як горював він, коли та померла невдовзі після пологів!.. І він постановив собі будь-що викохати Керіс, і це вдалося йому на славу. Капітан Живчик знову почав мандрувати Темнолісом...

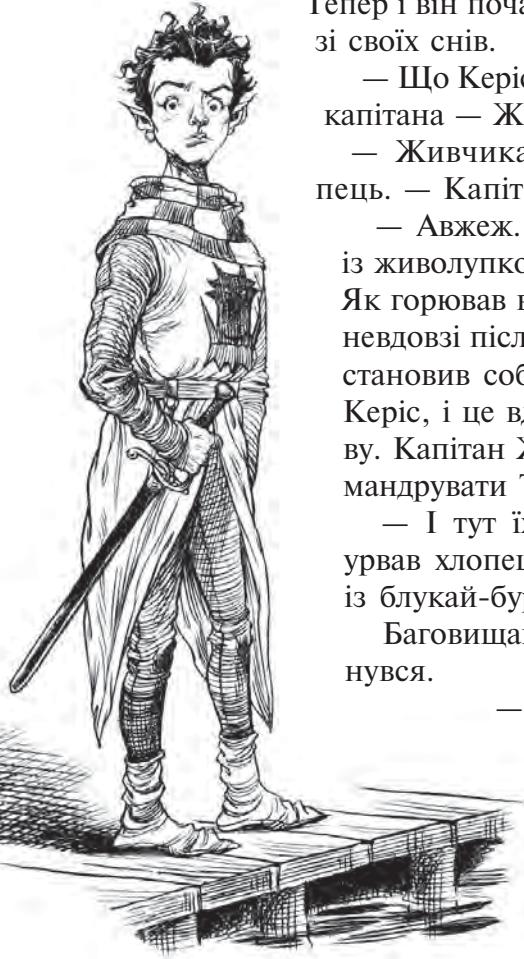
— І тут їх зустрів я! — знов урвав хлопець. — Коли ще жив із блукай-бурмилами!

Баговищанський пірат усміхнувся.

— Так, я чув цю історію... Так от, його дочка одружилася з моїм племінником Шемом, і вони в теплі та добрі зажили на Вільних галавинах, аж поки...

— Ну-ну, — не стерпів юнак.

— У них найшлася дитина. Славний такий крихітка-хлопчик. Чорнявий, кучерявий. Йому було років чотирнадцять, коли вони надумали відвезти його до родичів-живолупів, які жили десь там у лісі. Я прохав їх нікуди не їхати. Благав їх залишитися! Та вони лиш посміялись і все одно поїхали...

— Вони б і не послухали, — промовив юнак, дивлячись на Острів Сон-дерев, і знову на нього наринули сні. — Вони поїхали на захід сонця, а ви дивились їм услід, і по ваших очах текли слізози...

Баговищанський пірат кивнув, очі його заблищають.

— Коли вони не повернулися, — промовив старий, — я подався на пошуки. Я знайшов їхній перекинутий фургон, розкидане майно і... — По щоках старого пірата потекли слізози. — І їхні холодні, бездушні тіла. Так, їх перебили роботоргівці. Але я не знайшов жодного сліду свого трою-рідного племінника, онука капітана Живчика...

— Його знайшли блукай-бурмила, а потім коло його виховання, а заразом і родоводу, заходилася Варіс Лодд. То вона привела хлопця ще в старе Нижнє місто, і він там жив у риштаковій бібліотеці... То був... то був... — промовив, вагаючись, хлопець.

— То був ти, — сказав Баговищанський пірат. — Рук Човновод!

— А ти... а ти мій двоюрідний дід Тем! — вигукнув Рук, уражений до краю. — Я ж бачив це вві сні. Коли спав у коконі помагай-біди.

Баговищанський пірат кивнув головою і очі його сповнилися жалем та любов'ю, радощами та тugoю. — А зараз я піднесу тобі сюрприз!

— Який? — спитав Рук.

— Ось, — промовив Тем Човновод, дістаючи з кишені якийсь невеличкий круглястий предмет і вкладаючи його Рукові в долоню. — Я знайшов його в руках твоєї матері, вже мертвої, — пояснив він, і очі його затуманилися. — І весь цей час беріг як зіницю ока. Їй цю штуковину подавував її батько, а йому — його батько. Тепер вона твоя.

Рук глянув на дарунок. То було світлякове кружальце з мініатюрним портретом юнака, і в щирах його очах було щось неспійманно знайоме. Рук наморщив чоло. Так, саме це обличчя він бачив на фресці Підземного палацу в старому Нижньому місті й уві сні в коконі помагай-біди.

Усміхнений молодий лицар-академік у старожитніх обладунках, з глибоко посадженими темно-синіми очима. За його спиною вгадувались обриси старого Санктафракса — давнього летючого міста, — ще доволі виразні, хоч пониженні часом, із Піднебесною обсерваторією за одним плечем та баштами-близнюками Школи Мжичкомірів — за другим.

Тем Човновод усміхнувся.

— Руку, хлопчику мій, то твій прадід, — промовив він, кладучи руку на плече троюрідному племіннику.

Рук не зводив очей з юнака, що дивився на нього з портрета.

— Мій прадід, — повторив він півголосом. — Захмарний Вовк.

РОДИНА ВЕРГІНІКСІВ

ОРЛІС
ВІТРОНОГИЙ
ШАКАЛ

ГЕРМІНА
ВЕРГІНІКС
(дів. ЛІНТРАКС)

ЛУЦУС

ЦЕНТИКС

МУРІКС

ПЕЛЛУС

МАРЦИЛУС

КВІНТ

ЗАХМАРНИЙ ВОВК
(КВІНТИНІУС ВЕРГІНІКС)

РОДИНА ЧОВНОВОДІВ

ТЕМ
ЧОВНОВОД

КЕЛ
ЧОВНОВОД

НОЛЛЬ
(дів. ХАММЕЛЬХЕРД)

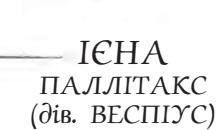

ШЕМ
ЧОВНОВОД

РОДИНА ПАЛЛІАКСІВ

ЛІНІУС
ПАЛЛІАКС
(НАЙВИЩІЙ
АКАДЕМІК
САНКТАФРАКСА)

ІША
ПАЛЛІАКС
(дів. ВЕСПІУС)

МАРІС
ВЕРГІНІКС
(дів. ПАЛЛІАКС)

ЖИВЧИК
(АРБОРІНУС
ВЕРГІНІКС)

ЖИЛЯВКА
ВЕРГІНІКС
(дів. ПАЛЛІАКС)

КЕРИС
ЧОВНОВОД
(дів. ВЕРГІНІКС)

РУК
ЧОВНОВОД

ЗМІСТ

Вступ	9
-------------	---

Частина перша. Політ

Розділ перший. Армада Мертвих	15
Розділ другий. Переход	26
Розділ третій. Подорож через Багнище	40
Розділ четвертий. Крайземля	62
Розділ п'ятий. Руда буря	74
Розділ шостий. Сутінки	86
Розділ сьомий. Заліznодеревна пушта	108
Розділ восьмий. Жадоба крові	129

Частина друга. Дізнання

Розділ дев'ятий. Нове Нижнє місто	157
Розділ десятий. Острів Сон-дерев	174
Розділ одинадцятий. Коконові сни	184
Розділ дванадцятій. Гасла	197
Розділ тринадцятій. Чаювання з веретенником	220
Розділ чотирнадцятій. Нова Велика бібліотека	237
Розділ п'ятнадцятій. Чинквікс	256
Розділ шістнадцятій. Ласкавка	274

Частина третя. Війна

Розділ сімнадцятій. Галявожер	291
Розділ вісімнадцятій. Вечірня заграва	309
Розділ дев'ятнадцятій. Пекло	327
Розділ двадцятій. Три битви	345
Післямова	372

Ця книга надрукована на папері NOVEL,
виготовленому компанією Stora Enso у Фінляндії.
Папір має властивість зменшувати контрастність сприйняття тексту
і спеціально призначений для друкування дитячих видань.

Літературно-художнє видання

Серія “Легенди Світокраю”

**Стюарт Пол
Рідел Кріс**

ВІЛЬНЯК

З англійської переклав *A. Саган*
За редакцією *B. Корнієнка*

Головний редактор *B. Будний*
Літературний редактор *B. Щавурський*
Дизайн *B. Басалиги*
Верстка *I. Демків*

Підписано до друку 21.05.2007.

Формат 60×90/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Умовн. друк. арк. 24,0. Умовн. фарбо-відб. 24,0. Наклад 5000 прим.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

БАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
79005, м. Львів, вул. Зелена, 20